మణిమేఖల ౧.

ఆంధ్ర రచయితలు

C/TT

వెల: రెండు న్నర 2-8-0

ప్రచురణకర్త:

మధునాపంతుల సూరయశాస్త్రి

మణిమేఖలా కార్యాలయము

పల్లిపాలెము: కాకినాడ తాలూకా

ఆంధ్ర రచయితలు

(౧౮౦౬-౧౮౮౩)

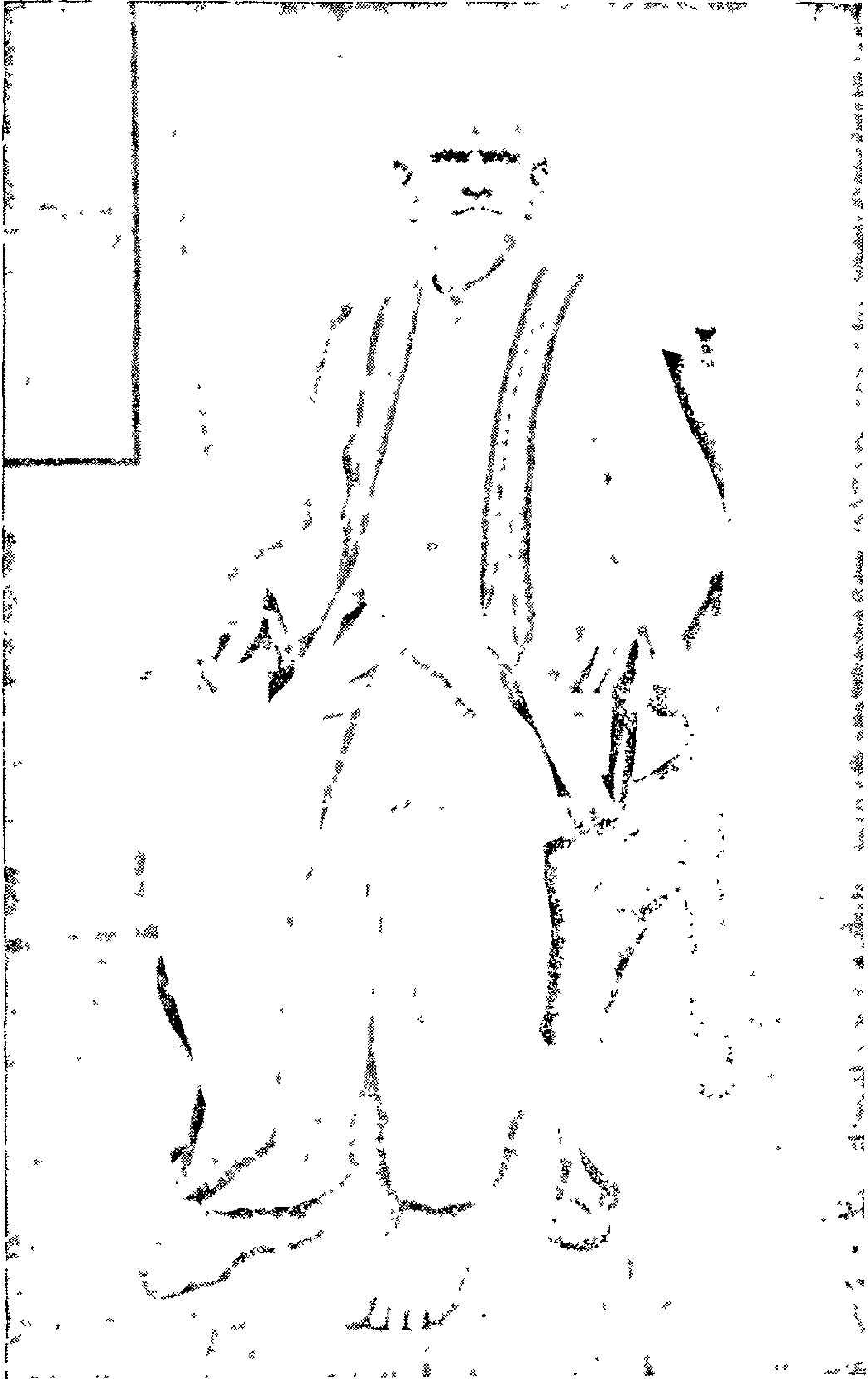
మధునాపంతుల సత్యనారాయణ శాస్త్రి

ప్రథమ సంపుటి

మణిమేఖల
పల్లిపాలెము: కాకినాడ తాలూకా

ప్రథమ ముద్రణము ౧౯౪౪

కాకినాడముద్రాక్షరశాలః కాకినాడ.

కృతిపతి

పండిత: ఆకొండి రామమూర్తి శాస్త్రి గారు

ఆంధ్రకవితావిద్యావిశారదులు ఆయుర్వేద
శాస్త్రకోవిదులు నయిన పండిత: ఆకొండి
రామమూర్తిశాస్త్రి తాతయ్యగారి సప్తతి
పూర్తి సన్మానోత్సవసమయమున దౌహి
త్రుఁడు సత్యనారాయణశాస్త్రి సభక్తిక
ముగ సమర్పించుకొనిన కృతిప్రాభృతము

శ్రీ ర స్తు

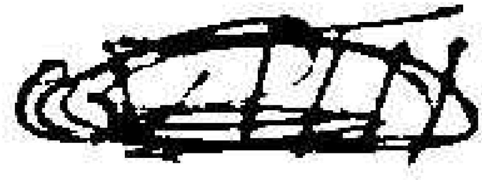
తెలుఁగువారికేలోఁత యుండకపోదని 'ఆంధ్రమణిమేఖల' యను గ్రంథరేఖ వెలువరించుచు యథాశక్తి భారతీసేవ చేయఁదలఁచితిని. నా గ్రంథరేఖ ప్రధానోద్దేశము లివి: కవిపండిత వాఙ్మయచరిత్ర ప్రచురణము—అలంకారాది శాస్త్రగ్రంథప్రకటనము—మహోత్తమ విమర్శనా విష్కరణము—సంస్కృతాంధ్ర రసవత్తరకావ్యములు వెలువరించుట.

౧౯౩౯—౪౦ నడుమ మా అన్నగారు 'ఆంధ్రి' వెలువరించునాఁడు నా కీతలఁపు కలిగినది. ఆంధ్రరచయితలు అని పేరుపెట్టి ప్రతిసంచికలోను వారొకయాధునికరచయితనుగూర్చి సంగ్రహముగ వ్రాయుచుండువారు. 'ఆంధ్రి' ఆఁగిపోయినవెనుకఁ జాలమార్పులతోను, చేర్పులతోను వా రా రచనలకు గ్రంథాకారము నిచ్చిరి. నా గ్రంథరేఖ ప్రథమోద్దేశమునకు లక్ష్యమైన దగుట వారియనుమతిని 'ఆంధ్రరచయితలు' మణిమేఖలకుఁ దొలికింకిణిగ నావిష్కరించుకొంటిని.

ఈ ముహూర్తము మంచిదై దైవదయ పూర్ణముగనున్నచో మణిమేఖల మహారచయితల రచనాకింకిణులతో నాంధ్రి నారాధించుటకు నడుముకట్టికొనినది. మాకుఁగావలసినది పెద్దలయాశీర్వచనము, ఉదారుల సహకారము, ఉత్తమరచనలును.

మణిమేఖలా ప్రతిష్ఠకు సర్వథా నాకుఁ బ్రోత్సాహ మొసఁగిన శ్రీ ఆర్. వి. చిన్నావుగారిని, నామావానిపాలెమువాస్తవ్యులు శ్రీ భూపతిరాజు సూరపరాజుగారిని కృతజ్ఞతతో నిటఁ దలఁతును.

సూరయశాస్త్రి
(ప్రచురణకర్త)

తొలి పలుకు

శ్రీ వీరేశలింగముపంతులుగా రాంధ్రుల సర్వతోముఖాభ్యుదయమునకుఁ దొలుతఁ గ్రొత్తక్రొత్తత్రోవలు ద్రొక్కినారు. అందు ముఖ్యములు: అప్రకటితప్రౌఢాంధ్రగ్రంథప్రకటనము, కవిచరిత్రరచనమును. ఆంధ్రకవుల చరిత్రముఁ జిన్ననాఁడు నేను జదివి శ్రీ వీరేశలింగముగారి విశేషజ్ఞతకు గ్రంథపరిశ్రమమునకు వెఱఁగుచెంది, తన్మూలముననే ప్రాచ్యలిఖితపుస్తకశాల గుర్తించి. మదరాసు చేరి, చిరకాల మందే చిక్కియుంటిని.

శ్రీవారికవిచరిత్ర మింక నెంతో సంతనగాఁ జాలఁగాఁ బెంపుఁ జెందవలసి యున్నది. శ్రీ వీరేశలింగముగారి కవిచరిత్రపరిశ్రమ, మంతకుఁ బూర్వపు వారైన శ్రీ గురుజాడ శ్రీరామమూర్తిగారిరచనమునకుఁ గొంత సంగ్రహణము, కొంత సంస్కరణము, కొంత పూరణము ననఁదగియున్నది. శ్రీవారిగ్రంథముపై మరల సంస్కరణపూరణములు ససిగాఁ జాలఁగా జరగవలసియే యున్నది.

శ్రీ మధునాపంతుల సత్యనారాయణ శాస్త్రిగా రిపుడు క్రొత్త రచించిన 'ఆంధ్రరచయిత' లనునీగ్రంథ మాకార్యమును గొంత నెఱవేర్చుచున్నది. ఇందు శ్రీ వీరేశలింగముగారు కయికొన్నకవులచరిత్రమును గొంతకలదు. దానికిఁ బూరణముగాఁ జేర్పఁదగినది, వారిగ్రంథరచనముతరువాతఁ గీర్తిశేషులైన కవులచరిత్రమును గొంత కలదు. శ్రీ వీరేశలింగముగారి నియమము తీరునఁ గాక సజీవులయియున్న కవులచరిత్రమును గొంత కలదు. కాని సజీవులయియున్నకవులలో వయస్సునను, వైదుష్యమునను, గ్రంథరచనమునను నారితేఱి, పండఁబాఱి ముగ్గి మొగ్గియున్నమహనీయులే యిందు గ్రహింపఁబడిరి. ఇఁక వారిచరిత్రమున భావికాలమునఁ జేర్పవలసినవి వయోవధియు, సాగెనేని మఱికొన్నిగ్రంథముల రచనములునే యగునుగాన నట్టివారిరచన మిప్పుడే జరుగుట వారికిఁగూడ నానందజనకమే యగును గాన నది సంగతమే. శ్రీ ఆదిభట్ల నారాయణదాసుగారి

నిందుఁ జేర్చుట బాగు. ప్రాయికముగా నిందు శ్రీ వీరేశలింగముగారి గ్రంథరచనమునాఁటికి సజీవులయి పిదపఁ గొలఁదికాలముననే కీర్తిశేషులయిన కవీశ్వరులు గ్రహింపఁబడిరి. కాని యట్టివా రందఱుఁ గాకున్నఁ బ్రముఖులే యేనియు నిందు గృహీతులు కాలే దేలొకవా !

శ్రీ వీరేశలింగముగారి కవులచరిత్రము తర్వాతఁ గీర్తిశేషులయినవారిని, ప్రశస్తకవితారచనమునఁ బ్రఖ్యాతిగాంచినవారిని, దలపోయఁగానే తలఁపున కందినవారిని గొందఱఁ బేర్కొందును.

1 కరాలపాటి రంగయ్య. 2 తంజనగరము తేవప్పెరుమాళ్ళయ్య. 3 చదలువాడ సుందరరామశాస్త్రి. 4 ఆదిపూడి ప్రభాకరరావు. 5 ఆదిపూడి సోమనాథరావు. 6 ఇమ్మానేని శరభలింగకవి. 7 నాదెళ్ల పురుషోత్తమకవి. 8 అమరవాది రామకవి. 9 తురగా వెంకమరాజు. 10 సెట్టి లక్ష్మీనరసింహము. 11 భోగరాజు నారాయణమూర్తి. 12 గురుజాడ అప్పారావు. 13 కొప్పరపుఁగవులు (అం దొకరు కీర్తిశేషులు కాఁబోలును). 14 తాడేపల్లి వెంకటప్పయ్య శాస్త్రి.

ఇట్లు మఱికొందఱఁ బేర్కొనవచ్చును.

వీరిని, నింకను లెక్కింపఁదగినవారిని శ్రీశాస్త్రిగా రీగ్రంథమునఁ జేర్పకుండుటకుఁ గారణము వారివారిచరిత్రాదికము సరిగా దొరకకపోవుట, ఒండేని :— ఇది యలవోకగాఁ గతిపయుల నుద్దేశించియే కావించినరచన మగుట, యనుకొందును.

శ్రీశాస్త్రిగా రీగ్రంథమునఁ బ్రశంసించినగ్రంథములలో నీక్రిందివి వాఙ్మయమున స్థిరప్రతిష్ఠతో వెలయఁగల వని నావిశ్వాసము. చిన్నయసూరిరచన లెల్లను, చెన్నపురీవిలాసము, అజచరిత్రము, తత్త్వసంగ్రహరామాయణము, సీతారామాచార్యనిఘంటువ్యాకరణములు, అల్లమరాజు సుబ్రహ్మణ్యకవిరచనలు కొన్నియేని, పార్వతీశ్వరశాస్త్రిరచన లెల్లను, భరతాభ్యుద

యము, వీరేశలింగకవి వేంకటరాయశాస్త్రిరచనలలోఁ బెక్కులు, చిత్రనళీ యము, దేవులపల్లికవులరచనములు గొన్ని-ప్రధానముగా నందు మహేంద్ర విజయము. మల్లయశాస్త్రిగారి బ్రహ్మసూత్ర శుక్రనీతిసారపరివర్తనములు, వడ్డాదికవికావ్యములు పెక్కులు-అందును భక్తచింతామణీ చాటూక్తిముక్తా వళులు, భద్రాద్రిరామశాస్త్రిగారి చిత్రసీమ, వ్యాసమూర్తిశాస్త్రిగారి మహా భారతనవనీతము, రామయ్యపంతులుగారి సాహిత్యపరిషన్నిర్మాణాదిపరి శ్రమసారము, వేంకటరమణాచార్యుల యలంకారశాస్త్రచరిత్రాదులు, గిడుగు రామమూర్తిగారిరచనలెల్ల, బ్రహ్మయ్యశాస్త్రిగారిరచనలలోఁ బెక్కులు, వావిలికొలను సుబ్బారావుగారి గ్రంథములు పెక్కులు- ప్రధానముగా రామాయణము, దాసు శ్రీరామకవి రచనములు కొన్ని- ప్రధానముగాఁ దెలుఁగునాఁడు దేవీభాగవతములు, పానుగంటివారి రచనలెల్ల, కూచి వారిరచన లెల్ల, కృష్ణమూర్తిశాస్త్రిగారి భారతము, తిరుపతివేంకటేశ్వర కవీశ్వరులగ్రంథములలో నించుమించుగా నెల్లను.

శ్రీ సత్యనారాయణశాస్త్రిగారి యీగ్రంథనిర్మాణ మాయాగ్రంథకర్తల దేశకాలములు, గ్రంథముల పేళ్లు, మచ్చుపద్యములు ననుతీరునఁగాక ధ్వనిప్రాయమైన చతురకవితావిమర్శముతో, వక్రోక్తిచమత్కృతితో, రసవత్కావ్యమువలె గంభీరార్థమై, మనోజ్ఞమై యున్నది. కొందఱు కవులఁగూర్చి వీరు నెఱపిన ప్రశంసావాక్యములలోఁ గొన్ని పలుకు బళ్లై భాషలోఁ బాదుకొనఁదగియున్నది.

శ్రీ సత్యనారాయణశాస్త్రిగారు పద్యరచనమందును గద్యరచనమందును మంచి వైపువాటము లెఱిఁగిన జగజాణలు. వయసున వారు కడుఁజిన్న లయినను, వైదుష్యమున భావనాబలమునఁ గడుంగడు మిన్నలు. శ్రీ చెళ్లపిళ్ల వేంకటశాస్త్రిగారికిని, శ్రీ రామకృష్ణకవులకును, సన్నిహిత బంధువర్గములోనివారు. వారిప్రతిభావాసనలు వీరిలో నచ్చారిగా బాల్యము

సనే పరిమళింపసాగినవి. కృతిపతులగు వీరితాతగారు వైద్యకవితాదివిద్యలం దందెవేసిన చేయి యని వినియుంటిని. అట్టివారి కీకృతి నర్పించి తాతగారి యాశీరక్షతల నంది కృతికర్త ధన్యతఁ గాంచెను.

ఏతద్గ్రంథరచనరూపమున నుపక్రాంతమైన శ్రీ శాస్త్రులుగారి 'కవి చరిత్రరచనము' శ్రీ వీరేశలింగముగారి గ్రంథమునకుఁ 'బరిశిష్ట' మనఁ దగిన పర్యాప్తగ్రంథరచనమునఁ బ్రవర్థిల్లుఁగా కని కోరుచున్నాను.

ప్రౌఢరీతిని 'ఆంధ్రీ' పత్త్రికాప్రకటనము, ప్రశస్తపద్యగద్యకావ్యరచనముఁ బసిప్రాయముననే నిర్వర్తింపఁజాలిన శ్రీ శాస్త్రిగారింకఁ బ్రౌఢు లగుచు నతిప్రౌఢగ్రంథముల నెన్నింటినేని చిరకాలము విరచింపఁగల్గుచుందు రని, యంధ్రవాగ్దేవత వీరిమూలమున గొప్పయారాధనముల నంది శాశ్వతముగా నాంధ్రుల నానందింపఁజేయఁగల్గు నని విశ్వసించుచున్నాను.

తిరుపతి
20-11-44

వేటూరి ప్రభాకర శాస్త్రి

వక్తవ్యము

[కృతికర్తది]

ఆంధ్రకవిత నన్నయ మొదలు చిన్నయవఱకు నొకతీరున నడచినది. నడుమనడుమ నేవో కొన్ని మార్పులు కలిగినను నవి యల్పములు. ౧౯ శతాబ్ది యారంభమునుండి, ఇంచుమించు చిన్నయసూరి నాఁటినుండి నవలలు, నాటకములు, వ్యాసరచనము, ప్రహసనములు, ప్రసిద్ధపురుషజీవితములు గ్రంథవిమర్శములు, శాస్త్రగ్రంథములు, కథలు, ఖండకావ్యములు, ఇత్యాదిగా నెన్నో క్రొత్తత్రోవలలో నంధ్రవాఙ్మయవాహిని ప్రవహించినది. ఈత్రోవ లన్నిటిని క్షుణ్ణముచేసినమహాశయులు కందుకూరి వీరేశలింగముపంతులుగారు. కొన్నిటికి వారే మార్గదర్శకులుకూడను.

వీరేశలింగముపంతులుగారు బహుపరిశ్రమమునకుఁ బాల్పడి 'ఆంధ్రకవులచరిత్ర' సంపాదించి వెలువరించిరి. అంతకుముందు శ్రీ గురుజాడ శ్రీరామమూర్తి పంతులుగా రాంగ్లేయమార్గము ననుసరించి కవిజీవితములు ప్రచురపఱిచిరి. కావలి వేంకటరామస్వామి యనునాయన యాంగ్లభాషలోఁ గొంద ఱాంధ్రకవులచరిత్రలు వ్రాసి బొంబాయిలో ౧౮౨౯ వ యేఁటఁ బ్రకటించె నని వినికి. ఆగ్రంథము తప్పులతడికయఁట. బ్రౌనుదొర తననిఘంటువునఁ గొందఱుకవులఁగూర్చి వ్రాసెను. అవి బహుధా అసమగ్రములు. గురుజాడపంతులుగారి గ్రంథము ౧౮౯౩ లో నారంభమై పదేండ్లకుఁ బూర్తిగ నావిష్కృత

మైనది. వీరేశలింగముపంతులుగారి కవులచరిత్రము సమగ్రముగ ౧౮౯౭ నాఁటికిఁ బ్రకటితము. ఇవిగాక, ఇట్టి కవిచరిత్రకృతులు తెలుఁగున వెలసినటులు చూడము. ఇటీవల నిటీవలఁ గవిజీవితములు కొన్ని విడివిడిగా విపులవిపులముగా వ్రాయఁబడినవి కలవు.

శ్రీ వీరేశలింగముగారు ౧౧ వ శతాబ్దిలోని నన్నయ మొదలుకొని ౧౯ వ శతాబ్దినడుమ నున్న గోపీనాథకవి దనుకఁ గవిచరిత్రములు సంధానించిరి. శ్రద్ధగాఁ గనిపట్టి వ్రాసిన వీరేశలింగముగారి గ్రంథముకూడ నసమగ్ర మని నేఁటిపరిశీలకులదృష్టి. వీరేశలింగవిస్మృతాంధ్రకవిచరిత్రము లెన్నో పత్రికలలో నేఁటికిని బయటఁబడుచున్నవి. తెలుఁగులోనికవులు సాగరములోని రత్నములు. అన్వేషించిన కొలఁది వెలువడుచునే యుందురు. మఱచినకవులను జతపఱిచి క్రొత్తసిద్ధాంతములనుబట్టి సవరించవలసినవి సవరించి కవిచరిత్రమును మరల ముద్రణమునకుఁ దెచ్చుట మహత్కార్యము. ఎఱిఁగినంతవఱకుఁ బూర్వాంధ్రకవిచరిత్రలు పూర్తిగ గ్రథింపఁబడినఁగాని, ఆధునిక కవిజీవితములు వ్రాసి యానందము లేదు. ఆ మహత్తరకార్యనిర్వహణమునకు మహనీయపరిశోధకులను దలఁచి నే నీ 'ఆంధ్రరచయితలు' ప్రచురింప నెంచితిని.

రచయితృశబ్దము కవి విమర్శక పరిశోధకాదిసర్వసామాన్యరచనకారవాచక మని, ఆధునికాంధ్రకవిచరిత్ర మనఁబడవలసిన

యీయాంధ్రకవుల చరిత్రమను నీవ్రాసిన కీపేరు పెట్టనయ్యెను. నేఁడు మును పటివలెఁగాదు. వర్తమాన సారస్వతము వేయి పడగలు. ఒక్కొకవిచరిత్రలే సంధానింత మన్న, యావజ్జీవము చరిత్రాన్వేషణము చేసిన పరిశోధకులు, సంపుటములకొలఁది విలువగల విమర్శనములు వ్రాసిన మహాశయులు, చరిత్రముల కెక్కక మఱుఁగుపడు చున్నారు. ఈ ప్రథమభాగములోఁ జేరవలసిన వారుకూడఁ బెక్కు రున్నారు. ఉండి యుందురు. వారివారిచరిత్రలు సరిగ దొరకక కొందఱను విడువవలసివచ్చినది. మించిపోయినదేమి ? ఏదో యొకతడిక నల్లి వెల్లడించినఁగాని సర్వప్రాంతీయుల చరిత్రములు సంగ్రహించుట దుర్ఘట మనిపించినది. ఈ నాకొందరపాటు సైరించి యాంధ్ర మహాశయు లాదరించినచో ద్వితీయభాగమున శేషించిన వారిని జేర్చికొందును. ఇప్పు డీసిద్ధమైన చరిత్రములలోఁ గూడ నెన్నో మార్చఁదగినవి చేర్చఁదగినవి యుండకపోవు. ఉన్నవి శ్రీ ప్రభాకరశాస్త్రిగారు కొన్ని చూపిరి. కృతజ్ఞతతో గ్రంథాంతమున వానిసవరణల ననుబంధించితిని.

ఆ యాకవుల గ్రంథపీఠికలలోఁ బత్త్రికలలో శ్రీ నడకుదుటి వీరరాజకవి, కోరాడ రామకృష్ణయ్య (ఎమ్, ఏ.) నిడుదవోలు వేంకటరావు (ఎమ్, ఏ) గారలు వ్రాసిన కవిచరిత్రవిషయములు కొన్ని నేను దీసికొంట, వారి నిట సంభావించుకొందును.

వాత్సల్యమున నాకోరికి పాటించి యాశీరూపమగుపీఠిక పంపిన శ్రీ వేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రి చరణములకుఁ బ్రణతులు.

నాగ్రంథసంధానసందర్భమును నెఱింగి దుగ్గుదుర్రు పద్మనాయక యువజన సంఘమువారు, నన్ను ప్రేరించిన ఆర్. వి. చిన్నా రాయమిత్త్రము, నాకు హృదయమిచ్చిన శ్రీ భూపతిరాజు సూరపరాజ సుహృద్వరుఁడు (నామూవానిపాలెము వాస్తవ్యులు) 16-1-44 తేదీని కవిసార్వభౌములు కృష్ణమూర్తిశాస్త్రి గారిని సభావతులుగఁ బిలిచి చేసినగౌరవముఁ దలఁచుకొని సిగ్గుపాటునఁ దలయొగ్గి లో లో వారివారిసౌహార్దములు సర్వథా సమ్మానించుకొందును.

ఉపజీవ్య కవిజీవిత గ్రంథములు : కర్తలు

పరవస్తు చిన్నయసూరి జీవితము ...	నారాయణవనము వకుళాభరణము
మండపాక పార్వతీశ్వరకవి చరిత్ర...	పూండ్ల రామకృష్ణయ్య
స్వీయచరిత్ర- ...	కందుకూరి వీరేశలింగము
వేదము వేంకటరాయశాస్త్రి చరిత్ర...	వేదము వేంకటరాయశాస్త్రి ఎం,ఏ
కల్లూరి వేంకటరామశాస్త్రి చరిత్ర...	చిలుకూరి వీరభద్రరావు
ఆకొండి వ్యాసమూర్తిశాస్త్రి చరిత్ర...	వేదుల శ్రీరామచంద్రకీర్తి ఏం, ఏ.
కాశీభట్ల బ్రహ్మయ్యశాస్త్రి చరిత్ర...	జటావల్లభుల పురుషోత్తము ఎం, ఏ.
శ్రీపాద కృష్ణమూర్తిశాస్త్రి చరిత్ర...	అనంతపంతుల రామలింగస్వామి
కూచి నరసింహకవి చరిత్ర ...	జనమంచి సీతారామస్వామి

అనుక్రమణి

పరవస్తు చిన్నయసూరి

౧౮౦౬-౧౮౬౨

సాతాని శ్రీవైష్ణవుఁడు. అభిజనము: చెంగల్పట్టుజిల్లాలోని పెరంబూదూరు. ఉనికి చెన్నపురము. తల్లి: శ్రీనివాసాంబ. తండ్రి: వేంకటరంగయ్య. సూరి జననము 1806- నిర్యాణము 1862- రచించినగ్రంథములు: చింతామణివృత్తి 1840- పద్యాంధ్రవ్యాకరణము 1840- సంస్కృత సూత్రాంధ్ర వ్యాకరణము 1844- పచ్చయప్ప కృపయాశోమండనము 1845- ఆదిపర్వ వచనము 1847- శబ్దలక్షణ సంగ్రహము 1853- నీతిచంద్రిక 1853- నీతిసంగ్రహము 1855- బాల వ్యాకరణము 1855- విభక్తిబోధిని 1859- ఆంధ్రధాతుమాల- అక్షరగుచ్ఛము- ఆంధ్రశబ్దశాసనము- బాలవ్యాకరణ శేషము- ఇంగ్లీషులా చట్టముల భాషాంతరీకరణము- ఆంధ్రకౌముది (వచనము) ఆంధ్రకాదంబరి (వచనము) అకారాదినిఘంటువు- చాటుపద్యములు- సుజనరంజనీ పత్రిక- సూదవాభ్యుదయము.

ప్రాచీనాంధ్ర భాషాయుగమునకు నన్నయవలె, అర్వాచీనాంధ్రభాషాశకమునకు 'చిన్నయ' మార్గదర్శకుఁడు. నన్నయ తననాఁటి వ్యావహారికమును గ్రాంథికవ్యావహారముగా సంస్కరించుటకు చింతామణి రచించినశబ్దశాసనుఁడు. చిన్నయ దేశభాషలో బాలవ్యాకరణము రచించి యాంధ్రపాణిని యనిపించుకొనిన సూరి. చింతామణికి శేషగ్రంథముగా 'అథర్వణ కారికలు' బాలవ్యాకరణమునకు శేషగ్రంథముగా 'ప్రౌఢవ్యా

కరణము' వెలువడినను విద్వాంసుల శాస్త్రార్థముల కాఁగినవి చింతామణి బాలవ్యాకరణములు రెండే. లాక్షణికులలో నన్నయ గీసినగీటు దాఁటనివాఁడొక చిన్నయయే. నన్నయభట్టు భారతామ్నాయము నాంధ్రీకరించి తెలుఁగునఁ బద్యకవితకు బాటవేసెను. చిన్నయసూరి నీతిచంద్రిక సంధానించి యాంధ్రమున గద్యకవితకు ఘంటాపథము కల్పించెను. ఆదికవి యనఁబడిన నన్నయభట్టారకునకుఁ బూర్వ మాంధ్రమునఁ బద్యకవిత్వము లేదనుటకు వీలుపడదు. అటులే, చిన్నయసూరికిఁ బూర్వము గద్యగ్రంథములు రచించినవారు లేరనుటకు ధైర్యము చాలదు. కాని 'నీతిచంద్రిక' వంటి యుత్తమవచన కావ్యములు నాఁడు వెలయలేదనవచ్చును. నాఁటికిని నేఁటికిని సూరివచనశైలి యనన్యలభ్యమైన వైలక్షణ్యము గలిగియే యున్నది. కావునఁ బద్యమున నన్నయకువలె గద్యమునఁ జిన్నయకుఁ బ్రథమస్థానము నీయవలయును.

చిన్నయసూరి తండ్రి వేంకటరంగయ్యగారు మంచిపండితులు. వీరు చెన్నపురిలో ఈస్టు ఇండియాకంపెనీవారి పాలనమున నున్న యున్నతన్యాయస్థానమునఁగల పండిత సభ్యులలో నొకరు. 1836 లో వీరు మరణించిరి. చనిపోవునప్పటికి వీరివయస్సు నూటపదియేండ్లవఱకుండును. సూరి తండ్రికడనే తెనుఁగు, అఱవము, సంస్కృతప్రాకృతములు చదువుకొనెను. కంచి రామానుజాచార్యులతోఁ దర్కాలంకార మీమాంసలు పఠించెను. ఉత్తర

దేశపండితుఁడు రామశాస్త్రి యనునాయనకడ వేదవేదార్థరహస్యములుసంగ్రహించెను. ఈరామశాస్త్రియే సూరికి హయగ్రీవమంత్రోపదేశ మొనరించెను. సూరి స్వయంకృషిచే నాంగ్లముతోఁగూడ వించుకపరిచయము కలిగించుకొనెను. వేదము వేంకటరమణ శాస్త్రిలుగారు (వేదము వేంకటరాయశాస్త్రి గారితండ్రి) చిన్నయసూరినాఁటివారు. వీ రిరువురు సాహిత్యగోష్ఠి చేసెడివారు. సూరిగారి యాంగ్లభాషాపరిచయము బ్రౌనుదొర మున్నగువారితో విశేషస్నేహము చేకూర్చినది. 'బ్రౌను' సూరికడఁ దెలుఁగులు చక్క నేర్చుకొనెను. ఉన్నతోద్యోగులగు నాంగ్లేయు లెందఱో సూరిగురుత్వమున సంస్కృతాంధ్రములు సాధించిరి. వారివారి సాహాయ్యమున పచ్చయ్యప్ప కళాశాలలో సూరి ప్రధానపండితపదము సంపాదించి 1845 మొదలు 1848 వఱకు నచట నుద్యోగించెను.

చెన్నపుర రాష్ట్రీయ కళాశాలలో సూరి ప్రధానాంధ్రోపాధ్యాయుఁడై యుండెను. మొట్టమొదట నాంధ్ర మహాభాగవతము వెలువరించిన పండితవరులు పురాణము హయగ్రీవశాస్త్రిగారు నాఁడు ద్వితీయాంధ్రోపాధ్యాయులుగా నుండిరి. వీరిర్వురును సహపాఠులు. నాఁడు విశ్వవిద్యాలయ కార్యదర్శి ఎ. జె. ఆర్బత్‌నట్‌దొర కాశినుండి తర్క మీమాంసా పండితుల రావించి చిన్నయను బరీక్షచేయించి సమర్థుఁడని మెచ్చెఁగి 'చిన్నయసూరి' యను నక్షరములతో స్వర్ణకంకణము

నొందు 'పీను' నుండి తెప్పించి బహుమానించెను. నాఁడు మొదలు చిన్నయ చిన్నయసూరి యాయెను.

ఆకాలమున మదరాసులో శ్రీన్యాయమూర్తి రంగనాథశాస్త్రి పదునైదు భాషలలోఁ బ్రవేశముగల పెద్దన్యాయాధిపతి.

ఆయనకు హయగ్రీవశాస్త్రిగారిపై నభిమాన మధికము. ఆకారణమున నాయనతో "సూరిగారి ప్రథమోపాధ్యాయ పదవి మీకు వచ్చునట్లు చేసెద"నని రెండుమూఁడుసారులు చెప్పుచు వచ్చిరఁట. అంతట హయగ్రీవశాస్త్రిగారు "ప్రధానోపాధ్యాయస్థానమునకు సూరిగారే సమర్థులు." అని చెప్పి రంగనాథశాస్త్రిగారికి సూరిప్రతిభ చూపనెంచి యొక యాదివారమున వారిని సూరియింటికిఁ గొంపోయిరఁట. రంగనాథశాస్త్రిగారి కోరికపైఁ జిన్నయసూరి యలంకారవిషయము ముచ్చటించుట కారంభించెను. ఆ మహోపన్యాస మట్లు గంగాప్రవాహమువలెఁ బోవుచునే యున్నది. రంగనాథశాస్త్రిగారేకతానముగాఁ జెవులొగ్గి వినుచుండెను. హయగ్రీవశాస్త్రి తమసహపాఠిశక్తి కానందభరితుఁడగుచుండెను. రాత్రి పది గంట లయినది. అప్పుడు న్యాయాధిపతికి మెలఁకువ వచ్చి సూరి శాస్త్రజ్ఞానమున కాశ్చర్యపడి, పూర్వాభిప్రాయము తొలఁగించుకొని సెలవుగైకొని యింటికిఁ బోయెను.

సూరిగారికిఁ బేరుపొందినశిష్యు లెందఱో కలరు. శబ్దరత్నాకరకర్తలు, ప్రౌఢవ్యాకర్తలు నైన బహుజనపల్లి సీతారామాచార్యులుగారు వీరికిఁ జెప్పకచెప్పుశిష్యోత్తములు. ఆంధ్రవిశ్వగుణాదర్శకర్త పంచాంగము తేవప్పెరుమాళ్లయ్య సూరికడనే పఠించెను. కళాపూర్ణోదయవ్యాఖ్య వ్రాసిన శ్రీ రామానుజాచార్యులు చిన్నయసూరి శిష్యకోటిలోనివారు.

బ్రౌనుదొర, గాజుల లక్ష్మీనృసింహము సెట్టి, జెస్టిస్. రంగనాథశాస్త్రి, కుమారస్వామిశాస్త్రి మున్నగు మహనీయులు నెచ్చెలులై చిన్నయసూరి భాషాసేవకు నిరంతర ప్రోత్సాహ మిచ్చుచుండువారు. తొట్టతొలుత సూరిని గ్రంథరచనోద్యమములోఁ బెట్టినవాఁడు లక్ష్మీనరసింహముశ్రేష్ఠి. ఆంధ్రశబ్దశాసనము ఆంధ్రనిఘంటువు వీరి యెచ్చరికవలననే సూరి వ్రాయనారంభించెను. కాని యవి రెండును దుదముట్టలేదు. ఈనిఘంటువిషయ మిచటఁ గొంతముచ్చటింపవలసినది కలదు.

చిన్నయసూరి యాంధ్రనిఘంటు రచనోద్యమము నెఱిఁగినవారు పెక్కుమంది యుండరు. ఆయుద్యమము కడముట్టలేదు గాని పదములపట్టిక వ్రాసికొని, యర్థనిర్ణయమునకుఁ గావలసిన ప్రాచీనమహాకవి ప్రయుక్తవాక్యముల నెత్తి, కొన్నింటి కర్థనిర్ణయము చేసి సూరి చాలఁ బరిశ్రమమునకుఁ బాలుపడి దైవ దుర్విపాకమున రాచపుండు బయలుదేఱి బాధింప 1862 లోఁ బ్రాణములు గోలుపోయెను. ఆచార్యమరణానంతరము

వారియాప్తశిష్యులు బహుజనపల్లి సీతారామాచార్యులవారు సూరిగారి కోడలికడ నున్ననిఘంటుసామగ్రిని కారణాంతరము చెప్పి పుచ్చుకొని యంతయు సంగ్రహించి వ్రాసికొని మరల నది యామె కిచ్చివేసి రని యొకవదంతి. ఈవదంతిలోని యాథార్థ్యములు నిర్ధారింపఁజాలము. కాని శబ్దరత్నాకరమునకును, అముద్రితమగు చిన్నయసూరి నిఘంటువునకును బెక్కుచోట్ల నక్కసెల్లెండ్రపోలికలు కలవు. చిన్నయసూరినిఘంటువు శ్రీ సూర్యరాయాంధ్రనిఘంటు కార్యాలయమువారు పిలిచి యుంచుకొనిరి. అది నేఁటికిని దత్కార్యస్థానమునఁ బ్రామాణికముగాఁ బండితులచేఁ బరిశీలింపఁబడుచున్నది. శ్రీ సూర్యరాయాంధ్రనిఘంటువున చి. ని. అను సంకేతాక్షరములతోనున్న పదసందర్భము లరసిన నిది విశదము. సూరి స్వహస్తాక్షరములతో నక్షిపర్వ మొనరించుచున్న యసంపూర్ణనిఘంటుపత్రములు భాషాచరిత్రమున శాశ్వతత్వమును గల్పించుకొనఁగలవనుటలో నాశ్చర్యము లేదు. శబ్దరత్నాకరకారులయీవాక్యములు వినుఁడు.

"సంస్కృతాంధ్రములయందు విశేషపాండిత్యముకలిగి యాసేతుహిమాచలము చాలఁబ్రసిద్ధివహించియుండిన పరవస్తు చిన్నయసూరిగారు జీవితులైయుండినకాలంబున దీర్ఘసూత్రతతో ననేకగ్రంథపరిశోధనంబు గావించి మిగుల విరివిగాఁ బ్రయోగసహితంబుగా అకారాది తెనుఁగునిఘంటు వొకటి వ్రాయం బ్రారంభించి నడపుచుండిరి".

ఈమాటలనుబట్టి చూచిన సీతారామాచార్యులవారికి సూరిపైఁగలగౌరవభావమును, శబ్దరత్నాకరమునకు సూరినిఘంటువుతోఁ గలసంబంధము విస్పష్టమగును. ఆచార్యులవారి "ప్రౌఢవ్యాకరణము"లోని సూత్రములకును, అప్పన కెక్కని సూరిసూత్రములకును గొన్నింట గురుశిష్యసంబంధ మున్నది. సూరి "బాలవ్యాకరణ శేషము" ఆంధ్ర యభాగ్యవశమున నశేషమై పోయినది.

బాలవ్యాకరణము:

'బాలవ్యాకరణము'నకు చిన్నయసూరి యని ప్రసిద్ధవ్యవహారము. కిరాతార్జునీయమునకు 'భారవి'యని, శిశుపాలవధమునకు 'మాఘు'మని పేరు లున్నవి. 'మిల్టన్ చూచితిరా? 'షెల్లీ' చదివితిరా? యనునది పాశ్చాత్యము. తెలుఁగున నిట్టి వాడుక చిన్నయసూరికిఁ దక్కినది. సూరి కీర్తిచంద్రికకు బాలవ్యాకరణము శారదరాత్రి. సంస్కృతభాషావ్యాకరణములెన్నో యున్నవి. కాని పాణినీయముముం దవి నిలఁబడ లేకపోయినవి. తెలుఁగునను జాలమంది వ్యాకర్తలు పుట్టిరి. వారు చిన్నయసూరికిలోచ్చు. దీనినిబట్టి సూరిని కాదనిపింపఁగల శాస్త్ర పండితులు లే రని కాదు. అవ్యాప్త్యతివ్యాప్తులు లేకుండ స్వల్పసూత్రముల నుండి విశ్వతోముఖమైనయర్థము వచ్చు సూత్రరచనము సూరికిఁ జక్కఁగ నలవడినది. ఇది విద్వత్సాధారణమైన యభిప్రాయము.

"మఱి నుమదుపజ్ఞం బగుచుం
దనరినవ్యాకృతిని సూత్రతతి యొకకొంతం
బెనిఁగించి యిది ఘటించితి
ననయము బాలావబోధ మగుభంగిఁదగన్."

అని చిన్నయసూరి వ్రాసికొనెను. అది కాదని గుప్తార్థప్రకాశికాకారులు కల్లూరి వేంకటరామశాస్త్రిగారు "బాలవ్యాకరణము శిష్టు కృష్ణమూర్తిశాస్త్రిగారి హరికారికల కనువాదముగాని సూరిస్వతంత్రరచనము కాదనియు, అబ్రాహ్మణుఁడగుట సూరి కట్టిపాండిత్యవిశేష ముండదనియు" నేవేవో వ్రాసి, సూరిని త్రోసిరాజనఁ జూచిరి. తత్త్వజ్ఞులెవరునీవాదము, నిరాధార మగుట నంగీకరింపలేదు. "కాళహస్తిలో కృష్ణమూర్తిశాస్త్రిగారికిని సూరిగారికిని జరిగినవివాదములో శాస్త్రిగారొకవిషయమునఁ బరాజితులై సహింపనేరక సూరిబాలవ్యాకరణము నణఁచుటకు 'హరికారికలు' సంస్కృతమున వ్రాసి బాలవ్యాకృతి కిది మాతృక యని ప్రచారము చేసెడివా" రని జనశ్రుతి. దీని కుపష్టంభకముగా వీరేశలింగము పంతులుగారు 'కవులచరిత్ర'లో కృష్ణమూర్తిశాస్త్రిగారి చరిత్రయం దిట్లు వ్రాసినారు.

"ఈకృష్ణమూర్తికవి కాళహస్తిలో నున్నపుడు చేయఁబడినప్రధానగ్రంథ మింకొకటికలదు. ఆకాలములోనీయనకును

చెన్నపురిశాస్త్రపాఠశాలలో నాంధ్రపండితుఁడైనపరవస్తుచిన్న యసూరిగారికిని సిద్ధాంతకౌముదిలోఁ సూత్రవిచారముకొంత నడచెను. మనపండితులుసాధారణముగామత్సరగ్రస్తులగుటసుప్రసిద్ధమేకదా ? అట్టివారీర్ష్యచేతఁదమకు లాభము లేకపోయినను బరులకు నష్టము కలుగుటయే తమయభీష్టసిద్ధిగా భావించి కొన్నిసమయములయందుఁ బరులకీర్తికి భంగము కలిగింపఁ జూతురు. అంతకుఁబూర్వము కొంతకాలము క్రిందటఁ జిన్నయసూరి బాలవ్యాకరణము రచియించెను. దానితో సరిపోల్పఁ దగిన యాంధ్రవ్యాకరణ మావఱకు వేఱొకటి లేదు. అట్లుండఁగాఁ గృష్ణమూర్తిగారిచేఁ జేయఁబడిన వ్యాఖ్యానముతోఁ గూడిన హరికారిక లనఁబడెడి యాంధ్రవ్యాకరణసూత్రగ్రంథ మొకటి యటుతరువాత నల్పకాలమునకు వెలువడెను. అదియే హరిభట్టకృతమై యథర్వణామలచేఁ బేర్కొనఁబడిన కారికావళియైన పక్షమునఁ జిన్నయసూరి తనవ్యాకరణములోని సూత్రములన్నిటిని హరికృతగ్రంథమునుండి దొంగిలించి తనపేరిటఁ బ్రకటించినట్లు స్పష్టమగుచున్నది. అయినను మూలగ్రంథములోఁ జూపఁబడినలక్ష్యములు కొన్ని యథర్వణాచార్యుల కిటీవలియాధునిక గ్రంథములలోని వగుటచేత వ్యాఖ్యానమునుమాత్రమే గాకమూలగ్రంథమునుసైతముకృష్ణమూర్తిగారే రచించిరేమో యని పలువురు సందేహపడుచున్నారు. అట్టిగ్రంథమును రచియింపఁగలసామర్థ్య మావిద్వత్కవికిఁగల దనుటకు సందేహము

లేదు. ఈయన యిటువంటిగ్రంథకల్పనము సేయ సంశయపడు వారు కా రని చూపుటకై చరమదశయందు మాడుగల్లులో నున్నపు డొకరాత్రిలోఁ జేసిన ట్టీయన కారోపింపఁబడిన యశ్వ శాస్త్రకథ కొంత తోడ్పడుచున్నది". (కవులచరిత్ర 588 పుట)

ఈవాక్యములు సావధానముగాఁ జదివినచో సూరిగారి బాలవ్యాకరణమున కసూయపడి కృష్ణమూర్తిశాస్త్రిగారు హరి కారికలు రచించి రనుట సుస్పష్టము. ఇదిగాక హరికారికలు పెక్కుచోట్ల నసందర్భములుగా నున్నవికూడను. ప్రథమమున మనుజజ్ఞంబని చెప్పిన 'సంస్కృతవ్యాకరణము' ప్రచారముకా దని తలఁచి బాలవ్యాకరణము తెనుఁగున సూరిరచించినాఁడు. చిన్నయసూరి కృష్ణమూర్తిశాస్త్రిగారివలె సర్వతంత్రస్వతం త్రుఁడు, షడ్దర్శనీపారంగతుఁడు కాకపోవచ్చును. బాలవ్యాకర ణము రచించుటకుఁ దగినపాణినీయపాండిత్యముఁ బ్రయోగపరి జ్ఞానము లేనివాఁ డనుట యన్యాయము.

నీతిచంద్రిక: ఇది సూరికృతులలో నత్యుత్తమము. వచన కథారచనా విధానమునకుఁ జిన్నయసూరియే శ్రీకారముచుట్టె ననుటకుఁ జరిత్రపరిశీలకు లొప్పుకున్నను నీతిచంద్రికలోని శైలి రసాలవాల మనుట సహృదయసామాన్యమున కిష్టావత్తియే. సూరి 'వాణీదర్పణ'మను ముద్రాయంత్రమును నెలకొలిపి నీతి చంద్రిక తొలిముద్రణము 1853 లో వేయించెను. వీరేశలింగ కవి "చిన్నయసూరి ధీరు లెదఁ జేరిచి సారెకు నాదరింపఁగా

మున్న రచించిమించె సగము న్వచనంబుగ నీతిచంద్రికన్”
అని తా నుత్తరార్థముఁ గూర్చెను. కొక్కొండ వేంకటరత్నము
పంతులుగారును ‘విగ్రహము’గావించిరి. సూరివచనములోని
సొగసు వీరిద్వరకును దూరమైనది. మిత్రభేదము మిత్రలాభ
ముకంటెఁ బ్రౌఢము. రచనాచతురతకును, సామెతలు చక్కఁగ
వాడుటకును, ప్రయోగవిశేషములు ప్రదర్శించుటకును చిన్న
యసూరి శ్రద్ధతీసికొనెను. రసానుగుణములగు వృత్తులు, పాత్రో
చితములగు పదములు నీతిచంద్రికయందే పరికింపవలయును.
సూరి సూత్రాంధ్రవ్యాకరణము-ఆంధ్రధాతుమాలయు నాం
ధ్రసాహిత్యపరిషత్తు ప్రకటించినది.

ఇతఁడు సంస్కృతాంధ్రములలోఁ జక్కనిరీతిగల కవిత
పంతరించెను. పచ్చపనృపయశోమండనము చూడుఁడు.

గగనంబల్లు రసప్రపూర్ణ విలసత్కందంబుల స్స్మితి యు
ద్భగసాలంబుగతిఁ సితచ్ఛదముల్ భాసిల్లి మేరుక్రియ్
జగదామోద సువర్ణభాస్వరముగా జానొంది పచ్చాపనీ
శగుణంబు ల్గణుతించుకోశ మిది యిచ్చు న్మెచ్చుగావించెడిఁ.

గుణస్య బాధికాం వృద్ధిం కృతవాన్ పాణినిః పురా
అబాధితగుణాం వృద్ధిమకరో త్పచ్చపప్రభుః.

సంస్కృతాంధ్రకవితలు రెండును ధారాళగతినుండి పం
డితహృదయముల నాకర్షించుచున్నవి.

చిన్నయసూరి వ్యాకర్తయే కాదు, కావ్యకర్తకూడను. భాషాభిజ్ఞుఁడే కాదు, సంగీతకళాభిజ్ఞుఁడు కూడను. సరస్వత్యుపాసకుఁడే కాదు, హయగ్రీవోపాసకుఁడు కూడను. సుస్థిరయశస్సంపాదకుఁడే కాదు. "సుజనరంజనీపత్రికా" సంపాదకుఁడు కూడను.

సూరి కంఠధ్వని చాల శ్రావ్యముగా నుండెడిదఁట. ఆయన సంగీతము కొంత నేర్చెను. సూరి 'సుజనరంజని' యను మాసపత్రిక కొన్నియేండ్లు వెలువరించినట్లు తెలియును. అందు బట్టపరీక్షార్థులకు విద్యాంసులకుఁ గలుగు భాషాసందేహములకుఁ జక్కని సమాధానములు ప్రచురింపఁబడుచుండెడివఁట. "ఇదివరలోఁ జిన్నయసూరి ముద్రింపించుచు వచ్చిన సుజనరంజనీ యను పత్రికయందు పై నుదాహరించిన మూఁడుగ్రంథములును భట్టుమూర్తి రచించె నని వ్రాసియున్నది" (అముద్రితగ్రంథ చింతామణి- 18:6 ఫిబ్రవరి) ఈ వ్రాఁతను జూచిన 'సుజనరంజని' సూరి నడపినటులు సువిశదము.

సూరి కవితానిపుణుఁడు. లాక్షణికుఁడు. వచనరచనా మార్గదర్శకుఁడు. సంఘసంస్కారపరుఁడు. భాషాపోషకుఁడు. ఇతఁడు ప్రాచీనుల యడుగుజాడలలో నడచెను. ఇతనికి నన్నయ చెప్పినది వేదము. ఇతనికడ శాస్త్రాదిగ్రంథములతో నిండిన భాండాగార ముండెడి దని ప్రసిద్ధి.

గ్రామనుద్వార ప్రోత్సాహము- లక్ష్మీనరసింహశ్రేష్ఠి హెచ్చరిక, సూరిభాషాసేవకుఁ జేయూఁత నిచ్చినవి. సూరి మరణించినను నాతని కీర్తిజ్యోతి బాలవ్యాకరణ నీతిచంద్రికాస్నేహమున నధునాతనాంధ్రభాషాభవనములో దేదీప్యమానముగ వెలుఁగుచునే యున్నది. అసంపూర్ణములైనను నాయన యముద్రితరచనములు ప్రచురించుట భాషాసేవకుల కర్తవ్యము. చిన్నయసూరి ఆంధ్రశబ్దానుశాసనసంజ్ఞాపరిచ్ఛేదాంతమున వ్రాసికొనినగద్యము స్మరించి విరమించెదను.

"సకలభాషాకవికమలమిత్ర గార్గేయసగోత్రాపస్తంబ సూత్ర యజుశ్శాఖాధ్యాయి వేంకట రంగ రామానుజాచార్యపుత్ర శ్రీనివాసాంబాగర్భశుక్తిముక్తాఫలాయమానదిగంతవిశ్రాంత చిరంతనకీర్తి విరాజమాన సంస్కృతాది భాషాత్మక లక్ష్యలక్షణజ్ఞాన మహాపండితజేగీయమాన నిరంకుశ నిరర్గళ ధురీధారాలంకృత సంస్కృతాంధ్రభాషానుశాసన బహులక్ష్య లక్షణ గ్రంథరచనాధురీణ సర్వదర్శనసంగ్రహ కుసుమాంజలీ మహాభాష్య శ్రీభాష్య భగవద్విషయ పాఠప్రవచనపారీణ చాత్తాది శ్రీవైష్ణవకుల కలశాంబుధి పూర్ణచంద్రేణ ఆంగ్ల రాజకీయ సర్వకళాశాలాంధ్ర ప్రధానపండిత చిన్నయసూరిణా ప్రణీతగీర్వాణభాషామయాంధ్రశబ్దానుశాసనసంజ్ఞాపరిచ్ఛేదః."

14

మంత్రిప్రెగడ సూర్యప్రకాశకవి

౧౮౦౮-౧౮౭౩

ఆఱువేలనియోగి బ్రాహ్మణుఁడు. హారితసగోత్రుఁడు. ఆపస్తంబసూత్రుఁడు. తల్లి: సీతమ్మ. తండ్రి: శరభరాజామాత్యుఁడు. జన్మస్థానము: పిఠాపురముదగ్గఱనున్న తిమ్మాపురము. జననము. క్రీ. శ. 1808 విభవసంవత్సరము. నిర్యాణము: 1873 సం॥రం మే 11 తేది. శ్రీముఖసంవత్సర వైశాఖ శుద్ధచతుర్దశీ భానువాసరము. గ్రంథములు ౧. సీతారామచరిత్రము (ఆఱాశ్వాసముల కావ్యము- 1851-52) ౨. కృష్ణార్జునచరిత్రము (ద్వ్యర్థికావ్యము- 1863) 3. భీమలింగశతకము (1869.)

సూర్యప్రకాశకవి శ్రీకృష్ణభూపాలునాస్థానమునఁ బండితకవి. కృష్ణభూపాలుఁడు 'మాడుగుల' సంస్థానప్రభువు. ఈప్రభువు స్వయముగాఁ జనువుకొనినపండితుఁడు. ఈయన 1813 లో నుదయించి 1875 లో నస్తమించెను. 1835 లో సంస్థానాధిపత్యము వహించి నలువదివత్సరములు రాజ్యమేలెను. అల్లంరాజు సుబ్రహ్మణ్యకవివరుఁ డీయనపై "కృష్ణభూపతిలలామశతకము" రచించెను. శిష్టు కృష్ణమూర్తిశాస్త్రి యీప్రభువుచే సంభావితుఁ డయ్యెను. బులుసు పాపయ్యశాస్త్రి, ఇంద్రకంటి గోపాలశాస్త్రి మున్నగు విద్వత్సత్తము లీయుత్తమభూపాలుని దర్శించి సంతోషించుచుండెడివారు. సాహిత్యముకలిగి సమర్థుఁ

డైన ప్రభుని యాస్థానమున నుండి గౌరవింపఁబడుట కవికి మహాభాగ్యము. అట్టియదృష్టము పట్టుట యెక్కడనో కాని కన్పట్టదు. సూర్యప్రకాశకవి మంచి విద్వాంసుఁడు. చక్కనికవి. ఇతఁడు కృష్ణభూపతియోలగమున విద్వత్కవిగా వెలసెను. ప్రభువర్శనమునకు వచ్చుపండితులను గౌరవించి రాజసన్మానము గావింపించి పంపించుచుండెను. అతని సహృదయత ప్రశంసనీయముగదా ?

ఈకవికి విద్యాగురువులు మువ్వురు. కందర్ప సీతారామశాస్త్రిగారు బాల్యగురువులు. దేవులపల్లి తమ్మయ్యసూరిగారు వాడపల్లి అనంతపద్మనాభాచార్యులుగారును భాషాచార్యులు. వీరికడ నడఁకువతో నుభయభాషలఁ జక్కఁగ సంప్రదాయసిద్ధముగ నభ్యసించెను. కవితాధార యితని కాజానజమైన యలవాటులోనిది. తండ్రితరము, తల్లితరముకూడ విద్వత్కవులు కలదియే.

ఈకవి మేనమామ మంచికవియఁట. సీతారామచరిత్రలోని యీపద్యము చదువుఁడు.

సీ. ఏమహాత్మునితాత యీశ్వరారాధన
ప్రముదితస్వాంతుండు బసవరాజు
ఏగుణాధికుతండ్రి హిమశైలకైలాస
సురుచిరసత్కీర్తి జోగిరాజు

ఏసుధీమణియున్న భాసురాత్మజ్ఞాన
పటుమనీషాళాలి బసవరాజు
ఏధన్యుసూనుం డనేకబాంధవజన
స్తుత్య సద్గుణవార్ధి జోగిరాజు
అట్టి విస్సాప్రెగడ సత్కులాంబురాశి
సోము సుకవిత్వధారాభిరాము నాకు
మేనమామయు మామయై మెఱయువాని
నధిపకృతసఖ్యుఁ గామరాజాఖ్యుఁ దలఁతు.

ఈకవి తండ్రి నిటు నుతించెను.

క. ప్రవిమలభక్తి నుతింతును
రవిసన్నిభతేజు శరభరాజ సమాఖ్యున్
కవితామహత్త్వ జితభా
రవికవి మజ్జనకు శరభరాజసమాఖ్యున్.

సూర్యప్రకాశకవి మూఁడుకృతులు రచించెను. అందు మొదటిది సీతారామచరిత్రము. ఇది దున్నవి యాఱాశ్వాసములు. ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్తు బాలకాండముగల ప్రథమాశ్వాసము 1941 లో వెలువరించినది. ఈకృతి కృష్ణభూపతి యాజ్ఞచే శ్రీభీమలింగేశ్వరదేవున కంకితము. పూర్వాంధ్రకవుల నీకవి యభినుతించుచు నొకసీసము వ్రాసెను. అందుఁ గవికాలక్రమము సక్రమముగఁ బాటింపలేదు. నన్నయ, తిక్కన

శ్రీనాథుఁడు, ఎఱ్ఱన, భాస్కరుఁడు, భీముఁడు, పోతన, రంగనాథుఁడు, రామభద్రుఁడు, సోముఁడు - ఈకవి మెత్తుకొనిన కవులవరుస యిది. సమకాలికుఁడైనను పిండిప్రోలి లక్ష్మణకవి నితఁడు కొలిచెను. దీనికిఁ గారణ మొకటి యని తోఁచెడిని. లక్ష్మణకవి ద్వ్యర్థికావ్యము వ్రాసెను. ఈయనయును ద్వ్యర్థికావ్యము రచింప నప్పటికే తలఁపు కలిగెను. ఆతలఁపు క్రమముగ 1863 సం॥లో 'కృష్ణార్జునచరిత్రముగ' ఫలరూపము నందినది.

సూర్యప్రకాశకవి తన ప్రభువుచే నిటు పలికించుకొనెను:

చ. ప్రవిమలభక్తి శంభుపదపంకజపూజన మాచరింపఁగా
నవిరళశబ్దశాస్త్రములయర్థము లొప్పుగఁ జెప్ప నుల్లస
న్నవరసభావకావ్యరచనాపటిమ న్నృపకోటికి న్మహా
కవులకు మెచ్చుగూర్పఁగఁ బ్రకాశకవీ! చతురుండ వెన్నఁగన్

ఈకవి శివభక్తుఁడ నని తెలియ చెప్పుకొనియు 'సీతారామచరిత్రము' రచించి తనయద్వైతాభిమాన మావిష్కరించెను.

ఇతఁడు రచించిన 'కృష్ణార్జునచరిత్ర' మను రెండాశ్వాసములు గలద్వ్యర్థికావ్యము శ్రీవిక్రమదేవవర్మ మహారాజుగారి టీకతో 1905 లో వెలువడినది. ఇందు పారిజాతాపహరణ విజయవిలాసార్థములు గలవు. శ్లేషకావ్యమైనను పింగళి సూరన కవిత్వపుచాయలలో నుండి కుంటువడక లేకుండ నున్నది. శబ్దశ్లేషకంటె నర్థశ్లేష ప్రధానముగా గ్రహింపఁబడినది. శబ్దశ్లేషకో రాఘవపాండవీయ విధానము నాశ్రయించెను.

గీ. సమయమెన్నక భీమ్మకజాతకేళి
నిలయ సన్నిధిఁ జేరుట నలరువార్త
వినిన సత్యావిరక్తి దుర్వృత్తియనుచుఁ
జాల నిందింపకుండునే జగతి నన్ను.

(ప్రథమాశ్వాసము ౧౦౦ వ.)

కృష్ణ: సమయమెన్నక=ఆచారమును గణింపక, భీమ్మకజాతకేలి నిలయు=రుక్మిణీ విలాసమందిరమును, సన్నిధిఁ జేరుటన్= మంచిసిధిసిఁ బొందుటయును, అలరువార్తన్=పువ్వువృత్తాంతమును, సత్య=సత్యభామ, విరక్తిన్=విరాగముచేత దుర్వృత్తియనుచున్=దురాచారము కలవాఁడనుచు.

అర్జు: సమయమెన్నక=శపథము గణింపక, అభీమ్మ=భయంకరుఁడుగాని, కజాత=యమపుత్రుఁడను ధర్మరాజుయొక్క, కేలి నిలయ సన్నిధిన్=క్రీడాగృహసమీపమును, చేరుటను= చేరుటయనందగు, వార్త=వర్తనమును, సత్యవిరక్తి=శపథము నతిక్రమించినవాఁడను.........

(శ్రీవిక్రమదేవవర్మగారి టీక)

ఈ కృష్ణార్జునచరిత్రము 1908 లో బి. ఏ కును, 1914 లో ఎమ్. ఏ కును బాఠ్యముగా చెన్నపుర విశ్వవిద్యాలయము వారు నిర్ణయించియుండిరి.

19

కోరాడ రామచంద్రశాస్త్రి

౧౮౧౬–౧౯౦౦

నియోగిబ్రాహ్మణుఁడు. కౌండిన్యసగోత్రుఁడు. ఆపస్తంబసూత్రుఁడు. తండ్రి: లక్ష్మణశాస్త్రి. జన్మస్థానము: కేశనకుర్రు (అమలాపురము తాలూకా.) నివాసము: బందరు. జననము 1816 సం॥. అస్తమయము 1900 సం॥. రచించిన తెలుఁగుకృతులు ౧. మంజరీమధుకరీయనాటిక. ౨. ఉన్మత్తరాఘవము. ౩. నయప్రదీపము. (విగ్రహాంధ్రీకరణము) ౪. రథాంగదూతము. (వచనము) — అముద్రితములు. ౧. శాకుంతలాంధ్రీకరణము. ౨. వేణీసంహారము. ౩. ముద్రారాక్షసము. ౪. ఉత్తరరామచరితము. ౫. పరశురామవిజయము. (గద్యము) ముద్రితసంస్కృతగ్రంథములు. ౧. కుమారోదయము. (చంపూకావ్యము. ౨౩ ఉల్లాసములు మాత్రమే ముద్రితము) ౨. ఘనవృత్తము. (సంస్కృతాంధ్రపద్యములు) ౩. దేవీవిజయము. (చంపువు) ౪. శృంగారసుధార్ణవము. ౫. ఉపమావళి-అముద్రితసంస్కృతకృతులు: ౧. మృత్యుంజయవిజయకావ్యము. ౨. పురుషార్థసేవధికావ్యము. ౩. కమనానందభాణము ౪. రామచంద్రవిజయవ్యాయోగము. ౫. త్రిపురాసురవిజయడిమము. ౬. ఉత్తరరామాయణము. ౭. ధీసౌధము. (వ్యాకరణసంగ్రహము) ౮. మంజరీసౌరభము ఇత్యాదులు.

"ఉత్పత్స్యతే మమ తు కోఽపి సమానధర్మా" అను నిశ్చయమున ౧౯ వ శతాబ్దిలో సంస్కృతాంధ్రగ్రంథములు రచిం

చి క్రొత్తమార్గము తీసినపండితకవి రామచంద్రశాస్త్రి. వీరిది పండితవంశము. ఈయన అమలాపురముతాలూకాలోని కేశనకుర్రు గ్రామమున మాతామహునియింట బాల్యము గడపెను. రామమంత్రోపదేశము పొందెను. శిష్టు కృష్ణమూర్తిశాస్త్రిల వారిసన్నిధి నలంకారగ్రంథములు చదివెను. మంచిసాహిత్యము సంగ్రహించెను. అంతట గొంతకాలమునకు,

శ్లో. త్వం సాహిత్యవరోసి సాధుకవితాధుర్యోసి తే వాగ్మితా
సిద్ధా ప్రవ్రజ చెన్నపట్టనపురీం విద్యాలయే హూణకాః
అధ్యాప్యార్యతమాయ విత్తబహులం దత్వా వరార్థం వరం
తేవ స్యాత్తవ సత్కళత్రవిభవ స్తస్మాదిహైతత్కురు.

అని మిత్త్రులు వివాహార్థ మెచ్చరించిరఁట. ఆసమయమునఁ జిరపరిచయులగు శిష్టుకవిగారు రామచంద్రపురము రాజుగారికి "ఇతని నాస్థానపండితునిగా గౌరవింపుఁ"డని యుత్తరము వ్రాసి యీయఁగా వారు దేశమున క్షామము పట్టుటచే నీకవిని రెండు నెలలకంటె నెక్కువ పోషింపలేమని చెప్పిరఁట. ఆమాట రామచంద్రశాస్త్రికి నచ్చలేదు. మదరాసు పోయి యేదో యుద్యోగము సంపాదించుటకు సంకల్పించి ప్రయాణము సాగించెను. త్రోవలో మచిలీపట్టనమున నాఁగవలసివచ్చి ఇంగువ రామస్వామిశాస్త్రిగారియొద్ద మంత్రశాస్త్ర మభ్యసించెను అప్పుడు వఠ్రెం అద్వైతపరబ్రహ్మశాస్త్రి తనకుమార్తె నితని కీయఁదలఁచి పాండిత్యశక్తిపరీక్షకు వాక్యార్థము చేయఁగా నం దాయనను

ధిక్కరించి పెండ్లి చెడఁదీసికొని యింటికిఁ బోయెను. ఆయన స్వస్థలము నడవపల్లి. ఆయూరివారు రామచంద్రశాస్త్రి సామర్థ్యము పరీక్షించుటకు శతావధానము చేయుమనిరి. మహాకవితాధార కలిగినయాయన కది యొకలెక్కా? ౧౦౭ పద్యములు తడవుకొనకుండ నవధానమునఁ జెప్పెనఁట. ఆపద్యములు మాత్ర మనుపలబ్ధములు.

క్రమముగా శాస్త్రిగారి పాండితీకవితాప్రతిభలు నతిశక్కినవి. బందరు నోబిలుపాఠశాలలో నుద్యోగము లభించినది. అక్కడ ౪౩ వత్సరములు పనిచేసిరి. దొరలు వీరినైష్ఠికతకు నివ్వెఱపోయెడివారు. ఇరఁ డెవ్వని లెక్కసేయలేదు. ఉద్యోగించిన నలువదిమూఁడేండ్లలో 'ఈతప్పు చేసితి' వని యధ్యక్షునిచే నాక్షేపింపఁబడలేదు. కళాశాలాధ్యక్షునకు నీయనకు నొక శ్లోకార్థములో వ్యతిరేకాభిప్రాయములు వచ్చినవి. శాస్త్రులుగారు ముక్తకంఠమున 'మీయర్థము పొరపాటని' వ్రాసి పైచిరి. తాత్కాలికముగా నధ్యక్షునకుఁ గోపావేశము కలిగినను శాస్త్రులుగారి యథార్థవాదిత కాయన తలయొగ్గక తప్పినదికాదు.

మాడభూషి వేంకటాచార్యులవారు మనశాస్త్రిగారి ప్రతిభ నెఱుఁగఁదలఁచి "శ్లో. చింతకాయ కలేకాయ బీరకాయ తమారికే, ఉచ్చింతకాయ వాక్కాయ సాధకాయ తమాంజలిమ్" అని యొకశ్లోకము వ్రాసి శిష్యునకిచ్చి రామచంద్ర

శాస్త్రి దీని కర్థ మెట్లు చెప్పునో కనుఁగొందమ్మనెనఁట. అంతట శాస్త్రులుగారు దాని కర్థము చెప్పుటయే గాక మఱి రెండు గద్దశ్లోకములు వ్రాసి యాచార్యులుగారికిఁ బంపి నిరుత్తరులను జేసి రని వదంతి.

ఈయన సంస్కృతాంధ్రములలోఁ జాలకృతులు రచించెను. పండ్రెండవయేఁటనే యుపదేశము పొందెను. 'దేవీవిజయము', 'కుమారోదయము' అను గ్రంథములు వీరి యుపదేశవిషయమును స్ఫుటీకరించును. 1860 ప్రాంతమున మంజరీమధుకరీయనాటకము సంఘటించిరి. ఈనాటకమునకు ముందుఁ దెలుఁగున ఎలకూచి బాలసరస్వతి విరచితమగు 'రంగకౌముది' నాటకము వెల్లువిడెను. మంజరీమధుకరీయములోని కథ కల్పితము. ఇది రంగమున కనువుగాలము. ఇందలి కవిత్వము కఠినము. మచ్చున కొకపద్యము చూపుదుము:

మ. పికదష్టాగ్ర కిసాల దంతపటియుత్పీనస్ఫుర త్సౌరభ
ప్రకటోద్గార రజోగుళుచ్ఛ కుచభార ప్రహ్వ సంజాతకో
రక రోమోద్గమ సాంద్రమంద్ర కలని ర్హ్రాదస్వనగ్రీవ, యీ
సకలశ్రీవని యామపం గదిసి హృజ్జక్రీడలన్ సల్పెడిన్.

రామచంద్రశాస్త్రిగారు వేణీసంహార ముద్రారాక్షస శాకుంతలము లనువదించిరి. సంస్కృతాంధ్రకవితలు రెంటను వీరిచేయి యూరితేఱినది. మేఘసందేశము తరువాతికథ 'ఘనవృత్తము'

అను గీర్వాణకావ్యముగ వీరు రచించిరి. దీనికిఁ దెలుఁగు సేఁతయు వారే చేసిరి. యక్షసందేశశ్రవణానంతరము మేఘుని వృత్తాంతము తెలుపున దగుట దీనిని 'ఘనవృత్త'మని పేరిడి నిరి. అందలి సంస్కృతాంధ్రపద్యములధోరణి యిట్లు లుండును:

శ్లో. ఇత్యుక్తోసా సపది జలద స్తేన దీనాత్మనాఽం
శ్రుత్వా కామం సరసహృదయ ప్రాగ్రణీత్వాత్ప్రహృష్టః
లోకే దీనావన మనుపమం పుణ్యమాన త్తఏవ
సంతః ప్రోచు స్తదిహ హిమయూతో వణీయస్సఖా మే.

చ. పలుకఁగ యక్షుఁ డానరసవర్యుల నగ్రగుఁ డౌట మేఘుఁ డిం
పులుదళుకొత్త దీనజనపోషణపుణ్యము లిచ్చునంచుఁ బె
ద్దలు వచియింతు రీవిరహతాపకరీతునివార్త భార్యకుం
దెలిపెద నామిత్రున కిదే మది నంతన మొక్కఁజేసెదన్.

మతుకుమల్లి నృసింహకవి

౧౮౧౬–౧౮౭౩

ఆఱువేలనియోగి. కృష్ణయజుశ్శాఖీయుఁడు. ఆపస్తంబ సూత్రుఁడు. కాశ్యపసగోత్రుఁడు. జన్మస్థానము తెనాలి. తల్లి జానకమ్మ. తండ్రి కనకాద్రిశాస్త్రి. జననము 1816. ధాతృ సంవత్సర శ్రావణ బహుళ చతుర్దశి. నిర్యాణము 1873. శ్రీముఖసంవత్సర శ్రావణ బహుళ తృతీయ. గ్రంథములు: ౧. ఆంధ్రమేఘసందేశము. ౨. వేంకటాచలయాత్రాచరిత్రము. ౩. అజచరిత్రము. (ఆంధ్రప్రబంధము 1912 ముద్రి) ౪. చెన్నపురీవిలాసము (ప్రౌఢప్రబంధము. 1920 ముద్రి) ౫. శ్రీకృష్ణజలక్రీడావిలాసనాటకము. ౬. నృసింహసహస్రనామావళి. (సం) ౭. పుండ్రికళానిధి. (సం) ౮. ఆంధ్రసిద్ధాంతకౌముది. ౯. భరతశాస్త్రసర్వస్వము. ౧౦. సంగీతసారసంగ్రహము. (అముద్రి.)

మూఁడుశతాబ్దులనుండి వీరిది పండితవంశము. ఈనృసింహవిద్వత్కవి ప్రపితామహుఁడు మాధవకవి యను నాయనం. ఈయన వ్యాసభారతము యథామాతృకముగ ననువదించి "అభినవభారతము" అని పేరుపెట్టెను. ఈమిశ్రకావ్యమునఁ బ్రస్తుత మాదిపంచకము మాత్రము మిగిలియున్నది. తక్కుఁగల పర్వములు తాడిపత్రిగ్రామమునఁ దగులఁబడినట్లు చెప్పెదరు. తెనాలి గోవర్ధనస్వామి కోవెలయెదుటఁగల గరుడవిగ్రహము మాధవకవి శిల్పకళాకుశలతకుఁ దార్కాణ. ఈయన పుత్రులు

నృసింహశాస్త్రిగారు వీరు వేదవిదులు. గొప్పవైయాకరణులు. కనకాద్రిశాస్త్రిగారు వీరికిఁ గుమారులు. వీరే మనప్రస్తుతకవి వరుని జనకులు. కనకాద్రిశాస్త్రిగారు సకలశాస్త్ర ప్రవీణులు. శ్రీమల్రాజు గుండారాయఁడుగారి సంస్థానపండితులు. గుండారాయఁడుగారు నాఁడుపేరుమోసినపెద్దజమీందారులలో నొకరు. శ్రీవేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రిగారు వీరినిగూర్చి యీకథ ముచ్చటించిరి:

"ఒకప్పుడు వాసిరెడ్డి వేంకటాద్రినాయఁడును, నర్సారావుపేట మల్రాజు గుండారాయఁడును, నూజవీటి అప్పారావును, చల్లపల్లి అంకినీఁడును కూడి యిష్టాగోష్ఠి సల్పుకొను సందర్భమున హాస్యచతురుఁడు గుండారాయఁడు 'మనజీవితములు కడచినతర్వాత లోకము మనల నెటు ప్రశంసించునో తలఁచి చూచుకొందమా?' అనెనఁట. అందఱు నంగీకరించిరఁట. నూజవీటి అప్పారాయఁడు చనిపోయెనా బైరాగులందఱును బలవించెదరు. తాను చనిపోయితినా వేశ్యలందఱు వలవించెదరు. వేంకటాద్రినాయఁడు చనిపోయెనా అందఱు నల్లో యని దుఃఖించెదరు. అంకినీఁడు చనిపోయెనా, అందఱు ఆహా యని సంతోషించెదరు."

ఈగుండారాయనియాస్థానమున నుండి పాండిత్యశక్తిచే నీకనకాద్రిశాస్త్రిగారు స్థిరమైనభూమి నార్జించి సుఖించెను.

నృసింహావిద్వత్కవి తల్లికూడ విదుషి. ఈపద్య మామెయే చెప్పినదంట:

"మతుకుమల్లియిల్లు మహి విద్య వెదచల్లు
వరబుధేంద్రులకును బ్రక్కముల్లు
ఎఱిఁగి మెలఁగిరేని నెలమిచేవాటిల్లుఁ
గాన వారియిల్లు ఘనతఁజెందె"

మనకవివరునితమ్ముఁడు కృష్ణశాస్త్రిగారు. ఆయన అన్నగారి "అజచరిత్రము"లో నక్కడక్కడ నాశ్వాసాంతపద్యములు పోయినవి మరల వ్రాసెను. అతఁడుకూడఁ జక్కనికవితాధార కలవాఁడు.

మననృసింహావిద్వత్కవి పూర్వులను మించిన పండితుఁడు. అజచరిత్రమను ప్రౌఢప్రబంధ మితనికృతులలో నుతికెక్కినది. ఇందలి శైలి వసుచరిత్రకు సహపాఠి. తెలుఁగుకంటె సంస్కృతపుఁబాలు వీనికవితలో హెచ్చు. భావములు మహోన్నతములు. భాష నిర్దుష్టము. ఈపద్య మిన్నిటికి నాదర్శమైనది.

సీ. ఘనఘన శ్రీసముత్కట జటావరపద
క్రమయుక్తిమియామయరమ్య వేణి
నానాస్వరవ్యంజనప్రతతాపానూన
శబ్దమహాశబ్దశాస్త్ర వీణ

భూరిగుణవిశేష పుంజైక నిశ్యసం
బంధవత్తర్కవి భ్రాజిరశన
సరససాలంక్రియోజ్జ్వల సువర్ణపదోరు
సంగీతసాహితీ స్తనభరాఢ్య

తే. శ్రీప్రసద్గతి ముఖరభాట్ట పరిభాక
రీయామంజీరయుగ రమణీయ చరణ
జలజనిత్య ప్రగల్భ వాచాల వాణి
నిలుచుఁగాత ! మదీయాస్య జలరుహమున.

ఈ అజచరిత్రకే 'ఇందుమతీపరిణయ' మనియు నొకపేరు. ఇందున్నవి యాఱాశ్వాసములు. ఆద్యంత మొక్క రీతిని కవిత మహాప్రౌఢముగా నడచినది. వసుచరిత్రాదుల ఛాయలు పెక్కు లున్నను గవిప్రతిభావ్యుత్పత్తులు వానిని కప్పిపుచ్చినవి. ఈకావ్యము మంగళాంతము.

క. పాణిగ్రహణ మొనర్చిరి
యేణాక్షియు వరుఁడు సాత్త్వికైకస్విద్య
త్పాణిశ్లథభావము స్ఫుర
మాణహ్రీకైతవమున మాటువఱచుచుఁగన్. (౬-౧౩)

ఈకవి శ్రీమన్మాల్యశైలనృసింహభక్తుఁడు. ఇక్కృతి యానృసింహస్వామికే యంకితము.

ఈకవిసింహుని యితరకృతులలో "చెన్నపురీవిలాస" మొకటి చెప్పఁదగినది. ఇది శ్రీరాజా బొమ్మదేవర నాగన్ననాయఁడు జమీందారు వారియాజ్ఞచే రచియింపఁబడినకృతి. ఈయన కృష్ణామండలములోని "తోట్లవల్లూరు" సంస్థానాధిపతి. ఆసంస్థానమున నీనృసింహాకవి పండితుఁడుగను, బరీక్షాధికారిగను నుండెను. సంస్థానప్రభువులవలన మనకవి మహాసన్మానముల నందుచుండెను. కొమ్ములు తిరిగినపండితులు వార్షికములకు వచ్చినపుడు వీరే పరీక్షాధికారులు. తర్కాదిశాస్త్రపండితులగు శ్రీ కురుగంటి వేంకటరామశాస్త్రి ప్రభృతులను వీరు శాస్త్రవాదమున నోడించి రనియందురు. శ్రీ జగద్గురు శంకరాచార్యులవారి పీఠవిద్వాంసులసమక్షమునఁ బైవారికిని మన శాస్త్రిగారికిని దర్కశాస్త్రీయవాద మిరువదియొక్కదినము జరిగినదఁట. అప్పుడు వీరివిజయము నెఱిఁగి పీఠాచార్యులీపండితు నేనుఁగుపై నూరేఁగించిరఁట. ద్వైతాద్వైత విశిష్టాద్వైతములలో వీరి వాదప్రావీణ్య మగణ్యము. నృసింహోపాసకుఁ డగుటచే నీయనయెదుట వాదము చేసి నెగ్గినవారు లేరని వచింతురు. వీరి బుద్ధిలోఁ బ్రతిఫలింపనిశాస్త్రము లేదు. కళ లేదు. ఇందులకు వారిగ్రంథములే సాక్షులు. ఈయన ముప్పదియేండ్లు వచ్చువఱకుఁ బితురంతేవాసియై షట్ఛాస్త్రములు లోఁతులు ముట్ట వ్యాసంగించెను. అప్పుడు వాక్యార్థములకు

గ్రంథరచనకుఁ గడఁగెను. లోకమర్యాదకు సంస్థానపండితుఁడు గా నుండెఁగాని ప్రభువునకు లొంగియుండ లేదు.

సంస్థానప్రభువు నాగయ్యనాయఁడుగారితో నీకవి చెన్నపురము వెళ్లినపు డావట్టనవిలాసములు ప్రబంధరూపముగ వర్ణింపుఁడని యడుగ నీ"చెన్నపురీవిలాసము" రచించిరఁట. అది 1860 ప్రాంతము. నాఁటిమదరాసులోని విశేషము లన్నియు నిందుఁ గన్నులకుఁ గట్టినటులు వర్ణింపఁబడినవి. వీథులు, మేడలు, సముద్రము, రైలు, ఫొటోగ్రాపు, అచ్చుకూటములు, ఆసుపత్రులు, మ్యూజియము, లైటుహౌసు, హార్బరు, పువ్వుల యంగడి మున్నగు నెన్నో ప్రకరణము లిందుఁ గలవు. కావ్యము గద్యపద్యాత్మకము. కవిలోకజ్ఞత కిది యద్దము. ఆకాలమున నిట్టిక్రొత్త యూహ లూహించిన కృతికర్తను నేఁటిచారిత్రకులు ప్రశంసింపఁ దగియున్నది. ఇందలిపద్యము లన్నియు గొప్పవి. అచ్చటచ్చటివి తీసి మచ్చుచూపెదను:

మ. ఎరణాయూరును గత్తివాక యకయూ రీరెన్నిళుం బూరుమే
త్తిరువట్టూరును రాయపేట తిరువల్లిక్కేళి చేపాకయుఁ
బరశుంవాక పరంగికొండ మరి కృష్ణాంపేటయుఁ జోనుగాఁ
బురిచుట్టుఁ విలసిల్లు నాటుపురముల్ భూతిందదే కాకృతిన్.

గీ. సరకు నింపను దింపను సారెసారె
దరులమొద్దకు దరిమొద్ద కరుగుపడవ

లోడలకు మేడలకు మైత్రినొనరఁగూర్చ
నిటు నటు చరించుచారుల నెనసి వెలయు.

మ. అలమోల్మైను సరంగి బోంబయియు బర్మాసీమపై గోవ బం
గళ కోరంగియు నాదిగాఁగలుగు ప్రఖ్యాతంపుఁగోస్తాల నా
వలరాకల్నగరీజనంబులకు రేవల్ దేఁస్వరంజిల్లు ను
జ్జ్వలసీకష్ట నివిష్టకేతన పటు స్తంభాగ్రచేలచ్ఛటల్.

ఆకొండి వేంకటకవి

౧౮౨౦

ఆరామద్రావిడ శాఖీయ బ్రాహ్మణుఁడు. తండ్రి: జగన్నాథశాస్త్రి. తల్లి: అచ్చమాంబ. నివాసము: విశాఖపట్టణ మండలములోని "గజరాయునివలస". రచించిన గ్రంథములు: తత్త్వసంగ్రహరామాయణము. శతకములు కూడు. (అముద్రితములు) కవికాలము 1820 ప్రాంతము.

ఈకవిచే నాంధ్రీకరింపఁబడిన "తత్త్వసంగ్రహరామాయణము"నందలి బాలకాండము ఆంధ్రవిజ్ఞానసమితి (విజయనగరము) వెలువరించినది. ఈరామాయణము సంస్కృతములో రచించినవారు శ్రీ బ్రహ్మానందభారతీస్వాములు. ఈయన యెప్పటివారో తెలియదు. భారత, విష్ణు, కూర్మ బ్రహ్మాండాది నానా పురాణములనుండి సంగ్రహింపఁబడిన కథలెన్నో యిందు కలవు. ఈవేంకటకవి మేనమామలు పెద్దపండితులు. వారినిగూర్చి కావ్యాది నిట్లు చెప్పుకొనెను:

సీ. పండితమ్రియ మనఃపల్లవ ముకుళ పు
ష్పవికాస చైత్రుండు పాత్రసూరి
స్వాభ్యస్త నిఖిలశాస్త్రాబ్ధిజజ్ఞానామృ
తేష్టానుభవుఁడు గారీణ్మనీషి
ప్రభుసభాశ్రిత విద్వజ్జయోద్భవమహా
స్నతసద్యశుఁడు జగన్నాథశాస్త్రి

స్వకృతప్రబంధ పుష్పగుచ్ఛసురభితా
ర్ణవమధ్యదేశుండు రామఘుకవి
గీ. యనఁదగు సమాఖ్య లొప్ప భూమ్యధిపదత్త
మణివలయకుండలాది భూషణము లమర
నలువు మీఱఁ జెలంగునా నలువురైన
మాతులుల కెఱఁగెదఁ గీర్తిమాతులులను.

ఈకవి చిన్ననాఁటనే పితృవియోగము నంది మాతామహుఁడు కాకరపర్తి వేంకటశాస్త్రి యొద్ద సంస్కృత మభ్యసించెను. ఇతని మాతులులలో పాత్రసూరి యనునతఁడు "సత్యభామా కృష్ణసంవాదము" అను నందమైన ప్రబంధము రచించెను.

ఈ వేంకటకవి మండపాక పార్వతీశ్వరకవి, కాకరపర్తి పాత్రిసూరికవులకు సమకాలికుఁ డగుట ౧౯ వ శతాబ్ది యారంభములోనివాఁడని తెలియవలయును. ఈయన "తత్త్వ సంగ్రహ రామాయణము" రచించుచుండుటఁ దెలిసి సాలూరు జమీందారును, కాశింకోట జమీందారును కృతి నిమ్మని కోరిరఁట. నరకృతి గావింప నిష్టపడక తద్గ్రంథము శ్రీకృష్ణ భగవదంకితము గావించి యీకవి చరితార్థుఁడయ్యెను. ఇందలి కవిత సంస్కృతపదప్రచురము. వ్యాకరణవిశేషము లికఁ బలి మెఱుఁగునవుట కనేకనిదర్శనము లున్నవి

క. ఏహి స్పృహార్హపతిభిక్షాం
దేహి దయాక్షీర వారిధే నస్త్రాహి

త్రాహి రవిజం భటం జా
నీహి జహీహి కుత్రా మనీషాం శాంత్యా.

ఇది శుద్ధసంస్కృతకందము. ఇట్టివింకను గలవు. గ్రంథకర్త స్యాలకుఁడు వజ్ఝల అన్నయభట్టు ఈగ్రంథము కొంతభాగము పూరించెను.

గీ. స్యాలకుఁడు మాకు సాహితీపాలకుండు
వజ్ఝ లన్నయభట్టు కవనవిశేష
తులితనన్నయభట్టురుబలసహాయ
మొనరఁ జేయఁగ నీగ్రంథమును రచింతు.

అని కవి చెప్పికొని, బాలకాండము మొదలు సుందరకాండాంతము- యుద్ధకాండములోఁ గుంభకర్ణయుద్ధాంతముగను- తరువాత రావణద్వితీయయుద్ధభాగము సీతాపరిగ్రహణపట్టాభిషేకఘట్టము వ్రాసి పూర్తిచేసెను. నడుమది వజ్ఝల అన్నయభట్టు ఎనుబదిపద్యములలోఁ బూరించెను. శైలి వేఱుగనున్నది. వార్ధకభీతిచే నీకవి యితరునిచే వ్రాయించెనా ? యని సందేహింపవలయును. షష్టిపూర్తి కాకుండఁగనే యితఁడు మరణించెననియు, గ్రంథరచనమునకుఁ బదునైదేండ్లు పట్టినదనియుఁ దద్వంశీయులు చెప్పుదురు.

ఈ రామాయణమే కాక వేంకటకవి మూఁడుశతకములుకూడ రచించెను. "రామా" అనునది యొకటియు, "నా

రాయణ ! భక్తపోషణా ! శ్రీరమణా ! ” అనున దొకటియు "రామప్రభూ” అనున దొకటియు నాశతకములకు మకుటములు. ఈరామాయణములో నాయా శతకపద్యములు శ్రీరామస్తవ సందర్భమునఁ గలవు- మచ్చున కందలిపద్య మొకటి ప్రక టింతును.

అఘనాశాఖిల దేవతానిచయ సౌఖ్యప్రాపకోద్యత్ప్రభా
వఘనా! దివ్యసువర్ణ చేలమణిభాస్వత్కాంచి కాంచన్మహా
జఘనా! హారకిరీట ముఖ్యవరభూషాభూషితప్రోజ్జ్వలా
వఘనా! కీర్తిఘనా!ఘనాఘనసమాభాధామ! రామప్రభూ!

బహుజనపల్లి సీతారామాచార్యులు

౧౮౨౭-౧౮౯౧

ద్రవిడదేశవైష్ణవులు జననము. 1827 సం॥ నిధనము 20-8-1891 సం॥ పుట్టుక నాగపట్టనము. నివాసము చెన్నపట్ట నము. రచించినగ్రంథములు: సౌందర్యరాజస్వామి శతకము 1849- వైకృతదీపిక, పదార్థనామకోశము, బాలచంద్రోదయ ము, 1871-శిలఘుకౌముది 1872-నీతిమాల 1872-సతీధర్మ సంగ్రహము, ప్రపన్నపారిజాతము 1887-ఆంధ్రశబ్దమంజరి, ఉపాధ్యాయబోధిని, వినాయకశతకము, త్రిలింగలక్షణశే షము, శబ్దరత్నాకరము 1855.

సీతారామాచార్యులుగారిపేరు చెప్పినంతనే శబ్దరత్నా కరము-ప్రౌఢవ్యాకరణము జ్ఞప్తికి వచ్చుచుండును. శబ్దరత్నా కరప్రాశస్త్యమునుగనిపట్టి చెన్నపురిలోని దేశభాషాగ్రంథకరణ సభవా రాచార్యులుగారి కైదువేలు సన్మానముగా నిచ్చిరి. నిజమాలోచించినచో నైదులక్ష లిచ్చినను దెలుఁగువారు వారియప్పుదీర్చుకొనలేరు. "శరీరకష్టమును విత్తనష్టమును నించు కేనియుం బాటింపక" రేలుంబవళ్లు శ్రమించి రచించిన నిఘంటు వని నిఘంటుకారులు వ్రాసికొనియేయున్నారు. శబ్దరత్నా కరములోని శబ్దములరూపనిర్ణయము నర్థనిర్ణయము శాస్త్ర సమ్మతమైనది. పూర్వనిఘంటువులకంటె నిది బహువిధముల మేలైనది. అక్షరక్రమముగా రచింపఁబడిన నిఘంటువులలో నిది

శ్లేష్మము. తెలుఁగున అక్షరక్రమ నిఘంటువులకు దారిదీసిన వారు ఎ. డి. కాంబెలు పండితుఁడు, సి. పి. బ్రౌనుపండితుఁడును. వీ రిర్వురు నాంగ్లేయులే.

తరువాతఁ బరవస్తు చిన్నయసూరిగా రాంధ్రజనసామాన్యమున కందుపాటులో నుండునటు లొక తెనుఁగుపదముల నిఘంటువును రచింపఁదలఁచి పదములు ప్రామాణికగ్రంథముల నుండి యెత్తివ్రాసికొని యచ్చటచ్చటఁ గొన్నిపదముల కర్థనిర్ణయము చేసికొని యీమహోద్యమము తుదముట్టకుండఁగనే పరమపద మలంకరించిరి. వారియనంతరము సీతారామాచార్యులవారు సూరిగారినిఘంటువు నాధారముగాఁగొని సంస్కృతాంధ్రపదములు తదర్థములు కొన్నిప్రయోగములు చేర్చి శబ్దరత్నాకరము సంధానించిరి. ఇది 1885 లో వెలువడినది. శబ్దరత్నాకరము తరువాత 'శ్రీ సూర్యరాయాంధ్ర నిఘంటువు' వెలువడుచున్న విషయము తెలుఁగువారికిఁ దెలిసినదే.

చిన్నయసూరివెనుక దాక్షిణాత్యలాక్షణికులలో సీతారామాచార్యులుగారు ముఖ్యులు. ఈయన సూరికి శిష్యుఁడ నని వ్రాసికొనలేదు గాని శిష్యుఁ డైనట్లు జనశ్రుతి. ఆచార్యుల వారు కొండొకచో నిటులనుచున్నారు. "పరవస్తు చిన్నయ సూరిగారి కాంధ్రమునందును దదుపయుక్త సంస్కృతప్రాకృతములయందును దలస్పర్శియగు పరిజ్ఞానము కలదని వారుచేసిన లక్ష్య లక్షణగ్రంథములే నిరూపించుచున్నవి. మేము వారితోఁ

చిరకాలము సావాసము చేసియుంట వారిపాండిత్యము మాకను భవసిద్ధము." ఇదిచూచి వీరి శైష్యోపాధ్యాయిక తెలిసికొన వచ్చును.

ఆచార్యులవారు పండితోత్తముఁడు సజ్జనాగ్రేసరుఁడునగు తమతండ్రిగారికడ విద్యాభ్యాసము చేసిరి. కవితాధార యథోచితముగఁ బసినాఁటనే కలిగినది. అప్పుడు బాలవయోవస్థాకాల వాసస్థానమైన నాగపట్టణములో నున్న సౌందర్యరాజ స్వామిపై శబ్దాలంకారభరితమైన శతకమొకటి రచించిరి. ఈశతకము శతకకవిచరిత్ర కారులుకు దొరకినది. కవిత ప్రాథమికమైనను నిటులు మాధురీభరితముగ నున్నది.

హారశూల నామశరదా
శరదాసితగాత్ర భక్తజనహితవరదా!
వరదామరుచిర సురదా
సురదాస్య మహిత సురాజ సుందరరాజా!

మలయజ శిశిర తనురుచిర
జలరుహదళ సదృశనయన జలనిధిశయనా!
కలరవ కలిత కటకయుగ
సులలిత మృదుపద సరోజ! సుందరరాజా!

ఇది వ్రాయునాఁటికిఁ గవి యీడు ఇరువదిరెండేఁడులు. అప్పటికిఁ జిన్నసాహితియుఁ గవితాధోరణియుఁగల యాచార్యులు

గారు ఇంక నిచట కూపమండూకమువలె నుండరాదని సమీపమునఁగల మదరాసునకు వచ్చెను. వచ్చి యానాఁడు చెన్నపురిలో మంచి వ్యుత్పన్నుఁడై, ప్రామాణికుఁడై యున్న పరవస్తు చిన్నయసూరిని జేరి యతనితో ననేకవిషయములు చదివెను. సూరి రాజధానీకళాశాలలోఁ బ్రధానపండితుఁడు. పురాణము హయగ్రీవశాస్త్రిగారు రెండవపండితులు. ఈయిర్వుర సాహచర్యము సీతారామాచార్యులుగారికి విద్యాసంగ్రహణమునఁ జాల నుపకరించినది 'శబ్దరత్నాకర' నిఘంటురచనాబీజ మాచార్యులవారి హృదయకేదారమునఁ బడినది యీసమయమే. సూరి యహోరాత్రములదేకనిగా విశ్వనిఘంటురచనోపయోగి పరికరసంగ్రహణ మొనరించుచున్న సమయమది. పాపము! అతని తలఁచినపని పూర్తికాకుండఁగనే 1862 మ్రింగివైచినది. సూరి తత్సమపదములకర్థము వ్రాయువలయునని తలపెట్టలేదు. మన యాచార్యులుగారు తత్సమపదములు చేర్చి, సూరినిఘంటువు నాదర్శముగాఁ దీసికొని సర్వప్రశస్తముగా "శబ్దరత్నాకరము" నావిష్కరించిరి. సూరి గతించిన 1862 లో నారంభమై యించుమించు చిరువదిమూఁడేడులవఱకు సాఁగి 1885 లో నీనిఘంటువు బయటికివచ్చిన దని చరిత్రజిజ్ఞాసువులకుఁ దెలివిడి. శబ్దరత్నాకరరచన సాగుచున్నకాలముననే యాచార్యులవారనేకకృతులు వ్రాసిరి. నిఘంటునిర్విఘ్నపరిసమాప్తికి వినాయక శతకము' రచించిరి. దానిలోని పద్యములు సొగసుగా నున్నవి.

వంకర తొండము చేటల
పొంకము గలచెవులు పెద్దపొట్టయుఁ దగ ని
ర్వంకల వందులు వొగడఁగ
బింకముతోఁ దాల్తువయ్య పేర్వనకయ్యా!

తల్లిని వరిగొన భక్తుల
కుల్లాసము పుట్టఁజేసి యరుమదధారల్
వెల్లిగొన సొంపునూనెదు
బల్లిదు నినుఁ గొల్తునయ్య భవు వెనకయ్యా!

పాఠశాలలకుఁ బనిచేయు విభక్తిదీపిక, బాలచంద్రోదయము, అలఘుకౌముది, వైకృతదీపిక మున్నగు చిన్న పుస్తకములు కూర్చిరి.

ఇవియెల్ల నటుండె, శబ్దరత్నాకరముతరువాత నాచార్యులవారికీర్తిని ధ్రువము చేయుగ్రంథము ప్రౌఢవ్యాకరణము. నిఘంటురచనాకాలమున భారతాదిగ్రంథ పరిశోధనమువలనఁ గలిగినఫలమే ప్రౌఢవ్యాకరణము. సూరి బాలవ్యాకరణమున కు శేషగ్రంథమగుట దీనికిఁ ద్రిలిఙ్గలక్షణశేషమని పేరుంచిరి. సూరివలె నాచార్యులుగారికి సూత్రకటుచుటలోఁ బాండిత కుదురలేదనవలయును. ఆచార్యులుగారు వ్రాసికొనినట్లు, ఇందలి లక్షణము లసాధారణములనియు నియ్యది విద్యార్థుల కత్యంతోపకారక మనియు ననుటలో సందేహము లేదు.

క్షేత్రయ్య సీతారామాచార్యులుగారి దృష్టిలోఁ బరమ ప్రామాణికుఁడు. క్షేత్రయపదములు వేశ్య లభినయించునపుడు వీరు చెవులు కోసికొనువారఁట. అభినయాభిరుచి యాచార్యులుగారికిఁ బెద్దదని పెద్దలవలన వినికి.

వీరు చెన్నపురిలోని బోధనాభ్యసన పాఠశాలలో ద్వితీయపండితులుగా 1864 లో మొట్టమొదటఁ బ్రవేశించిరి. అక్కడినుండి రెండేండ్లకు ప్రథమపండితస్థాన మాక్రమించి యావజ్జీవ మచటనే గడపి చెన్నపురిలో నాఁ డుద్యోగించెడి కొక్కొండ వేంకటరత్నశర్మ, చదలువాడ సుందరరామశాస్త్రి మున్నగువారితోపాటు సీతారామాచార్యులవారు నొక పండిత స్థానము నాక్రమించిరి.

నరసింహదేవర వేంకటశాస్త్రి

౧౮౨౮-౧౯౧౫

ఆగామద్రావిడ శాఖీయబ్రాహ్మణుఁడు. ఆపస్తంబసూత్రుఁడు. శ్రీవత్సగోత్రుఁడు. తల్లి సీతమాంబ. తండ్రి ఉమామహేశ్వరశాస్త్రి. జన్మస్థానము తాడేపల్లిగూడెము. నివాసము తణుకు తాలూకాలోని వెలగదుర్రు. జననము 1828. సర్వజిన్నామసంవత్సర కార్తికశుద్ధ ద్వితీయ. విశాఖనక్షత్ర చతుర్థచరణము. నిర్యాణము 1915 సం॥ రాక్షసనామ సంవత్సర శ్రావణబహుళపంచమి. గ్రంథములు ౧. వేంకటేశ్వర శతకము. ౨. గౌరీశతకము. 3. విచిత్ర రామాయణము.

ఇరువదియేండ్లు వచ్చువఱకును వేంకటశాస్త్రిగారు పండితుఁడుకాఁడు. కవియును గాఁడు. అష్టపదులు తరంగములు కృతులు మృత్యుంజయ విలాసము అధ్యాత్మరామాయణ కీర్తనలు చెప్పుకొని పాడుకొను నొకభక్తుఁడు. దానికిఁదోడాయన మృదంగముకూడఁ జక్కఁగ వాయించుచుండువారు. వెలగదుర్రు గ్రామమునకు సభాపతియై పెత్తనము నిర్వహించుచుండెను. అట్టిసమయమున నెవరో యొకశాస్త్రులుగా రాయూరు వచ్చి మన వేంకటశాస్త్రిగారితో సంస్కృతమున మాటాడ నారంభించిరఁట. వీరి కాభాష బొత్తిగారాదు. దానితో నభిమానముపుట్టి నాఁడు మొదలు వేంకటశాస్త్రిగారు సంస్కృతాంధ్ర భాషలు పట్టుదలతో సాధించిరి. ౨౮ వ యేఁట రచించిన వేంక

శేశ్వరశతకము వీరితొలికబ్బము. తరువాత 'గౌరీశతకము'రచించిరి. ముప్పదవయేట "విచిత్రరామాయణము" రచించుట కారంభించి మూఁడేండ్లలో నాలుకాండములును బూర్తిచేసిరి. ఇది శ్రీరామాంకితము. ఈకవివరునికీర్తిని శాశ్వత మొనరించునది యీ యొక్కకావ్యమే.

గోపీనాథకవి వచనమున నీవిచిత్రరామాయణము తొలుత రచించెను. అది చూచి గద్యపద్యకావ్యముగా వేంకటశాస్త్రిగా రిది వ్రాసిరి. ఇందు లాక్షణికు లంగీకరింపని ప్రయోగములు కొన్నియున్నను కవిత్వముమాత్రము ధారావాహిగ నున్నది. ఆనాఁడు పెద్దపండితులైన కొక్కొండ వేంకటరత్నశర్మ, బహుజనపల్లి సీతారామాచార్యులుగారు నీగ్రంథమునీఁద మంచి యభిప్రాయము లిచ్చిరి. "...దండికావ్యము కంటెను అభినవ దండికావ్యముకంటెను జాలమేలని యెన్నఁదగియున్నది" అని వేంకటరత్నశర్మగారును, "...అధునిక గ్రంథస్థములని తెలియక యిందలి గద్యపద్యములను విన్నవారు అవి పూర్వగ్రంథస్థములేయని నిస్సందేహముగఁ దలంతురు"అని సీతారామాచార్యులుగారును విచిత్రరామాయణమును గొండాడిరి. ఇందలి కవిత్వపుమచ్చునకు రెండుపద్యములు:

గుంపులుగూడి సీత మనకు న్మనసివ్వదు గాని చన్మొనల్
సొంపవుశక్రనీల మణిసోయగము న్వహియించి యున్నవీ

చంపకగంధి మోముజిగి చందరు తేటకు సాటిరాఁదగుణ్
దంపతులేమి నోఁచిరొకొ తథ్యము గర్భిణియందురందఱుణ్.

లలితేందీవరకైరవాకృతజ కల్హారాదిపుష్పౌఘ సం
చలదిందిర బృందగానలహరీ సంయుక్తమంద క్రమా
నిలసంచారకృతార్భకోర్మియుత పానీయాఘముంగల్గి ని
ర్మలమై యొప్పుసరోవరంబు గని రాత్మాప్తులకాలక్ష్మణుల్.

శాస్త్రిగారు తమ ౭౮ వ యేఁట విచిత్రరామాయణ మున నుత్తరకాండము సంపూర్తిపఱిచి వారే ముద్రింపించుకొనిరి. తరువాత వారికుమారులు ౧౯౩౭ లో నీగ్రంథము సమగ్రముగ వెలువరించిరి.

ఈ కావ్యముగాక మనకవి 'విరాగసుమతీసంవాద' మను వేదాంతపరమగు హరికథను వ్రాసెను. వీరికి నాగబంధ, రథబంధాదులరచనయందు మంచినేరుపు కలదు గానకళలోఁ జక్కని ప్రవేశము కలదు. ముహూర్తభాగమునఁ బెద్దయనుభవము కలదు. ఈయన యెట్టికవియో యట్టినైష్ఠికుఁడు. ఏకాదశీవ్రతము విడిచి యెఱుఁగఁడు. ఇట్టి భక్తకవి నోటినుండి వచ్చిన "విచిత్రరామాయణము" తెలుఁగుబాసకుఁ దొడవగుట కాశ్చర్యమేమి ?

రేమెల వేంకటరాయకవి

౧౮౨౦-౧౮౪౭

గోదావరీ మండలములోని 'దుగ్గుదుఱ్ఱు' గ్రామనివాసి. వెలమకులసంభవుఁడు. ఆరవెల్లిగోత్రియుఁడు. తండ్రి: భావయ. జననము 1820 ప్రాంతము. నిర్యాణము 1847 ప్రాంతము. రచితగ్రంథము: ఉత్తరాపరిణయము.

ఈకవి వెలమకులీనుఁడు. 'ఉత్తరాపరిణయ' మను మూఁడాశ్వాసముల ప్రౌఢ ప్రబంధము రచించెను. నివాసము కాకినాడ తాలూకాలోని దుగ్గుదుఱ్ఱు. అచటికి రెండుమైళ్ల దూరమున 'కుయ్యేరు' అను పల్లెటూరు కలదు. అది సుప్రసిద్ధ పండిత కవియగు పిండిప్రోలు లక్ష్మణకవి పుట్టినయూరు. లక్ష్మణకవికిని వేంకటరాయకవికిని పరస్పరపరిచయ మున్నట్లు తత్రత్యులు చెప్పుదురు. ప్రకృతకవి యిరువదియేడేండ్లు మాత్రమే జీవించియున్నట్లు పరంపరాయాతప్రసిద్ధి.

శ్రీమీరార్జ ధర సద్గుణావళులచేఁ జెన్నొందుచున్నట్టి యా
శ్రీమద్వేంకటనీలశైలపతి వాసిం జూచి పోషింపఁగా
ధీమద్రాజితదుగ్గుదుర్రిపురి నాత్రేయాన్వయమాలోకనో
ద్దామత్వంబున నుంటి మిచ్చట సదాధర్మార్జనవ్యాప్తిచే.

అని వ్రాసికొనుటఁబట్టి శ్రీపీఠికాపుర ప్రభువగు శ్రీ రావు వేంకట నీలాద్రిరాయనింగారి యాదరణమునకుఁ బాత్రుఁ

డయ్యె నని వ్యక్తము. ఈకవి జ్యోతిషమున మంచిప్రజ్ఞావంతుఁ డఁట. జాతకమునుబట్టి తా నిరువదియేడేండ్ల వయసున మరణింతు నని తెలిసికొని పెండ్లి గావించుకొనక గ్రంథరచనా దీక్షితుఁడై శ్రీరామచంద్రసేవామగ్నుఁడై కాలము గడపెను. ఈస్వల్పవయస్సుననే యుభయభాషాభ్యాసము చేసి "ఉత్తరాపరిణయ" కావ్యమూలమున యశము సంపాదించెను. ఈప్రబంధము 1930 లో కవివంశీయులు శ్రీ రేమెల చినవేంకటరాయనింగారు వెలువరించిరి- శతావధాని చెళ్లపిళ్ల వేంకటశాస్త్రిగారు దానికిఁ బీఠిక వెలయించిరి.

ఈప్రబంధ మరసినచో నీకవి చక్కనిధారాశుద్ధి కలవాఁడని స్పష్టమగును. మనువసుచరిత్రాదులలోని పద్యములచాయలీతని కవిత్వమునఁ గలవు. ఏవో స్వల్పదోషము లున్నను మొత్తముమీఁద నీకవి ప్రయోగపరిజ్ఞాతయు, వ్యాకరణజ్ఞానముకలవాఁడునుగాఁ దోఁచుచున్నాఁడు. రెండవయాశ్వాసమున..."భ్రమ, ద్రటదవదాత పత్రనకురంబము..." అని ప్రయోగించెను. "ఇట 'నికురుంబము'గాని "నికురంబము" గాదు'' అని పీఠిక. 'నికురంబ'మను అత్వాయుక్తప్రయోగమే లక్షణసమ్మతము. బాహుళకమువలన ఉత్వముకూడ రాఁగా 'నికురుంబము'అని కూడ నగును. ఉకార విశిష్టమైన ప్రయోగము ప్రచురతముగా నున్నది. కాని నికురంబము తప్పుకాదు. ఈపదము నుపయోగించుటఁబట్టి యీకవికి వ్యాకరణజ్ఞానము

చక్కఁగానున్న దని యవగతము. ఈకవి ధారాశుద్ధికలవాఁ డనుట కీపద్యము చాలును.

బంతులు దేరి పూఁబొదల పజ్జలఁ జేరి సరోజపాళికై
దొంతిగఁ బాఱి జుమ్మనుచుఁ దూరెకుఁదూరెకు మల్లికాసభా
సంతతి దూరి భాసితరసాల విశాల మరందధార ల
త్యంతము గ్రోలఁ గోరి మధుపావళులొప్పెవనాంతరంబులన్.

౨ ఆశ్వాసము.

ప్రబంధప్రారంభమున "శ్రీలకుఁ దానకంబగుచు..." ఇత్యాదిగానున్న నీలాసుందరీపరిణయములోని మొట్టమొదటి పద్యము యథాతథముగాఁ జేర్పఁబడియున్నది. "ఇంతమాత్రమున నియ్యలఘునందు గ్రంథచౌర్యము నారోపించుటకన్న, నీయనకు శ్రీకూచిమంచికవిసార్వభౌమునియం దపారమైనయభిమానము గల దని తెల్పుటకుఁగా నది సాధక మయ్యెడి" నని పీఠికలో వ్రాసిరి. కాని యీమొదటిపద్యము ప్రక్షిప్త మని యో, లేఖకు లెవరో ప్రార్థనమునకు వ్రాసికొని రనియో చెప్పి తీరవలయును. దీనికి రెండుప్రబలకారణము లున్నవి. శ్రీరాజన్మహిజా... అని శ్రీకారముతో రెండవపద్యము ప్రారంభింపఁబడినది. అది శ్రీరామప్రార్థనము. ఈకవి "శ్రీరామచంద్ర సాంద్రకరుణాసమాగతకవితా మాధురీధురీణుఁడ"నని యాశ్వాసాంతవచనమునఁ జెప్పుకొనుటచేఁ గావ్యాదిని శ్రీరామప్రార్థ

నమే చేసినాఁడనుట యుక్తము. 'నీలాసుందరి'లోని 'శ్రీలకుఁ దానకంబగుచు' ననుపద్యము శివస్తోత్రపరము. ఈపద్యము మొదటఁజేర్చుట కవిమతమును జెఱచుట యగును. అదియుఁగాక మూఁడవపద్యమున "...కాంచనాచలో, దారశరాసనందు జయధన్యత మాకొనరించు నెవ్వఁడుర్" అని యీశ్వరుని ప్రార్థించినాఁడుకూడను. దీనినిఁబట్టికూడ మొదట ముద్రించిన పద్యము తీసివేసినఁగాని సరిపడదు. ఉత్తరాహరిణయము చక్కనికావ్యము. ఈకావ్యకర్తకు భగవంతుఁ డాయువిచ్చిన నిట్టికబ్బము లెన్ని సృష్టింపఁబడెడివో? ఈకవి చక్కఁగ సంభాషించెడివాఁడనుట కచటివారీవిషయము చెప్పుచుందురు. "పిండిప్రోలు లక్ష్మణకవిగారును వీరును బావమఱఁదివరియాచకమాడుకొనుచుండువారు. ఒకప్పుడు ఏదోసభలో లక్ష్మణకవి కూర్చుండియుండ మనకవిగారు వెళ్లిరఁట. మర్యాదకు లక్ష్మణకవి చోటుచూపి "దొరలకు చోటుచాలా" యనెనఁట. అప్పుడీయన "దొరలకు చోటుచాలు"నని సమాధానము. (దొరలకుము=ఒత్తగిల్లకుము) కవిసంభాషణ చాతుర్యము?

అల్లమరాజు సుబ్రహ్మణ్యకవి

౧౮౩౧-౧౮౯౨

ఆరామ ద్రావిడబ్రాహ్మణుఁడు. హారితసగోత్రుఁడు. తల్లి: గంగమాంబ. తండ్రి: రంగశాయి. జన్మస్థానము: పిఠాపురము కడనున్న చేఁబ్రోలు. జననము 1831. వికృతిసంవత్సరము. నిర్యాణము 1892. గ్రంథములు: ౧. శ్రీకృష్ణభూపతిలలామ శతకము (1858) ౨. శివధర్మములు (ఆఱాశ్వాసముల పద్యకావ్యము. 1867) ౩. పాపయమంత్రి శతకము. ౪. ఆత్మబోధము (శంకరకృతికిఁ దెలుఁగుపద్యములు 1875) ౫. మణిధ్వజచరిత్రము (గ్రంథము లభింపలేదు) ౬. సింహాద్రినారసింహ శతకము (1876) ౭. భద్రాపరిణయము (1878) ౮. శ్రీకృష్ణలీలాకల్యాణము (1878) ౯. చాటుధారాచమత్కారసారము.

ఒకప్పుడు మాడభూషి వేంకటాచార్యులవారు పీఠికాపురసంస్థానమునకు శ్రీ గంగాధరరామరాయేంద్రుని దర్శనార్థము వచ్చిరి. అప్పుడు అల్లమరాజు సుబ్రహ్మణ్యకవిగారు నిండుకొలువులోనుండి "ఇఁక" అనుపదముతో నారంభించి కందముతో, ప్రభుకీర్తిని వర్ణింపుఁడని యాచార్యులవారితో ననిరఁట. వేంకటాచార్యులవారు గొప్ప యాశుకవి. వెంటనే యిట్లు చదివిరి.

క. ఇఁక నెవ్వరికీర్తులు నీ
   ప్రకటగుణుండైనరామరాయక్ష్మాభృ

తుసుకృతి జనపోషకుని కీ
ర్తికి సరిగా రావుసుమ్ము పృథ్వీస్థలిలోన్.

సుబ్రహ్మణ్యకవి "మీపద్యములోఁదప్పుకల"దని యాచార్యులవారి నాక్షేపించెను. 'తప్పులే'దని యాయన గంభీరముగఁ జెప్పివైచెను. అపుడు సుబ్రహ్మణ్యకవి 'ఇదిగో'నని యీ పద్యము పఠించెను.

ఇఁక విను నీయశమునకుఁ ద
లఁకి శశి కృశుఁడయ్యెను మఱలఁ బెరుఁగ వేర్వే
ల్లఁకియుఁ గొనెనోశా తొలిమలశ
లఁకులను శ్రీరామరాయ లలితశ్రేయా !

"ఇఁక" పఠించుకశబ్దముగుటఁ దక్కినచరణములు పఠించుకప్రాసముతో నడుపవలెనని తత్క్షణమున వేంకటాచార్యుల వారికిఁ దట్టియుండకపోవచ్చును. గంగాధరరామారావుగారు గడుసురాజు. "ప్రబంధకవిత్వమున మీరధికు"లని సుబ్రహ్మణ్యకవిని స్తుతించెను. "ఆశుకవితలో మీరధికు''లని యాచార్యకవి నభినందించెను.

సుబ్రహ్మణ్యకవి చమత్కృతి కప్పు డట్లనెఁగాని పఠించుక నిర్బిందుకప్రాససాంకర్యము చేయునని పట్టుదల పట్టినకవికాఁడు. ఆయన భద్రాద్రివిజయములో (ద్వితీయాశ్వాసము 75 పద్యము చూ) నెన్నో దీని కుదాహరణము లున్నవి.

ఈ సుకవివరుని చాటుపద్యములు తెలుఁగున వ్యాప్తమున నున్నవి. ఈయన కాట్రావులపల్లినూతులపై నొకపద్యము చెప్పెను.

దేవాసురు లబ్ధిఁదరువ
నావిర్భూతమయి హాలహాల మపుడు మహా
దేవునకుఁ భీతిలి కా
ట్రావులపలినూతులందు డాఁగెంజుండీ.

మాడుగల్లుసంస్థానమునకుఁ బోయినపు డక్కడ నొక్క నియోగికవి వైదికకవులనుబట్టి వడఁదిట్టుచుండెనఁట. అప్పుడు సుబ్రహ్మణ్యకవి పట్టలేక యీపద్యము చెప్పెను.

చందనశాఖకన్న విరసంబుగ బూరుగ మేలటన్న రీ
విం దగినట్లు వైదికకవిత్వసుధారసధారలెల్లఁ జె
లొ్వందఁగ భూతలంబున నియోగికవిత్వముతోడ సాటిరా
దందురు బెట్టిదంబగునటంచురు కొందఱు మూఢమానవుల్.

సూరపరాజు మల్లపరాజు అను నాయన గంగాధర రామారావుగారి మిత్త్రుఁడు. సుబ్రహ్మణ్యకవి యీయనను జూడఁబోయెను. "శ్రీ రావు వేంకటమహీపతి గంగాధర రామరావు" అని వరుసగా వచ్చునటు లొకకందము చెప్పుఁడని మల్లపరాజుగా రడిగిరి. అప్పుడు వీరిటులు చెప్పిరి.

శ్రీధర ! శౌరీ ! వైకుం
ఠా ! ధర శ్రీరావు వేంకటమహీపతిగం

గాధరరామారాయ
ఙ్మాధరునిం బ్రోవు మెపుడు కరుణాదృష్టిన్.

ఈ చాటువులు వేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రిగారు సేకరించి వెలువరించిరి.

సుబ్రహ్మణ్యకవిది పండితవంశము. ఇతనితండ్రి రంగధామార్యుఁడు. నారాయణాచలమాహాత్మ్య కృతికర్త. కవిచకోర చంద్రోదయ, సత్యభామావిలాసాదులు రచించిన రామకృష్ణకవి కితఁడు భిన్నోదరసోదరుఁడు. సుబ్రహ్మణ్యకవి నాగాభట్ల నరస కవితో నుభయభాషలు పఠించెను. చాలవఱకు స్వయంకృషి చేసి సాహిత్యనిష్ణాతుఁడాయెను. వసుచరిత్రము-ఆముక్తమాల్యద వీరి కభిమానితగ్రంథములు. జ్యోతిషభాగముకూడ నీయన చక్కఁగ నెఱిఁగెను. అది కొంత తోలుత జీవనాధారమైనది. క్రమముగాఁ గవిత్వకథనమే ప్రధానవృత్తిగాఁ బెట్టుకొని రాజదర్శనము చేయుచు సుబ్రహ్మణ్యకవి తనలేవడి నెట్టుకొనుచుండెను. 1853 లో మూడుగల్లు సంస్థానాధిపతియగు శ్రీకృష్ణభూపతిపై నీకవి సీసపద్యములశతక మొకటి చెప్పెను. అది "శ్రీకృష్ణభూపతి లలామశతకము". అప్పటికిఁ గవియీడు యిరువది రెండేఁడులు. మూడుగల్లుసంస్థానపండితులు మనకవి నెన్నో తిప్పలు పెట్టిరఁట. మంత్రిప్రెగడ సూర్యప్రకాశరాయకవి మున్నగువారు నాఁడు తత్సంస్థాన విద్వత్కవులు. అక్కడివారు "కుట్రయొనర్చె లేమ తనగుబ్బలయుబ్బు సహింపలేమిచేన్"

అను సమస్యనిచ్చి, నిలుచుండఁగాఁ బూరింపుమనిరి. అది యీకవిచే నిటు పూరింపఁబడియె.

వస్త్రభూషణరత్నములు వన్నెనగల్ పులిమీఁదవచ్చు నా
పుత్ర యటన్నరీతి జిగిఁబొల్పగుచూమకలీలఁ జూచుచున్
దొట్రిలనేల? కేలఁగొని గోరులనొక్కుము నాథయంచుఁదాఁ
గట్రయొనర్చె లేమ తనగుబ్బలయుబ్బు సహింపలేమిచేఁ.

ఇట్టి పరీక్షల కాఁగిన సుబ్రహ్మణ్యకవిని మాడుగల్లుఱేఁడు మెచ్చి యాస్థానకవిగా నర్థించెను. కాని జన్మస్థానమున కాయూరు దూరమగుటచే నంగీకరింపక కవిగారు వార్షికబహూకారము వచ్చునటులు ప్రార్థించెను. 1853 మొదలు 1869 వఱకు నాసంస్థాన వార్షికవిత్తము సుబ్రహ్మణ్యకవి పొందుచుండెను.

1869 లో పీఠికాపుర సంస్థానమున మాసవేతన మేర్పడినది. గంగాధరరామరాయేంద్రుఁ డీకవి ప్రతిభఁదెలిసి కొని సన్మానించెను. "భద్రాపరిణయము" అను ప్రౌఢాంధ్ర ప్రబంధ మామహారాజున కంకితము గావించెను. ఏతత్కృతి ప్రదానవిషయ మీపద్యము తెలుపును.

శాలివాహనశక సంవత్సరము లిందు
గగనకరీందుసంఖ్యల నెసంగ
జరుగుప్రమాదివత్సర మార్గశిరశుద్ధ
సప్తమీ శుక్రవాసరమునందు

శ్రీ మహారాజభూషిత చరిత్రుండు సూ
ర్యారాయభూనాయకాత్మజుండు
రావు గంగాధర రామరాయక్షమా
ధవుఁడు సుబ్రహ్మణ్యకవివరునకుఁ
బీఠపురదుర్గసౌధంపుఁ బెద్దకొలువు
నందు భద్రాపరిణయకావ్యంబు నంది
యధికతరమాన్యభూమి వెయ్యాఱులును సు
వర్ణవలయంబులును సేలువలు నొసంగె.

ఈభద్రాపరిణయము నాలుగాశ్వాసములు కలది. కాణాదము పెద్దనసోమయాజి భద్రాపరిణయమను మాఱుపేరుగల ముకుందవిలాసప్రబంధము రచించెనని వీరేశలింగముపంతులు గారు వ్రాసిరి. ఆ ముకుందవిలాసములోని కవితారీతు లీసుబ్రహ్మణ్యకవి కొన్ని సంగ్రహించెను. అందలిపద్యములు పద్యములుగాఁ గొన్ని యిందున్నవి. కథలోఁగూడఁ బెద్ద మార్పు లేదు. భావములు చాలవఱకు దానిని బోలినవే. ఈవిషయము శ్రీనడకుదుటి వీరరాజుగారును వెల్లడించిరి. ఆకవి కవితపైఁగల యభిమానమున నీసుబ్రహ్మణ్యకవి యిటులు చేసి నాఁడని సమర్థించుకొనవలయును. పురాణపండ మల్లయ్యశాస్త్రిగారి వ్యాఖ్యతో 1912 లో నీగ్రంథము నేఁటి పీఠికాపుర ప్రభువు లావిష్కరించిరి. సుబ్రహ్మణ్యకవి సాధారణకవి కాఁడ నుట కతనిఁగూర్చినకథలు చాలఁగలవు. పెద్దపెద్ద సంస్థానము

లకుఁ బోయి యతఁడుసూపిన విచిత్రాశుకవితాను లందులకుఁ దార్కాణ. ఆయన 'చాటు ధారాచమత్కారసార' మనునొక గ్రంథము సంధానించెను. అందు సంస్కృతమునఁ జాటువులుగ నుండి పండితులచేఁ బరంపరాయాతములై యున్న గంభీరార్థకములగుశ్లోకములకు సులభమైన యర్థము వ్రాయఁబడియున్నది. ప్రాచీనాధునాతనపద్యము లెన్నో యం దున్నవి.

కమలాకర కమలాకర
కమలాకర కమల కమల కమలాకరమై
కమలాకర కమలాకర
కమలాకరమైనకొలను గని రాఘుదతుల్.

ఈపద్య మిచ్చి మాడుగుల సంస్థానములో నెవరో పండితులు సుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రిగారి నర్థము చెప్పుమనిరఁట. నాఁటి వారిలో నిట్టిపాషాణములను బ్రద్దలుగొట్టు దిట్టలు చాలమంది యుండువారు. మనశాస్త్రిగారు వెంటనే దానికర్థము వివరించి చెప్పిరి. తరువాత సేకరించినవానికి వ్యాఖ్యవ్రాసి "చాటుధారాచమత్కారసారము" వెలువరించిరి.

జయంతి రామయ్యపంతులుగారికి వీరికిని మైత్రి. రామయపంతులుగా రడుగఁగా నీయన 'అంతర్లాప' యిటుల చెప్పెను (అంతర్లాప=ప్రశ్నోత్తరములు లోపలనే నిగూఢముగా నుండు సమస్య.)

చెప్పినాఁడ రెండు చిత్రోత్తరము లిందు
నల జయంతి రామయార్యవరుని
సువచనమున నే దశవిలోఁ జరించు నె
ద్దీశ్వరునికిఁ బ్రియము నెక్కుడనఁగ.

సుబ్రహ్మణ్యకవి యాధునికుఁడగుట గ్రంథవిమర్శములనుగూడ వ్రాసెను. శ్రీ మన్మాడభూషి వేంకటాచార్యకవి రచించిన 'భరతాభ్యుదయము'న దోషము లున్నవని సప్రమాణముగఁ జూపి రాజయోగి పత్రికలో వెలువరించెను. కాని యిక్కవి రేఫద్వయమైత్రి, అఖండయతి, కొన్ని ప్రాచీనలాక్షణికానభిమత సంధులు విడిచిపెట్టలేకపోయెను. సుబ్రహ్మణ్యకవి ప్రతిభావ్యుత్పత్తులు సమానముగాఁ గల కవివరుఁడు. పద్యధారకుఁ జివర నొక యుదాహరణమిచ్చి విడిచెదను.

పగడపుమోవితోఁ జిలుఁగుఁబయ్యెదతో నిడియంపుసొంపుతో
నిగనిగ నబ్బుపిబ్బెముల నిగ్గులతోఁ దగుగుబ్బదోయితో
సొగసగువేణితో బెళుకు చూపులతో లలితేఁతనవ్వుతో
జిగివగగుల్కవచ్చియొక చేడియచూచెఁ ద్రిలోకమోహనున్.

భద్రాపరిణయము ౪. ౧౮.

మండపాక పార్వతీశ్వరశాస్త్రి

౧౮౩౩–౧౮౯౭

వెలనాటి వైదిక బ్రాహ్మణుఁడు. ఆపస్తంబసూత్రుఁడు. పారాశరగోత్రుఁడు. తల్లి జోగమ్మ. తండ్రి కామకవి. జన్మస్థానము విశాఖపట్టన మండలములోని పాలతేరు (బొబ్బిలి సమీపము) జననము క్రీ॥ శ॥ 1838 సం॥ జూన్ 30 తేదీ నిర్యాణము 1897 సం॥ జూన్ 30 తేదీ. విరచిత గ్రంథములు ఏకప్రాస శతకములు ౧. బ్రహ్మేశశతకము ౨. చిత్రశతి ౩. వేంకటశైలనాయకద్విశతి ౩. విశ్వనాయకశతకము ౪. విశ్వనాథ స్వామిశతకము ౫. కాశీ విశ్వనాథశతకము ౬. పార్థివలింగ శతకము ౭. పరమ శివశతకము ౮. సూర్యనారాయణ శతకము ౯. బాలకశాంకమౌళి శతకము ౧౦. చంద్రఖండ కలాపశతకము ౧౧. కలిపురుష శతకము ౧౨. ఈశ్వరశతకము ౧౩. ఈశ్వరశతకము.

శతకములు (౨౩)

౧. సీతారామద్వ్యర్థి శతకము ౨. శ్రీ జనార్దనశతకము ౩. కాశికావిశ్వనాథ సీసపద్యశతకము ౪. పరమాత్మశతకము ౫. పార్వతీశ్వర శతకము ౬. కాశీవిశ్వనాథ ప్రభూశతకము ౭. సూర్యనారాయణ శతకము ౮. వేంకటరమణ శతకము ౯. వరాహ నరసింహశతకము ౧౦. జగద్రక్షక శతకము ౧౧. రమానాయక శతకము ౧౨. ఆంజనేయ శతకము ౧౩. రామ రక్షాశతకము ౧౪. గోపాలకృష్ణ శతకము ౧౫. బాలకృష్ణ శతకము ౧౬. రఘుపతిశతకము ౧౭. జగ

నాయకశతకము ౧౮. రామలింగేశ్వర శతకము ౧౯. సర్వ కామదాశతకము ౨౦. గణపతిశతకము ౨౧. హరిశతకము ౨౨. హరిహరేశ్వరశతకము. మాలికాకృతులు: దండకములు మఱికొన్ని కలవు.

కావ్యములు.

౧. శ్రీ రాధాకృష్ణసంవాదము ౨. బొబ్బిలి మహారాజ వంశావళి 3. ఉమాసంహిత ४. కాంచీమహాత్మ్యము ౫. అమరుకము ౬. అక్షరమాలికాఖ్య నిఘంటువు.

గద్యకావ్యములు.

౧. యాత్రాచరిత్ర ౨. గురుచిత్రకథ 3. లఘుచిత్రకథ ४. శ్రీ బొబ్బిలిమహారాజ వంశావళి.

సంస్కృతకృతులు.

౧. గుణశ్లోకాది చిత్రరచన ౨. కవితా వినోదకోశము 3. సీతా నేత్రస్తుతి ४. కాశీశ్వరాష్టకము ౫. మంగళాష్టక చతుష్టయము ౬. శ్రీ వేంకటగిరి ప్రభుద్వ్యర్థిశ్లోక కదంబము ఇత్యాదికము.

పార్వతీశ్వరశాస్త్రిగారభినవాంధ్రకవితా పితామహుఁడని పేరుచెందిన పండితుఁడు. ఈయనకుఁ బ్రబంధకవిత్వము దను శతకకవిత్వమందును బెద్దమమకారము. శతకకవులలో నీయన కున్నదియుత్తమస్థానము. వీరు వ్రాసినశతకములు శత సంఖ్యగలవి. సత్యవోలు భగవత్కవి యున్నగువారు శతకశత ము రచించినట్లు తెలియుచున్నది. తెలుఁగువాఙ్మయమున శతక ములకు గొప్ప విలువయున్నది. అది యిప్పుడిప్పు డీయిరువదవ

శతాబ్దినుండి యింతక సన్నగిల్లుచున్నది. నేఁడును 'కాళహస్తీశ్వర' ప్రభృతిశతకములను గౌరవముతోఁ జూచుచున్నవారు చాలమందియున్నారు. పార్వతీశ్వరకవి ౧౯ వ శతాబ్దిలోఁ బ్రసిద్ధుఁడగు శతకకవి. కేవలము శతకకవియే కాదు. ఆశుకవి, ప్రబంధకవి కూడను. వీరినిగూర్చి చెప్పవలసినవిశేషములు చాలఁ గలవు.

ఈయన పితామహుఁడు పేరయసూరి. ఇందుమతీపరిణయము, నిర్దుష్టనిరోష్ఠ్యదాశరథిశతకము, లక్ష్మీనృసింహమూర్తిస్తుతి కృతులు రచించినవారు వీరే. పార్వతీశ్వరశాస్త్రిగారి తండ్రి కామకవి బ్రహ్మోత్తరఖండము, కార్తికమాసవ్రతమాహాత్మ్యము. బలరామక్షేత్రమహత్త్వము, జానకీరామశతకము. సూర్యనారాయణ రామప్రభుశతకములు రచించిన విద్వత్కవి. పార్వతీశ్వరకవి యన్నగారు రామస్వామిశాస్త్రి వేదాంతకృతికదంబము, గంగాలహరి, గంగాస్తవము వ్రాసిరి. పార్వతీశ్వరశాస్త్రిగారు తండ్రిగారి సన్నిధిని మొదటఁ జదువుకొనిరి. తరువాత తాతా సూర్యనారాయణశాస్త్రిగారి కడఁ జదివిరి. శ్రీ త్రైకదేంద్రస్వామివారి యనుగ్రహమున నుపనిషత్పారము చేసిరి. స్వయంకృషిచే బలమైన పాండిత్యము సంస్కృతాంధ్రములలో సంపాదించిరి. కవిత్వము సహజముగ నున్నదే. ఈ సహజకవితాధారకా యసాధారణపాండిత్యము తోడైనది పండ్రెండవయేఁటనే వాటముగఁ గవిత వ్రాయ నారంభించి "కవి

తాటంకరము" పంతముకట్టి గంటలోఁ జెప్పెను. చిన్ననాఁటనే వేంకటగిరి మున్నగు సంస్థానముల కేఁగి కవితాప్రదర్శనమున సత్కరింపఁబడెను. బొబ్బిలి సంస్థానమున విద్వత్కవిగాఁ గుదిరెను. ఆయా సంస్థానరంగములలో నీయన కనఁబఱిచిన కవితాచతురత వేనోళ్ల మెచ్చుకోలుబడసినది. పార్వతీశ్వరకవి తత్తజ్జీవితవిశేషములు 'ఆత్మచర్య' యను సీసపద్యములలో వ్రాసికొనెను. ఇది చదువుఁడు:

మఱియు నద్ధాతలో వఱపుకట్టఁగఁజూచి
గాఱుతు తప్పక వానకురియునట్లు
మంచిపద్యములు గావించి తెండన రంగ
రాయవిభుం డాదరమునఁ బల్కఁ
నీమీఁద భాగంబు నేనంచి యమృత బీ
జాక్షరఘటిత పద్యంబులైదు
పంచరత్నము లనఁ బచరించి నవరత్న
పద్యయుక్తముగఁ దద్రత్నభునకొనఁగఁ
గాకతాళీయనయమున గాలివాన
కురియ జేసితి వప్ప మాన్పఁగోరిమాన్పి
తౌర! యతివృష్టి కష్టనాశాత్మకమున
హారిహరేశ్వరదేవ! మహానుభావ!

ఇచట రంగరాయవిభుఁడన బొబ్బిలి ప్రభువు వేంకటశ్వేతాచల పతిరంగారావు బహద్దరువారు. ఈకవి యిట్టి సిద్ధవాక్కనుటకు

సందేహింపఁబనిలేదు. బొబ్బిలిలో నితఁడు 1876 లోఁ బ్రవేశించి 1897 వఱకు సంస్థానకవిగా నుండెను. అదియే వీరి జాతకమున ఘనదశ. అంతకుమున్న శ్రీవిజయనగరమహారాజు దర్శనమునకుఁ బోయి 1867 లో నచటఁ గవితా ప్రతిభాప్రకటనము చేసెను. కాని యాస్థానకవితాస్థానమున నుండుటకు యోగము పట్టలేదు. ఆయన బొబ్బిలిసంస్థానకవి కావలసియుండెను. ఆనందగజపతిదర్శనము చేసి పార్వతీశ్వరకవి యమూల్యపద్యములు చదివెను. అం దిది యొకటి.

అభ్రపదుఁడగు మేఘుఁడు బలి
కుప్రభుఁడగు ఖేచరుండగు నన్రపదుఁ డ
శిప్రభుఁడగు సర్కుఁడు నం
దప్రభునకు సాటియనఁగఁ దగునే వీరిన్.

విజయనగరములోని యాస్థానపండితుఁడు ముడుంబ నరసింహాచార్యకవి "అన్నవ తాళఁజాల కహహా! యని తల్లడమందెనెంతయున్" అను సమస్యనిచ్చి "వెన్నెలఁగాయఁ గాయజుఁడు వేమఱుమై విరిగోలలేయ లే" యని పూర్వార్థము వేయక నేను పూరించితినని తక్కినచరణములు శాస్త్రులుగారు చెప్పవలయుననిరఁట. అప్పుడది యాశువులో ననుప్రాసము వచ్చునట్లు వీ రిట్లు పూరించిరి.

క్రొన్ననచేయఁగోయను చుఁ గోయిలకిన్నెఱఁ జేయ జేయుటల్
కిన్నరఁబాయఁబాయసముకీల్గొని పాఁగిపచాయచాయులన్.

1865 లో వాకిలివలస జమీందారగు ఇనుగంటి సీతా రామస్వామి గారి దర్శనమునకీకవి వెళ్ళినపుడు వసుచరిత్రలోని పద్యము నిచ్చి సంస్కృతీకరింపుమనిరి. తెలుఁగును సంస్కృతములోనికి నింతమాధురీధుర్యముగా మార్చిన మార్పుఁగల కవులు తక్కువ.

ఆతన్వంగి యనంగఝాంకరణ వజ్జ్యాముక్త చూతాస్త్ర ని
ర్ఘాతం బోర్వక తమ్ములంచుఁ దటినీగర్భైక సంజాతకం
జాతవ్రాతము మాటుచెంద నదియేఁ జక్కఁ సాఁగె మున్సాందుగా
జ్ఞాతిశ్చే దనలేనఁ బమ్మనెడివాచాయూఢి సత్యమ్ముగాన్.

సాఽనన్యాస్మరఝుంక్రియాభ్రశరగణోన్ముక్తామ్రబాణక్షతిం
తన్వీ పారసజాతిరిత్యవధృతా పద్మాటవీ మాశ్రితా
సాసింధూదరసంభవాపి పురత స్సద్భాంగనే చోద్యతా
జ్ఞాతిశ్చేదనలే నకిం త్వితి వచ స్సత్యం యథాస్యాత్తథా.

కవి యీవిషయము 'మాత్మచర్య'లో నిటు వివరించుకొనెను.

సుకవిరామయశాస్త్రి సూర్యనారాయణ
స్వామిని గని హర్షవల్లికండి
వాకిలివలసకు వచ్చి యినుగంటి సీ
తారామవిభుఁ గాంచి తత్ప్రతిజ్ఞ
ననుచి 'యాతన్వంగి' యనెడు వసుచరిత్ర
లోని పద్యమునకు శ్లోకరచన

ప్రతిన నిన్నూటయేఁబదియాఱుపద్యముల్
గలుగుషోడశవిధ కందరచన
తత్కృపులకన్న నెక్కుడు ధారగల్గి
వింతయగునట్టి యాశుకవిత్వరచన
నాకుఁ గల్గించి చెలఁగించినాఁడ వౌర !
హరిహరేశ్వరదేవ ! మహానుభావ !

ఆవావిలివలన ప్రభువులే యిన్నూటయేఁబదివిధములుగఁ జను వఁదగిన కందముల్ వ్రాయుఁడని పార్వతీశ్వరశాస్త్రిగారి నడుగ నాయన యాశువుగనిట్లు చెప్పిరి.

శ్రీరామ । దేవ । పావన
భావా । భావంగ । మార్గ్య । పండిత । భావా
శ్రీవాసు । దేవ । బహ్వను
భావా । భావ । భవజనక । పాలిత । భావా
ఏకమతిఁ బేకగతిఁ
సాకల్యమునం గనుండు మట్వంచాశ
చ్ఛ్లోకోత్తరద్విశతి సం
ఖ్యాకములై యంద మొందుఁ గందములింపుఁ.

ఆశుధారాపరీక్షలో నీకవి మొదటితరగతిని నగ్గినాఁడు. చతుర్విధ కవిత్వములందు నీకవి కడుదిట్ట. ఒకశివరాత్రి యుపవసించి లింగోద్భవకాలమున మొదలిడి తెల్లవాఱుసరికిఁ బార్వతీశ్వర శతకము రచించిన యాశుకవివరుఁడీయన. రెం డేకప్రాసశతక

ములు మూన్నాళ్లలో రచించి చూపినశీఘ్రకవితాచతురుఁడు. యమకములుగల పద్యము లల్లుట, ద్వితీచతుష్ప్రాసములతోఁ గవిత వ్రాయుట యీకవికి వేడుక.

వీరి రాధాకృష్ణసంవాదము కృష్ణాభ్యుదయము అమరుకము తెలుఁగువారిఁ బ్రచారమునున్నవి. అనువాదకులలో నమరుకము నాంధ్రీకరించినవా రయిదాఱుగురు కలరు. వానిలోనెల్ల వీరి తెలిఁగింపు చాల గొప్పగా నున్నది.

పార్వతీశ్వరశాస్త్రిగారి మనుమలు పార్వతీశ్వరశాస్త్రిగారును భాషోపాసకులై తాతగారివలె మఱుఁగువడిన కవితారహస్యములు కొన్ని భారతి కందిచ్చిరి. ఆముద్రితగ్రంథచింతామణి పార్వతీశ్వరశాస్త్రి ప్రతిభకు నిదర్శనము. తత్పత్రికాధిపతులు పూండ్ల రామకృష్ణయ్యగారు వీరిచరిత్ర మామూలాగ్రముగ వ్రాసిరి. అది పార్వతీశ్వరశాస్త్రి 'ఆత్మచర్య' యనఁదగు "హరిహరేశ్వర శతకము"నకుఁ బీఠికగా వెలసియున్నది. పార్వతీశ్వరశాస్త్రిగారికిని, మహామహోపాధ్యాయ కొక్కొండ వేంకటరత్నము పంతులుగారికిని పత్రికాద్వారమునఁ బెక్కునాళ్లు భాషావిషయకవివాద మాపాదిల్లినది.

పార్వతీశ్వరశాస్త్రిగారు మహాభక్తులు. కడకాలమున "మృత్యుంజయునకు నమస్కరింతుఁ దరింతున్" అను మకుటముతోఁ బద్యములు చెప్పుచు ముప్పదియైదుపద్యములు పూర్తి

చేసి జీవము విడిచిరి. వీరు జీవించినయెనుబదిరెండేండ్లలో శతాధికములగు కృతులు విరచించిరి. తుదకు మిగిలిన కృతులుకూడ నెనుబదిరెండే. ౧౯ వ శతాబ్దిలో నిట్టి యాశుకవి లేఁడనుటకు సందేహము లేదు. పార్వతీశ్వరశాస్త్రిగారిశతకకవిత యిటులుండుననుట కొకపద్యము నుదాహరించి యిఁక విరమించెదను.

అక్షుల్ నిన్గనునట్లు హస్తములు నిన్నర్చించు నట్లాత్మ ని
న్నక్షీణంబుగ నమ్మునట్లు చెవి నిన్నాలించునట్లాస్యముల్
దీక్ష న్నిన్గొనియాడునట్లు కరుణన్వీక్షించి రక్షింపుమీ
సాక్షాన్మంగళసంఘసంఘటన కృష్ణా! బాలకృష్ణా! హరీ !

మాడభూషి వేంకటాచార్యకవి

౧౮౩౫-౧౮౯౫

వైష్ణవబ్రాహ్మణుఁడు. కౌశికగోత్రుఁడు. ఆపస్తంబ సూత్రుఁడు. తల్లి: అలివేలమ్మ. తండ్రి: నరసింహాచార్యులు. జన్మదేశము: నూజవీడు. జననము 1835. నిధనము 1895. మన్మథనామసంవత్సరఫాల్గునబహుళతృతీయ. గ్రంథములు: ౧. భరతాభ్యుదయము (ప్రబంధము) ౨. వామననాటకము. ౩. పుష్పబాణవిలాసము, ౪. హంససందేశము. ౫. మదనమోహనచరిత్ర (వచనము) ౬. బృహద్వైద్యరత్నాకరము. ౭. రామావధూటి నక్షత్రమాల. (చాటుపద్యమణి మంజరి-ద్వితీయభాగము చూడుఁడు) ౮. ఆనందగజపతిపై వ్రాసిన ౬౫ సీసములు.

శతావధానములను బ్రచారములోనికిఁ దెచ్చినవారిలో వేంకటాచార్యులుగారు కనిష్ఠికాధిష్ఠితులు. భట్టుమూర్త్యాదులు శతలేఖినీపద్యసంధానధురంధరుల మని చెప్పికొనినారు. వేంకటాచార్యులవారు అసాధారణమైన మేధావి. ఈయన గంటకు వందలకొలఁదిపద్యములు చెప్పఁగలనేర్పరు లనుట యటుంచి, యేకసంధాగ్రహణమున నూఱులకొలఁది పద్యములు అప్పగించు బుద్ధిమత్తరులు. వీరి మేధావిశేషమునకుఁ బెక్కుకథలు తెలుఁగుదేశమునఁ బ్రాఁకియున్నవి. వేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రిగారు "చాటుపద్యమణిమంజరి"లో వెలువరించినకథ యొకటి ప్రకటించెదను.

"వనప్పాకం అనంతాచార్యులుగారిదగ్గఱ నొకప్పుడు అవలిప్తుఁడగు అరవదేశపు విద్వాంసుఁడు వచ్చి స్వరచితము లైన శ్లోకములను జదువుచు వివరించుచుఁ బ్రశంసించుకొనుచు నుండఁగా వేంకటాచార్యులవారు వినుచుండిరి. పదిశ్లోకము లయినవి ఆత్మశ్లాఘాపూర్వప్రశంస పరాకాష్ఠనందఁగ నవ్వి యా పండితునితో "అయ్యా ఈశ్లోకములు చిన్నవాఁడు మానాయన గారు నాకుఁ జెప్పిరి. ప్రాచీనకవికృతములైన యీశ్లోకము లనంతాచార్యులుగా రెఱుఁగర యాత్మీయములుగాఁ జదువ నారంభించితిరా?" యని పలికిరఁట. కుపితుఁడై పెడపెడ నవ్వు నవ్వి యాయరవదేశపండితుఁడు వేంకటాచార్యులుగారి నెఱుఁ గక 'ఏదీ నీకు వచ్చునేని చదువుము రచించినవాఁడను నేనే యిక్కడ నుండఁగా నాతోనే యిట్లు పలికెదవేమయ్యా! ఎవ్వరవీవు?' అని తుటారించెనఁట. ఇదిగో చదువుచున్నానని యేకసంథాగ్రహణమున నప్పగించిరి. వెల్లఁబోయి యాపండి తుఁడు వేఁడుకొనెనఁట. మీమాహాత్మ్యము నెఱుఁగనైతిని మన్నింపుఁడని-"

ఇట్టికథలు గాథలు వీరినిగూర్చి త్రవ్వితండములు. కని వినియెఱుఁగని భాషలోనివి కొన్నిపద్యములు వీరికడ నొక్క సారి చదివినఁజాలును. అవి యద్భుతముగా వల్లించినపద్యముల వలె నప్పగించువారఁట. ఆయనధారణాశక్తి యట్టిది. ఒకగదిలో నూఱుచెంబులు పెట్టి పుల్లతో ముందు వరుసగా వాయింపఁ

గా, గదివెలుపలనుండి విని మరల నడుమ నేచెంబుపై దెబ్బ కొట్టినను 'ఇది యీసంఖ్యకలచెంబు' అనిచెప్పువారఁట. శబ్దగ్రహణమునఁగూడ నాయన కిట్టిబుద్ధిసౌక్ష్మ్య ముండెడిది. దేవులపల్లిసోదరకవులు, తిరుపతివేంకటకవులుం వీరిని విని యవధానము లారంభించిరి. తిరుపతివేంకటకవులు అవధానలతను దేశము దేశమెల్లఁ బ్రాకించిరి. వేంకటాచార్యులుగారు శతావధానియే కాదు. సంస్కృతాంధ్రముల లోఁతుచూచినపండితుఁడు. తర్కవ్యాకరణములు గురుకులక్లిష్టుఁడై కఱచెను. మొత్తముమీఁదఁ జదివినదానికంటెఁ జూపిన దెక్కువ. సంస్థానముల కెక్కుట యవధానములుగావించి యాశుకవితచెప్పుట వీరియుద్యోగము. తెలుఁగురాజు లెందఱో వీరినాదరించి సత్కరించిపంపిరి. ప్రభువులకు నెలవైన నూజవీటఁ గాఁపురము. తోఁచినప్పుడొక్కొక్కప్రభునిదర్శించి ప్రతిభచూపి కానుకలఁగొనితెచ్చి యింటఁ గూర్చుండి గ్రంథరచనము చేయుచుండువారు. పీఠికాపురమహారాజు గంగాధరరామారావుగారిని దర్శించి 1879 లో నవధానము చేసెను. ఆ యవధానమునకు మహారాజు మహాశ్చర్యభరితుఁడై మనకవివరుని గొప్పగ సన్మానించెను. ఈరీతి నీయన పొందిన రాజగౌరవములకు మేరలేదు.

చింతకాయ కలేకాయ బీరకాయ తమారికే
ఉచ్చింతకాయ వాక్కాయ సాధకాయ తవాంజలిమ్.

ఈ మొదలైన కొంటిరకపుశ్లోకములు వేంకటాచార్యరచితములుగాఁ జాలమంది చదువ వింటిమి.

ఆచార్యులుగారొడ్డుపొడుగులుగలమానిసి. స్ఫురద్రూపి. ఆయన రసికతకు నిదర్శనములుగాఁ గొన్నిరచన లున్నవి. "రామావధూటితారావళి" వానిలో నొకటి. అవద్యములు రసఘుటికలు. రెం డుదాహరింతును.

శ్రీరాధికాకుచాశ్లేషజ సంతోష
 వివశుఁడౌ శ్రీకృష్ణవిభున కొరఁగి
సకలవిద్యావాప్తి సాధనభూతయౌ
 శారదాంబకు నమస్కారము లిడి
మైహికానంద ప్రవాహపూరకమైన
 శృంగారరస మాత్మ నిరవుకొలిపి
మదనసామ్రాజ్య సింహాసనారూఢులౌ
 పురణించు రసికశేఖరుల నెంచి

వివిధరతితంత్రపాండిత్య భవమహాను
భవములె పదార్థములుగ నేర్పఱిచి సీస
పద్యనక్షత్రమాలిక భావవిదుల
మనము లలరంగఁ గూర్తు రామావధూటి.

ఒకనాఁటి కలలోన సకియ! నీకాలిపా
 జేబులో జందెంబు చిక్కినట్లు

ఒకనాఁటికలలోన సకియ! కౌఁగిటఁజేర్చ
తలఁ గంబె గద్దానఁదాఁకినట్లు
ఒకనాఁటికలలోన సకియ! మెల్లన నాదు
గూబలో 'కొక్కొరో' కూసినట్లు
ఒకనాఁటి కలలోన సకియ! నీచేతిపో
చీలోన జందెంబు చిక్కినట్లు

ఇన్నివిధముల నచ్చట నున్ననాఁటి
వన్నెలన్నియుఁ గలలోన వచ్చి యిచట
గాసి గూర్చుచున్నవి నిన్నుఁ బాసి యెట్లు
మరులు నిల్పఁగనేర్తు రామానఘూటి!

వేంకటాచార్యులుగారు నూజవీటి శ్రీరాజా శోభనాద్రిఅప్పారావుగారి సంస్థానమున విద్వత్కవి. ఈయన కభినవపండిత రాయలని బిరుదము కలదు. వీరి తండ్రి నరసింహాచార్యులుగారును గ్రంథకర్త. వల్లీపల్లవోల్లాసము, రుక్మిణీకల్యాణము, నీలపనిందానివారణము ఈగ్రంథములు వారు రచించినవే. వీరేశలింగము పంతులుగారి కవులచరిత్రలో తండ్రికొడుకుల చరిత్రలు రెండును గలవు. మన వేంకటాచార్యులుగారు 'భరతాభ్యుదయ'మను ప్రౌఢప్రబంధము నంతరించిరి. దీని ప్రాశస్త్యము కవిచరిత్రమున నుగ్గడించియుంటఁ బునరుక్తి సేయ లేదు. ఈయన ప్రబంధకవిత్వ మెటులుండునో యాశుకవితయు

నించుమించుగ నట్లే యుండుననుట యత్యుక్తిగాదు. శోభనాద్రి అప్పారావుగారు 'పుష్పబాణవిలాసము' నాకువుగా నాంధ్రీకరింపుమని యాచార్యులుగారి కాజ్ఞాపించిరఁట. ఆయన కాకున్న బ్రహ్మాండముగాదు. ఈపద్య మెంతయందముగా నడపించిరో చదువుఁడు.

సరసుఁడు దూరమేఁగునని చాలఁగ నామది చింతనొందు న
ల్లరకు వినోదియైనను గళానిధి వైరమొనర్చి వెండియుఁ
బరభృతకాకలీరవముఁ బాసి తనర్చును నిష్కుటీ విస్ఫు
త్వరమలయానిలంబులనఁ బ్రాణము లేహరియించు నొంతయుఁ.

ఆచార్యులుగా రసపత్న్యులు. 'భరతాభ్యుదయము' వారి పుత్త్రుఁడు. అవధానప్రతిభాయాతమగు కీర్తి వారిపుత్త్రిక. గుంటూరిలో నిప్పుడు న్యాయవాదులుగానున్న వేదాంతనరసింహాచార్యులుగారు వీరి దత్తకుమారులు.

71

ముడుంబ నృసింహాచార్యకవి

౧౮౪౧-౧౯౨౭

శ్రీవైష్ణవులు. తండ్రి వీరరాఘవాచార్యుఁడు. జన్మస్థానము: శ్రీకూర్మము దగ్గఱ వంశధారాతీరస్థమగు అచ్యుతపురి. జననము: ప్లవంగసంవత్సర భాద్రపదబహుళనవమి 1841 సం॥రం సెప్టెంబరు 22. నిర్యాణము: ప్రభవసంవత్సరభాద్రపదబహుళద్వాదశి. 1927 సెప్టెంబరు 22 తేదీ. గ్రంథములు: ౧. రంగేశశతకము. ౨. పార్థశృంగారము. ౩. ముగ్ధాశృంగారము. ౪. కామినీదృష్టిశృంగారము. ౫. అంగశృంగారము. ౬. సంకీర్ణశృంగారము. ౭. శ్రీకృష్ణచాటువులు. ౮. సత్యశతకము. ౯. వృష్టిపంచాశత్తు. ౧౦. గరుడాచలనాటకము. ౧౧. కృతులు. ౧౨. హరికథలు- సంస్కృతగ్రంథములు. ౧. బ్రహ్మసూత్రభాష్యము. ౩. బ్రహ్మసూత్రరోమంథము. ౪. ప్రపత్తిచింత. ౫. నృసింహశారీరకభాష్యము. ౬. ఉజ్జ్వలానందచంపువు. ౭. వాసవపరాశరీయనాటకము. ౮. జయసింహాశ్వమేధీయము. ౯. చిత్రసూర్యాలోకము. ౧౦. కావ్యసూత్రవృత్తి. ఇత్యాదులు. వీరు సంస్కృతమునవ్రాసిన తత్త్వగ్రంథములసంఖ్య ౨౨. సాహిత్యగ్రంథములు ౧౪. స్తోత్రకృతులు ౧౫. నీతిశాస్త్రరచనలు ౨.

శ్రీమన్నరసింహాచార్యస్వామికి 'భగవత్కవి' యని బిరుదము. సింహాద్రినాథు నీయనాచార్యుఁ డుపాసించుచుఁ దనకృతుల నన్నిటి నాతనికే యంకితముచేసెను. ముప్పదియేండ్ల

యీాడున నన్నపుడొకస్వప్నము వేదవ్యాసులు వీకిఁ గలలోఁగనఁ బడెనఁట. స్వప్నమున వచ్చినదేవుఁడు తిక్కనాదుల నడిగినట్లు వీని కృతియడుగలేదు. వచ్చి దర్శనమిచ్చి చక్కఁబోయెను. అప్పటినుండియే యీాయనలో నార్షప్రతిభ పెడత్తెను. విజయ నగరములో నల్లచెఱువుమెట్టపై వేదవ్యాసులకు కేశవస్వామిని ప్రతిష్ఠించి యీాయాచార్యవరుఁ డాలయము నెలకొలిపెను. అట్టి యుపాసకుఁ డీయన.

పదపద్యేఁట సహజముగఁ గవితాధార యలవడినది. అచ్యుతపురాగ్రహారములోఁ జిన్నతనమునాఁటి యొకవృత్తాంత మిట్లు చెప్పెదరు. అప్పన్న యను కుట్టుపనివాఁడు పట్టుగుడ్డతో నొకసంచి కుట్టి యమ్మకమునకుఁ దెచ్చెను. ఈయాచార్య కవిబాలుఁడు దాని నాశించెను. కాని చేతఁ గాని లేదు. తక్షణమే యీాపద్యము వానిపై నాశువుగఁ జదివెను.

మునియాగరక్షకుండును
మునిపత్నీరక్షకుండు మోదముతోడన్
నినుఁ గనుఁగొని ప్రోచుసుమీా
దరిజీ అప్పన్ననాదు! సద్గుణధామా!

చదువుకొన్నకుఱ్ఱఁ డని అప్పన్న సంతోషించి సంచి పట్టుక పొమ్మనెను. ప్రాసము పోయినదని యతఁ డెఱిఁగిన సంచి యీాయకపోయి యుండువాఁడు.

క్రమముగా నరసింహాచార్యకవి పండితుల తలలూఁపించు కవిత్వము వ్రాయ మొదలిడెను. పఠనీయములగు సంస్కృతాంధ్రగ్రంథము లధికరించెను. శాస్త్రపాండిత్యిని సంపాదించెను. కంఠము మంచి దగుట సంగీతముకూడ నేర్చెను.

వాకిలివలన ప్రభుని దర్శించుట కొకప్పు డాచార్యులు పయనమైరి. ఆదొరపేరు సీతారామయ్య. కవు లనిన నాప్రభువున కభిమానము. ఆయనను దర్శించి నరసింహాచార్యుఁ డీపద్యము చదివెను.

వెండికొండకు నీకీర్తి వెలిగలిబు
పాలకడలికి మీఁగడ పవికిఁ దళుకు
శశికిఁ దనకంపు మానుపఁ జాలుమందు
కానఁ డదేలొకొ శ్రీరామకువలయేశ !

ఇదివిని రాజు రసికుఁ డగుట నరసింహాచార్యుని తనయాస్థానకవిగ నుండ నడిగించెను. ఇతఁ డిది యంగీకరింపక యిట్లు చెప్పెను. "నేను కొంతకాలముక్రితము శ్రీవిజయనగరము మహారాజు విజయరామగజపతి వేఁటకై యడవికేఁగుచు పాలకొండగ్రామమున విడిసినపుడు నే నాయనదర్శనము చేసియుంటిని. ఆమహారాజు నాపద్యములు విని యానందించి విజయనగరము రమ్మని సెలవిచ్చెను. ఆయనయాజ్ఞచే మఱొకపుడు రాజధానికిఁ బోయి జమ్మి వాసుదేవరావుపంతులుగారి సాహాయ్యమున ఆనంద

గజపతి కుమారరాజేంద్రుని సందర్శింపఁగలిగితిని. వారు నా కవితాధోరణి కానందపడి నన్నుఁ దమయొద్ద నుంచెద మనిరి. ఇంతలో మహారాజుగారు సకుటుంబముగాఁ గాశికిఁ బోవ నయ్యెను. నన్నును దమతో రమ్మని చెప్పిరి. కాని నేను వెళ్ల వీలుగలుగలేదు. మేము తిరిగివచ్చినతరువాత దర్శనము చేయుఁ డని నాకుఁ జెప్పి వారేఁగిరి కావున నే నన్యాశ్రయము చేయఁ జాలను."

నరసింహాచార్యులమాటలు విని వావిలివలసప్రభువు అబ్బురపడెను. అప్పటి కీకవివయస్సు ఇరువదిరెండేండ్లుమాత్ర ము. ౧౨౬౮ లో నీకవి తల్లితో దక్షిణదేశయాత్ర చేయుచు శ్రీరంగమునకు వచ్చి యచటఁ గొంతకాల ముండెను. అపుడే "పితభవత్కృష్ణ రంగేశ వేమకృష్ణ!" అను మకుటమున నొక శతక ము రుక్మిణీకల్యాణకథాత్మకముగ రచించెను. ఈశతకము వావిళ్ళవారును, చెలికాని లచ్చారావుగారు నుద్ధరించి శతక సంపుటములలోఁ బ్రకటించిరి. అందలి యొకపద్యము:

నీకట్టివదలిన నెఱికకన్నుల నద్ది
యుత్తరీయంబుగా నుంచుకొందు
నీచుట్టి విడిచిన నిరుపమమాల్యముల్
ముదమంది కొప్పులో ముడిచికొందు
నీమహత్తరపాద నీరేజతీర్థంబు
చేఁద్రావి శిరమునఁ జిలికికొందు

సీనోటికప్రంపు నెటిపీడె మిచ్చుచో
నమృతంబుగాఁ గేల నందుకొందు
నీదుపాదుక తాదలఁ బాదుకొల్పి
చెనఁటి జన్మంబు సఫలతఁ జేసికొందు
నయ్య దాస్యమొనంగఁగదయ్య నేఁడు
వీతభవతృష్ణ! రంగేశ వేమకృష్ణ!

శ్రీరంగమున నొకవత్సర ముండి నరసింహాచార్యుఁ డింటికి వచ్చెను. శ్రీవిజయనగరప్రభువులును గాశినుండి వేంచేసిరి. మనకవి మరల మహారాజదర్శనము చేసెను. ఆనందగజపతియు వీరి కవిత్వగోష్ఠి కలిగి వీరిని మరిమరి ప్రేమించుచు వార్షికబహుమాన మొసఁగుచుండెను. ఆనందగజపతి చెప్పుటచే మహారాజు విజయరామగజపతికిని నరసింహాచార్యుని కవిత్వపాండిత్యములపై విశ్వాసము కలిగినది. అప్పు డామహారాజుపై మనకవివరుఁ డిట్లు చెప్పెను.

ఈజగమందు నిందు నటు లెల్లరకుం గనువిం దొనర్చుచై
యోజ గనంగ రాజనుటకుల్లము సందియ మొంద దింతనన్
రాజనుమాట మావిజయరామనరేంద్రునకే పొసంగు పై
రాజులు శోకవహ్నిమది రాఁజుట రాజు లనంగఁ జెల్లెనే.

థక్కాడధ్వాంకరణరత
ఫక్కత్ఫణితఫణమణిని వహనజశూలు

స్ఫూర్కర్ణకుహారఘుర్ఘుర
ముక్కోలకభీత గుప్తముఖకూర్మేంద్రా !

ఈపద్యములు విని విజయరామరాజు చాల సంతోషించి నర సింహాచార్యుని తన సంస్థానకవిగ నాదరించెను. భర్తృహరి మున్నగుకృతులు మహారాజు పండితునికడఁ బఠించెను.

కూరెళ్ల రామశాస్త్రియను పండితు లొకరు "ఉమా ముఖం చుంబతి వాసుదేవః" అనుసమస్య నిచ్చి పూరింపుఁ డని నరసింహాచార్యుల నడిగిరఁట. ఆయన తడవుకొనకుండ

భవిష్యదీశోపయమం విచింత్య
హిమాలయస్యాలయమేత్య కిం తే
సుతేతి చోద్ధృత్య శిశుత్వముగ్ధ
ముమాముఖం చుంబతి వాసుదేవః.

అని చదివెనఁట. ఆశువున నింతయందముగఁ జెప్పుట యబ్బుర ము. సంస్కృతాంధ్రములు రెండింటను వీరికవిత ప్రౌఢతరము. తెలుఁగున వీరు వ్రాసినవి తక్కువగ నున్నవి.

కవికల్పద్రుమమనఁదగు నానందగజపతి ౧౮౯౭ లోఁ బరమపదమందెను. ఆయన గతించినవెనుక నరసింహాచార్యుని కల మాఁగిపోయినది. ఇఁక విరక్తినంది భగవదుపాసనమునఁ గడపుచు నీభగవత్కవి మొనుబదియేండ్లు జీవించి ౧౯౧౭ లో

జీవయాత్ర చాలించెను. కూచిమంచి తిమ్మకవివలె నరసింహా చార్యులను నలుగురు ప్రభువులకాలమున నుండె ననుట యొక విశేషము.

ఈకవి తెనుఁగుకృతులలోఁ గొన్నిచాటువులు రంగేశ శతకమును శాశ్వతముగ నుండఁగలవు. సంస్కృతాంధ్రముల లో వీరి కవిత్వపుమచ్చులు మఱిరెండు చూపెదరు.

నఖ స్తవము:

రాగోయం మధురాధరే క్షితిపతి మాం సింహాచలాధీశ తే
జ్ఞానం త్వత్పదపద్మనఖప్రభాఃకిరజ్యోత్స్నామపాః కర్షతి
భోసింహాచలనాథ పాహి లలితా ద్వైనాత్రి శ్రీపాదనా
ద్యత్రాద్యా స్థితి రస్యతత్రవపతిం దేహి ప్రభో మాచిరమ్.

ప్రౌఢాశృంగారము:

తరుణి! నీకు కాంతిరుచి కన్నులను గ్రోలి
పొరలవలసెఁ దావగిరిమ విరుల
చెంగులంత లేపి కొండలచే నొంత
జోబ గలిగె వింత సుందరాంగి.

కొక్కొండ వేంకటరత్నశర్మ

౧౮౪౨-౧౯౧౫

నియోగిశాఖీయులు. జన్మస్థానము వినుకొండ. నివాసము చెన్నపట్టనము, రాజమహేంద్రవరము. జననము 14_8-1842 సం. నిర్యాణము 1915. కవికర్తృక కృతులు: పంచతంత్రము, సింహాచలయాత్ర, బిల్వేశ్వరశతకము, బిల్వేశ్వరీయ ప్రబంధము, కుమారనృసింహము, ధనంజయవిజయ వ్యాయోగము, నరకాసుర విజయవ్యాయోగము, మంగళగిరి మాహాత్మ్యము కొరుకొండ మాహాత్మ్యము, గోదావరీవర్ణనము, గోవిందమంజరి, దీక్షితచరిత్రము, యువరాజు పర్యటనము, పోయం ఆఫ్ ది ప్రిన్స్ ఆఫ్ వేల్స్-విజిట్ టు ఇండియా ఇత్యాదులు

వేంకటరత్నశర్మగారు "మహామహోపాధ్యాయు" లని కొనియాడఁబడిన పండితులు. చిత్తూరు మండలములోని 'తిరువల' గ్రామమున వెలసిన శ్రీతనుమధ్యా బిల్వనాథేశ్వరులభక్తులు వీరు. తత్కరుణాకటాక్ష సంప్రాప్త కవితావిద్యాప్రవీణులు. గుంటూరిలో విద్యాభ్యాసము చేసిరి. చెన్నపురి రాష్ట్రీయకళాశాలలోఁ బండితపద మధిష్ఠించిరి. రాజమహేంద్రవర రాజకీయశాస్త్రకళాశాలయందుఁ బ్రధానాంధ్రపండితులై [illegible]ప్పది యేండ్లుద్యోగించిరి. కవిబ్రహ్మ యనియు, అక్షరసంఖ్యాచార్యులనియు వీరి బిరుదము. మహామహోపాధ్యాయ మహాబిరుద మందిన తెలుఁగువారిలో వీరు తొలివారు. "ఆంధ్ర

భాషాసంజీవిని” వీరు సకృపిన తెలుఁగుపత్రిక. ప్రసిద్ధిగాంచిన నాఁటిపత్రికలలో నివి యొకటి. అముద్రిత గ్రంథచింతామణి-కళావతి-వివేకవర్ధని-శశిలేఖ మున్నగుపత్రికలు మహోత్తమ రచయితల సంపాదకత్వమున వెలువడుచుండిన దివసము లవి. నాఁడు ‘ఆంధ్రభాషాసంజీవిని’ యన్వర్థనామముతో వెలసినది. వేంకటరత్నము పంతులుగారికి ధర్మవరము రామకృష్ణమాచార్యులు, రాయదుర్గము నరసయ్యశాస్త్రి, కొమాండూరి అనంతాచార్యులు మున్నగు పండితకవుల చెలిమి చేకూరినది. ఈయన “ఆంధ్రప్రసన్నరాఘవము”ను వేదము వేంకటరాయశాస్త్రి యీఁకరు సీఁక గా విమర్శించెను. నాఁటివిమర్శనములు స్మరణయోగ్యములు కావు. అందు తిట్టులు శాపములు కుప్ప నఁగూరలు. విమర్శనమున సారము లేకపోలేదు. కాని వ్యక్తిదూషణములు పిచ్చుపెఁగినవి. కొక్కొండపండితుని ప్రసన్నరాఘవమునుగూర్చి వేంకటరామశాస్త్రిగారి ట్లనుచున్నారు.

“ఛందోవ్యాకరణాలంకారముల కిది వేరుపురుగు... రస మునున్న... పూర్వులు చెప్పినపాకము లిందు లేవు... కవనము పెద్దయక్షరములవ్రాఁత కుదురకముందే వ్రాసిన జిలుఁగుగొలుసు ఎట్లుండునో అట్లున్నది. పాదపూరణమువలన పద్యార్థము ప్రాయికముగా నభేద్యత్వముం బొరసియుండును. పాదపూరణ ప్రయోగమందును, అదియేని చక్కఁగ చేతగామియందును ఇంతటికవి మఱి లేఁడు. అలంకారశాస్త్రమునఁ జెప్పినదోషముల

లో నిందు లేనిది లేదు అందులేనివి యిం దెన్నియేని గలవు. తప్పుయతులు తప్పుగణములు తప్పుసంధులు ఆద్యంతసమాసములు సరసవస్తుత్యాగము కొసవిసరులు అంత్యాశ్చర్యములు సముచ్చయములు పౌనరుక్త్యము, ఉక్తానుక్త కావ్యదోషములు ఇత్యాద్యపాయము లెన్నియేని యుండియు వీరు పద్యములు నురకపడినపట్లు అనుశోచనీయముగా నున్నవి..."

ఈవచనములు నాఁటివిమర్శనలతీరు లిటు లుండె నను టకుఁ బేరుకొఁటిని ఈకవివరునకిల్లే బెక్కుమందితో వాగ్వాదములు వచ్చినవి. మండపాక పార్వతీశ్వరశాస్త్రిగారిట్లు వ్రాసిరి.

కటుధాటీ పటిపాటియుం దుఁ గవితాప్రాగల్భ్యమునం దింక న
న్నిటియం దెన్నికఁగన్న చెన్నపురిలో నక్కొన్న కొక్కొండవేం
కటరత్నాఖ్య కవీశ్వరుండు సరసగ్రంథంబు లచ్చొత్తుమన్
గటువాదం బిటమీఁద నైన విడువంగా నర్థిఁ బ్రార్థించెదన్

పూండ్ల రామకృష్ణయ్యవండితుఁడు వేంకటరత్నము వంతులుగారి బిల్వేశ్వరీయాదికృతులు విమర్శించివైచెను. ఆ యీవిషయములకు నముద్రిత గ్రంథచింతామణి యరయునది. వేంకటరత్నకవి కవిత సంస్కృతసమాసనిబిడము. ఈయనకు సంస్కృత భాషాపాండిత్యము తక్కువ యనియు దెలుఁగువట్టి శక్తికలదనియు విమర్శకు లనిరి. అది మనము సహింపరాని మాట. వీరు వెండి, బంగారము మున్నగు క్రొత్తరకపు వృత్తములు కల్పించి తమప్రబంధములలోఁ జేర్చిరి.

ఓటిపోటికొంపలు చిన్నవి పెద్దవి
యిండ్లు మిద్దెలు దారి కిరుగెలఁకుల
నారుపోసినయట్లు వారక యెన్నేని
పూర్వాచరణముల పోల్కిఁ దనర
మఱికొన్ని సుగృహహర్మ్యములు నూత్నాచార
ము లయట్లు పైపయి మురువుసూపఁ
జైత్యద్రుమంబుచే సత్రంబులంగ వార
మున కొకసంతయె యొనర విపణి
గా నధిత్యకన్పుహారివికాయమె ఘన
రాజమందిరములఁ గను రాజిలంగ
జానపదజనసహజమే యైనఁ బౌర
కోవిదావాసము నగుఁ గోర్కొండపురము.

'కుమార నృసింహము.

వీరేశలింగముపంతులుగారును వీరును పరస్పరగ్రంథవిమర్శనములు గావించుకొనిరి ఆగ్రంథవిమర్శనములు క్రమముగా వ్యక్తిదూషణములకుఁ జేరి విసుగుపుట్టించినవి. అయినను భాషాజిజ్ఞాసువుల కావిమర్శనములు కొంతయుపయోగపడిన వనవచ్చును. వేంకటరత్నముపంతులుగారు 'ఆంధ్రభాషాసంజీవినీ' పత్రిక కనుబంధముగా హాస్యసంజీవిని ప్రకటించిరి. వీరేశలింగముపంతులుగారును 'వివేకవర్ధని' ప్రక్క హాస్యవర్ధని వెలువరించిరి. ఇవి యన్యోన్యవివాదములతోఁ జాలకాలము చెలరేఁ

గినవి. ప్రసిద్ధపండితుఁడన్న వాఁడల్ల వేంకటరత్నముపంతులుగారి గ్రంథములు విమర్శించెను. దీనికిఁ గారణము; ఆయన సంస్కృతాంధ్రములందసమానపండితుఁడై మహామహోపాధ్యాయుఁ డను నగ్గలపుబిరుద మాంధ్రులలో నందుకొనుటయే యనవలయును.

'పలుకు దయ్యామా, ఇది పాయసమమ్మా! బమ్మదయ్యపుటిల్లాలా! ఇది పానకమమ్మా! త్రాగుమమ్మా!' అను రీతిని మాటాడు గ్రాంథికభాషాస్వరూపుఁ డీయన. ఇంటిలో భార్యకడను, బజారులో దుకాణముకడను వీరు గ్రాంథికసంభాషణము గావించెడివారు. అంతపట్టుదల. అఱవము, కన్నడము నెఱుఁగుదురు. వీరు రచించిన విశ్వేశ్వరీయమున కఱవమున మాతృక యున్నదఁట. 'గీతమహానటము' అను పేరితో జయదేవుని గీతగోవిందమువంటి కృతిని వీరు సంస్కృతమున సంతరించిరి. విద్యావినోదము వనప్పాకము అనంతాచార్యులుగారు పంతులుగారిని "ఆంధ్రాజాన్సన్"అని పిలుచుచుండువారు. ఇట్టికవి తెలుఁగువారికి సదా స్మరణీయుఁడుగదా.

కందుకూరి వీరేశలింగకవి

౧౮౪౮-౧౯౧౯

ఆఱువేల నియోగిబ్రాహ్మణుఁడు. జన్మస్థానము: రాజమహేంద్రవరము. తల్లి పున్నమాంబ. తండ్రి సుబ్బారాయఁడు. జననము: 16-4-1848. నిర్యాణము: 27-5-1919 విరచిత గ్రంథములసంఖ్య 130-ప్రబోధచంద్రోదయము, మాలతీమధుకరము, మాళవికాగ్నిమిత్రము, అభిజ్ఞానశాకుంతలము, రత్నావళి, హరిశ్చంద్రనాటకము, సత్యరాజ పూర్వదేశయాత్రలు, వినీసువర్తకుని చరిత్ర, రాగమంజరి, రాజశేఖరచరిత్ర, నీతిచంద్రిక, ఆంధ్రకవులచరిత్రము, స్వీయచరిత్రము, ప్రహసనములు మొత్తము 58. ఇత్యాదులు. విపులచరిత్రమునకు వీరి స్వీయచరిత్ర (2 భాగములు) చదువుకొనవలయును.

వీరేశలింగము పంతులుగారు తెలుఁగు వాఙ్మయమునం దొల్లి త్రొక్కని క్రొత్తదారు లన్నియుఁ ద్రొక్కి యాధునికాంధ్రవాఙ్మయమునకు మార్గదర్శి యనిపించుకొనినకవి ఆయన రచించినగ్రంథములు నూటయిరువదికిఁ బైగా నున్నవి. 'అభ్యుదయవాచకము' మొదలుకొని 'ఆంధ్రకవుల చరిత్ర'వఱకు వ్రాసినారు. నవలలకు దారిచూపినారు. నాటకములు రచించినారు. కథ లల్లినారు. వ్యాసములు వెలువరించినారు. ప్రహసనములు ప్రకటించినారు. గ్రంథవిమర్శలు సంధానించినారు. శాస్త్రగ్రంథములు సంతరించినారు. చారిత్రక కృతులు ప్రచురించినారు. వార్తాపత్రికలు సంపాదించినారు. విశేష మేమనఁగా

నీ సారస్వతశాఖలకుఁ గొన్నిటికిఁ ద్రోవచూపినవారు, కొన్ని టికి రాచబాటవేసినవారు నైరి.

పందొమ్మిదవశతాబ్ది శేషార్ధమునుండి తెలుఁగున నొక క్రొత్తయుగ మారంభమైనది. దానికి గద్యయుగ మని సాధారణపుఁబేరు పెట్టవచ్చును. అంతకుఁబూర్వము వచనగ్రంథములు మిక్కిలి తక్కువ. చంపూపద్ధతిని పురాణములలో నక్కడక్కడ వచన ముపయోగింపఁబడినది. ప్రబంధములలో వచనము ఛందోనిర్బంధము లేనిపద్యములవలె నడపించిరి. ఇంతియేకాని ఇతిశ్రీ గా గద్యము గలగ్రంథములు 17 వ శతాబ్దిలో మధురా పరిపాలకుఁడైన విజయరంగ చొక్కనాథుని కాలమునుండి కాని బయలుదేఱలేదు. మధురాంధ్రవాఙ్మయములోఁ బుట్టినవచనరచన లన్నియుఁ బౌరాణికగాథాగ్రథితములు. పోనీ, విశాఖదత్తుని ప్రబోధచంద్రోదయనాటకమును నంది మల్లయ్య, ఘంట సింగనకవులు ప్రబంధముగా మార్చిరి గాని నాటకము నాటకముగా నాంధ్రీకరింపలేదు. 'విద్ధసాలభంజిక'ను మంచనకవి 'కేయూరబాహుచరిత్ర' కావ్యముగా మార్చెను. ప్రాచీనాంధ్రకవులకు వచనముపైఁగల యుపేక్షాభావమున కిది నిదర్శనము. క్రొత్తరీతిగల చిన్నయసూరి 'నీతిచంద్రిక' తెలుఁగున మొట్టమొదటి వచనగ్రంథము. చిన్నయసూరి వేసిన వచనవాఙ్మయబీజమును వీరేశలింగముపంతులుగారు మొలపించి వెలయఁజేసిరి. వీరేశలింగము

గారి రాజశేఖరచరిత్రకు గోపాలకృష్ణమసెట్టి "రంగరాజుచరిత్ర"తోఁ బోలికలు గల వని యొకరు చూపించిరి. అయినఁగాక! తిక్కన కవిబ్రహ్మ యనునట్లు పంతులుగారు గద్యబ్రహ్మ. సూరి నీతిచంద్రిక తరువాత సుప్రసన్నభాషలో వీరేశలింగముగారు సంధివిగ్రహములు వ్రాసిరి. వీరిశైలి సుమధురము సులభమునై సర్వజనగ్రాహ్యముగా నుండును. సంధు లచ్చటచ్చట సడలించినను రచనలో మాధుర్యమునుమాత్రము తొలఁగించలేదు. అన్యదేశ్యములు కొన్ని యుపయోగించినను నందము చెడుకలేదు. ప్రజాసామాన్యమున కర్థముకావలయు ననియు సంఘసంస్కారప్రచారార్థమనియు వీరిశైలి వేలిక కలుచుకొనిరి. వీరి రాజశేఖరచరిత్రము, సత్యరాజా పూర్వదేశయాత్రలు ఆంగ్లేయరచనలకు ఛాయలైనను స్వతంత్రరచనములవలెనుండి నవలలకు దారిచూపినవి. వీరేశలింగము పంతులుగారు వచనములో నొకవిలక్షణత వెలయించిరి.

ఇఁక నాటకముల మాట యోచించినచో నివి యింతకుఁ బూర్వము తెలుఁగున లేవు. యక్షగానములుమాత్ర మున్నవి. కాళిదాసకృతశాకుంతలము పంతులుగా రనువదించి 1883 లో నావిష్కరించిరి. అదిమొదలు వేదము వేంకటరాయశాస్త్రి ప్రభృతులు పదిమందివఱకు నానాటకములను శక్తిఁ గొలఁది వారాంధ్రీకరించికొనిరి. వీరేశలింగముగారి ఆంధ్ర శాకుంతలము రంగస్థలములకెక్కి యనేకులచే నభినందింపఁ బడినది.

చల్లనివై శ్రమం బడఁబడఁజాలిన తామరపాకు వీవనల్
మెల్లన గొంచు వీచుదునొ మిక్కిలి శీతల మైన వాయువుల్
సల్లలితారుణాబ్జ సదృశంబగు నీచరణద్వయంబు నో
పల్లవపాణి! నాతొడలపై నిడి హాయిగఁ బట్టువాఁడనో?

ఇత్యాది పద్యములు తెలుఁగున మఱు వ్రాసినవి. శాకుంతలమే గాక ప్రబోధచంద్రోదయము, మాళవికాగ్నిమిత్రము, రత్నావళి మున్నగునాటకము లాంధ్రీకరించిరి. ఆంగ్లేయనాటకములను బట్టి చమత్కార రత్నావళి, కల్యాణ కల్పవల్లి, రాగమంజరి అనువానిని రచించిరి. ప్రహ్లాద దక్షిణగోగ్రహణాది పురాణ నాటకములు వ్రాసిరి.

వీరేశలింగముగారికిఁ దొల్లి తెలుఁగులో ప్రహసనములు లేవు 'చంద్రరేఖావిలాపము' వంటి తిట్టుకవితలు మాత్రము గలవు. సంస్కృతమునఁ జాలనున్నవి. ప్రహసననిర్మాతలలో పంతులుగారే ప్రథములు. "ఆచారము" అను ప్రహసనములో చేదస్తపు చెలమమ్మ మాటలు కొన్నిమచ్చు:

"నీవు అదృష్టవంతురాలవు గనుక వొక్కమోస్తరుగా ఆచారం జరుపుకుంటున్నావు. నాకు నీలాగు జరుగదు అక్కడికి నేను రోజుకు రెండువందలస్నానాలు చేస్తాను. ఈ వేళ మట్టుకు ఇప్పటికి పదిస్నానాలు చేసినాను. తెల్లవారి లేచి దొడ్లోకివెళ్లినప్పుడు కాలికింద యేమో మెత్తగా తగిలి అది యేమిగుడ్డో అని తలనిండా స్నానము చేసినాను. తరువాత

మ్రాకోడలు దగ్గరనుంచి వెళ్లి నప్పుడు పైటకొంగు తగిలినట్టు అనుమానం కలిగి మళ్లీ స్నానము చేసినాను. గోదావరికి వెళ్లి స్నానము చేసి బిందెయెత్తుకొని వస్తూ బట్టలు వుతుక్కునే వాళ్లనీళ్లుపడ్డట్టుతోంచి మళ్లీ వెళ్లి మునిగినాను. తీరా వద్దకు వచ్చేటప్పుడు నీళ్లతో కాలి కేదో ఆకుతగిలి అంటతప్పేళాలు తోమే వాళ్లు వేసిన అంటాకని నీళ్లు పారపోసి వెళ్లి మళ్లీ స్నానం చేసినాను. తరువాత బిందెత్తుకొని సఘందూరం వచ్చేటప్పటికి ఇరవైగజాలదూరంలో మాలవాడు కనబడి నీళ్లు నడివీధిలో పారపోసి వాణ్ణివాలుగు తిట్టి వాడిజీవానికి ఉసూరుమంటూ మళ్లీ వెనుకకు గోదావరికి వెళ్లి స్నానముచేసి నీళ్లుతెచ్చుకు న్నాను.........ఎన్నిస్నానాలయినవో లెక్కపెట్టినావా"

ఈ యున మొత్తము గిర ప్రహసనములు కూర్చిరి. అందు వదు నాల్గు పెద్దవి. వీరి ప్రహసనభాష సొగసుగానేయుండును. స్వాభావికత కొంత తక్కువ.

వీరు "తర్కసంగ్రహము"నకుఁ జక్కని తెనుఁగు వ్రాసిరి. జ్యోతిశ్శాస్త్రము—శారీరశాస్త్రము ననువదించిరి. ఆంగ్లేయ భాషనుండు భౌతికశాస్త్రము లాంధ్రీకరించుత్రోవ వంతు లుగారే చూపిరనవచ్చును.

జీవితచరిత్రరచనమునకుఁ దెలుఁగున సూత్రము వేసిన వారు వీరేశలింగముపంతులుగారే. వేమభూపాలీయ రఘునాథాభ్యుదయాదులు సంస్కృతములో వెలసినవి. వానిలోఁ

గవిత కున్నంత ప్రాధాన్యము చరిత్రమునకు లేదు. ఆంధ్రమున రామరాజీయాదులు రెండు మూఁడు చారిత్రకకృతులు లున్నవి. ఇవియు నట్టివే. ఆంగ్లసంప్రదాయము ననుసరించి పంతులుగారు తొలుత విక్టోరియామహారాజ్ఞి చరిత్రము, జీవచరిత్రము తెలుఁగులో వెలయఁజేసిరి. అక్కడినుండి యనేకజీవితచరిత్రలు చిత్రింపఁ బడినవి "స్వీయచరిత్ర" రచనారంభము చేసినవారును వీరే. ఇది 1910 లో వెలువరింపఁబడినది. పంతులుగారి చిన్నతన మునుండియుఁగలచరిత్ర మిందు సమగ్రముగా వ్రాయఁబడినది. పూర్వాంశములుకూడ విస్మరింపక వీరీచరిత్రము సంధానించిరి. ఇది వీరిమేధాబలమునకు బలకరమగు నిదర్శనము. ఈచరిత్రము చదువునప్పుడు సమకాలికులకు నాత్మస్తుతిగాను పరనిందగాను నున్నట్లు కొన్నిపట్టుల గోచరించును. ఈవిషయమే పంతులు గారు తొలుతఁ జెప్పుకొనిరి. ఈ పంక్తు లరసిన వారి స్వీయాపస్వ భావాదులు తెలియును.

"ఎక్కడ నేయక్రమము కనఁబడినను నాది సహించి యుండెడిస్వభావము కాదు. ఆయక్రమమునకుఁ బ్రతిక్రియఁ జూపువఱకును నామనస్సున కూఱట కలుగదు."

"ఈశ్వరుఁడు నాకు వేగముగా వ్రాయుశక్తిని బ్రసా దించియున్నాఁడు. పద్యముగాని వచనముగాని నే నొక సారియే వ్రాయుచుందును. వ్రాసినదానిని మరల దిద్దివ్రాయు ట నా కలవాటులేదు. అందుచేత నావ్రాఁత దిద్ది దిద్ది మరల

మరల వ్రాయుచుండువారి దానివలె నంత మెఱుఁగుగా నుండ దని కొనెదను.”

“ఏకసంధాద్విసంధాగ్రాహుల కుండుబుద్ధివిశేషము కొంత కలవాఁడ నగుటచేత నేనింటనుండి పాఠశాలకుఁ బోవుచు నొకసారియో రెండుసారులో దారిలోఁ బాఠము చూచినంత మాత్రముననే నా కది ముఖస్థమై యప్పటికిఁ దప్పులేక యప్ప గింప శక్తుఁడ నగుచుంటిని.”

స్వయముగాఁ దమచరిత్రము తామే వ్రాసికొనుటచే నీపై మాటలు స్వాహంకారపూరితములుగా స్థూలదృష్టికిఁ దట్టును. కాని యథార్థ మరసినచో వీరేశలింగకవి యట్టివాఁడే. అద్యతనాంధ్రవాఙ్మయములో ననేకనూతనమార్గములు వేసి శతాధికకృతులు రచియించి యఖండకీర్తి నార్జించిన యీకవి వరునియెడ ఏకసంధాగ్రాహిత్వాదిలక్షణము లుండుననుట స్వభావోక్తికి దప్పుగానిమాట.

ఇట్లు కవిచరిత్రరచనము ప్రచురము చేసినవారును వంతులుగారే. శ్రీ గురుజాడ శ్రీరామమూర్తిగారు ఆంగ్లేయుల ననుసరించి తొలుదొల్తఁ దెలుఁగున నాంధ్రకవిజీవితములు వ్రాసిరి దానితరువాత వీరేశలింగకవిగారు “ఆంధ్రకవులచరిత్రము” మూఁడు భాగములుగా వ్రాసిరి. శ్రీరామమూర్తిగారి గ్రంథము కంటె నిది పెద్దగ్రంథము. దానికంటె దీనిలోఁ జారిత్రకచర్చ మిన్నగా నున్నది. కవికాలనిర్ణయాదులు లెస్సగ నింపుఁ గూర్చిరి. కవుల గ్రంథములలో గుణదోషవివరణము గావించిరి. ఈ గ్రంథము వీరేశలింగముగారి శక్తిసామర్థ్యములను జాలభాగము

చూఱకొనినది. వీరు కొందఱు కవులనుగూర్చి వ్రాసిన కాలనిర్ణయాదులను నవీను లంగీకరింపలేదు. ప్రథమప్రయత్నమగు నిది యాక్షేపణీయము గాదు. పంతులుగా రనంతముగ భాషాసేవచేసిన మహాశయులు. సంఘసంస్కరణప్రియులును. స్త్రీపునర్వివాహకరణోద్యమమునకుఁ బరిపుష్టిఁ గావించిరి. ఈవిషయమున వీరు పెద్దప్రచారము గావించిరి. కాశీభట్ట బ్రహ్మయ్యశాస్త్రిగారికిని వీరికి బహుకాలము వివాద మీవిషయమున సాఁగినది. ఇది యాంధ్రమునకుఁ బరిచితము.

వీరేశలింగముగారు పగలు సంస్కరణవిషయకములలోఁ బనిచేసి రాత్రులు గ్రంథరచనము సాఁగించుచుండు నలవాటుకలవారు. పీనసరోగపీడితులగుట రాత్రులు వీరికి నిద్ర పట్టెడిది కాదు. 'కాడ్లివరునూనె' యాహారప్రాయముగ నుపయోగించుకొనుచు గ్రంథరచన చేయుచుండువారు. ఈయన కలమునకు మొగమోటమి యనునది కలలోనైన లేదు. సంఘాచారములకు వ్యతిరేకమై పెద్దలకుఁ బ్రతిష్ఠాభంగము కలిగించి యీయనవ్రాఁత యభియోగముల కెక్కినది. కాని యీయన సత్యవాదిత విడువలేదు. చివరికాలమున నపనిందలఁ బాలయ్యెను. చెలికాండ్ర సహవాసము వీడవలసివచ్చెను. ధనవ్యయమయ్యెను. ఆరోగ్యము చెడెను. ఎట్టి క్లిష్టపరిస్థితులు తటస్థించినను కర్మశూరత్వము సత్యవాదిత్వము విడువలేదు. ఈయన వాఙ్మాధుర్యముకంటె వ్రాఁతనేర్పు గొప్పది. వీరేశలింగముపంతులువంటి దీక్షాపరుఁడు, కర్మశూరుఁడు, కార్యదక్షుఁడు, ధైర్యవంతుఁడు, స్వార్థత్యాగి, స్వతంత్రుఁడు ఆంధ్రమహారచయితలో లేఁడు. ఉండఁడు.

వావిలాల వాసుదేవశాస్త్రి

౧౮౫౧-౧౮౯౭

తెలగాణ్య శాఖీయ బ్రాహ్మణులు. ఆపస్తంబ సూత్రులు. హారితసగోత్రులు. కాఁపురము: కారుమూరు (తెనాలి తాలూకా) తండ్రి: అప్పయ్య. జననము 1851. నిర్యాణము 1837. రచనలు: ఆరోగ్య సర్వస్వము, గరుడాచలము, నందకరాజ్యము, మృచ్ఛకటికము, ఉత్తరరామ చరిత్రము, మాతృస్వరూప స్మృతి, ఆంధ్ర రఘువంశము, జూలియస్ సీజరు, ముముక్షుతారకము మున్నగునవి.

రాజమహేంద్రవరమునఁ ప్రకృతకవిత్రయ మనఁబడిన వారిలో వాసుదేవశాస్త్రిగా రొకరు. తక్కుఁగల యిర్వురిలో వడ్డాది సుబ్బారాయఁడుగా రొకరు. వీరేశలింగము పంతులుగా రొకరును. కవిత్వవిషయమునఁ జూచినచో నీ ముగ్గురకుఁ జాల భేద మున్నది. కొక్కొండ వేంకటరత్నశర్మ ఆకొండి వ్యాసమూర్తి శాస్త్రి వాసుదేవశాస్త్రిగారలు కవులలో నొక శ్రేణికి సంబంధించినవారు. ఈముగ్గుర రచనలలోను ప్రత్యేకలక్షణత యున్నది. వీరికవితారచన కవిసామాన్యమునకు లభింపలేదు. వీరిలో నొకరు బహుగ్రంథకర్తలగు మహామహోపాధ్యాయులు. ఒకరు భారతాంధ్రీకర్తలగు నాంధ్రవ్యాసులు. ఒకరు దృశ్యశ్రవ్యకావ్యరచయితలగు ప్రసిద్ధులు. ఈముగ్గురిలోఁగూడ నించుమించుక భేద మున్నది. అయినను నొకరకపు లోనివా రనవచ్చును.

వాసుదేవశాస్త్రిగారు పండితవంశీయులు. ఈయన ప్రపితామహుఁడు వెంకటశివావధాని వాసిరెడ్డివారి సంస్థానమునఁ బండితుఁడు. మనశాస్త్రిగారు బందరు నోబిలుకళాశాలా పండితులైన కోరాడ రామచంద్రశాస్త్రిగారికడ సంస్కృతము పఠించెను. తరువాత రాజమహేంద్రవర కళాశాలలోఁ జదివి 1872 లో పట్టపరీక్షాభద్రుఁ డయ్యెను. ఆయేఁడు "మార్కొనాల్డు" బంగారుపతకము వీరికి లభించినది 1874 మొదలు 1893 వఱకు రాజమహేంద్రవర ప్రభుత్వకళాశాలాంగ్ల సహాయోపాధ్యాయపదవి నలంకరించిరి. తరువాతఁ బాఠశాలా సహాయపరీక్షకుఁడుగాఁ బనిచేసిరి.

వాసుదేవశాస్త్రిగారు మంచిరచయిత. ఆంగ్లనాటకము లాంధ్రీకరించుటలోను, క్రొత్త యితివృత్తముతో స్వతంత్ర నాటకములు వ్రాయుటలోను వాసుదేవశాస్త్రిగారికే ప్రాథమ్య మీయవలయును. 'జూలియస్ సీజరు' 'సీజరుచరిత్ర' మనుపేర వీ రాంధ్రీకరించిరి. నాటక మంతయుఁ దేటగీతమున నడపించిరి. కథలోను పాత్రల పేరులలోను మార్పు చేయలేదు. ఈ యాదర్శము గొనియే వీరేశలింగము పంతులుగారు 'వెనీసు వర్తకచరి' త్రాదులు వెలయించిరి. వాసుదేవ శాస్త్రిగారి 'నందకరాజ్యము' స్వతంత్రాంధ్రనాటకములలో మొదటి దన వలయును. ఇది 1880 లోఁ బ్రచురితమైనది. దానిపీఠికలో నిట్లున్నది. "ఇది నేను వ్రాయుటకుఁ గల్గినముఖ్యోద్దేశము మన

వారిలో, అందులో బ్రాహ్మణులలో బహుతరముగాఁ గాన్పిం చనట్టి యైకమత్యమును సర్వవిధంబుల స్వీకరించి దానివల్ల మన మెల్ల మేలుపడయుఁగోరవలయు నని యెఱింగించుట గాని మఱి యొకటి కాదని స్పష్టముగాఁ జెప్పుచున్నాఁడను. ఈసంగతినే పాడిమాటలతోఁ దెలియఁజేయుక కథ యొకటి కల్పించి యం దులోఁ బరస్పరవైరము బెంచినవారు శిక్షింపఁబడినట్లు కూ ర్పుట మంచిదని యెంచి యిట్టినాయభిప్రాయంబున మనవారె ల్లరు గైకొందు రని తలంచి నాటకధోరణిని వ్రాసితిని..."

నందకరాజ్యము నందలి కవితయుఁ గథయు నంత సొగ సుగాఁ గనరావు. ఇట్టినాటకముల కిది తొట్టతొలిది యగుట వాస్తవము. ఇందును దేటగీతమునే యాశ్రయించిరి. పూర్వపు గ్రామవ్యవహారములు చక్కఁగా నభివర్ణింపఁబడినవి. పదప్ర యోగ మంత ప్రౌఢముగా లేదు.

భూపుసంపత్తికిని వారె మూలబలము
కాపుననె వైదికులకు భూకాంతులును
పెక్కులుగ జీవనములు కల్పించినారు
బహుదినంబులు పోఁ గుటుంబములు పెరిఁగి
పఱకొ పాతికొ చిక్క, మావారు సగము
తగ్గి జీవించుచుండిరి దాన దాన
కాని యేలొ, యిటీవల హాని వచ్చె.

*

శాస్త్రిగారు 1874 లో ముముక్షుతారక మను పేర భజగోవింద శ్లోకము లనువదించిరి. 1875 లో "బ్రాహ్మణీయము" ప్రబంధము వ్రాసిరి. ఇది యముద్రితము. 'మృచ్ఛకటికము' మనోహరముగా ననువదించిరి. వీరి తరువాతఁ దిరుపతి వేంకటకవులు కూడ దానిని దెలిఁగించిరి. 1883 లో ఉత్తరరామచరితము వాసుదేవశాస్త్రిగారిది వెలువడినది. వీరి తెలుఁగుసేఁత తరువాత నుత్తరరామచరిత్ర ననేకు లనువదించిరి. చిలకమర్తికవి వాసుదేవశాస్త్రిగారి శిష్యుఁడఁట. కాని గురుశిష్యులకుఁ గవిత్వపుఁబోలికలు బొత్తిగా లేవు.

వీరి మృచ్ఛకటికమునందలి మచ్చుపద్యము.

తోడిఁబడకుండఁగా జనము త్రోవల నిల్చిన మింటిదీవమై
పొడమె శశాంకుఁ డల్లడుగొ బోటుల చెక్కులవోలె వెల్లనై
యుడుగణ మాశ్రయించ నిరులుచ్చి పడంగ వెదచల్లె వెన్నెలల్
వడిలిన పంకమందుఁ బయిపైఁబడుచుండెను పాలధారగా.

వీరి రఘువంశమును "శిష్టమతబోధప్రసూతి విశిష్టభూతి, సకలవిద్యాధికారి ప్రశస్తసూరి, ఆశ్రితావనశక్తి రాజాదృతోక్తి, లగ్గుపుడుకం గలారు శ్రీగ్రిగ్గుగారు" అనివ్రాసి గ్రిగ్గుదొర కంకితమొసఁగిరి. అంకితమిచ్చుటను దొలుత నిటులు సమర్థించుకొనినారు.

కృతులఁ గొప్పిరి శ్రీశిష్టు కృష్ణమూర్తి
లక్ష్మణకవులు గౌరనసూక్ష్మబుద్ధి
కంచుమూరి వడ్డాది నిగమ సువర్ల
పాలెపు త్రిపురాసన పన్నాల పూండ్ల
వారణాసి చిలంబు దుర్భ నిశముర్తి
వంద్రి సత్యవోల్ కల్లూరి బయుపునేడి
జగతి శైలనాదెళ్ళ గుండు గురుజాడ
మాడభూషి కొక్కొండ వంశప్రగే యు
లోగిరాల జగన్నాథనాగయాది
బుధులు నరదేవతాంకితములుగఁ జేసి.

రాజమహేంద్రవర రాజకీయసర్వకళాశాలాధ్యాపకాన్య తముఁడు, సంస్కృతప్రాకృతహూణభాషాసామ్యవైషమ్యబోద్ధయు, శాస్త్రబ్రహ్మచార్యుపఘాశుద్ధతాప్త సువర్ణశాసనుండు, కతిపయహూపకప్రణేతయు నగు వావిలాల వాసుదేవశాస్త్రి ధన్యుఁడు.

గురుజాడ శ్రీరామమూర్తి

౧౮౫౧—౧౮౯౯

నియోగి శాఖీయబ్రాహ్మణుఁడు. తండ్రి: దుర్గప్రసాదరావు. నివాసము: కాకినాడ, విజయనగరము. జననము 1851- నిధనము 1899. గ్రంథములు: చిత్రరత్నాకరము, కళాపూర్ణోదయ కథాసంగ్రహము, కవిజీవితములు, కలభాషిణి, తెనాలిరామకృష్ణునికథలు, అప్పయదీక్షితచారిత్రము, ఆంధ్రపదపారిజాతము, బెండపూడి అన్నమంత్రి చరిత్రము, తిమ్మరుసుచారిత్రము— మొదలగునవి. 'రాజయోగి' పత్రిక ప్రకటించిరి.

గురుజాడ శ్రీరామమూర్తిగారికిఁ బూర్వము తెనుఁగునఁ గవిచరిత్రములు లేవు. వీ రాంగ్లవిద్యాధికులుగాఁ బాశ్చాత్యవిద్వాంసులు రచించిన కవిజీవితములు చూచి యట్టిది యాంధ్రమున వ్రాసిరి. ఆంధ్రకవిజీవితములు కథాప్రధానమైన గ్రంథము. అందు కవికాలనిర్ణయాదులకంటె నాయాకవులపైఁ జెప్పికొను పుక్కిటిపురాణము లెక్కువ. చారిత్రక దృష్టితోఁ బరిశీలించిన నీగ్రంథమునకుఁ బ్రథమస్థానము లేకున్నను గవిచారిత్రముల కిది మార్గదర్శి యనవలయును. కందుకూరి వీరేశలింగముపంతులుగారు 'కవులచరిత్ర' లో మఱుఁగున నున్నకవులను బయటఁబెట్టి వారివారికాలనిర్ణయములు సప్రమాణముగా నొనరించి తత్తద్గ్రంథములలోని గుణదోషములు వెల్లడించిరి. ఆకారణమున 'కవి జీవితము'లకంటె 'కవిచరిత్రల'కుఁ బెద్దపేరు

వచ్చినది. శ్రీ రామమూర్తిగారు 1881 లో 'కవిజీవిత'రచనము గావించిరి.

శ్రీ పంతులుగారిది సువర్ణవిగ్రహము. వీరు పూర్వపు "మెట్రిక్యులేషన్" పరీక్షలో నుత్తీర్ణులు. "పూర్వపు మెట్రిక్యులేషన్" నేటి ఎమ్. ఏ. లకు సహపాఠి. వీరు కాకినాడసబ్ కోర్టులో నుద్యోగించుచు నక్కడ 'రజీనామా'యిచ్చి 1880 లో విజయనగర సంస్థానప్రభువు ఆనందగజపతియొద్ద నాస్థానకవిగాఁ బ్రవేశించెను. ఆనందగజపతికి శ్రీ రామమూర్తిగారి యెడల నత్యుపమానానుగ్రహము. 1897 లో నానందగజపతి నిర్యాణము. ఆయన యనంతరము కూడ సంస్థానమువారు శ్రీ రామమూర్తిగారిని పోషించిరి.

ఈయన చరిత్ర పరిశోధకుఁడే కాక కవికూడను. 'మర్చంటు అఫ్ వినిస్' నాటకమును బరివర్తించిరి. కవిత్వమంత రసవంతముగా నుండదు. ఓగిరాల జగన్నాథకవిగారితోఁ గూడి "ఆంధ్రపదపారిజాతము" అను తెనుఁగునిఘంటువు కూర్చిరి. తిమ్మరుసుచారిత్రము, బెండపూఁడి అన్నమంత్రి చరిత్రము, అప్పయదీక్షిత చారిత్రము సంపాదించి వెలువరించిరి. మొత్తము వీరికిఁ జరిత్రములమీఁదనే కన్ను పడినది. వీరు కాకినాడనుండి 'రాజయోగి'యను పత్రికను గొన్నాళ్లు ప్రకటించిరి. విజయనగరములో వీరిని 'కాకినాడపంతులు'లని యిప్పటికిఁ జెప్పుకొందురు.

వేదము వేంకటరాయశాస్త్రి

౧౮౫౩–౧౯౨౯

పుదూరు ద్రావిడబ్రాహ్మణులు. తల్లి: లక్ష్మమ్మ. తండ్రి: వేంకటరమణశాస్త్రి. పుట్టుక మదరాసులో. పూర్వుల జన్మస్థానము నెల్లూరుజిల్లా కావలితాలూకాలోని మల్లయపాలెము జననము 1853 డిసెంబరు 21 తేదీ. (ప్రమాదీచ సంవత్సర మార్గశిర బహుళ ౬ బుధవారము. నిర్యాణము. 1929 జూన్ 18 తేదీ ఉదయము 5-45 ని. కు) రచితగ్రంథములు: ప్రక్రియాఛందస్సు, అలంకారసారసంగ్రహము 1886-ఆంధ్రకథాసరిత్సాగరము 1891- నాగానందము 1891- ఆంధ్రాభిజ్ఞానశాకుంతలము 1896- ప్రతాపరుద్రీయనాటకము 1897- ఆంధ్రప్రసన్నరాఘవనాటక విమర్శనము 1898- ఉషానాటకము 1901-బొబ్బిలియుద్ధనాటకము 1916- మాళవికాగ్నిమిత్రము 1919- ఉత్తరరామచరిత్రాంధ్రీకరణము 1920- విక్రమోర్వశీయ, రత్నావళి, సాహిత్యదర్పణాంధ్రీకరణములు 1921- శారదాకాంచిక శృంగారనైషధము సర్వంకషవ్యాఖ్య 1913 ఆముక్తమాల్యదవ్యాఖ్య 1920- రఘువంశము కుమారసంభవము అమరుకావ్యము, విజయవిలాసము, సారంగధర, కావ్యాలంకార చూడామణి మున్నగునవి టీకలతో-1910 లో వెలువరించిరి. 'జనవినోదినీ'పత్రిక ప్రకటించిరి.

"కవి పండితుఁడు కాఁడు. పండితుఁడు కవి కాఁడు." అని కొందఱివాదము. కాళిదాసుఁడు కవికులతిలకము. అతనిపాండిత్యము భువనవిదితము. భవభూతి మహాకవి. అతఁడు పదవాక్య

ప్రమాణజ్ఞానమునఁ బేరుమోసినవాఁడు. కవి పండితుఁడు కాఁడనుటలో సాగసు లేదు.

వేదము వేంకటరాయశాస్త్రిగారు మహోపాధ్యాయులు. సర్వతంత్రస్వతంత్రులు. కళాప్రపూర్ణులు. వ్యాఖ్యానమల్లినాథులు. వీరు వ్రాసిన పద్యకావ్యములు లేవుగాని కాళిదాసభవభూతులవలె వీరును మూఁడు నాటకములు రచించిరి. ఇవి మూఁడును మూఁడురత్నములు. వానిలో ప్రతాపరుద్రీయము నర్ఘరత్నము. ఉష, బొబ్బిలినాటకములు రమ్యములై రంగస్థలముల కెక్కి కీర్తిగనినవి. ఈనాటకములు మూఁడిటికిని పాత్రోచిత్యపోషణము పెద్దవన్నె దెచ్చినది. మహాప్రభావము గల వేంకటరాయశాస్త్రిగారు గ్రాంథికగ్రామ్యములు పాత్రోచితములుగాఁ జిత్రించి ప్రతాపరుద్రీయమునకుఁ బేరుదెచ్చిరి. నాగానందాంధ్రీకరణమునను ప్రతాపరుద్రీయమునను వీరు క్రొత్త మార్గము త్రొక్కుటఁ జూచి కొందఱు కేవలగ్రాంథికవాదులకుఁ గోపకారణమైనది. విమర్శనములు వెలువడఁజొచ్చినవి. అంతకుమున్నె యిదికనిపట్టి 'ప్రతాప'లో శాస్త్రిగారిట్లు వ్రాసి కొని నటిచేఁ జదివించిరి.

అంకెకుఁ దార్చె నేరసికు నంగలభారతి ప్రౌఢనీతి, నా
కింకిరినాంధ్రి ప్రాభిడియుఁ గేరును దైవియుఁగూడి రెవ్వరిఁ
జంకు కళంకు లేనికవిచంద్రుఁడు తొంపిరికోవిదేంద్రుఁడా
వేంకటరాయశాస్త్రికృతి వంగలిమూఁక కెఱుంగ శక్యమే?

ప్రతాపరుద్రీయమునందు దురుష్కునిచేతను, బొబ్బిలిలో సిపాయి చేతను శాస్త్రిగారు సందర్భసముచితమగు సంభాషణము చేయించిరి. వేంకటరాయశాస్త్రి తండ్రిగారు వేంకటరమణ శాస్త్రిగారు సంస్కృతాంధ్రములలో గొప్పపండితులు. వీరు పరవస్తు చిన్నయసూరికి సహపాఠులు. తండ్రిగారు పెక్కుపట్టణములలో నుద్యోగములు చేసియుండుటచే వేంకటరాయ శాస్త్రిగారుకూడ వారితోపాటనేకమండలములలోఁ దిరుగుట, తత్తన్మండల వ్యవహారభాషాసంప్రదాయము లెఱుఁగుట తటస్థించినది. బహుబాల్యముననే ప్రతాపరుద్రీయకథ వేంకటరాయశాస్త్రిగారి నాకర్షించినది. అది 1893 లో నాటకరూపమునకు వచ్చి యాంధ్రి కాభరణమైనది. ఈవిషయము తన్నాటకావతారికలో నిటు లున్నది "ఓరుగంటి ప్రతాపరుద్ర మహారాజును తురకలు ఢిల్లీకి ఖయిదుగొనిపోయినకథ లిఖితముగాని ముద్రితముగాని నాకెచటను దొరకలేదు. నే నెనిమిదేండ్లవయసున నుండఁగా మానాయనగారు వేదము వేంకటరమణశాస్త్రులవారు తమ మిత్రబృందములో నీకథను ప్రస్తావించునపుడు నేనును వింటిని. వారు చెప్పుటలో నీకథ అంతకంట కూడ పట్టలేదు. ఇటీవల నేను ఆంధ్రజనవినోదినీముద్రణాధికృతుడనై యుండఁగా 1883 సం॥మున ఈకథను నాకుఁ దోఁచినట్లు విరివిచేసి యల్లి కథారూపమునఁ బ్రచురించియుంటిని. పిమ్మట 1896 సం॥న జూలై నెలలో దానిని నాటకోచితముగా

రూపుసేసి, ఈనాటకమునందలి గద్యభాగమును మాత్రము వ్రాసి నామిత్రులకుఁ జూపితిని."

శాస్త్రిగారి తండ్రిగారికడ నలుగురు శిష్యులు వేదాంత గోష్ఠి తఱచు చేయుచుండువారఁట. వారిలో నొకఁడు బ్రాహ్మణుఁడు. రెండవవాఁడు చాకలి, మూఁడవవాఁడు ముసల్మాను, నాలగవవాఁడు క్రైస్తవుఁడు. వారిగోష్ఠి శాస్త్రిగారు వేడుకపడి వినుచుండువారఁట. ప్రతాప చరిత్రలోని మహమ్మదీయపాత్ర మంతమనోహరముగాఁ జిత్రింపఁగలుగుటకు నాఁటి మహమ్మదీయ శిష్యుని మాటలు వినియుండుటయే కారణ మని శాస్త్రిగా రనుచుండెడివారని చెప్పుకొందురు.

ఈయన చోడవరము బడిలోఁ గొన్నాళ్ళు ప్రధానోపాధ్యాయులుగా నుండిరి. నాఁటి యొకవిచిత్రగాథ నిట్లు చెప్పుదురు. ఆబడిలో 'వీరిగాఁడు' అను నొకనౌకరి యుండువాఁడు. బడిపని లేనియు ముట్టకొనక మూఁడు ప్రొద్దులు 'సెక్రటరీ యింటనే గృహకృత్యములు సేయుట, ఎప్పుడో వచ్చి బడియరుఁగు మీఁదఁ బరుండుట - ఇది వాని దైనికచర్య. మన శాస్త్రులుగారికి వీనిచర్య చూడ నరకాలిమంట నెత్తికెక్కి యొక్క నాఁడు వీని కిదిపనికాదని యొకచింతబరికె చేతఁ బుచ్చుకొని నసాళమంటునట్లు నాలుగు సుఱుకులు తగిలించి వెళ్ళఁగ దన్నుకొని రఁట. వాఁడు 'మొఱ్ఱో' అని లేచి 'సెక్రటరీతో శాస్త్రులుగారి యన్యాయము చెప్పికొనెను. సెక్రటరీ శాస్త్రిగారిని

రమ్మని నౌకరిని పంపెను. 'మీయింటికి వచ్చుటకవసరము నాకు లేదు. పనియున్నచో మీరు రావలయును' అని శాస్త్రిగారి ప్రత్యుత్తరము." నిరంకుశాః కవయః!

ఈపేరిగాఁడే ప్రతాపరుద్రీయములోని పేరిగాఁడు శాస్త్రులుగారి చెవి కింపుగా నేదేని చక్కని పలుకుబడిగాని నామవాచకముగాని వినఁబడినదో, అది సందర్భోచితముగ గ్రాంథికము చేయవలసినదే. ప్రతాపరుద్రీయములో శాస్త్రివాఁడు "నేను కండచీమను. ఏమనుకున్నావో. పట్టుకుంటే వదలను" అనెను. శాస్త్రులుగారు విశాఖపట్టణములో నున్నపుడు పొరుగింట ముసలిమగఁడు పడుచుభార్యను మాటికిమాటికి నీకండచీమ పదము నుపయోగించి తిట్టుచుండువాఁడఁట. అది జ్ఞప్తికిరాఁగా నిచటఁ బ్రయోగించిరని వారిసన్నిహితులు చెప్పుదురు.

బొబ్బిలినాటకమున నయిదవయంకములో సారాయి దుకాణము పెట్టినవానిపేరు 'బాడ్మిక్' అనిరి ఇది వీరు విశాఖపట్టణములో నున్నపుడక్కడి దుకాణదారునిపేరఁట ఇంకను నిట్టి యనేకస్వానుభవములు తమ నాటకములలో నుద్ఘాటించిరి. వీరికి జంగముపాటలు, పడవపాటలు, ముష్టివారిపాటలు వినుటయం దాస్థ పెద్దది. ప్రతాపనాటకమునకు ముఖ్యముగాఁ బ్రఖ్యాతి గొనితెచ్చినది పాత్రోచితభాష. కవి చెప్పినటు లీనాటకము 'పండితమానుల గండపెండెరము'గా నున్నది.

ఉషాచరిత్రము నెఱ్ఱాప్రెగడయు, సోమనాథుఁడును దమ కావ్యములలో రసోత్తరముగాఁ జిత్రించిరి. ఎఱ్ఱన బాణు నిరాక నాలోకించిన యుషచే నొకసీసము చదివించినాఁడు. సోమనాథుఁడు కలఁగని లేచిన యుషచే నొకసీసము పఠింపించినాఁడు. వేంకటరాయశాస్త్రిగారి నాటకములో "భ్రాంతిద్వీపమున నక్షత్రప్రాసాదమున బాధతయుష చెలి చిత్రరేఖతో" నిట్లను చున్నది.

ఒడిలోన నేనులే కొలగంబుండని
తండ్రికి నేఁ బగదాననైతి
నన్నుఁ గైసేయించి కన్నదే దినమైన
తల్లికి నే విషవల్లినైతి
ప్రాణఁపుఁ బ్రాణంబుగ గిడి నన్నోమెడు
అన్నకే తలవఁపు వ్యాధినైతి
ననుఁగోరి తనప్రాణమునకుఁ దెగించిన
దయితుని కే బాధ ధాత్రినైతిఁ
ప్రాణనాథుని నేఁగొల్చి బందినైతిఁ
దక్వలేక కుశీలవతాకనైతి
దెప్పరము మాని సకి నీవ చెప్పవమ్మ
మానమేదిన వెలఁదికి బ్రాణమేల ?

ఉత్తరోత్తర రసభావనిష్యందములగు నీయుభయకవుల సీసములు నొకమాఱు చదువుకొని యభిజ్ఞులు రసతత్త్వమును జూఱలాడ వలయును.

శాస్త్రిగారు ఉపమావర్ణనా సన్నివేశ సంధాన ధౌరేయులు. ఒకయెడఁ గాళిదాసుని దలపింతురు. ఒకయెడ భవభూతిని మఱపింతురు. అనిరుద్ధునకు స్వప్నములోఁ బ్రియురాలు గనఁబడెను. ఆమెయే యుష. సఖునితో నాసంగతి చెప్పుచు స్వప్నదృష్టయగు ప్రణయినిని వర్ణింపవలసివచ్చినది. అతఁడు పూఁదోఁటలో నున్నాఁడు. అది వెన్నెలరేయి. మంచుకురియుచున్నది. అట్టిసన్నివేశమున నిటులు వర్ణన.

మృషావలగ్న జిల్గుపైఁట మించునన్నుమంచుగుర్
ఝషాక్షిదట్టమన్న నంజజాలలోనిరేకగుర్
తృషాప్రదోష్ఠి భూషణాళి రిక్కలుగ్ మెఱుంగులా
నుషావతార మంచుఁ గాంత నూహసేయుదుర్ సఖా !

ఉషకై పరితపించుచున్న యనిరుద్ధున కప్పటికిఁ దెలియకున్నను ప్రియయు నుషయేయైనదఁట. అతిమాత్రప్రజ్ఞా సంపన్నులగు శాస్త్రిగారి భావనాశక్తి నీపద్య మొక్కటియే తార్కాణించుచున్నది. కనుకనే నాటకకర్త 'యుషాభిధానము" 'సిద్ధసుధాప్రవాహ' మనుకొనినాఁడు.

బొబ్బిలినాటకములు మఱికొంద ఱీటీవలికవులు కూడ వ్రాసిరి. వానియన్నింట వేంకటరాయశాస్త్రి గారిది రసవత్తరము. 'ఆఁడుఁబుట్టువు లేదు హతమయ్యో మగపూవ కోటపాడయ్యె నింకేటి కీచట' ఇది చదువుకొని కంటనీరుపెట్టుకొను రసికశూరులు నేఁడుపెక్కండ్రు కలరు. శాస్త్రిగారు శ్రవ్యకావ్యము

వ్రాయుటే దనువెలితి లేదు వీరి యీపైనూఁదు నాటకముల లోను గొప్పకవిత్వ మున్నది. పండితులేని వారికి వీరికవిత యెటు లుండినను, పండితకవులకుఁ బండువు "పండితుఁడు కవికాఁ"డను వాద మీపుడు నిలువదేమో ?

వేంకటరాయశాస్త్రిగారి యఖండ పాండితికిఁ దార్కాణ ముగా వారి ఆముక్తమాల్యదా, శృంగారనైషధ వ్యాఖ్యలు చూపవచ్చును. ఆముక్తాదులలోని పాఠములు కొన్ని వీరు స్వయముగా సవరించిరి. అది కొంత వీరిలోఁగలలోప మనక తప్పదు "ఆముక్త" వ్యాఖ్య వీరు కొన్నేండ్లు చదివి నాలుగునెల లో వ్రాసిరఁట. 24-6-1920 నాఁడు ప్రారంభించి 28-10-1920 నాఁటికిఁ బూర్తి చేసి రని వారిచరిత్రము చెప్పుచున్నది. అందు లకే యపరమల్లినాథబిరుదము వారియెడ నన్వర్థమైనది.

శ్రీ వీరేశలింగము పంతులుగారు 'విధవావివాహ' ప్రచారము బాఢముగాఁ జేయుచున్న సమయమున శాస్త్రులు గారు "స్త్రీపునర్వివాహ దుర్వాదనిర్వాపణ" గ్రంథము బహుపరిశ్రమమునకుఁ బాల్పడి బహుగ్రంథములు పరిశీ లించి ప్రకటించిరి. ఆప్రకటనమే శాస్త్రిగారి జీవితము నకు నూతన ప్రకరణమైనది. వారి ప్రతిభయుఁ బాండి త్యము లోకమునకుఁ దెలిపినది యీఘట్టమే. పునర్వివా హవాదఖండనోపన్యాసములవలననే శాస్త్రిగారికిఁ బెక్కుమంది మదరాసు మహాశయులుమైత్రి కలిగినది. ఆపట్టు, ఇల్లును ము

న్నగు పరాణులకు వీరి గీర్వాణభాషాపాండిత్యము విదితమైనది. తత్ప్రతిఫలముగా 1887 నవంబరులో క్రైస్తవ కళాశాలా సంస్కృతోపాధ్యాయపదము శాస్త్రిగారికి లభించినది. ఉద్యోగముతో నూరకుండక బి ఏ పరీక్షకుఁ బోయి యుత్తమ శ్రేణి నుత్తీర్ణత నొందిరి. చెన్నపురజీవితము శాస్త్రులుగారికి గ్రంథరచనోత్సాహము హెచ్చించినది. 1890 లో జ్యోతిష్మతీ ముద్రాలయము నెలకొలిపి కథాసరిత్సాగరాది గ్రంథములు తెలుఁగున వెలయించిరి. కొక్కొండ వేంకటరత్నము పంతులు గారును వీరును పరోరాపరోరిఁబోరిరి శాస్త్రిగారు పంతులుగారి ప్రసన్నరాఘవమును ప్రత్యక్షరము విమర్శించి విడిచిరి. ఆ వాదము ముదురుపాకమునఁబడి పండితులకు బాధ యనిపించినది. దూషణవాక్యములు తొలఁగించినచో 'ప్రసన్నరాఘవ విమర్శనము' ఆంధ్రికి స్వర్ణభూషణము. అప్పుడు ప్రసిద్ధిలో నున్న' అముద్రిత గ్రంథచింతామణి' పత్రిక యీ భాషావివాదములను ప్రకటించినది. చింతామణి సంపాదకులు పూండ్ల రామకృష్ణయ్యగారు గొప్పపండిత విమర్శకులు వేంకటరాయ శాస్త్రిగారికి వీరికి నొక యేకప్రాణము.

శాస్త్రిగారు నాటకరంగమునకుఁ బ్రశస్తిదెచ్చిన కళాహృదయులు ఇరువదియైదు ముప్పదియేండ్లు సంస్కృతాంధ్ర నాటకములు తమశిష్యులచేఁ బ్రదర్శింపఁజేసిరి. వీరి సర్వార్థదక్షతతో నెల్లూర 'ఆంధ్రభాషాభిమాని సమాజము' నడచి రఁజ

తోత్సవము జరిపించుకొన్నది. పూండ్ల రామకృష్ణయ్యగారే యీసమాజస్థాపకులు. 1904 లో పరమమిత్రులు రామకృష్ణయ్యగారు మరణించుటయు, చింతామణి ఆగిపోవుటయు వేంకటరాయశాస్త్రిగారికి హృదయావేదనహేతువు లైనవి. క్రైస్తవ పాఠశాలలో నిరువదినాలుగేండ్లనుండి పనిచేయుచు 1910 లో నాయుద్యోగమునుండి తప్పుకొనిరి. జ్యోతిష్మతీ ముద్రాక్షరశాలను బునరుద్ధరించి యెన్నో ప్రాక్తన గ్రంథములు సవ్యాఖ్యముగా వెలువరించి భాషాసేవ గావించిరి. వేంకటరాయశాస్త్రిగా రాంధ్రభాషావధుమధనులు ఆయననుమించిన పండితు లుండవచ్చుగాక, ఆయనను కాదనిపించు కవులుండిరి గాక, ఆయనవలె భారతీపూజ గావించిన మహాభక్తుఁడు మాత్రము లేఁడు. ఆయన మొత్తము డెబ్బదియారేఁడ్లు బ్రతికెను. కొన్నిశతాబ్దులు నిలుచు వాఙ్మయసేవ చేసెను. అహోరాత్రము లదేపనిగా వ్రాసినవాఁడు వ్రాసినట్లే యుండెను. చదివినవాఁడు చదివినట్లే యుండెను. ఆపరిశ్రమము, దానికిఁ దగినయారోగ్యము, ఆపాండిత్యము, దానికిఁ దగిన భావనాశక్తి మఱొకనియందుఁ జూడము. ఆయనమాటలాడిన మధు వొలికెడిది. ప్రతిపక్షిని చల్లఁగాఁ గొంతుకోయువాఁడు. సభలో నిలఁబడినచో సింహము. ఆయన రసవత్సంభాషణములు వ్రాయుచో నొక్క మహాకావ్యము. స్వాతంత్ర్యము నెన్నఁడు చంపుకొనలేదు. పనిలేక యొకనిఁ దూలనాడలేదు. ఆ మేధ, ఆ ప్రి

తిభ, ఆ హాస్యవిలాసము, ఆ సమయస్ఫూర్తి యితరున కందవు. అవసరమునుబట్టి పెంకితనము చూపెను. ప్రాచీనాచారముల కతీతుండు. అట్లని నవీనాచారముల నాశ్రయింపను లేదు. సందర్భానుసారముగాఁ బోయెను. భాషావిషయమునను నిదియే త్రోవ. పాత్రోచిత మని వ్యావహారికము వాడెను. గ్రాంథికమును సమర్థించెను. గిడుగువారివలెఁగాక వీరు నియమసాపేక్షముగా గ్రామ్యము ప్రయోగింపవలెనని యందురు. భాషావిషయకముగాఁ గొంచె మభిప్రాయభేద మున్నను గురుజాడ అప్పారావుగారు వీరిని కడు గౌరవించిరి. వఝ్ఝల చినసీతారామస్వామిశాస్త్రిగారును వీరియభిప్రాయముల నామతించిరి. బహుజనపల్లి సీతారామాచార్యులవారు వీరి కాచార్యులు. శ్రీపాద కృష్ణమూర్తిశాస్త్రిగారికి వీ రాచార్యులు. కట్టమంచి రామలింగారెడ్డి ప్రభృతులు వీరికి శిష్యులు. అల్లాడి కృష్ణస్వామి ప్రముఖులు వీరి కాప్తులు.

ఈపుంభావసరస్వతికి లక్ష్మీ ప్రసన్నత తక్కువ. శ్రీనాథునివలెఁ జివరికాలమునఁ జిక్కులుపడినారు. ఎంత దిక్కుపడినైనను సరస్వతీపూజ నేమఱలేదు. ఇట్టి మహనీయచరిత్రునకు 1927 లో నాంధ్రవిశ్వవిద్యాలయము కళాప్రపూర్ణ బిరుదమునిచ్చి సత్కరించుటలో విశేషము లేదు.

నెల్లూరుమండలమున కెల్లఁ దిక్కనవలెఁ గీర్తిదెచ్చినకవి పండితుఁ డీయన. శాస్త్రులుగారికృతులను బోషించిన రెడ్డివంశీయులయశము శాశ్వతము. వేంకటరాయశాస్త్రిగారు 1919 లో

ఆంధ్రసారస్వత సభవారిచే సన్మానితులై మహోపాధ్యాయ బిరుద మంది తమవాగ్దేవతాపూజావిధాన మిట్లు నొడివిరి.

"ఆవాహనము శ్రీపువ్వాహదుర్వాదనిర్వాపణము- ఆసనసమర్పణము కథాసరిత్సాగరము- అర్ఘ్యము ప్రతాపరుద్రీయనాటకము- పాద్యము మేఘసందేశాంధ్రటీక- అలంకారము ఆంధ్రప్రసన్నరాఘవనాటకాదివిమర్శ కింకిణీగణ శింజాన శారదాకాంచిక- నైవేద్యము శృంగారనైషధ సర్వంకషవ్యాఖ్య. ఉషానాటకమున వీరు జీవితవిషయ మిట్లు చెప్పించికొనినారు.

ఛాత్రసాహస్ర ప్రచారంబుగా నాట
కములఁ దక్షిణగమంబు గలిపినారు
సర్వజ్ఞసింగమ సార్వభౌమునిగద్దె
యెక్కినదొర మది కెక్కినారు
హూణరూపకరసం బుదరంబు నిండారఁ
ద్రావి గట్టునఁ ద్రేఁచి తనిసినారు
టాటోటుఁగవులు కటాకటంచలై మాయఁ
గాంచిక వాణి కర్పించినారు
జల్లాదిభవ కవిపండిత సంఘంబు
మదరాసులో రూపుచూపినారు
కాళిదాసు శకుంతల నేలినారు
మించిన ప్రతాపకృతిని నిర్మించినారు
తగదాకో శాస్త్రిగారి గ్రంథములకు గోర
మహితవస్తు పరాయణ మానసులకు.

ధర్మవరము రామకృష్ణమాచార్యులు

౧౮౫౩—౧౯౧౨

వైష్ణవులు-తండ్రి: కృష్ణమాచార్యులు. తల్లి: లక్ష్మమ్మ. జన్మస్థానము: ధర్మపురి అగ్రహారము (తాడిపత్రి తాలూకా-అనంతపురముజిల్లా) నివాసము: బళ్లారి. జననము 1853 సం. (శ్రీధాత కార్తిక శు|| ఏకాదశి) నిర్యాణము 1912 సం. విరచితగ్రంథములు ముద్రితనాటకములు:— ౧ చిత్రనళీయము ౨ విషాదసారంగధరము ౩ పాదుకాపట్టాభిషేకము ౪ ప్రహ్లాద ౫ సావిత్రీ చిత్రాశ్వము ౬ మోహినీరుక్మాంగద ౭ బృహన్నల ౮ ప్రమీలార్జునీయము ౯ పాంచాలీ స్వయంవరము ౧౦ ముక్తావళి ౧౧ చిరకారినాటకము ౧౨ రోషనారా శివాజి ౧౩ వరూధినీనాటకము. అచ్చుకానినాటకములు:— ౧ ఉషాపరిణయము ౨ సుశీలాజయపాలీయము ౩ అజామిళ (వచననాటకము) ౪ యుధిష్ఠిరయౌవరాజ్యము ౫ సీతాస్వయంవరము ౬ ఘోషయాత్ర ౭ మదనవిలాసనాటకము ౮ ఉన్మాదరామప్రేక్షణికనాటకము ౯ రాజ్యాభిషేకము. ౧౦ సుగ్రీవపట్టాభిషేకము. ౧౧ విభీషణపట్టాభిషేకము ౧౨ హరిశ్చంద్ర. కన్నడనాటకములు: ౧ ఉపేంద్రవిజయము లేక వామనచరిత్ర ౨ స్వప్నానిరుద్ధనాటకము.

శ్రీమత్కృష్ణమాచార్యకవికిఁ బూర్వము తెలుఁగులో స్వతంత్రసంవిధానము గలనాటకములు లేవు. ఉన్న నాటకములు సంస్కృతమున కనువాదములు. ఆకారణమున నాంధ్ర రంగస్థలములు విస్తరించి వెలయలేదు. పాశ్చాత్యసంప్రదా

యము, ప్రాచీన సంప్రదాయము నెఱిఁగి యొకరీతిగ క్రొత్త త్రోవదీసి నాటకములు రచించి స్వతంత్ర నాటకరచయితలకు మార్గదర్శ్య మొనరించుకొనిన మహాశయుం డీయన. వీరి కృషిని గుర్తించి గద్వాలమహారాజవరుండు 1910 లో నీయాచార్యవరుని, రత్నఖచితమగు పతకముతో 'ఆంధ్రనాటక కవితాపితామహుం'డని బిరుద మొసఁగి గౌరవించెను. విచిత్ర సమ్మేళనము గావించి నాటకపాత్రములకుఁ గేవలాంధ్రత్వము నాపాదించి తొలుదొల్త స్వతంత్రనాటకములు రచించినవాఁ డగుటచే నీకవివరున కీబిరుద మన్వర్థ మని నాఁడు పెక్కుపండితు లగ్గించిరి. పురప్రముఖులు ముగ్ధులై యొకకిరీట మర్పించిరి. ఆచార్యులవారు నాటకకర్తలే కాక నటకులు కూడను. చిత్రనళీయములో బాహుకుఁడు, విషాదసారంగధరములో రాజనరేంద్రుఁడు, పాదుకాపట్టాభిషేకములో దశరథుఁడు, అభిజ్ఞానమణిమంతములో దుష్టబుద్ధి, ఈపాత్రములు ప్రత్యేకప్రశంసాపాత్రములుగా నటించెడివారు. దశరథపాత్రధారిత్వమున కృష్ణమాచార్యులవారికి సాటి కృష్ణమాచార్యులవారే యని పలువురు చెప్పుకొందురు. ఆచార్యులవారు తమ మరణము నాటకరంగముననో న్యాయస్థానముననో యుండునని యప్పుడప్పుడనుచుండువారు. అది తథ్యముగ వారు 1912 లో నొక యభియోగము నడపుటకు వెళ్లి 'ఆలూరు' లో న్యాయస్థానమున నాకస్మికముగఁ గాలు జాఱిపడి 'రామ

చంద్రా'యనుచు నసువులఁ బాసిరి. వారిమృతకళేబరము నాలూరునుండి బళ్లారికిఁ దెచ్చి యంత్యక్రియ నడపు సందర్భమున జరిగినయూరేఁగింపుటుత్సవము పలువు రిప్పటికిఁ జెప్పుకొందురు. నాటకాచార్యుఁడై గడించినకీర్తియు, న్యాయవాదియై సంపాదించినపేరును నాఁడు ప్రకటితమైనది. స్త్రీలు పురుషులు వృద్ధులు యువకులు నొకరననేమి, వేలకొలఁది పుష్పమాలికాదులచే నాచార్యకవి కంత్యసమ్మాన మొనంగిరి. ఇట్టిమహాశయుని శక్తియుక్తులు ముచ్చటించుకొందముగాక !

కృష్ణమాచార్యులవారి తండ్రిగారు మంచిపండితులు. తాతముత్తాతలుకూడ విఖ్యాతవిద్వాంసులు. తండ్రిగారు బళ్లారి "వార్డలా కాలేజి" లో నాంధ్ర పండితపద మలంకరించిరి జనకుని సన్నిధినే కృష్ణమాచార్యుఁడు సంస్కృతాంధ్రములు శిక్షించెను. మేధాశక్తి గొప్పది యగుట నిట్టే చక్కని సాహిత్య మలవడుట తటస్థించినది. దానివలన బహుగ్రంథపరిశీలనము గావించి పాండిత్యమునకు స్వీయముగా మెఱుఁగు పెట్టుకొనెను. అష్టశతావధానప్రదర్శనము గావించి కొక్కొండ వేంకటరత్నమహామహోపాధ్యాయులవంటివారిచే మెప్పులఁ గాంచెను. అదియటుండ, నీయన కాంగ్లభాషాభ్యాసము చేయువలయునని యభినివేశము కలిగినది. పట్టుదల గలవారగుట ఎఫ్,ఏ పరీక్షలో నుత్తీర్ణత నందిరి. తరువాత ఆదవాని 'తాలూకాకచేరి'లోఁ గొన్నాళ్లు లేఖకులుగాఁ గుదరవలసివచ్చినది.

తనికి దౌర్గత్యముకూడ నొకకళ యైనదిగదా? పాపము నాఁటికి వీరిది పేదకుటుంబము. ఆదవానితో సంసారము సరిగ జరుగక బళ్లారికి వచ్చి "కంటూన్మెంటు మేజస్ట్రీటుకోర్టు"లో 'ప్రైవేటు వకీలు' పనిచేయ మొదలిడిరి. ఆయుద్యోగము వీరి దరిద్రదేవతను దఱిమివైచినది. వకీలువృత్తియందు వీరికి లభించిన యుత్తేజనము "ఫస్టుగ్రేడ్ ప్లీడరుషిప్" పరీక్షకుఁ బురికొల్పి యందుత్తీర్ణుని గావించెను. నాఁటినుండి వీరి న్యాయవాదవృత్తి నిరాఘాటముగ సాఁగి న్యాయస్థానమున కెక్కు నభియోగము లన్నింటను వీరి దొకపక్ష ముండితీరునంతయున్న తికిఁ గొంపోయెను. ప్రతిపక్షులను సాక్షులను ప్రశ్నించుటలో వీరి నేర్పు గొప్పది. వీరివాదము వినుటకుఁ బ్రజలు గుమిగూడి యుండువారఁట. బళ్లారిప్రాంతీయు లిప్పటికిని వీరి న్యాయవాద దక్షత వేనోళ్లఁ జెప్పుకొందురు

ఈ యాచార్యకవి యద్భుతమేధాశక్తి యనేకకళలను గ్రహించినది ఆయుర్వేదము వీరలెన్నగనెఱు [illegible] ఁట వీరి వంశపారంపర్యముగవచ్చువిద్య నాడీపరీక్షలో నిపుణ సిద్ధహస్తులఁట. జ్యోతిశ్శాస్త్రమునను వీరిప్రవేశము చాలగొప్పది. వారి నాటకములలో నిందులకు నిదర్శనములు పెక్కుగలవు. చదరంగమాడుట యన్న వీరికిఁ జెప్పరానిమక్కువ. నెలలతరబడి యనన్యమనస్కులై యాడుచుండువారఁట ప్రతీతి. అభినయశాస్త్రము వీరికిఁ బరిచితము. "డిబేటింగుసొసైటీ" నొకటి స్థాపించి పలువురు పుర

ప్రముఖులనందు సభ్యులుగాఁ జేర్చించి 'షేక్సుపియరు' నాటకము లలో ముఖ్యపాత్రల నభినయించెడివారు. ఆ సరసవినోదినీసభకు నాఁడు పెద్దప్రఖ్యాతివచ్చినది నాటకబృందముపైఁ గల దొల్లిటి హేయభావము తొలఁగించిన దీసభయే. ఈసభామూలమున నొకసారి 'ఆంధ్రకవిపండిత సంఘసమ్మేళన' మాచార్యులవారతి విజృంభణముగా జరిపిరి. మఱొకసారి ఒంటిమెట్టలో వావిలికొలను సుబ్బారావుగారి 'ఆంధ్రవాల్మీకి రామాయణ' కృతి సమర్పణోత్సవమునకు వీరి సధ్యక్షులుగా నెన్నుకొనిరి. అప్పుడు వీరి "పాదుకా పట్టాభిషేకము" ప్రదర్శింపఁగా రూ 1500 వచ్చినవి అవి కోదండరాముని కైంకర్యమునకే యర్పింపఁ బడినవి. వీరినాటకములకుఁ బ్రజాసామాన్యములోఁ గల గౌరవమున కిది మంచి తారకాణ. అంకములలోని కథ రంగములుగా విభజించుట వీరినాటకములలోని క్రొత్తపద్ధతి. ఇది పాశ్చాత్య సంప్రదాయము. నాటకము విషాదాంతముచేయుట వీరి కనభీష్టము కాదు. 'సారంగధర'ను జూచి మనకది యవగతము. కాళ్లు చేతులు విఱుగఁగొట్టఁబడి సారంగధరుఁడు చనిపోయెను. అంతతో నాటకము సమాప్తము. మఱియొకసంప్రదాయముగా కవియైనచో నిది యిట్లు వ్రాసియుండఁడు. ఇదియు నాంగ్లేయమే. సారంగధరునిపై నింద మోపిన చిత్రాంగిని విచారించుటకు రాజనరేంద్రుఁ డొకన్యాయస్థానసభ చేసెను. అది సరిగ నిసర్గసుందరముగనుండి కృష్ణమాచార్యులుగారు గొప్ప న్యాయవాదియని సాక్ష్య మిచ్చుచున్నది.

వీరి నాటకచక్రములో 'చిత్రనళీయము' మిన్నందిన ప్రఖ్యాతి గొన్నది. అందలి పద్యగద్యములు ప్రబంధములకు దీటువచ్చునవి. అది ప్రదర్శించుట కొకపాటినటకుఁడు పనికిరాఁడు. సంపూర్ణమైన యర్థజ్ఞానము కలిగి మరల నిట్టికవిత్వము వ్రాయఁగలనన్నవాఁడు వీరినాటకములు నోటఁబట్టఁగలఁడు. తెలుఁగులో ననువాదములు రెండుమూఁడు తప్ప స్వతంత్ర నాటకములు రచించునలవాటు నాఁటికి లేకుండుటచేఁ ప్రాబంధిక వాసన వీరినాటకములలో ననేల, ఆనాఁడు వ్రాసిననలుగురైదుగురు కవుల నాటకములలోఁగూడ వెల్లివిరిసినది.

ఆచార్యులుగారి చిత్రనళీయము చూడుఁడు! ప్రథమాంకములో స్వయంవరరంగమున భారతిచేత దమయంతికి భుజంగప్రయాతాదులైన యెన్ని ప్రాబంధికవృత్తములతోఁ జెప్పించెనో? ఇప్పుడు బొత్తిగా నాటకములలోఁ బద్యములను బరిహరింపవలయు ననుచున్నారు, అది యాచితీపోషక మని- అటువంటియప్పుడు పృథ్వీవృత్తములు- మత్తకోకిలములు దృశ్యకావ్యములలో నుపయోగించుట యొకరకముగా నుండును. నాఁటినటులుకూడ సర్వసమర్థులు. ఇప్పుడట్టివి యాడువారు నూటికిఁ గోటికిఁ- ఇంచుమించుగా శ్రీనివాసరావుగారివి, కృష్ణమాచార్యులుగారివిఁగూడఁ బద్యనాటకప్రాయములు. అడుగడుగునకుఁ బద్యము. తిరుపతివేంకటకవుల పాండవనాటకములలోను పద్యములపాలెక్కువయే. కాని వారు కొంతశైలి తేలికపఱిచిరి.

చిత్రనళీయము చతుర్థాంకములో 'శరద్రాత్రి' ని వారివారి యుపాలంభనములు ఇరువదియైదు పద్యములలో నాచార్యుల వారు వర్ణించియుంచిరి నిజముగా నాపద్యము లేవసుచరిత్రాది ప్రబంధములకు సందడియుదాత్తభావములు కలవి. భావము నట్టిదే. విరహావ్యథావిధురుడైన బాహుకభూమికాధారి యొక్క కట్టిన నాపద్యములు చదువవలయు నన్న డొక్క బ్రద్దలగును. నాటిసటకులు కాబట్టి చిత్రనళీయాదుల కంత ప్రఖ్యాతి ప్రజాసామాన్యములోఁగూడఁ దీసికొని రాఁగలిగిరి. నటులై ఖండాంతరప్రసిద్ధిగాంచిన తాడిపర్తి రాఘవాచార్యులు గారికి మన ఆచార్యులుగారు మేనమామ. వీరి నాటకపద్యములు చాలమందికి నోటికి వచ్చినవేయై యుండును. అయినను రెండు మచ్చు.

అతిమాత్రంబుగ దుఃఖముల్ సుఖము లై వాధీనతం గర్మసం
గతిమైఁ బ్రాణికిఁ గల్గుగా యిపుడు దుఃఖప్రాప్తి మల్లాడె శ్రీ
యుతుఁ డాభూరమణుండు వెండియును నేఁడో జేపాయాకాలదు
స్థితి దీఱంగను సర్వసౌఖ్యముల నిశ్చింతాత్మతం జెందఁడే?
బళిరే కంటినిగంటి సప్తజలధిప్రావేష్టితాఖండ భూ
లఁ నాధీశ కిరీట వారిరుహరోలంబాయమాన ప్రభో
జ్జ్వలితారిందమనూపురాత్త పదసేవాప్రీతగోత్రాధవుఁ
దళభూమీధవు నాశ్రితౌఘు కరుణానవ్యప్రభామానవుఁ.

దేవులపల్లి సోదరకవులు

౧౮౫౩-౧౯౦౯

అగ్రజులు: దేవులపల్లి సుబ్బారాయశాస్త్రులవారు. తమ్ములు: తమ్మనశాస్త్రియను నామాంతరముగల వేంకటకృష్ణశాస్త్రి గారు. మొదటివారి జననము 1853 సం. నిధనము 1909 సం. రెండవవారి పుట్టుక 1856 సం. నిర్యాణము 1912 సం. కూచిమంచి తిమ్మకవి కడకాలమున నివసించిన చంద్రమపాలెమున (గోదావరీమండలము) వీరి మనుగడ—తెలగాణ్య వైదిక శాఖీయులు. కౌండిన్యసగోత్రులు. తండ్రి: వేంకటకృష్ణశాస్త్రి. మహేంద్రవిజయము (ఆంధ్రప్రబంధము) రాఘువంశముక్తావళి (సంస్కృతము—అచ్చుకాలేదు) మల్హణ స్తవము (తెలుగు సేత) రామరాయవిలాసము, రామపంచాశత్తు (సంస్కృతము) ఇవి సుబ్బారాయశాస్త్రి విరచితములు—నయనోల్లాసము, యతిరాజవిజయము, రాఘువంశముక్తావళి (తెలుగుకావ్యము. అముద్రితము) సకలేశ్వరశతకము, ఇవి తమ్మనశాస్త్రి రచితములు—

వేలుపు రాఘవుండు; పదివేలపురాణము లన్న నెన్న నీ
యేలిక లెన్న రావుకులు లెక్కటివారల కప్పు డొప్పు భూ
పాలి నిజంబుగాఁ దపకటంచును దేవులపల్లివంశ భూ
పాలి దలంచుచుండుఁ దనపాలిటి కీయుభయంబె ప్రాపుగన్.

చూచితిరా సుబ్బరాయశాస్త్రివరుల రామభక్తివిశేషము ? రామభక్తిని మించినది రాజభక్తి. ఈ రెండింటి ప్రాపుచేతను మహేంద్రవిజయాది మహోత్తమకృతులు రచించి, యాంధ్ర

దేశమున నక్షయకీర్తి నార్జించి మించిన మహాశయుఁ డీయన. గంగాధర రామరాయేంద్రుఁడు తనసింహపీఠిపైఁ గూరుచుండఁ బెట్టి "ప్రాజ్యతరంబగు రాజ్యమెల్ల నీదే గద సుబ్బరాయసుకవీ!" యని యఖండసత్కార మొనరించినను అవలిప్తుఁడు కాని యభిజ్ఞశేఖరుఁ డీయన. సుబ్బారాయశాస్త్రిగా రాంధ్రభోజాభిఖ్యతో వెలయుచున్న నేఁటి సూర్యారాయమహారాజవరునకు సంస్కృతభాషాదేశికుఁడై యలరారిన యదృష్టవంతుఁడు. రామనామసంస్మరణము, రామరాయసందర్శనము నను దినకృత్యములుగా నెంచి కవిశ్రేజీవయాత్ర నెఱపినపండితుఁడు.

దేవులపల్లి వంశీయు లెల్లరు విద్వత్కవులు. పిఠాపుర రాజ్యస్థాపకులు శ్రీరావు తెలంగరాయణింగారి యాదరణముచే వీరివంశస్థులు పిఠాపురమునఁ బ్రవేశించిరి. సుబ్బారాయశాస్త్రిగారి తండ్రి గొప్పపండితుఁడు. శాస్త్రులుగారు పితురంతేవాసులు. వారికడఁ గావ్యనాటకాలంకారాగములు, జ్యోతిర్విద్య నధికరించిరి. కవితాభిరుచి యుగ్గుఁబాలతోఁ బట్టినది. ఇంక విశేషమేమన, ఆశువుగాఁ బ్రబంధశైలి శాస్త్రిగారికి కలవడినది.

1879 లో శ్రీమాన్ మాడభూషి వేంకటాచార్యులవారు పిఠాపురాస్థానమున నవధానము గావించిరి. అప్పుడు గంగాధర రామరాయేంద్రులు "మనయాస్థానమున నిట్టి యవధానము చేయు ప్రతిభావంతు లుండిరే" యని ప్రశ్నించిరఁట. సుబ్బ

నాఁడు దేవులపల్లి సోదరుల శతావధానము ప్రారంభ మైనది. అనన్యసామాన్యమగు కవితాధారతో నాయవధానము జయప్రదముగా నెఱవేఱినది వేంకటాచార్యులవారు సోదరకవుల ప్రతిభకు నివ్వెఱపోయిరి. మహారాజు తనసంస్థానకవులశక్తి కానందపడెను. అప్పటినుండియు నాస్థానమున వీరిపేరు మాఱు మ్రోసినది సుబ్బారాయశాస్త్రిగారు 'రామ్నవంశముక్తావళి' సంస్కృతమున సంతరించిరి. అది మహారాజు 1882 లోఁ గృతి నందెను. ఆసందర్భముననే యీకవిరాజున కామహారాజు "రాజ్య మిచ్చితిఁ బుచ్చుకొ"మ్మనెను 'సుకవితా యద్యస్తి రాజ్యేన కిమ్.'

1890 లో గంగాధరుఁ డస్తమించెను. ప్రభువియోగము భరింపలేక మనకవి పీఠికాపురాంగ్ల పాఠశాలోపాధ్యాయుపదవి విడిచి యింటఁ గూర్చుండెను. ప్రభుభక్తి యిట్లుండవలయును. సుబ్బారాయశాస్త్రిగారి తమ్ములు తమ్మనశాస్త్రిగారిమొదలను బైవిషయము లుపలక్షణవిధిచే నన్వయించుకొందురని పునరుక్తి సేయులేను. ఈసోదరకవుల సౌభ్రాత్రము గొప్ప దని చెప్పు కొందురు. తమ్మనశాస్త్రిగా రన్నిటను నాయన్నకుఁ దగిన తమ్ముఁడు అవధానాదిప్రదర్శనములలో నన్నగారికంటెఁ దమ్ముఁడే మిన్న యని జనశ్రుతి. పాండిత్యమునమాత్ర మగ్రజునిదే యగ్రతాంబూలము.

ఈకవిసోదరులు తమనాఁటికి సుగృహీతనాములై యున్న కూచిమంచి వేంకటరాయఁడు-శిష్టు కృష్ణమూర్తి శాస్త్రి-మాడభూషి వేంకటాచార్యుఁడు- మొదలగువారి పరిచితివలనఁ దెలుఁగుకవిత్వమున మెలఁకువలు, కొన్ని క్రొత్తపోకడలు సంగ్రహించినారు. మాడభూషికవిని మించి యవధానము చేసెదమని కృతార్థులైనారు మదరాసుపుర ప్రముఖులనుగూడ నవధాన ప్రదర్శనమున మెచ్చించిరి. ఎన్నఁడో పదునాఱవశతాబ్దికిఁ బూర్వ మంకురితమై, మాడభూషికవిచేఁ బల్లవితమై, దేవులపల్లి సోదరులచేఁ గోరకితమై, తిరుపతి వేంకటేశ్వరాదికవులచేఁ గుసుమితమై యీయవధానవిద్యాలత కొన్నాళ్లు దెలుఁగురాజుల తల లూఁపించి క్రమముగా వెఱ్ఱితలలు వేయుస్థితికి వచ్చినది.

సుబ్బారాయశాస్త్రిగారు ప్రభువుల యభియోగవిజయ వార్త విని వార్తాహరునకుఁ దమచేతుల నున్న బంగారుకంకణములు బహూకారము చేసెనఁట. ఆయన ప్రభుభక్తి యట్టిది. 'మహేంద్రవిజయ' ప్రబంధ మీవిషయమును తార్కాణించుచు. ఈ "మహేంద్రవిజయము" ప్రాచీనకావ్యవాసన ముమ్మరముగా లేని మధురకావ్యము. వీరికృతుల కెల్ల నిది మేలుబంతి. మచ్చున కొకపద్యము చాలును.

తొలికోడి తానయై యెలుఁగెత్తి మూఁడుఝాం
గులఁ గుక్కుటేశుండు కొసరి కూసె

నాలమందల కెల్ల నధినేత తానయ్యె
పొంకంబుగా నంది అంకవైచెఁ
దీర్ఘంబు దెచ్చుహస్తికిఁ బెద్ద తానయ్యె
లంబోదరుఁడు బృంహితం బొనర్చె
విహగంబులకు నెల్లఁ బెద్ద తానై కుమా
రుని కేకి పిలుచ నిస్వన మొనర్చెఁ
దాన లింగార్చకులకుఁ బ్రాథమికుఁ డనుచుఁ
బ్రాతరనిలుండు కేతనాగ్రమునయున్న
ఘంట మ్రోయించె వందిమాగధులు తామె
యగుచు భక్తులు పేర్కొని రపుడు మమ్మ.

మహేంద్రవిజయము. (6-౨౩౨.)

శాస్త్రిపాదులదేవభాషాకవితాధోరణి కొక శ్లోకము నుదహరింతును.

జ్ఞాతార శ్శ్రోతార స్తోతారః కాంక్షితార్థదాతారః
నేతార స్సంతి యది ఖ్యాతా రచయంతి సత్కృతీః కవయః.

అన్నదమ్ము లిర్వురును సంస్కృతభాషా కవితలోఁ జేయితిరిగినవారు. తమ్మనశాస్త్రిగారి ధారాశుద్ధి చూడుఁడు.

ఫణీశవరతారకా శశిమణీ ఘృణీధోరణీ
తృణీకరణనైపుణీ విలసితాపనహ్యాంగకమ్
గణాధిపసమర్చితం గణసుధీగణగ్రామణీ
పణాయితగుణాన్వితం మనసి కుక్కుటేశం భజే.

తమ్మనశాస్త్రిగారి తెలుఁగుకూర్పులలో నయనోల్లాసము, యతిరాజవిజయము పేర్కొనఁ దగినవి. నయనోల్లాసము ప్రభుపట్టా

భిషేకోత్సవసమయమున వెలువడినది అప్పుడు 'నయనోల్లాసము' సార్థకత నొందినది. ఇందలిపద్యములు ధారాళముగా నడచినవి కాని వ్యర్థపదములు బహుళముగ దొరలినవి వీరి 'యతిరాజవిజయము' చక్కనిశైలిలో నున్నది. ఇది మూఁడాశ్వాసములు వ్రాసి తమ్మనశాస్త్రిగారు గతించిరి వారి తరువాతఁ బిఠికాపురసంస్థానకవులు వేంకటరామకృష్ణులు తక్కిన యాశ్వాసము పూరించిరి. యతిరాజవిజయమునఁ దమ్మనశాస్త్రిగారు కృతిపతులచే నిట్లు చెప్పించుకొనిరి.

పదునాలుగేఁడులఁ బొదలఁ బ్రాయమునాఁడె
　　కడఁగినాఁడవుగదా కవితసేయఁ
బదునెన్మిదవయేఁట వ్రాక్రుచ్చితివిగదా
　　సకలేశశతక మాశ్చర్యఘణితి
నిరువదైదవయేఁట విరచించితివిగదా
　　రావుసత్కులచరిత్ర ప్రబంధ
మెడనెడ వేనవే ల్నుడివినాఁడవుగదా
　　యసమపద్యముల నత్యాశులీల
నేఁడు వేడుకఁ జేయుచున్నాఁడ వన్న
దనుమతిని నయనోల్లాస మనెడుకృతిని
క్షితిని బరికింప నతిశీఘ్రగతిని బూని
సుకవితకు గూర్చునేర్పు నీసొమ్ముగాదె?

అభినవాంధ్రకవులలోఁ బ్రసిద్ధులగు దేవులపల్లి కృష్ణశాస్త్రిగారు తమ్మనశాస్త్రిగారితనూజు లని తెలియనివా రుండరు.

పురాణపండ మల్లయ్యశాస్త్రి

౧౮౫౩–౧౯౨౫

ఆరామద్రావిడశాఖీయబ్రాహ్మణుఁడు. తండ్రి: భద్రయ్య శాస్త్రి. తల్లి: రామమ్మ. జన్మస్థానము: పెదతాడేపల్లి. నివాసము: ఖండవల్లి, పిఠాపురము, రాజమహేంద్రవరము. జననము 1853 సం. అస్తమయము 1925 సం. గ్రంథములు: ఆంధ్రీకృతబ్రహ్మసూత్రభాష్యము (4 సంపుటములు) ఉపనిషత్కథలు, శుక్రనీతిసారము, ప్రభావతీప్రద్యుమ్న, భద్రాపరిణయములకు వ్యాఖ్యలు, ఇత్యాదులు.

మల్లయ్యశాస్త్రిగారు సంస్కృతాంధ్రములలో మహాపండితులు. వీరు ప్రఖ్యాతప్రాజ్ఞులైన మొపరాల దక్షిణామూర్తి శాస్త్రిగారి సన్నిధిని సూత్రభాష్యము నియమపూర్వకముగ నధ్యయనించిరి. తర్కవ్యాకరణములు పఠించిరి. ప్రస్థానత్రయతత్త్వ మెఱింగిరి. ఇట్టివిద్యాధికారసంపత్తి కలిగిన మీఁదట మల్లయ్యశాస్త్రిగారు పీఠికాపురాధిపతులయాజ్ఞచే శాంకరసూత్రభాష్యమును దేటతెల్లముగఁ దెలుఁగున వ్రాసిరి. సూత్రభాష్యమునకు మఱికొందఱుకూడ తెలుఁగు వ్రాసిరి. ఆయనువాదములలో నీయనదియే మేలైనది. బ్రహ్మసూత్రభాష్యము ననుపదించుటకు సామాన్యపాండిత్యము చాలదు. సర్వశాస్త్రప్రవేశము, సద్గురుపరిచయము నుండవలయును. అధీతిబోధాచరణప్రచారణము లున్నవారికిఁ గాని యిట్టియుద్గ్రంథముల తత్త్వము తెలియదు. సర్వథా సామర్థ్యము కలిగి

యాంధ్రవచనరచనలోఁగూడ నాఱితేఱినవా రగుటచే మల్లయ్యశాస్త్రిగారు 'ఆంధ్రసూత్రభాష్య' మందుపాటులో నున్న శైలిలో రచింపఁగలిగిరి. విషయగౌరవప్రాశస్త్యములంబట్టియు నాంధ్రభాషకుఁ బుష్టికరమగుటంబట్టియు నీగ్రంథము శాశ్వతముగ నాంధ్రమున నుండఁగలదు. రచనావిశేషమున కీపంక్తులు పరికింపుఁడు.

" 'శాస్త్రయోనిత్వాత్'—ఋగ్వేదాది శాస్త్రమునకుం గర్తయగుటవలన (బ్రహ్మము సర్వజ్ఞము) బ్రహ్మస్వరూపజ్ఞానమునందు ఋగ్వేదాదిశాస్త్రమే ప్రమాణమగుటవలన దానిచేతనే జగజ్జన్మాదికారణమగు బ్రహ్మము తెలియంబడునేని అని యర్థము." భా. గొప్పదియును పురాణన్యాయమీమాంసాదులగు పెక్కు విద్యాస్థానములచే నుపకరింపఁబడినదియు దీపమువోలె సర్వార్థములఁ బ్రకాశింపఁజేయునదియు సర్వజ్ఞకల్పము నగు ఋగ్వేదాదిశాస్త్రమునకు బ్రహ్మము యోని=కారణము. సర్వజ్ఞునిగుణమగు సర్వార్థములం బ్రకాశింపఁజేయు శక్తితోఁగూడిన ఋగ్వేదాది శాస్త్రమునకుసర్వజ్ఞునికంటె వేఱొకదానినుండి యుత్పత్తి సంభవింపదు. పాణిని మొదలగువారివలనఁ దెలియందగినవానిలో నొకభాగమగు వ్యాకరణాదికమువలెనే యేయే విస్తరార్థమగుశాస్త్రమే యే పురుషునివలనఁ బుట్టుచున్నదో యాతఁ డాశాస్త్రముకంటె నధికతరవిజ్ఞానము కలవాఁడని లోకమునం బ్రసిద్ధము..."

శాస్త్రిగా రీరీతిగఁ జూపఁగుచ్చినట్లు సూత్రభాష్యభావము కొఱవడకుండఁ దెనిఁగించి యాంధ్రభాషకు మహోపకృతి గావించిన మహాశయులు. మల్లయ్యశాస్త్రిగారు "ఉపనిషత్కథలు" వ్రాసిరి. 'శుక్రనీతిసారము' వచనమున రచించిరి. పింగళిసూరనార్యుని ప్రభావతీప్రద్యుమ్నమునకు వ్యాఖ్య వ్రాసిరి. వీరి గ్రంథములన్నియు పీఠికాపురప్రభువులే ప్రకటించిరి. అల్లమరాజు సుబ్రహ్మణ్యకవిగారి భద్రాపరిణయమునకు వ్యాఖ్యా విపులపీఠికలు రచించిరి. అనేకపాఠాంతరములతో ననుగుణమగు వ్యాఖ్యతో నాంధ్రభారతమునందలి కొన్ని పర్వములు వీరు పరిష్కరించిరి. ఈ పీఠికలవలన వీరియాంధ్రకవిత్వ పరిశ్రమ విశదమగును. మల్లయ్యశాస్త్రిగారు పద్యకవిత్వమునఁ గృషి చేసిన కవులు కారు అయినను నడుమనడుమఁ బద్యము లల్లువలవాటున్నది. అల్లినపద్య మందముగనే యుండును.

శ్రీరఘువంశవారినిధిశీతమయూఖుఁడు జానకీమన
స్సారసచంచరీకము నిశాచరమత్తకరీంద్ర సింహము న్
ధీరజనాగ్రగణ్యుఁడు సుధీజనసన్నుతకీర్తిశాలియౌ
నారఘురామమూర్తి మది నాదరమొప్పఁగఁ గాచు లోకముల్

'ఆంధ్రసూత్రభాష్యారంభము'

శాస్త్రిగారి జనకులు గొప్పసంస్కృతాంధ్రవిద్వాంసులు. వా రంధులు. తొలుత తండ్రిగారికడనే మనశాస్త్రిగారు విద్యాభ్యాసము గావించిరి. తరువాత విజయనగరమునఁ జెక్కువాల్లు

పఠించిరి. 1877 లో బెజవాడ కడనున్న కొండపల్లి మిషన్ హైస్కూలలో నధ్యాపకులు. తరువాత రాజమహేంద్రవర పాఠశాలలో వడ్డాది సుబ్బారాయకవిగారి స్థానమున 1884 వఱకుఁ బనిచేసిరి. పిమ్మట అమలాపురము హైస్కూలులో 1889 లో బ్రవేశించి 1906 వఱకు నుండిరి. అటుతరువాత పిఠాపురాంగ్లపాఠశాలయం దాంధ్రాచార్యులై, తదాస్థానమున నాంధ్ర గ్రంథ పరిశోధక వ్యాఖ్యాతలై శ్రీసూర్యరాయాధిపతులచేఁ బరిపోషింపఁబడిరి. మొక్కపాటి సుబ్బారాయఁడుగారు వీరికిఁ బరమమిత్రులు. సుబ్బారాయఁడుగారు మల్లయ్యశాస్త్రిగారికడ సూత్రభాష్య మధ్యయించిరి. పోలవరాధీశులు కొచ్చెర్లకోట వేంకటకృష్ణారావుబహద్దరువారు మల్లయ్యశాస్త్రిగారికి శిష్యులు. శాస్త్రిగారికి అనుక్తమాల్యదపై నెక్కువయభిమానమనియు, వీరి మాఱారిపాఠము వినఁదగినదనియుఁ బెక్కురు చెప్పుదురు. వీరి సంభాషణము వివిధేతరమై హాస్యప్రచురమై యుండును.

చిలకమర్తి లక్ష్మీనరసింహకవిగారి మాట నేర్పునకు మన మల్లయ్యశాస్త్రిగారే కారణము. కవిగరు శాస్త్రిగారికి మేనల్లురు పురాణపండ పండితుఁడు ఆంధ్రసూత్రభాష్యము వలన నవినాశమగుయశము సంపాదించుకొనిన రచయిత.

వడ్డాది సుబ్బారాయకవి

౧౮౫౪-౧౯౩౮

నియోగిబ్రాహ్మణులు. హారీతసగోత్రులు: తండ్రి: సూరపరాజు. తల్లి: లచ్చాంబ. జన్మస్థానము: నగరము తాలూకాలోని పాసెర్లపూడి. నివాసము: రాజమహేంద్రవరము జననము: 30-7-1854 సం. (ఆనంద నామ సం. శ్రావణ శు. ౫ ఆదివారము) నిధనము. 2-3-1938. కృతులు: ప్రబోధ చంద్రోదయము, ఆంధ్ర వేణీ సంహారము, అభిజ్ఞానశాకుంతలము, మల్లికామారుతము, విక్రమోర్వశీయము, చండకౌశిక నాటకము, నృసింహవిశ్వరూపము, గౌతమీజలమహిమానువర్ణనము, భక్తచింతామణి, ఆర్తరక్షామణి, మేఘసందేశము, నందనందనశతకము, సతీస్మృతి, సూతస్మృతి, వసురాయ చాటూక్తిముక్తావళి, శ్రీసూక్తివసుప్రకాశిక, సుగుణప్రదర్శనము- ఇత్యాదులు.

ఉపాధ్యాయత్వమునఁ గవిత్వమున సుబ్బారాయుఁడు గారు చాల సమర్థులు. రాజమహేంద్రవరమునందలి సర్వకళాశాల పీఠి యధ్యాపకత్వమున నైశ్వర్యపోమొసిడి ఓ. జె. కూల్డ్రిదొరయంతవాఁడు వ. సు. రాయకవిగారి పాఠము వినుటకుఁ జెవికోసికొని తలుపుచాటున నున్నవాఁడని ప్రతీతి. అందులో నాయన భారతపాఠము మఱియు నద్భుతము. విని తీరవలె నని నాఁటి విద్యార్థులిప్పటికిఁ జెప్పుకొనుచుందురు.

మదరాసు గవర్నరైన సర్. కె. వి. రెడ్డినాయుఁడు వీరికిఁ దెలుఁగున శిష్యుఁడు విదేశీయుఁడు "హ్యామ్మెటు"

దారను సుబ్బారాయుడుగారియొద్దఁ జాలకాల మాంధ్రభాష నభ్యసించెను. వీరికడ విద్యాభ్యాసము చేసి పైకి వచ్చినవారు పెక్కండ్రు. ఎంతవారైన వీరియెడ నమ్రులై యుండవలసినదే. ఆయన యితరులకు లొంగ లేదు. విద్యార్థులకు లోఁగువ నీయ లేదు. ఆత్మగౌరవము కాపాడుకొనుచుఁ దా మేస్థానమున నుండవలయునో, యాస్థానమున నుండుట వారి సహజగుణము. మాటలలోఁ బొందిక, నడతలో నార్జవము, జీవికలో నిరాడంబరము వ. సు. రాయకవికిఁ బెద్దమనుష్యులలోఁ బేరు తెచ్చినవి. వచ్చినవారి నదేపనిగా నుతించుట, నచ్చనివారినిఁ బట్టి దూషించుట వారిచేతఁ గాదు. విద్యకుఁ దగినసుగుణసంపద యుండుటచే వసురాయ యనంతకీర్తి సందెను. సుబ్బారాయఁడుగారు తమ జీవితసంగ్రహము తెలియుట కీసము వ్రాసికొనిరి.

పుట్టుక పాసెర్లపూఁడిలంకను, దండ్రి
బంకుగులింట నానందమూర్తి
మిత్తరపాత్తుల నత్తమిల్లుట, శైవ
వక్రీన, పసుకొండు పత్సరముల
ప్రాయంబునందుక నొరంగ మాకోరంగిఁ
గన్నవారల వియోగంబు నటనె
అక్షయ మొదలు వరాన్న మేడోడ్లు దా
డ్డమ్మపేఁట దివాణముంను, శ్రీము

ఖాబ్దమున సొంతకాఁపుర మక్కోటికను
ప్రథమజాయావియోగహృద్వ్యథయు, భావ
రాణ్మహేంద్రంబునందు నాంధ్రంపుటొజ్జ
పదవి; వసురాయచరితంబు గ్రథిత మవల.

సుబ్బారాయఁడుగారు చిన్ననాఁట దొడ్డమపేఁట దివాణము వారిపోషణమున నుండి విద్యాభ్యాసము చేసిరి. నాఁడు వీరి గురువులు వాసుదేవశాస్త్రిలుగారు దొడ్డమపేఁటకు సమీపమునఁ గల 'భీమక్రోశపాలెము' లో భాగవతుల హరిశాస్త్రిగారను సుప్రసిద్ధవైయాకరణు లుండెడివారు వారియొద్దఁ జనువుకొను విద్యార్థి యొకఁడు "శ్రీదక్షపుత్రీనివేశ ! శ్రీభీమేశా !" యను సమస్యను మనకవిగారి కీయఁగా వీరు దానిని పదిరకములుగాఁ బూరించి చూపించిరఁట అప్పుడు వీరి గురువులు సంతసించి ముందుముందు నీవు కవిశేఖరుఁడ వౌదు వని యాశీర్వచించిరఁట. అప్పటి కీయనవయస్సు పదుమూఁడేండ్లకు మించదు. ఈదిగువపద్యము ప్రస్తుతకవిగారి పుట్టుకను దెలుపుచు నెంతయుందముగా నడచినదో పరిశీలింపుఁడు.

గౌతమిఁ గట్టి కాలువలు 'కాటను' ద్రవ్వినకాలమందు సం
భూతుఁడ నైనవాఁడఁ బనమూఁడగునేఁడులయ్యెఁ దల్లికిన్
మాతకు లేమిఁ బాఁ; లచట మాటిని ప్రోసెడియప్పరమ్మ శే
ప్రీతిని నన్నుఁ జన్గుడిపి పెంచిరఁ దేమి ఋణానుబంధమో!

వసుకవిగారికృతులలో 'భక్తచింతామణి' పేరును గలకృతి. దీని లోని పద్యములు చాలమందికిఁ గంఠస్థములు. భక్తచింతామణి సామాన్యశతకము కాదు. "భావగాంభీర్యమందును దత్త్వ బోధనమందును భక్తచింతామణి పద్యములు కొన్ని ప్రపంచ సాహిత్యమందలి యే కవితకును దీసిపోవు" అని విమర్శకులు వ్రాసియున్నారు.

సేవింతుర్ భవదీయపాదజలరుట్చింతానుపానంబుతో
దేవా! మందు; ననామయత్వము ప్రసాదింపంగ నే మేటికిన్
బ్రావృణ్మేఘము పుంప్రాపు గల్గినను, దాహంబేర్చునే వృక్షముల్
నీవుండన్ వ్యాదినాకు వ్యాధిభయ మున్నే? భక్తచింతామణీ!

మున్నగు నసర్ఘ్యములగుఁ దావల్ల నీశతకమున గల భక్తి ప్రధానమైన దైనను ననేకవిషయము లిందు సంధానింపఁబడి నవి. పద్యభావము లన్నియు నుదారములు. భావ వ్యాప్తులు గంభీరము. తెలుఁగున 'భక్తచింతామణి' వలె నధికముగ నమ్ముఁడువడిన గ్రంథములు తక్కువ.

సుబ్బారాయకవిశేఖరులు సూక్తిసుధానిధులు. ప్రౌఢ తకు, భావసంపదకు వీరికవిత నిధానము. భట్టనారాయణుని 'వేణీసంహారము' వీ రాంధ్రీకరించిరి. అతని శైలి యీ మనకు సరిపడినది. అభిజ్ఞానశాకుంతలము, మల్లికామారుతము, ప్రబో ధచంద్రోదయము, విక్రమోర్వశీయము, కుందమాల మున్నగు నాటకము లనువదించిరి. ఇవన్నియుఁ దెలుఁగువారికి శిరఃకం

కీనకారణములు, ఆంధ్రరంగస్థలములకు నలంకారములు, విశ్వ విద్యాలయములకుఁ బాఠ్యగ్రంథములై యశస్సు నార్జించుకొని నవి. అన్నినాటకములకంటెను వీరి 'వేణీసంహారము' విఖ్యాతి గనినది. సుబ్బారాయఁడుగారు చిన్ననాఁట నాటకములలో నభినయించువారఁట. వేణీసంహారమున ధర్మరాజపాత్రమును దామే నటించినట్లు చెప్పుదురు. ఈకళాభిమానమే యిన్నినాట కములు వ్రాయించినది. నాటకకర్త నటకుఁడైనఁగాని నాట కము రసవత్తరముగా సంఘటింపలేఁడు. భవభూతికూడ నటకుఁ డైనట్లు చారిత్రకులు చెప్పుదురు. సుబ్బారాయఁడుగారు పద్య ములు చక్కఁగాఁ జదువుటలవాటు కలవారు. చిలకమర్తి లక్ష్మీనరసింహముగారు 'స్వీయచరిత్రలో' నిట్లు వ్రాయు చున్నారు. 'పద్యములు చదువుటలోను దండకములు చదువు టలోను మిక్కిలి నేర్పుగల సుబ్బారాయఁడుగారి నోటనుండి విని నప్పుడు నాయొడలు పరవశమైనది.'

రాజమహేంద్రవరమునను నాధునికాంధ్రకవిత్రయ మని పేరొందినవారిలో వీ రొకరు. ఆంగ్లభాషావిశారదులగు మిత్రు లతో నిరంతరము సంభాషించుచుండుటవలన వీరికవిత్వమునకుఁ బాశ్చాత్యకవిత్వమునందలి నవీనభావములు కొన్ని యబ్బినవి. వీరి కవిత్వరచన కేవలము ప్రాచీనపద్ధతినే నడచినదని చెప్ప వీలుగాదు. క్రొత్తభావము లెన్నో వీరిపద్యములలోఁ బరికింప వచ్చును. ఆశుకవిత యనిన సుబ్బారాయఁడుగారికిఁ దలనొప్పి.

చెప్ప సమర్థులే యైనను దానియందు వారికప్రీతి. ఇది కొంచె ము వింతగా నుండును. పద్యము చెప్పి నాలుగైదుమాసములు వెనకముందు లాలోచించి సానఁబట్టినఁగాని వారెన్నఁడు ప్రకటింపలేదఁట. వ. సు. కవి తన ప్రతిభాప్రభ నాంధ్రమునఁ బ్రపంచించి సహస్రమాసములు జీవించి చనిన మహాకవి. 1933 లో రాజమహేంద్రవరమున జరిగిన ఆంధ్రసాహిత్య పరిషన్మహాసభ కధ్యక్షత వహించి 38 లో జీవయాత్ర చాలించిరి. వ. సు. చరిత్రము పవిత్రమైనది. వ. సు. కవి సంకల్పసిద్ధుఁడు. వార్ధకమున నతఁడీక్రిందివిధముగా దైవప్రార్థనము చేయువాఁడు.

కడచిననాళ్లఁ బైఁబడినకష్టములం దలపోయ నిప్డు నా
యొడలు గగుర్పొడంచుఁ జెమ రుప్పతిలుం బెనుగొండలట్టినా
యిడుమల నెట్టు సన్మనిచి యీస్థితి నిల్పితో యుంచుచబ్బురం
పడుచు,శుభాంతముం జలుపుమా పసునాటకమున్ జగత్పతీ!

కోలాచలము శ్రీనివాసరావు

౧౮౫౪-౧౯౧౯

జన్మస్థానము: హంపీవిరూపాక్షక్షేత్రసమీపముననున్న కమలాపురము. జననము: 13-3-1854 సం. నిర్యాణము. 20-6-1919 సం. గ్రంథములు: సునందినీపరిణయము, మదాలసాపరిణయము, శ్రీరామజననము, పాదుకాపట్టాభిషేకము, లంకాదహనము, ద్రౌపదీవస్త్రాపహరణము, కీచకవధ, బభ్రువాహననాటకము, హరిశ్చంద్ర, రుక్మాంగద, చంద్రహాస, శిలాదిత్య, ప్రతాపాగ్రకీయము, కాళిదాసు, ప్రహ్లాద, రామరాజుచరిత్ర, మైసూరురాజ్యము, చాందుబీబీ, విశలవ (నాటకములు) హాస్యమంజూష, అగస్త్యభాషారత్నశతకము, ఆంధ్రీకృతాగస్త్యభాషారత్నము, మొదలగునవి.

పేరుమోసిన నాటకరచయిత లిరువురు 'బళ్లారి' ని పావనము చేసిరి. అందు మొదటివారు ధర్మవరమువారు. రెండవవారు శ్రీనివాసరావుగారు. వీరిరువురును న్యాయవాదులు. ఇరువురును నటకులు. ఇరువురును ధనికులు. కృష్ణమాచార్యుల వారి చిత్రనళీయ మెంతపేరు సంపాదించినదో, శ్రీనివాసరావుగారి రామరాజుచరిత్ర మంత ప్రతిష్ఠ నార్జించినది. 'రామరాజుచరిత్రము' చారిత్రకము. తల్లికోటయుద్ధమునం గీర్తిశేషుండైన యళియరామరాజుకథ యిందభివర్ణితము. వీరి మైసూరురాజ్యము, ప్రతాపాగ్రకీయము చారిత్రకములు.

వీరు గ్రామ్యభాష నొప్పుకొనరు. కళాశాలలలో గ్రామ్యము నుపయోగింపవచ్చునన్నప్పుడు మదరాసు విశ్వవిద్యాలయమువా రేర్పాటుచేసిన సంఘమునకు శ్రీనివాసరావుగారు సభాపతులై వ్యావహారికమును నిరసించిరి. సంఘ సంస్కారమును కూడ వీరు కోరినటులు లేదు. నాటకములు విషాదాంతములు చేయుట వీరి కనిష్టము. ప్రాకృతాదిభాషలకు బదులు వ్యావహారిక మునుపయోగింపవచ్చునన్న వేదమువారి మతమును వీరికి సమ్మతము కాదు. చారిత్రకములు, సంఘ సంబంధికములు నగునాటకములే యీనాడు వెలయవలెనని వీరు చెప్పియున్నారు. తెలుగునకు శ్రీనివాసరావుగా రిచ్చిన సందేశమునకు సంగ్రహ మిది.

"భాషను జెఱచుట తప్పు. అశ్లీలము లుంట తప్పు. దుర్నీతికరములుగ నుంట తప్పు. బండుబూతుమాటల నీతిఁ జెప్పుట తప్పు. పేరుపెట్టి దూషించి యెత్తివేయుట తప్పు. గ్రంథమునం దిత్యాదులు తప్పులగునుగాని మిగతవి తప్పులుగావు. విషయవైశద్యము కొంతవఱకు నుండినఁజాలు. లోహములున్నయును స్వర్ణపదములు కాకపోయినను బనికివచ్చునవి యెవ్వియును గావు పూర్వకాలమునుండియు బుద్ధికుశలులని పేరుందిన పండితుల గ్రంథములు చదివి తమ బుద్ధిబలిమిని వ్యాకీంజేసి యిప్పటివారు వ్రాయుగ్రంథములు చెడెనని చెప్పుట యసమంజసంబు."

శ్రీనివాసరావుగారు మల్లినాథసూరి వంశీయులు. వీరి పూర్వీకు లందఱును విద్యానగరసంస్థానకవీశ్వరులు. వీరు నాట కాంతరాయశాస్త్రుల కడఁగి సాహిత్యపాఠము చేసిరి. జ్యోతిషము తెలిసికొనిరి 1876 లో ఎఫ్. ఏ. పరీక్షలో నెగ్గిరి రెవిన్యూడిపార్టుమెంటులోఁ బ్రవేశించి 1881 లో అనంతపురమండలము 'డిప్యూటీకలక్టరు' కడ దివానుగా నుద్యోగించిరి. 1888 లో రెండవతరగతి ప్లీడరుపరీక్షలోఁ జేరి బళ్లారిని న్యాయవాదులైరి. అంతిమకాలమున వీరి సారస్వతసేవ అభ్యుదయమార్గమునఁ బడెను. 1917 లో కడపయందు జరిగిన ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్తు శ్రీనివాసరావుగారి నధ్యక్షులుగా నాదరించెను. మండపాక పార్వతీశ్వరశాస్త్రి ప్రభృతులు వీరి కవిత్వమును గొండాడిరి.

శ్రీనివాసరావుగారు ఉదారస్వభావులు. పండితులను సత్కరించిరి. కవులకు సన్మానము లిచ్చి పోషించిరి. తెలుఁగునాఁట నాటకశబ్దము వ్యాపించినంత శ్రీనివాసరావుగారి పేరు నిలఁబడుననుట నిశ్చయము. 'ప్రతాపాక్బరీయము' లోని యొక పద్యము: మచ్చు

మహారౌద్రు మదీయాసన్నిధి ముష్టిగాఁబట్టు కూరుఖడ్గమున్
నేనుప్రమోదకస్తుతించు నీటుగఁ గట్టుచు వాఁడిఁబట్టుచున్
ధీరులమంచు నోటికనదీటుగఁ బ్రల్లదమాడునట్టి యా
భీరులఁ బోల కీర్తి రణభీకరవైరితతీకిఁ ద్రొక్కియున్.

శొంఠి భద్రాద్రిరామశాస్త్రి

౧౮౫౬-౧౯౧౫

జననము 1856. నిధనము 1915. జన్మస్థానము: పిఠాపురము సమీపమునను్న కొమరగిరి. వెలనాటివైదికులు. గౌతమ గోత్రీయులు. తండ్రి: గంగరామయ్య. తల్లి: కామాంబ. రామచంద్రోపాఖ్యాన ప్రబంధకర్త వారణాసి వేంకటేశ్వర కవి యీయనకు మాతామహుఁడు. వంశీయులెల్లరు వేదవిదులు. కవికర్తృకగ్రంథములు: కాళిందీపరిణయము, శంతనూపాఖ్యానము (ఆంధ్రప్రబంధములు) చిత్రసీమ (కళాపూర్ణోదయము వంటి కల్పితకథా కావ్యము) శంబరాసురవిజయము (సంస్కృత చంపువు) శివరామశతకము, (ద్వ్యర్థి. అముద్రితము) ముక్తావళి (మదాలసకథగల సంస్కృతాంధ్ర నాటకములు-) మల్లిక (నవల - అముద్రితము) అహోబలపండితీయవ్యాఖ్య-లఘుకౌముది (ఆంధ్రటీక) జగన్నాథక్షేత్రమాహాత్మ్యము, శ్రావణమహోత్సవతారావళి. ఇత్యాదులు.

తిరుపతి వేంకటకవులు 'భద్రాద్రిరాముకంట యున్నచో మాకు లోపముండ'దని యొకనమస్కారబాణము విసరికాని పిఠాపురములో నవధానము నారంభింపలేదు. సిద్ధాంతకౌముదికిఁ బారము వ్యాఖ్యావిశేషములఁ గ్రోడీకరించి చెప్పువారిలో భద్రాద్రిరామశాస్త్రిగారు ముఖ్యులు "కౌముదీ యది కంఠస్థా వృథా భాష్యే పరిశ్రమః" అను సూక్తి వీరిపట్ల సముచితముగ నన్వయించును. ఈయన వినయసంపద పాండిత్యమును మించినది. కర్మాచరణము కవితాపాటవమును దాఁటినది.

బ్రాహ్మీముహూర్తమున లేచి సచ్ఛాత్రుఁడై పిఠాపురములోఁ బాదగయాక్షేత్రమునకుఁ బోయి స్నానసంధ్యాదులు కావించి, కుక్కుటేశ్వరదర్శనము చేసి వచ్చి యింటఁ గూర్చుండి విద్యార్థులకుఁ బాఠములు చెప్పుకొనుచు సూర్యాలోకము లేకుండ జీవయాత్ర సాగించినధన్యుఁడీయన. అలంకారగ్రంథము లాయన పెక్కుమందికిఁ బాఠముచెప్పెను. కాని యాయనశిష్యులు మాత్ర మలంకారవిద్యార్థులు కారు. పిండ్యాల వేంకటసుబ్రహ్మణ్యశాస్త్రిగారు భద్రాద్రిరామశాస్త్రిగారి శిష్యులు.

శాస్త్రిగారు తమయిర్వదవయేఁట 'కాళిందీపరిణయ' ప్రబంధము రచించిరి. మచ్చున కీపద్యములు తిలకింపుఁడు.

కాయచ్ఛాయల వెల్వరించు వలిపెల్గాటంపు నీరెండఁ గెం
జాయల్ పూనఁగఁదమ్మిలంబుఁ బటవాసద్రవ్యముల్ గంధచ
ర్చాయుక్తిం బలుతావు లీన నఖహస్తం బూని వాహ్యాళికై
సాయంవేళలవత్తురందుఁదరుణుల్ జానొప్పఁ బూఁబోఁటులన్.

వలరాజు తనదువనులన్
మెలఁగింపం జెందకుండ నేర్పున దారిన్
వలవైచి పట్టె ననఁగాఁ
దిలకింపం దగిరి దోమతెరమంచములన్.

శంతనూపాఖ్యానము 32 వ సంవత్సరమున సంతరించిరి. అది చక్కని ప్రబంధము. ఈకవివరుఁడు కేవల ప్రాచీనకవితా

ధోరణికలవాఁడే గాక నవీనపథమునఁ గబ్బము లల్లుమేధాశ కూడను. వీరి 'చిత్రసీమ' కావ్యము పఠించిన నిది స్పష్టపడును. చిత్రసీమ కాళాపూర్ణోదయమును బోలు కల్పితకావ్యము. ఇందుఁ గృత్యాద్యవస్థ లేదు. ఇది క్రొత్తపద్ధతి. "కల దొక రాచకూఁతురు..." అని కావ్యము నుపక్రమించినారు. ఇందలి యాశ్వాసములకు దళము లనిపేరు. అవియు ద్వితీయదళము మొదలుకొని యారంభింపఁ బడినవి. తత్కారణము గ్రంథములో విశదమగును. 'మంగళాదీని మంగళమధ్యాని మంగళాంతాని శాస్త్రాణి ప్రథంతే' యనునుక్తి చొప్పున నాదిమధ్యాంతములందుఁ గృతినాయకుని స్తుతింపుపద్యములు రచించె. ఆపద్యములు కేవలమధ్యాంతములు గాక ద్వితీయాద్యంతములుగా వ్రాయుట మఱియు నూతనత. ఆపద్యములలో భూతభావికథలు సూచితములు. ఈకావ్యములోఁ గార్యము ముందును, గారణము వెనుకను కల్పించుటచేఁ జదువుట కింపు పుట్టించుచుండును. ఇందు నాయకుఁడు చిత్రసేన. ఈపేరులో నొకవిచిత్రము. సీమ సకారాంతము, ఆకారాంతము కూడ నుండుటచే స్త్రీత్వపుంస్త్వవ్యవహారముల కీపేరే యుపయోగించెను. ఇది యవశ్యపఠనీయకావ్యము. తెలుఁగుపలుకుబడి కొకమచ్చు.

క్రొవ్వుమెఱుంగుగ బ్బాలయు గుజ్జగుమేనులతోడ నొరఁగా
దువ్వి శిఖల్ లతల్ ముడిచి దొడ్డగు నిత్తడిపోగులం జెవుల్

గవ్వల పేరుల నన్నదురుగన్నుగ వంకరబొట్లు దిద్ది పై
గువ్వలవన్నెచేలమిడి కొందఱు చెంచులు వచ్చి కొంకుచున్.

చిత్రసీమ. 3. ౭౮.

తెలుఁగున నేకాక సంస్కృతమునను వీరి కవితాధార ధారావాహిని. వీరి 'శంబరాసురవిజయచంపువు' చదివితీరవలయును. అందలి కవిత్వ మిటులు ప్రవహించును.

నిర్ఝంజీరస్వన మవచనం సన్నకాంచీనాదం
పశ్చాదేత్య ప్రియతమదృశౌ పంకజాక్షీ పిధాయ
కాహం బ్రూహీ త్యభిహితవతీ కంకణానాం విరావై
ర్జాతా సద్యః పులకితలసద్గాత్రయష్టి ర్బభూవ.

వైదర్భ్యాదిసురీతి శ్చైకావళ్యాద్యలంకృతిప్రఖ్యా
సుకుమారత్వాదిగుణా రసికమనో హరతు కావ్యకన్యా మే.

పరమనైష్ఠికుఁడై, పండితశ్రేష్ఠుఁడై, కవిగరిష్ఠుఁడై చనిన భద్రాద్రిరామశాస్త్రిగారికృతులు చిరకాలము తెలుఁగుపుడమి నిలువఁగల వనుటకుసందేహము లేదు. పోతనవలె, కూచిమంచి కవివలెఁ దనకృతులు భగవచ్ఛిహ్నితము లొనర్చిన మహాపుణ్యుఁ డీయన. ఈకవి తనవిషయమును శ్రీరామ స్తవమున లగింపఁజేసి వ్రాసిన యీపద్యము చూడుఁడు:

బాల్యంబునఁ గవిత్వపటిమ చూప నొనర్చె
మృదులకాళిందీ పరిణయకృతిని
సంస్కృతీవితోరుసామర్థ్య మెఱింగింప
విరచించె శంబరాసురవిజయము
శబ్దార్థముఖచిత్ర పరణిశై శంతనూ
పాఖ్యాన నామకావ్యం బొనర్చె
రూపకకవితను జూప ముక్తావళి
రచియించె సంస్కృతాంధ్రములయందు

కల్పితకథాపటిష్ఠతఁ దెల్పఁ జిత్ర
సీమఁ గల్పించె పుటియును జేసెఁ బెక్కు
లెట్టి కవితను నిర్మింపనేనిఁ దగఁడె
రామపదసేవి భద్రాద్రి రామశాస్త్రి.

—

కల్లూరి వేంకటరామశాస్త్రి

౧౮౫౭-౧౯౨౮

తల్లి: కావ సోమదేవి. తండ్రి: వేంకటశాస్త్రులు. అభిజనము: గోదావరిమండలములోని 'ముగ్గళ్ల'. నివాసము: రాజమహేంద్రవరము. పుట్టుక 16-9-1857. కడకాలము 29-5-1928. కృతులు: ౧ శంకముక్తావళి (ఆధ్యాత్మిక పద్యకృతి) ౨ కోటిలింగేశ్వరశతకము. 3 హాస్యకుసుమాకరము (ప్రహసనము) ౪ బాలవ్యాకరణగుప్తార్థప్రకాశిక. ౫ మేఘసందేశము (ఆంధ్రపరివర్తనము).

కల్లూరి వేంకటరామశాస్త్రిగారి కీర్తివల్లరికి గుప్తార్థప్రకాశిక యుపన్నము. బాలవ్యాకరణముపై వెలువడిన వ్యాఖ్యలలో నిది తొట్టతొలిది. వేంకటరామశాస్త్రిగారి సంస్కృతవ్యాకరణాభిజ్ఞత నిర్వేలము. ఈవిషయమునకు గుప్తార్థప్రకాశిక ప్రత్యక్షరము సాక్ష్య మిచ్చును. వీరియభిప్రాయములలో కొన్ని పొరపాటు లున్న వని విమర్శకు లెత్తిచూపిరి. అట్టివారిలో మహామహోపాధ్యాయ తాతా సుబ్బారాయశాస్త్రి వజ్ఝల చిన సీతారామశాస్త్రిగారలు ప్రముఖులు. ప్రతివాదుల విమర్శనములను మనశాస్త్రిగారు మహోపాధ్యాయులుగాన జాలభాగము ప్రతిఘటించిరి. ఎవ రేమన్నను గుప్తార్థప్రకాశిక గొప్ప వ్యాఖ్య. "బ్రహ్మశ్రీ శిష్టు కృష్ణమూర్తిశాస్త్రి పండితవర్య ప్రణీత హరికారికాంధ్రీభూత పరవస్తు చిన్నయసూరి కర్తృక బాలవ్యాకరణము"నకు వ్యాఖ్యాన మని ముఖపత్త్రముపై

వ్రాసికొనఁగాని వేంకటరామశాస్త్రిగారు సృష్టికడలేదు. బాల వ్యాకరణము చిన్నయసూరికజ్ఞము కాదనియు, శిష్టు కృష్ణమూర్తి శాస్త్రిగారి పారికారికల కనువాదప్రాయ మనియు వీరియాశ యము. దీనిని పెక్కుమంది పండితులు సోపపత్తికముగాఁ 'గాదు కా' దని ప్రతిఘటించిరి. పట్టినపట్టు వదలక పాండిత్య విశేషముచే స్వపక్షప్రతిష్ఠాపనమున కెన్నో యుక్తులు ప్రకటిం చిరి కాని యీవిషయమున మాత్రము వేంకటరామశాస్త్రిగారి పక్షము నెగ్గినట్లు తలఁపఁజనదు.

వేద మధ్యయనించి, వేదాంత మభ్యసించి, భాష్యత్ర యము పఠించి, సాహిత్యరత్నాకరము చుళుకించి మహోపా ధ్యాయ లక్షింపఁబడిన మహాశయులు వేంకటరామశాస్త్రి గారు. ఆంధ్రసారస్వతమున వీరిప్రయోగపరిజ్ఞాన పాటవము మిక్కిలి గొప్పది. గుప్తార్థప్రకాశికయే యీ వ్రాఁతను స్థిరీకరిం చును. గుప్తార్థప్రకాశికవిషయమై విమర్శకులు వ్రాసిన విమర్శ లపై "సమరాంగణ సార్వభౌమ మూర్తి, ధటా సూర్యప్రదర్శి, కన్నె పల్లి వేంకటసీతాపతిశాస్త్రి" యున్నగుపేరులతో సమాధాన వ్యాసములు వ్రాసిరి. ఈరచన లెల్ల శాస్త్రిగారి యసాధారణ ప్రజ్ఞావైశద్యమును సహస్రముఖముల ఘోషించుచున్నవి. వేం కటరామశాస్త్రిగారిని మించిన పండితు లుండవచ్చును గాని చమత్కారముగా వీరివలె 'కాని దవు ననియు, నయినది కా దనియు' శాస్త్ర ప్రామాణ్యము చూపి సమర్థింపఁగలవా రరుదు.

సుమనోల్లాస శబ్దసమర్థనమున నీశక్తి తెల్లమగును. ఈయన మేధాసంపత్తి యత్యద్భుత మని విద్వత్సమర్థులగు పండితులే శ్లాఘించుచుందురు. వేదాంత మెఱిఁగిన విద్వాంసు లయ్యు శాస్త్రిగారు శివాద్వైతులు. ఈశ్వరాస్తిక్యవిషయమున వీరి వ్యాసరచన బహుళముగ సాగినది. 1885 మొదలు రాజమహేంద్రవరమున 'హైస్కూలు'లో సంస్కృతోపాధ్యాయులై ట్రైనింగు కాలేజిలో సంస్కృత ప్రధానోపదేశకులై, సర్వకళాశాలలో గీర్వాణభాషాగురుపదారూఢులై కొవ్వూరు సంస్కృతకళాశాలలోఁ బ్రధానదేశికులై, విద్యార్థుల నెందఱనో విద్వాంసుల నొనరించిన యాచార్యశేఖరుఁ డీయన. జ్యోతిశ్శాస్త్ర విదులైన నాఁటిపండితులలో మనశాస్త్రిగారిదే పైచేయి యన్నట్లు 'చతురస్యా'ది రచనలు చాటుచున్నవి.

వేంకటరామశాస్త్రి చరణుల తెలుఁగుకవితయు, గీర్వాణకవితయు మాధురీభరితము.

పరిభాషావిధిశాస్త్రముల్ స్వపదసంబంధైకవాక్యత్వవై
ఖరితో రంజిలి కార్యకాల మనుకర్షం బందనున్నట్లు ని
ర్భరరాగంబున నల్లుకొన్నరసిక ప్రాచీనజాయావతుల్
పరసౌఖ్యంబిడి ప్రోచుతక! దివిసుబ్రహ్మణ్యజ్యోత్స్నాత్మజా

ఈపద్యమునఁ బాండితీప్రతిభ, కవితామాధురియు నొకదాని నొకటి మించి పౌరవాచ్చములు లేక పొలుపొందినది. వీ రనువదించిన మేఘసందేశములోని యొక్కపద్యము పొందుపఱుతును.

తమ్ముండ మేఘుఁడా! శిథులఁదద్దయు నెవ్వనిచు సాధ్వి మన్నెడుం
జుమ్మీ నిజంబుగా వదినెఁ జూచెదపో గమనంబు సార్థమా

నెమ్మిని నిండి పుష్పసరణిఁ విరహంబునఁ దీఁగఁబోండ్ల జీ
వ మ్మపుడూడఁజాడ సుమబంధము వైఖరి నాన లొల్పుగా.

ఈమహోపాధ్యాయులు ప్రతిదినము స్నానసంధ్యాద్యనుష్ఠాన ముగావించి పార్థివలింగపూజ, లలితామంత్రజపము చేయుచుం డెడివారు. ఈలలితానుతి కనుఁగొనుఁడు.

లలితాం కలితాం కదంబపుష్పై
ర్మిళితాం సాంబశివేన మాతరం
లలితాంబరధారిణీం లతాంగీం
ఫలితాం తాం రసనా చ మర్థయే.

తిక్కనసోమయాజికి గురునాథుఁడు లేఖకుఁడైనట్లు మన వేంక టరామశాస్త్రిగారికి సుందర రంగయ్యగారు లేఖకులై గ్రంథ రచనోత్సాహము కలిగించెనఁట. రంగయ్యగారు వీరికిఁ బ్రియ శిష్యులు. 'గుప్తార్థప్రకాశిక' రంగయ్యగారి కర్తృత్వముద్రతో మొదట వెలువరింపఁబడినది శాస్త్రిగారి ప్రియశిష్యుఁడగుటచే వారిగ్రంథము సంగ్రహించె నని వదంతి కాని రంగయ్యగారు పీఠికలో 'సంస్కృతవ్యాకరణవిమర్శ మున్నచోట గురువులు వేంకటరామశాస్త్రిగారు పూరించి పరిష్కరించి'రని వ్రాసి కొనిరి. ఇట్టి గ్రంథచౌర్యము తొల్లిటికుండియు జరుగుచునే యున్నది. నేఁడు క్రొత్తగాదు.

వైయాకరణ శిరోభూషణులు, వ్యాఖ్యాతృశిఖామణులునగు వేంకటరామశాస్త్రిపాదుల కీర్తిజ్యోతిని శాశ్వతస్థితితోఁ బ్రకా శింపఁజేయుచున్నది బాలవ్యాకరణగుప్తార్థ ప్రకాశిక యొక్కటే

ఆకొండి వ్యాసమూర్తిశాస్త్రి

౧౮౬౦-౧౯౧౬

ఆరామద్రావిడ శాఖీయులు. ఆశ్వలాయనసూత్రులు. ఆత్రేయసగోత్రులు. జన్మస్థానము: ఖండవల్లి. నివాసస్థానము: శాకరపల్లి (తణుకు తాలూకా) రాజమహేంద్రవరమున నుద్యోగము. తల్లి: వేంకటాంబ. తండ్రి: వేంకటశాస్త్రి జననము: 1860 సం. నిర్యాణము: 2-2-1916 సం. కవికర్తృక గ్రంథములు: శ్రీమహాభారతనవనీతము (పదుమూఁడు పర్వములు) ప్రబోధచంద్రోదయము, అనర్ఘరాఘవము, శుద్ధాంధ్రఋతుసంహారము, గంగాలహరీస్తోత్రము, భామినీవిలాసము, అధ్యాత్మరామాయణము, సూర్యశతకము (మయూరకవికి-ఆంధ్రీకృతము) భారతభక్తి (విమర్శ) పరాశరస్మృతి (తెనుఁగువచనము) కృష్ణాపుష్కర మాహాత్మ్యము.

చవులువుట్టఁ బ్రబోధచంద్రోదయముఁ జేసెఁ
దెలుఁగులలోని నిగ్గులు ఘటించి
తెలిఁగించెఁ దలలూఁపఁ బలుకులఁ దులదూఁచి
రమ్యభంగి ననర్ఘరాఘవంబు
పండితరాజప్రబంధమ్ము లాంధ్రీక
రించెఁ దత్తద్వ్యాఖ్యరీతు లెఱిఁగి
పరివర్తనమొనర్చె బాసలోనికి ఋతు
సంహారకృతి నదోషత నెసఁగ

నాంధ్రవాగ్దేవతాచతురాస్యుఁ డతఁడు
సంస్కృతోక్త్యభినవకతంజలి యతండు
ప్రథితవాగర్థరసమహోదధి యతండు
ధూర్తరిపుశాస్త్రి యా వ్యాసమూర్తిశాస్త్రి.

'వ్యాసమూర్తిశాస్త్రిగారికవిత్వము న్వయంపాకమువలె శుచిగా నుండునేగాని ద్రాక్షాపాకమువలె రుచిగానుండ'దని చిన్నవాడుక. ఈవాడుకకు వారు మహాపండితులగుటయే కారణము. శాస్త్రులుగారు రాజమహేంద్రవరపురవీథిని నడచుచుండు నపుడు ప్రక్కప్రక్కలఁ బోవుపండితులు 'అదిగో విజ్ఞానసర్వస్వము' అని చెప్పుకొనుచుండెడివారు. ఆమహాశయునకు జోహారులనందుకొనుటయే సర్వకళాశాలలోని యుపాధ్యాయత్వము నకు మించినపెద్దయుద్యోగమైపోయినది. ఆదివ్యతేజస్వి సారస్వతపీఠమునఁ గూరుచుండి సాహిత్యగోష్ఠి సలుపునపుడు సరస్వతి పుంభావమును బడసినటులు కనులపండువయ్యెడిది. ఆయన మహామహోపాధ్యాయులు కారు. కళాప్రపూర్ణులు కారు. ఈమహాబిరుదములనుదాఁటి యన్వర్థనాముఁడైన పండితమూర్ధరత్న మాయన. సంస్కృతాంధ్రములలో నఖండమైన పాండిత్యము. కవితారచనలో నసమానమైనవేగము. భాష్యత్రయమునకుఁ బాఠములు సెప్పినారు. అఖిలశాస్త్రములలోఁ దగిన పరిచయము. వారినాఁట సంస్కృతాంధ్రములలో నెవరి కేసందేహామువచ్చినను వీరు తీర్చుచుండెడివారు. ప్రమాణములు కాన

సినను ప్రయోగములు కావలసినను నిఘంటువులు తిరుగవేయ నక్కఱలేదు. ఆయన సదర్శనమునకుఁ బోయినఁ జాలును.

వ్యాసమూర్తిశాస్త్రిగారి కనర్ఘరాఘవ మభిమానగ్రంథము. దాని నాంధ్రీకరించిరికూడను. వ్యాసేశ్వరుఁ డిష్టదైవము. తమకృతులన్నియుఁ గేశవమూర్తివ్యాసేశ్వరునకే యంకితములు. ఈయాంధ్ర వ్యాసుఁ డొకతుంగచాఁపపై నొకయుత్తరీయమును బఱచుకొని యొకవంక సంస్కృత మహాభారతమును జూచుకొనుచు సులోచనములతోడు జారిపోవుచుండఁగా నిట్టె సవరించుకొనుచు 'మహాభారతనవనీత' రచనానిమగ్నుఁడై యున్నపుడు- ఆమహాశయుని దివ్యదృశ్యమును గనులారఁ గాంచుభాగ్య మాంధ్రుల కింక దురాపము. ఒకతుడుపుగాని, యొకసవరింపుగాని లేక తూచాలు తప్పక ఫుల్‌స్టాపులతో- శకటరేఫములతో- నరసున్నలతో నిప్పటికిని నవనవముగా నున్నవారి భారతపువ్రాఁతప్రతిని నక్షిపర్వముగా నవలోకించువారిదే యదృష్టము. పదుమూఁడుపర్వములు మాత్రము వ్రాఁతలో నున్నది. అచ్చుపడినది యాదిపర్వ మొక్కటియే. మహాభారతమునుండి నవముగా నీతమైనదను నర్థము వచ్చునట్లును, మహాభారతములోని నవనీతతుల్యమైనసారతరపదార్థ మనునూహ కలుగునట్లును దీనికి 'మహాభారతనవనీత'మను నామకరణము శాస్త్రులుగారు చేసియుందురు. ఇది మూలమునకు మక్కికి మక్కిగాఁ జేసిన యాంధ్రీకృతి గాదు. ఈవ్యాసభారతమునకుఁ బీఠిక వ్రాయుచుఁ

బీఠికాపురసంస్థానకవులు ఓలేటి వేంకటరామశాస్త్రిగా రిట్టు లనిరి.

"శ్రీవ్యాసమూర్తిశాస్త్రులవారు తొలుదొలుత నీభారత రచనమున కారంభించినపుడు నేనును నామేనత్తకుమారుఁడు రామకృష్ణశాస్త్రియు నస్మద్గురుదేవసమానులు నత్యంతాప్తబంధువులు నగు శ్రీశాస్త్రులుగారియొద్ద మాకుఁ గలిగినచనవుఁజేసి ఆర్యా! కవిత్రయాంధ్రీకృతమహాభారతము సర్వాంగసుందరమై విరాజిల్లుచుండ మరల నీభారతనవనీతరచనకుఁ బూనుకొనుట యెందులకని నిర్భయముగా నడిగితిమి. అప్పుడు వారు సెలవిచ్చిన యుత్తరము లివి. "వ్యాసభట్టారకప్రోక్తమైన శ్రీమహాభారతమును నన్నయభట్టారకాదులు నవరసభరితముగ నాంధ్రీకరించిన సంగతి వాస్తవమే. వారి కవితారచనాములు నిరుపమానములై సర్వజనాహ్లాదకరములై యుండుటయు యథార్థమే. నే నిప్పుడు వారికవనమున లోపములు గల వనుతలంపుతోఁ గాని వారికవిత్వము నతిశయింప వలయు ననుకోరికతోఁగాని యిందులకుఁ బూనుకొనలేదు. పంచమ వేదక్షీరవారాశినుండి నేనును నాశక్తికొలఁది కొంత నవనీతము నెత్తఁ దలఁచితిని. ఆక్షీరవారాశిగర్భమున విలీనములైన నీతిరత్నములఁ గొన్నిటి నాంధ్రులకు వెల్లడిసేయుట యవసర మనితోఁచినది. ఇదియునుఁగాక, నాయంతరంగమున నొకవిచిత్రమైనయభిలాషముసైత మున్నది. అది యేమనఁగా వ్యాసోక్త

ముండే మాకుఁ గులదేవత. ఆవ్యాసభట్టారకునియెడల నా కెంతయో భక్తిగలదు. సంస్కృతభాషయందు వ్యాసప్రోక్తమై యున్నమహాభారతమును దెలుఁగునఁగూడ వ్యాసప్రోక్త మొనరింపవలయు నని నాకు ముచ్చటగా నున్నది. ఆయాకారణములచే నే నీగ్రంథమును రచింప నారంభించితిఁ గాని మఱియొకటిగాదు. నాయీగ్రంథము శ్రీమహాభారతమునకు మూలానుగుణ మగు నాంధ్రీకరణమును గాదు. ......"

వ్యాసమూర్తిశాస్త్రిగారి కవిత్వము అన్వయకాఠిన్యము కలిగి యభూతపూర్వ మైన దని కొందఱివిమర్శ. కొందఱివిమర్శ యననేల? యందఱియభిప్రాయము నదియే. దానికిఁ గారణము తొట్లతొలంతఁ జేరుకొంటిని. వ్యర్థపదములు వారికవితలో నుండవు. అదిగాక భారతనవనీతము నిర్వచనము. మొత్తముమీఁద శాస్త్రిగారికవితారచనము విలక్షణతాపాదక మనిచెప్పవలయును.

ఎఱుఁగక మేను, గిన్క ధరణీశుల నేఁ బొరిగొన్న పాతకం
బఱుత మసర్ల ఋచీకముఖు లావర మిచ్చిరి; తత్సరోంత మే
పఱఁగు సమంతపంచకము; భారతసంగర మందె సెల్లె; రూ
పఱి రిరుతొమ్మిదుల్బలము లక్షపదాదిమలై నయూహినుల్.

"భారతనవనీతము"

వీరిపద్యములన్నియు నిట్లె నడచును. శాస్త్రిగారు తమకుమారుని వివాహమున కాహ్వానపత్రికనై వ్రాసినయీపద్య మెంతపొందికగా నిమిడినదో!

వినుఁడీ ! కీలకమాఘశుద్ధదశమిన్ వేగ న్విధిన్ గుంభరా
శిని మత్పుత్రుఁడు కోటవెంకటసుతన్ జేసందకో వృద్ధమా
ననమయ్యెన్ జరుగున్వివాహము జగన్నాథాచలంబందుఁ గా
వున విచ్చేయుఁడు! బంధులీనవయుగంబున్ లెస్సదీవింపఁగన్.

ఈపద్యము చదివి యాహూతులు కొందఱు వేగన్ - విధిన్ అనుపదముల కర్థ మెఱుఁగక వ్యర్థపదము లని యాక్షేపించిరఁట. సహజసాత్త్వికస్వరూపులగు శాస్త్రులుగారు నవ్వుకొని వేగన్ అనఁగాఁ దెల్లవాఱుజా మనియు, విధి యనఁగా రోహిణీనక్షత్ర మనియు వారి కెఱుఁగఁ జెప్పిరఁట. వీరికవిత్వములో నేగాక మాటలలోఁగూడ నిట్టిపొందికయుఁ జమత్కారములు నుండును. 'తమకు జీత మెంతయిత్తురండీ' యనియడుగ 'వయసునకు మిం చలేదులెండి' యనుచుండువారు.

ఈశాస్త్రులవారు వేమల సోమనాథశాస్త్రులవారితోఁ దర్కాలంకారశాస్త్రములు చదివిరి. ఉపనిషద్వేదాంతములు ఆదిభట్ల రామమూర్తిశాస్త్రులవారిసన్నిధిని పఠించిరి. వీరు మొట్టమొదట ఖండవిల్లిలోను, క్రొత్తపేటలోను గల పాఠశాలలలో నధ్యాపకులై యుండిరి. తరువాత 1880 మొదలు 1915 వఱకు రాజమహేంద్రవరము బోధనాభ్యసన పాఠశాలా కళాశాలలలో సంస్కృత భాషాదేశికులై విద్యార్థుల నెందఱనో విద్వాంసుల నొనర్చి యుపకారవేతనము గొనిన యాచార్యవర్యుఁడు.

వీ రనువదించిన అనర్ఘరాఘవము- ప్రబోధచంద్రోదయను సూర్యశతకము చూచిన కవిప్రతిభాపాండిత్యములు వెల్లడియగును. 'భారతభక్తి' యను పేర భారతముపై విమర్శ గ్రంథము నొంటు వ్రాసిరి. అది భాషోపాసకుల కుపయోగకరమైన కూర్పు. వ్యాసమూర్తిశాస్త్రిగారి భారతనవనీతము సంపూర్ణముగ నచ్చునకు వచ్చునట్లు వ్యాసేశ్వరుఁ డనుగ్రహించుఁగాక! పీఠికాపురసంస్థానకవులు శతావధానులునగు వేంకటరామకృష్ణకవులలో నొకరగు వేదుల రామకృష్ణశాస్త్రిగారీమహాభారతనవనీతకవికి అల్లుఁడని తెలుఁగులకు వెల్లడించుట ప్రస్తుతము.

—

జయంతి రామయ్యపంతులు

౧౮౬౦–౧౯౪౧

వెలనాటి బ్రాహ్మణుఁడు. కౌశికగోత్రుఁడు. కృష్ణయజుర్వేది ఆపస్తంబసూత్రుఁడు. తండ్రి: రామయ్య. తల్లి: సోమమ్మ. జననము: 18-7-1860 సం॥ రౌద్రినామ సంవత్సరమున నాషాఢ బహుళ అమావాస్య సూర్యోదయకాలము నిధనము 9-2-1941. అభిజనము: అమలాపురము తాలూకా ముక్తేశ్వరము. మృతినొందు కాలమునాఁటికి వీరివయస్సు 81 సంవత్సరములు. విరచితగ్రంథములు: 1 ముక్తేశ్వరశతకము. 2 ఉత్తరరామచరితము. 3 ఆంధ్రచంపూరామాయణము 4 అమరుకము. 5 ఆంధ్రవాఙ్మయవికాసవైఖరి. 6 శాసనపద్యమంజరి (2 భాగములు). 7 బాలరామాయణము. 8 Defence of Literary Telugu. 9 Dravidian Lexicography- మున్నగునవి. దేశచరిత్రస్వరూపప్రయోజనములు-రాజరాజునందంపూఁడిశాసనము-ఆంధ్రనిఘంటునిర్మాణపద్ధతి- బమ్మెరపోతరాజు నివాసస్థానము- ఉత్తరరామచరిత్ర నాటకరసవిచారము మొదలగు విషయములపై ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్పత్రికలోఁ బ్రకటింపఁబడిన వ్యాసముల మొత్తము 50. 1 The Southern School of Telugu Literature. 2 Krishnaraya మొదలగు వ్యాసములు ఆంధ్రేతిహాసపరిశోధకమండలివారి పత్రికలోఁ బ్రకటింపఁబడినవి 5. 'ఎపిగ్రాఫియా ఇండికా'లో వెలువరింపఁబడిన వ్యాసములు 8. ఉపోద్ఘాతములు వ్రాసిన గ్రంథములు: రాయవాచకము, సర్వేశ్వరశతకము, కవిజనాశ్రయము, విప్రనారాయణ చరితము, మన్నారుదాసవిలాసము మొదలగునవి.

ఆంధ్రభాషోద్ధరణాభిలాషులగు కొందఱు ప్రభువులచేతను, ఆంధ్రభాషాప్రవర్ధకులగు కొందఱు ప్రముఖులచేతను 1911 లో ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్తు స్థాపింపఁబడినది. తదధ్యక్షులగు జయంతి రామయ్యపంతులుగారు నాఁటినుండియు నవిచ్ఛిన్నముగ నాంధ్రీసేవ చేయుచున్నారని తలంపవలయును. 'సాహిత్యపరిష'దుత్పత్తికిఁ బూర్వము పేర్కొనఁదగిన భాషాసంస్థలు రెండు మూఁడు మాత్రమే తెలుఁగునఁ గలవు. పరిషత్సేవాఫలిత మంతయు రామయ్యపంతులుగారిచేతను, పంతులుగారి గౌరవసేవయంతయుఁ బరిషత్తుచేతను బెక్కువత్సరము లనుభవింపఁబడుచు వచ్చినది. ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్తును కొమార్తెగాను, సూర్యరాయాంధ్ర నిఘంటువును గుమారునిగాను భావించుకొని పంతులుగారు తమయనపత్యతావ్యథను బాపుకొని మనుగడ సాగించినారు.

రామయ్యపంతులుగారు బి. యె. పట్టభద్రులు. చదువుచున్న సమయమున వీరిబుద్ధివిశేషమును వెలిఁబుచ్చు విశేషమొకటి వారి పెద్దలిట్లు చెప్పుకొందురు. బ్రహ్మసమాజమతప్రబోధకుఁడగు పండిత శివనాథశాస్త్రి మతప్రచారమునకు 1881 లో రాజమహేంద్రవరము వచ్చి యాంగ్లేయభాషలో గంభీరోపన్యాసము గావించెనఁట ఆకాలమున క్షిప్తలేఖనము లేకుండుటచే నట్టియుపన్యాసములైన నచ్చులోనికి వచ్చుట కవకాశముండెడిది కాదు. మనపంతులుగారప్పుడు ర్యాళ్ల పెన్సిలు

కాగితములు పుచ్చుకొని తూచాలు తప్పకుండ శివనాథశాస్త్రి గారి యుపన్యాసము లన్నియు వ్రాసి చెన్నపురిలోని యాంగ్ల పత్రికలకుఁ బంపిరఁట. శివనాథశాస్త్రిగారు తమ యుపన్యాసములు యథాతథముగా నాపత్రికలలో వెలువరింపఁబడుటఁ గని యబ్బురపడి యివి వ్రాసినవారెవ రని తెలిసికొన బి. యె. తరగతి విద్యార్థి జయంతి రామయ్య వ్రాసె నని తేలినది. అప్పు డెల్లరు "ఈచికిలికన్నుల చిన్నవాఁడేనా గంగాప్రవాహముఁ బోలు నీమహోపన్యాసము వ్రాసినది" అని యాశ్చర్యచకితులైరఁట. పంతులుగారు చిన్నవాఁటఁ గన్నులు చికిలించెడివా రని యెఱిఁగినవారు చెప్పుచుందురు.

రామయ్యపంతులుగారు 1886 లో బి. ఎల్. పరీక్షలో నుత్తీర్ణత నందిరి. ఆనాఁటి విచిత్ర మొకటి పీఠికాపురము చిలకమర్తి లక్ష్మీనరసింహముగారు చిఱునవ్వు కొనుచు నిట్లు చెప్పుచుందురు. "రామయ్యపంతులుగారు చదువునాఁటికి మదరాసు పోవుటకు రైలుత్రోవ లేదు. పొగయోడయే యాధారము. రామయ్యగారు పొగయోడలోఁ బ్రయాణము చేయుచుండ నొకసారి యోడమీఁదనుండి జారి సముద్రములోఁ బడిపోయిరి. ఓడకప్తాను చూచి తొందరగ వచ్చి పడిపోయిన పంతులుగారి జుట్టుపట్టుకొని మునిఁగి తేలుచున్న సమయమున బయటికి లాగి బ్రతికించెనఁట. ఆయనజుట్టే ప్రాణభిక్ష పెట్టినది" పరిశోధకపండితశిరోమణి కాఁదగిన యిట్టి మహాశయునకు జలగండము పాలగు టెట్లు సమకూడును ?

పంతులుగారు ప్రథమమున మాధ్యమికపాఠశాలలో నధ్యాపకులు. తరువాత మండలాధికారి (జిల్లా మేజస్ట్రీటు) కచేరిలో లేఖకులు. అటుపై నచ్చటనే ప్రధానలేఖకులు. అనంతరము సహాయ మండలాధికారి (డిప్యూటి కలక్టరు) తదనంతరము రాష్ట్రన్యాయాధికారి (ప్రసిడెన్సీ మేజస్ట్రేటు) పిమ్మట శాసనసభ సభ్యుఁడు. (ఎమ్. ఎల్. ఎ) క్రమముగా నుపకారవేతనము పొంది కళాప్రపూర్ణులై సలక్షణాంధ్ర భాషాప్రతిష్ఠాపకుఁ డని యశస్సుగాంచెను. రామయ్యపంతులుగారు తెఱపిలేని రాజకీయోద్యోగములతోఁ దమనవయౌవనమంతయు దారవోసిన పట్టభద్రులు. ఏయుద్యోగమున నున్నను వీరికి సాహిత్యోద్యోగము మాత్రము సన్నగిల్లలేదు. పగలెల్ల నుద్యోగధర్మము నిర్వహించుకొని రాత్రులు వీరు నిరంతరము సాహిత్యకృషి చేయుచుండెడివారు. ఉద్యోగధర్మమున నేగ్రామమున కేఁగినను నచటిపండితులను గవులను సందర్శించి వారితో నేవో భాషావ్యాసంగములు సేయుచుండుట వీరి కలవాటు. వీరిభాషాభిలాష క్రమముగాఁ బెరిఁగినది. ఉద్యోగము నిర్వహించు నోపికయుఁ దఱిఁగినది. ముక్త్యేశ్వరమునఁ గాలుమీఁదఁ గాలు వైచుకొని గ్రంథసమీక్షకు, భాషాతత్త్వపర్యవేక్షణమునకుఁ గడఁగి యనేకశాసనములు పరిశోధించి యనేకరహస్యములు వెలికిఁదీసి వెలువరించిన మహత్ముఁ డీయన. రామయ్యపంతులుగారి జీవితకృతిలో

'ఆంధ్ర సాహిత్యపరిషత్తు' రసవదధ్యాయముగాన నీసందర్భమున దానిని స్మరించుకొనుట సముచితము.

పరిషత్తునకాదిలో నాంధ్రసంస్థానము లెన్నియో యార్థికసాహాయ్య మొసఁగించినవి. పీఠికాపురప్రభువులు, బొబ్బిలిమహారాజులు, వేంకటగిరి సంస్థానాధిపతులు, ఉయ్యూరు జమీందారులు, తుని రాణిగారు మున్నగు వార లెందఱో చేయూఁత నిచ్చిరి. దానితో నాంధ్రసాహిత్యపరిషత్తు లేచినది. ఆంధ్రరచయిత లెల్లరు దాని యుత్పత్తికి గర్వించిరి. ఆంధ్రదేశమునందలి తాళపత్రి గ్రంథములు, ప్రాచీన శాసనములు సంపాదించి సంశోధించి ముద్రించుట కీపరిషత్తు గొప్పపని చేసినది. నేఁటికిని జేయుచున్నది. మొట్టమొదట నీపరిషత్కార్యనిర్వాహకసంఘములోఁ బేరుమోసినపండితు లెందఱో ప్రవేశించిరి. ఆకారణమున నీసంస్థ విశేషవిఖ్యాతి గడించుకొనినది. గ్రాంథికాంధ్రమునకుఁ బరిషత్తు చేసినసేవ యపారము. అఖండము. అమూల్యము.

రామయ్యపంతులుగారు మొక్కపోని గ్రాంథికాంధ్రవాదులు. గిడుగు రామమూర్తిపంతులుగారికి వీరికి జరిగినవాద ప్రతివాదములు జగమెఱిఁగినవే. రామయ్యపంతులుగారి గ్రాంథికవాద సారాంశమిది. "దేశమభివృద్ధి నొందినకొలఁది జనుల యాచారములు, భాషలు మొదలగు వానిలోనున్న యంతర్భేదములు

మిళించి క్రమముగా నవి యేకాకారమును బొందుట లోకమర్యాదయై యున్నది. దీనికి వ్యతిరేకముగా గ్రామ్యవాదులు చిరకాల సంప్రాప్తమైన యేకాకార గ్రాంథికాంధ్ర భాషను రూపుమాప యత్నించుచున్నారు. వీరి యత్నము కొనసాగినచో నాంధ్ర వాఙ్మయము భావికాలపుఁ దెలుఁగువారికి దురవగాహమై శరణము లేక నశించిపోవలసివచ్చునుగదా ? లోకహితార్థము మహాకవు లించుమించుగా వేయిసంవత్సరములనుండి సంపాదించి మనపరము చేసిన సర్వాంగసుందర వాఙ్మయభాగ్యమును మన మనుభవింపలేక పాడుచేసికొన్నవారమగుదుము. తాను సంపాదించుట లేదుగదా పెద్దలు సంపాదించి యిచ్చిన దానినైనను నిలుపుకొనలేక చెడఁగొట్టుకొన్నవాఁడెట్టి ప్రజ్ఞాశాలియో యూహింపుఁడు. పెద్దలు కట్టిన దివ్యభవనమును బడఁగొట్టుకొన్న పిమ్మట నిలువనీడ యెద్ది ? ఎద్దియో యొకకొంప కట్టుకొందమందురా ? దానికి సాధనసామగ్రియేది ? అది యెన్నటికిఁ గొనసాగును ? ఇఁకముందు గ్రామ్యకవులు గ్రంథములు రచింపవలసినది గ్రామ్యభాషయందేకదా ? ఇది బహుముఖములుగానున్నవి. అందేభాషలో రచింతురు ? గోదావరీకృష్ణా మండలములలో విద్యార్థికులు వాడుచుండు సంభాషణభాషయందఁట, ఆభాష యేకాకారముగ నున్నదా ? ఆభాషలో నున్న గ్రంథము లితరమండలములలో నున్న తెనుఁగువారికి సులభముగా నర్థమగునా ? గ్రాంథికభాషను బోఁగొట్టి తమ

కర్థముగాని గ్రామ్యభాష నేర్చుకొమ్మని బలవంతపెట్టుట పీకెల ముల్లుదీసి కొఱ్ఱుకొట్టినట్లగుచునుగదా? ఈవృథాప్రయత్న మేల? వ్యావహారికభాష సుగమమును గ్రామ్యవాదులలో నెంతమంది చంద్రశేఖరశతకము చదివి యన్వయింపఁ గలరో? భాషీయ దండకమును చిన్నపాత్రమునెంతమంది యర్థము చేసికొనఁగలరో? అధికసంఖ్యాకులకు సులభముగాఁ దెలియుటే ప్రయోజనమైనచో విద్యాధికుల వాడుకభాషయేల? విద్యావిహీనులైన ప్రాకృతజనుల భాష యేలకూడదు? ఏభాషను గ్రాంథికభాషగా గ్రహించినను గాలక్రమమున వానిరూపములు స్థిరపడి యిప్పటి గ్రాంథికభాషకుఁ గల యన్నిదోషము లన్నియు దానికిని బట్టునుగదా? ఇట్టివో నిరర్థకప్రయత్న మేల?

"ఆధునికాంధ్రవాఙ్మయవికాసవైఖరి."

ఇది యటుండి పంతులుగారి శాసనపరిశోధనశక్తి ముచ్చటించుకొందము. వీరు 1200 శాసనములవఱకుఁ బరిశోధించి తత్తద్విశేషములు వెలిఁబుచ్చిరి. ఆశాసనములలో 400 శాసనములు లాంధ్రవిశ్వవిద్యాపీఠమునకుఁ బ్రచురణార్థ మొసఁగిరి. 'ఇండియా గవర్నమెంటు' వారు శ్రీపంతులుగారి శాసనపరిశీలన ప్రతిభ నెఱిఁగి యాంధ్రదేశమునకు సంబంధించిన 800 శాసనములు పరిష్కరించుటకు వీరి కొసఁగి యుండిరి. వాని నన్నిటిని, సంశోధించి పీఠికలు, లఘువ్యాఖ్యలు, వ్రాసి పంతులుగారు ప్రభుత్వమునకుఁ బంపిరి అవి ముద్రిత

ము లగుట యాంధ్రుల కుపకారకము. వీరు పరిశోధనము గా వించిన శాసనములలో 'తొత్తరమూడిశాసనము' తొట్టతొలిది. "యుద్ధమల్లుని బెజవాడశాసనము" ముఖ్యము. ఈశాసనపఠన పాటవ విరగబడి చిన ప్రతిభాన్వితికి ప్రభుత్వము ప్రశంసించినది.

రామయ్యపంతులుగారు భాషాపోషకులుగాను, పరిశోధనపండితులుగాను కీర్తింపఁబడవలసినవారే కాని కవులుగాఁ బేర్కొనఁదగినవారు కారని కొందఱియుద్దేశము. కాని వీరు రచించినపద్యకావ్యములును లేకపోలేదు. 'అమరుకము' ననువదించిరి. ఈయుదాత్తకృతికర్తకను యఖిలలోకసుందరాకారున కర్పించి ధన్యులైరి. "తెలుఁగునను పుట్టె నీకృతితొలుత ననెడి భావ మాత్మఁ దోఁచెడుభంగిఁ జెలఁగ" నీశృంగారకావ్య మనువదించిరి. అమరుకమునకుఁగల యాంధ్రానువాదములలో కుండపాక పార్వతీశ్వరశాస్త్రిగారి తరువాత వీరిదే సరసముగ నున్నది. ఈపద్యము లెంత హృద్యముగు శైలిలో నడచినవో చూడుఁడు.

అలకంబుల్ చెదరంగఁ గుండలయుగం బల్లాడ లేఁజెమ్మటం
దిలకంబించుకజాఱఁ గన్నుఁగవయొంతేఁ దాంతమై యొప్పఁగా
జలజాతాంబకకేళి సల్పెను సరోజాతాక్షి నెమ్మోము ని
చ్చలు మిమ్ముం గృపఁ బ్రోచెడుఁ హరిహరస్రష్టాదులింకేటికిన్.
పొగరుం గుబ్బలపట్టిపై పులకలం బూనంగనే నెంతయున్
బిగికౌఁగింటనుగూర్పఁ జీర నడుము న్వీడి జాఱంగఁ దా

గాఁగ లేనింక ననుమానము మానుమని బల్ దైన్యంబుగాఁ బల్కి యీ
చిగురుంబోఁడికి మూర్ఛయో నిమరొకో చిత్తమ్మునం జేరెనో?

“వలువు రింతకుఁ బూర్వమే తెలుఁగు చేసి, నట్టిదీనిని మరలఁ జేయంగ నేల, యనిన సయ్యదికావ్యంబు గుణగణంబు, తప్పె యగుఁగాని యరయ నా తప్పుగాదు.” అని చెప్పికొని భవభూతి యుత్తరరామచరితము నాంధ్రీకరించిరి. ఉన్నవానిలో నుత్తమ మనుటకు వీలులేదుగాని వీరి యాంధ్రీకృతి చక్కఁగ నున్నది. భాష బహుమృదువుగ నున్నది. సమాసములగడబిడ లేదు. మచ్చున కందలిపద్యమొకటి.

ఎండం బుల్గులు గూండ్లలో నొదిఁగి యెంతే స్రుక్కి కూజింపఁగా
మెండై కాఁకలఁ గ్రిందినీడఁ బురువుల్ మేయంగ మిట్టాడఁగా
గండూతిం గరులెల్లఁ దమ్ము నొరయంగా రాలు పుష్పాళిచే
నండం గల్గినభూరుహంబు లిడిగో యర్చించు గోదావరిన్.

మఱియొక ముఖ్యవిషయము: ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్తుమున ‘శ్రీసూర్యరాయాంధ్రనిఘంటు’ వను పేర నొకమహాకోశము రచింపఁబడుచున్నదని తెలుఁగుదేశ మెఱుఁగును. కొందఱు ప్రసిద్ధాంధ్రపండితుల సాహాయ్యమున శ్రీ రామయ్యపంతులుగారు దీనిఘంటువునకు సూత్రపాతము వేసి రెండుసంపుటములవఱకుఁ బ్రకటించిరి. ఈనిఘంటు కృతిభర్తలు శ్రీపీఠికాపురాధీశ్వరులు శ్రీ రావు వేంకటకుమారమహీపతి సూర్యారావు బహద్దరువారు. శ్రీ మహారాజావారీకృతికై దగ్గఱగ రెండు

లిడులు వ్యయించిరి. శ్రీ వారి యాదరాతిశయమునను, పంతులుగారి సంకల్పబలమునను నీబృహత్కోశము పూర్తియయి యాంధ్రి నలంకరించుఁగాక !

రామయ్యపంతులుగారు ధన్యులు. వీరి పేరు నిఘంటువుతోపాటు సుస్థిరస్థాయి. గ్రాంథికాంధ్రీభవనమునకు నాలుగే యాధారస్తంభములు. ఆంధ్రసాహిత్య పరిషత్తు. శ్రీసూర్యరాయాంధ్రనిఘంటువు. పీఠికాపురాధీశ్వరులు. జయంతి రామయ్యపంతులు.

పంతుగారు "ఆధునికాంధ్రవాఙ్మయ వికాస వైఖరి" యను గ్రంథము వెలువరిచిరి. నూతనాంధ్ర వాఙ్మయమెట్లు పరిణమించినదియుఁ జక్కఁగ నిందు వివరించిరి. ఇది యుపయోగకరమగు కూర్పు.

1937 లో ఆంధ్రేతిహాసపరిశోధకమండలి పంతులుగారికి 80 వ జన్మదినోత్సవము గావించి యాంగ్లములో నభినందన సంపుటము ప్రకటించినది. ఆంధ్రవిశ్వవిద్యాలయము వీరికి కళాప్రపూర్ణ బిరుదమొసఁగి సన్మానించినది. రామయ్యపంతులుగారిది ధన్యజీవితము. సంపూర్ణవిద్యాభ్యాసము గావించిరి. మహోన్నతపదవుల నాక్రమించిరి. దీర్ఘాయుర్భాగ్యముఁ బడసిరి. సంతతహరినామస్మరణము గావించిరి. గొప్ప కీర్తిప్రతిష్ఠలు సంపాదించిరి. అనాయాసమరణము, అదైన్యజీవనము చేకుఱిన మహాశయుఁ డీయన.

—

పూండ్ల రామకృష్ణయ్య

౧౮౬౦-౧౯౦౪

ఆఱువేలనియోగిబ్రాహ్మణుఁడు. జన్మస్థానము: దువ్వూరు (నెల్లూరు మండలము) జననము 14-జూలై. 1860 సం॥ నిర్యాణము 1-సెప్టెంబరు 1904 సం॥ ప్రచురణములు: అముద్రిత గ్రంథచింతామణి పత్రిక. మండపాక పార్వతీశ్వరశాస్త్రి గారి జీవితసంగ్రహము. గ్రంథపీఠికలు-మున్నగునవి.

పూండ్ల రామకృష్ణయ్యగారివంటి తెలుఁగుపండితు లెందఱో కలరు. కాని వారివంటి విమర్శకులు తక్కువ. వీరిది మొగమోటమి లేనివిమర్శనము. ఆంధ్రమున వీరిపాండితి నిరూఢము. ఈయన బహుశ్రద్ధతో వెలువరించిన 'అముద్రితగ్రంథ చింతామణి' పత్రికలలోని ప్రతిపత్రమును వేలకొలఁది విలువ కలది. ఈపత్రిక ౧౮౮౭ లో ఒడయారు వీరనాగయ్యగారి సహాయ సంపాదకతతో శ్రీరామకృష్ణయ్యగా రారంభించిరి. ౧౮౮౮ లో వీరనాగయ్యగా రీయుద్యమమునుండి తప్పుకొనిరి. శ్రీ వేంకటగిరిమహారాజా శ్రీ రాజగోపాలకృష్ణయాచేంద్రబహద్దరు వారు దీనికిఁ బోషకులు. ఇఁక లోటేమి?- వీరనాగయ్యగారు విరమించుకొనినను రామకృష్ణయ్యగారు తమ నిర్యాణపర్యంతము ౧౯౦౪ వఱకు నముద్రితగ్రంథచింతామణి నపూర్వపద్ధతులతో వెలువరించిరి. రామకృష్ణపండితుని విమర్శకతకు లాక్షణికతకు నీచింతామణియే నికషోపలము. వీరేశలింగముపంతులుగారి వివేకవర్ధనియు, శ్రీకృష్ణమూర్తిశాస్త్రిగారి కలావతియు బ్రచురింపఁబడుచుండునాళ్లవి. ఎన్నిపత్రిక లున్నను విమర్శన

విషయమున నముద్రితగ్రంథచింతామణి దీ యగ్రతాంబూలము. ఇం దెన్నో ప్రాక్తనాంధ్రగ్రంథములు ప్రకటింపఁబడినవి. పత్రికాధిపతుల ప్రతిజ్ఞ యిది:

జలనము మీఱంగ నము
ద్రితసద్గ్రంథముల సేకరించి కడుఁ బరి
ష్కృతములు గావించి యథా
మతిఁ బత్త్రికఁ గూర్చెదము క్రమంబుగ వానిన్
తోరపు నూలుదారములతోఁ బదిలంబుగ గట్టిపెట్టియుం
బేరుప నందు జీర్ణదశఁ జెంది మొగిం గ్రిమికీటకచ్ఛటా
పూరితమై వృథాసెడునముద్రితపుస్తకపంక్తి నెంతయుం
గూరిమి మీఱ నచ్చునను గూర్చుట సల్లదె పత్త్రికాకృతిన్

అముద్రితగ్రంథప్రకటనము, వ్యాకరణచ్ఛందోవిషయవిమర్శనము నీపత్త్రికప్రధానోద్దేశములు. మండపాక పార్వతీశ్వరశాస్త్రి వేదము వేంకటరాయశాస్త్రి ప్రభృతులపాండిత్యశక్తి నీపత్త్రికయే చాటినది. రామకృష్ణయ్యగారి విమర్శకత 'మయూఖము'లలో వెల్లివిరిసినది. శ్యమంతకశబ్దవిచారము, పటుశబ్దప్రయోగము, పరిఖాపరిఘశబ్దద్వయసాధుత్వము, బిల్వేశ్వరీయకృతివిమర్శనము ఇత్యాదులు రామకృష్ణయ్యగారికి విమర్శకాగ్రేసరబిరుదము నీయఁగలవ్యాసములు. వీరి విమర్శనము కేవలశాబ్దికమే కాదు. నాటకాదులలో గ్రామ్యభాషాప్రయోగము చేయవచ్చునా? ఇత్యాదివిషయములుకూడ వీరి నిశితవిమర్శకు విష

యములైనవి. వేదము వేంకటరాయశాస్త్రిగారి 'నాగానందము' లోని పాత్రోచితభాషను వీరు చక్కఁగ సప్రమాణముగ సమర్థించిరి. నాఁడు వీరిప్రాఁత పండితులకు శాసనము.

ఆ. గ్ర. చింతామణిలో వెలువరించిగ్రంథము లివి: ౧. ప్రబంధరాజ వేంకటేశ్వర విజయవిలాసము. (గణపవరపు వేంకటకవి) ౨. హరిశ్చంద్రనలోపాఖ్యానము. (రామరాజభూషణుఁడు) 3. మిత్రవిందాపరిణము (కుందుర్తి వేంకటాచల కవి) ౪. చంద్రాంగదచరిత్రము (పైడిమఱ్ఱి వేంకటపతి) ౫. యాదవరాఘవపాండవీయము (నెల్లూరి వీరరాఘవకవి) ౬. వైజయంతీవిలాసము (సారంగు తమ్మయ) ఇవి ప్రాచీనములగు ప్రబంధములు. అధునికకృతులుకూడ నిందుఁ బ్రచురితములు ఓగిరాల రంగనాధకవిగారి 'ద్విరేఫదర్పణము' మండపాక పార్వతీశ్వరకవిగారి శ్రీకృష్ణాభ్యుదయము మున్నగునవి.

సహజముగ నీయన చిన్నశక్తికలవాఁడు. కాని పద్యములు మధురకంఠమునఁ జదువునపు డానందముగ నుండెడిది.

రామకృష్ణయ్యగా రొనరించిన భాషాసేవ చిరస్మరణీయము. ఈయన కడకాలములో స్మృతిదప్పి పడియున్నప్పుడు వేంకటగిరి ప్రభువు వీరికిఁ గొంతధనము పంపి వారిచెవికడ 'వేంకటగిరిరాజు పంపె' నని గట్టిగా కేకవేయించి యిచ్చుట కాజ్ఞ వెట్టెనఁట. ఆమహారాజున కీయనపై నంతయభిమానము.

మేడేపల్లి వేంకటరమణాచార్యులు

౧౮౬౨–౧౯౪౩

గోలకొండవ్యాపారి వైష్ణవుఁడు. భారద్వాజసగోత్రుఁడు. ఆపస్తంబసూత్రుఁడు. తండ్రి: రఘునాథాచార్యులు. తల్లి: లచ్చమాంబ. జననము 10-7-1862 సం. నిర్యాణము: 1943 సం. వీరిపూర్వుల నివాసము అనకాపల్లి. (విశాఖపట్టణము జిల్లా) వీరినివాసము: విజయనగరము. గ్రంథములు: పార్థసారథిశతకము, దేవవ్రతచరిత్రము (ప్రబంధము) సేతుబంధ మహాకావ్యము (ప్రవరసేనరచితప్రాకృతకావ్యమున కాంధ్రపరివర్తనము) అలంకారశాస్త్రచరిత్రము, హర్షచరిత్రము (వచనము). లౌకికన్యాయవివరణము, సంస్కృతకృతులు: షేక్స్పియరునాటకకథలకు సంస్కృతానువాదము, వకుళాభరణుల ద్రావిడగాథా సహస్రమునకు సంస్కృత శ్లోకములు. ఇత్యాదులు.

వేంకటరమణాచార్యులుగారు ప్రబంధకవి. ప్రాచీనసంప్రదాయములు దాఁటకుండ 'దేవవ్రతచరిత్రము' పద్యకావ్యముగా రచించిరి. కవిత్వము నాతికఠినముగనుండి రసవంతమని పెక్కుపండితులచేఁ బ్రశంసింపఁబడినది. గ్రంథకర్తలు సంస్కృతాంధ్రములయందుఁ దలస్పర్శి యగు శబ్దజ్ఞానముకలవారగుటచే నిందెన్నియో ప్రయోగవిశేషములు వాడిరి. 'చేతు' మున్నగునవి ధారాళముగ నుపయోగించిరి. ర. ఱ లకుఁ బ్రాసములు ర. ల లకు యతులు, అఖండవిరామములు వీరు త్రోసివేయలేదు. భీష్మునిచరిత్రము నింతకుముందు రచించినవారు లేరు. భీష్మునిచరిత్రమేగాక సందర్భానుసారముగా ద్రౌపదీ వస్త్రాపహరణాదు లభివర్ణితములు. తిక్కనకు వచ్చినట్లే యీ

కవికిఁ గల వచ్చినది. కలలో శేషశైలపతి కనఁబడి దేవవ్రతచరిత్రము రచింపు మని చెప్పెనఁట. స్వప్నవృత్తాంతము, షష్ఠ్యంతములు మున్నగు సబంధనములను మీఱక నగరార్ణవశైలర్తుచంద్రార్కోదయాది సమస్తవర్ణనములు గావించి వీరరసప్రధానమైన యీప్రబంధము భావభాషాబంధురము గా విరచించిరి. కవిత్వమున నూతనత్వమును దెచ్చుటకుఁ బ్రయత్నించిన కవులు గారు వీరు. కాని శైలి ధారాళ మైనది.

లీలాపాంగవిలోకనంబులఁ బ్రదపాలీలాస్యసందర్శన
భ్రూలాస్యంబులమంజువాఙ్మధుధునీపూరాప్లుతిన్ బూరుషున్
లోలుంజేసి మృషాప్రతిజ్ఞల సుతుల్ లోభంబుఁ బుట్టించి దు
ర్లీలం బ్రీతిని జూపి చేతురె నిజక్రీడాశకుంతంబుగన్.

దేవవ్రత. ౧-౩౦.

ఈకావ్యమున మూఁడవయాశ్వాసములో జామదగ్న్యభీష్ముల శాకసంభాషణ మున్నది. అచటఁ గొన్నిపద్యములు ప్రబంధపద్ధతినిగాక నాటకపద్ధతిని రచింపఁబడినది.

భీష్ముఁడు:- మేలా యీసంరంభము
హేలాసంతర్జితావనీశ్వర ! నీకున్
జామద:- బాలామణిఁ గైకొనుమీ
భీష్ముఁడు:- వాలాయము సేయనౌనె భార్గవ! చెప్పుమా.

ఈరకపుసంభాషణము నాపుడు, అనవుడు ఇత్యాది పదవిరహితముగాఁ బ్రబంధములలో నున్నట్లు కానము. ప్రవరసేనమహాకవి ప్రాకృతమున రచించిన సేతుబంధ మహాకావ్యము వీరు

తెలుఁగున రచించిరి. ప్రాకృతమునఁగూడ నీయాచార్యకవికి మంచిపాండిత్య మున్నది సంస్కృతమున మహామహోపాధ్యాయులైనను ప్రాకృత మెఱుఁగనివా రెందఱో కలరు. వీ రట్లుగాక ప్రాకృతము గురుముఖమున నభ్యసించి యందు కృషిచేసి 'ప్రాకృతభాషోత్పత్తి' యను గ్రంథముకూడ రచించిరి.

ఆచార్యులుగారు వ్రాసిన 'లౌకికన్యాయవివరణము'ను ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్తువారు 1939 లో వెలువరించిరి. అందు 232 సంస్కృతశ్లోకోక్తులు, న్యాయములు, ఆభాణకములు కలవు. ఇది విద్యార్థులకు విద్వాంసులకును బఠనీయమగు గ్రంథము.

ఈవిధముగా భాషావిషయకగ్రంథములు ప్రబంధములు వ్రాసి పేరుగాంచినవేంకటరమణాచార్యులవారు విజయనగరము మహారాజాంగ్ల కళాశాలలో 1894 లోఁ బ్రధాన సంస్కృతోపాధ్యాయులుగాఁ బ్రవేశించి క్రమముగా నాంధ్రపండితపదవి కూడ నలంకరించి వందలకొలఁది విద్యార్థులను బండితులనుగాఁ జేసి యించుమించు నలువదివత్సరము లుద్యోగధర్మము నిర్వహించిన యాచార్యశేఖరులు.

ఈయన విజయనగర సంస్కృతకళాశాలలోఁ గావ్యనాటకాదులు చదివెను. తరువాత నాంగ్లకళాశాలలోఁ బ్రవేశించి 1884 లో 'మెట్రిక్యులేషన్' లోఁ దేఱెను. పిమ్మటఁ దండ్రిగారు మరణించుటచేఁ జదువు కట్టిపెట్టి యుద్యోగము చేయవలసివచ్చెను. కొన్నాళ్లు భాండాగారికుఁడుగాఁ బనిచేసి క్రమము

గాఁ గళాశాలా పండితుఁ డయ్యెను. ఈలోపున నిరంతరసాహిత్య కృషిమాత్రము మానలేదు.

వీరు సామాన్యసంస్కృత కావ్యనాటక సాహిత్యమే గాక సంఖ్యాదిశాస్త్రజ్ఞానము, ఉత్తమసాహిత్యపాండిత్యము విజయనగరసంస్థానాస్థాన విద్వాంసులై మహాప్రఖ్యాతి నందిన ముదుంబై వేంకటరామ నృసింహాచార్యస్వామివారి సన్నిధిని నేర్చిరి. మనపండితాచార్యులు ప్రస్థానత్రయము నిరంతరము పఠించుచు వ్యాసంగముచేయు నలవాటు కలవారు. స్వీయమత మున నభినివేశము కలవారైనను బరమతములను దూలనాడు వారు కారు. వీరి భగవద్భక్తి చాల గొప్పది. ప్రాచీనాచార ములు వీసమైనను వ్యతిక్రమించుట కీయన యిచ్ఛగింపరు. విశి ష్టాద్వైతద్రావిడ వేదాంతగ్రంథములు వీరు చక్కఁగాఁ జదివిరి. అందు గురువులు మహామహోపాధ్యాయ పరవస్తు వేంకట రంగాచార్యులవారు. శ్రీపురాణము సూర్యనారాయణతీర్థులు మున్నగు విద్వత్కవు లెందఱో వేంకటరమణాచార్యులవారి యంతేవాసులు. శ్రీమాన్ ఈయుణ్ణి వేంకటవీరరాఘవాచా ర్యులు (ఎమ్ ఏ.)గారికి వీరుగురుపాదులు. ఎంతశక్తికలవారైనను నీయనవినయవాదము, గురుభక్తి గొప్పవి. ఇదిచూడుఁడు.

ప్రతిభ లేదు పెద్దపాండిత్యమును లేదు
శబ్దశాస్త్రవిధుల జాడ నెఱుఁగ
శ్రీముబుంబ నారసింహుని కృపయె నా
కన్ని గూర్చి కృతికి వన్నెదెచ్చు. "దేవవ్రతచరిత్ర."

గిడుగు వేంకట రామమూర్తిపంతులు

౧౮౬౩—౧౯౪౦

వీరిపూర్వులు తూర్పుగోదావరీమండలములోని 'ఇందుపల్లి'కిఁ జెందినవారు. వీరి తండ్రిగారికి విజయనగర సంస్థానములో నుద్యోగము లభింప నక్కడకు వచ్చిరి. తండ్రి: వీరరాజు. పంతులుగారి జన్మస్థానము : ఉత్తరవిశాఖ మండలములోని పర్వతాలపేట. నివాసము : పర్లాకిమిడి, రాజమహేంద్రవరము. జననము 12-8-1863. మరణము 22-1-1940. రచించినగ్రంథములు: 1. వ్యాససంగ్రహము 2. వ్యాసావళి 3. బాలకవిశరణ్యము 4. ఆంధ్రపండితభిషక్కుల భాషాభేషజము 5. గద్యచింతామణి, మఱియు ననేకవ్యాసములు.

రామమూర్తిపంతులుగారిచేయి నాలుగుదశాబ్దులు వాఙ్మయములో నలిగినది. ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్తు ప్రారంభములో రామమూర్తిగారు సభ్యులు. క్రమముగ నవ్యసాహిత్యపరిషత్తునకు వీరు ప్రతిష్ఠాపకులైరి. పంతులుగారు వ్యావహారిక భాషాసౌధనిర్మితికి విశ్వకర్మలు. వీరు పాశ్చాత్యవాఙ్మయమును దఱచి ప్రాచీనభాషాతత్త్వము గాలించి యాంధ్రసారస్వతరంగమునఁ బ్రవేశించిరి. స్వయంకృషిచేత బి. యే పరీక్షలో రాజధానికి రెండవవాఁడుగాఁ గృతార్థుఁడైన మేధానిధి. సగము రక్తమాంసములు భాషావాఙ్మయచరిత్ర శాసనపరిశోధనములకుఁ బురాతనవస్తుశాస్త్రపరిశీలనములకు వెచ్చించిన దీక్షితుఁడు. కళింగసామ్రాజ్యమునకు ముఖ్యపట్టనము ముఖలింగక్షేత్ర

మని బహుళాధారములు చూపి చాటి, కొండజాతులైన సవరో లకు లిపి వ్యాకరణములు పుట్టించి పుస్తకము కట్టుకొనిన శబరభాషావాఙ్మయ జనకు లీయన. వీరి పరిశ్రమను బ్రశంసించుచుఁ బ్రభుత్వము "కైజరీ హిందూస్వర్ణపతకము" నొసఁగి బహూకరించుటయేగాక 'రావుబహదూరు'గా జేసెను. 1897 మొదలు 1911 వఱకుఁ బంతులుగారు పర్లాకిమిడి రాజావారి కళాశాలలో రాజకీయార్థిక చరిత్రాధ్యాపకులుగ నున్నారు. ప్రత్యేక రాష్ట్ర విభజనవిషయములోఁ బర్లాకిమిడిని ఓఢ్రులు పొట్టఁ బెట్టుకొనుట వీరి కసహ్యమైనది. పర్లాకిమిడి తెలుఁగు నేలలోఁ గలియుదాఁకఁ దిఁగిరా నని ప్రతిజ్ఞచేసి రాజమహేంద్రవరమునఁ బ్రవేశించినారు.

గిడుగు రామమూర్తిపంతులుగారిపేరు స్మరించినతోడనే వ్యావహారికవాదము స్మరణకు వచ్చును. మొట్టమొదట నీవాదము ప్రతిపాదించినవారు విశాఖపట్టణనివాసులు పి.టి. శ్రీనివాసయ్యంగారు, గురుజాడ అప్పారావుగారు, గిడుగు రామమూర్తిగారును. కన్యాశుల్కము వ్రాసినగురుజాడవారికలము గిడుగువారి నూతనవాదమునకు సహస్రముఖముల సహకారి యైనది. విశ్వవిద్యాలయములో వ్యావహారికము ప్రవేశపెట్టవలె నని రామమూర్తిపంతులుగారు గట్టిపట్టు పట్టిరి కాని కొంతకాలమువఱకు ప్రయోజనము కలుగలేదు. మొత్తముమీఁద నిప్పుడువిశ్వమంతయు వ్యాపించిన దనవచ్చును. "గిడుగు

రామమూర్తి నుడువున్నిల్వకపోయె, నొగి జయంతి రామయో క్తి గెలిచె"నని యేప్పూర్లు వడ్డాది సుబ్బారాయుడుగారు తమ పక్షమునకుఁ గలిగినవిజయమున కానందించినారు. అప్పుడు వాదమునకుఁ బ్రచారము సన్నగిల్లినను వాదికిమాత్రము నిరుత్సాహము కలుగలేదు. నాఁటికిని నేఁటికిని యెంతమార్పువచ్చినదో చూడుఁడు. పరోక్షమున నెవరెన్ని తిట్టుకొనినను ప్రత్యక్షముగా రామమూర్తిపంతులుగారి వాదమును నిరసించుటకు వీలు కలుగనీయలేదు. ఈసందర్భమున నలఁగినలఁగియున్న గ్రాంథిక వ్యావహారికవివాదములఁ జేర్కొని సదసన్నిర్ణయ మొనరించుట యప్రస్తుతము. కాని వీరి వాదమెట్లుండునో తెలిసికొనవలయును.

"కవి ప్రయోగము తప్పు అని మరి వాదించకూడదు. అది దుష్టవాదము. అది వ్యాకరణమునకు విరుద్ధముగా నున్నా ఆక్షేపించరాదు. కవివాడిన శబ్దములు చూచి అవి లక్ష్యముగా చేసికొని లక్షణము చెప్పవలసినవాడు లక్ష్యము తప్పనడమునకు అధికారము కలవాడు కాడు. లక్షణములో అనేకదోషము లుండవచ్చును. చెప్పవలసినదంతా చెప్పకపోవడము ఒక దోషము. చెప్పకూడనిది చెప్పడము ఒకటి...

'బాలకవి శరణ్య' పీఠిక.

ప్రాచీనకవుల కావ్యములు శ్రద్ధగాఁ జదివి కోశకారులు లాక్షణికులు [illegible] లని వ్రాసివైచిన యనేక ప్రయోగములు [illegible] వ్యాఖ్యానించిరి. అదియే 'గ్రామ్యక్షర

ణ్యము'. నన్నయాదులుకూడ గ్రామ్యము వాడక తప్పలేదన్ని వీరు ఘంటాపథముగాఁ జెప్పిరి. నోటిమాటయుఁ జేతివ్రాఁతయు నొకరీతిగా నుండవలెననియు, గ్రంథములలో నున్న సలక్షణ భాష పరమప్రాచీనమై యందఱకు నందుపాటులో లేదనియుఁ గనుక నది వీడి వ్యవహారభాషలో గ్రంథరచన సాగింపవలెనని వీరి వాదసారము. ఈ వాదము బాగుగ నున్నదని నేఁటి పత్రికా రచయితలు, నవకవులు, ఆంగ్లవిద్యార్థులు నెందఱో యాదారిని బోవుచున్నారు. ప్రాచ్యభాషాపండితులలోఁగూడ నీ పద్ధతి నంగీకరించినవారు కలరు.

పక్షపాతములు వీడి తటస్థులమై రామమూర్తి పంతులు గారిని గూర్చి ముచ్చటించుకొనినచో నాయనగొప్ప వాఙ్మయ వేత్త. గొప్పస్థిరసంకల్పుఁడు. గొప్ప విమర్శకుఁడు. గొప్ప ప్రయోగవిజ్ఞుఁడు. అన్నిశక్తులను మించినది వీరిలో జ్ఞాపకశక్తి. భారతము పదునెనిమిది పర్వములును వీరిహృదయ ఫలకమున నున్నవి. 'నాయనా, సీతాపతీ! శాంతిపర్వము చతుర్థాశ్వాస ములో 'వేఁదుఱు' అన్న ప్రయోగము ౧౭ వ పద్యములోఁ గాఁబోలు ఉండవలెను. చూడు, మని యీవిధముగా నను చుండెడివారని పలువురు చెప్పుకొందురు. ప్రాచీనప్రబంధము లలోనేగాక యాధునిక కావ్యములందును "ఈప్రయోగ మిన్ని సారు లిక్కడ ప్రయోగించె" నని చెప్పుచుండెడివారు.

దృఢనిశ్చయము, కార్యదీక్ష, స్వాతంత్ర్యోద్దేశము, అహోరాత్రపరిశ్రమము- ఇవన్నియుఁగూడి 'రామమూర్తి' రూపము దాల్చినవి. ఈయన నవకవులను వెనుకనుంచుకొని గ్రాంథికపండితులమీఁది కురికి శంఖనాదము చేసినారు. రామమూర్తిపంతులుగారి బధిరము వారివాదమునకుఁ బెద్దసాహాయ్య మొనరించినది. పంతులుగారు గంటలకొలఁది గంగాప్రవాహమువలె భాషింపఁగల వాగ్మి. ప్రతిపక్షు లెంతగోలపెట్టుచున్నను వారికి వినఁబడదు. వారిధోరణి వారిదే. ఈయన తనకువచ్చిన యుత్తరములుకూడఁ గంఠస్థము చేసికొనెడివారు. ప్రత్యుత్తరముల నకళ్లుకూడ భద్రపఱిచెడివారు. ఈయనను గూర్చి మిత్త్రులొకరిట్లు వ్రాసిరి" ఇతనిపండ్ల కటకటయందు వాడియైనతర్కమున్నది. ఈతని తీక్ష్ణదృక్కులందు మిఱుమిట్లు గొలుపు సారస్వత మున్నది. ఈతని బల్లెంపుటుక్తులయందు కోసైన మీమాంస యున్నది. ఈతని పిడికిలియందు బలమైన యాత్మవిశ్వాస మున్నది."

రామమూర్తిపంతులుగారికిఁ గలతెలుఁగు బాసతెలివిడికి వారి 'ప్రాఁదెనుఁగుఁ గమ్మ' మేలిమచ్చు. ఈకమ్మ సలక్షణాంధ్రభాషపై కత్తిగట్టి పోరినది. అచ్చతెనుఁగు కావ్యములు వ్రాసిన మహాకవులకు సైతము నిట్టిధారయు, భాషాజ్ఞానము నలవడలేదని దీనిని చూచినఁ దెలియఁగలదు.

పంతులుగారు గురుజాడ అప్పారావుగారి సహపాఠము తో 'మెట్రిక్యులేషన్' పరీక్షఁ దేలిరి. అప్పటి కంతకుఁ జదువు చాలించి యామునెలలు 'కలక్టరుకచేరీ'లో గుమాస్తాపని చేసి క్రీ. 1880 లో పర్లాకిమిడి పాఠశాలలో బ్రవేశించిరి. అక్కడ పని చేయుచునే ఎఫ్, ఏ- బి, ఏ, లలో నెగ్గిరి. 1892 లో సవరభాషను గూర్చి తెలిసికొనఁదలఁచి గొప్పకృషి చేసిరి. ముఖలింగదేవాలయము మీఁది శిలాశాసనలిపి చదువఁ దొడఁగిరి. సవరభాషలోఁగల పాటలు సేకరించుటకును, తద్భాషాతత్త్వ మెఱుఁగుటకును పంతులుగారు ఒకయేఁడు వేసవిసెలవులలోఁ గొండలకు బయలుదేఱి పోయిరి. అక్కడ వీరిని చలిజ్వరము పట్టి పీడించినది. చలిజ్వరమునకు 'క్వైను' బ్రహ్మాస్త్రము. ఆ మందు సేవించుటచే పంతులుగారికి బధిరము ముదిరినది. సవరభాషను సంపాదింపవలయునన్న పట్టుదలతో నొక యింద్రియము పని చెడఁగొట్టుకొనిన పండితుఁడీయన ఆభాషలో వ్యాకరణము, నిఘంటువు వ్రాసిరి. దానిలోని పాటలు సేకరించిరి. 'తేను' అను సవరవానిని యింటఁ బెట్టుకొని వీరు పాటలు వ్రాసికొనిరఁట. సవరలకు బడులు పెట్టించిరి. కొంద ఱాంగ్లేయులకు సవరభాష నేర్పించిరి. శబరభాషాపోషకుఁడగు రామమూర్తిగారు మనకుఁ జిరస్మరణీయుఁడు. 1913 లో వీరిని ప్రభుత్వమువారు పంతులుగారిని రావుసాహెబు అని సన్మానించిరి. వీరు భాషా సంస్కారవాదులే కాక [illegible], [illegible]

కోరిన సంఘమున స్వాగతపత్రికలు కూడను. కన్నేకల్లి వేంకటనరసింహామంత్రులుగారు రచించెను. వీరి శిష్యులొకరు ఇంగ్లండులో 'బ్యారిస్టరు' చదువు చదువుకొని వచ్చిరి. వారిని పిలిచి రామమూర్తిగారు తమయింట విందుచేసిరి. అది సనాతను లిష్టపడక వీరిని నాఁడు వెలివెట్టిరంట. వజ్రవిస్తృత కీటువంటి వెలి యొక లెక్కా? పర్లాకిమిడి ఒరిస్సా రాష్ట్రములో నన్యాయముగఁ గలిపివేయుటను సహింపలేక, రాజాగ్రహమును ఉగడవిడి రాజమహేంద్రవరము వచ్చి స్థాపించిన యేకైకపురుషుడు రామమూర్తిపంతులుగారు.

ఇట్టి రామమూర్తిపంతులుగారికి శ్రీ సీతాపతిరావుగారు తగినకుమారుఁడు. వీరు తండ్రిగారికీర్తి నిలఁబెట్టిరి. ఈయన రచించిన 'భారతీశతకము' మఱికొన్ని గ్రంథపీఠికలు, వ్యాసములు సింపలకుఁ దొరక్కున్నా.

కాశీభట్ట బ్రహ్మయ్యశాస్త్రి

౧౮౬౩-౧౯౪౦

తెలగాణ్యబ్రాహ్మణులు. గౌతమసగోత్రులు. అపస్తంబసూత్రులు. తండ్రి: బ్రహ్మావధాని. తల్లి: సుబ్బమ్మ. జననము 2-4-1863. నిధనము 29-10-1940. అభిజనము: తూర్పుగోదావరీమండలములోని పలివెలగ్రామము. మనుగడ: కాకినాడలో. రచనలు: సంస్కారవిషయకముగా వీరు వ్రాసిన వ్యాసములు 24. అధ్యాత్మవిషయకవ్యాసములు 17. మతధర్మవిషయకవ్యాసములు 43. సాహిత్యవిషయకవ్యాసములు 60. కవిత్వవిషయకవ్యాసములు 16. ప్రకృతిశాస్త్రవిషయకవ్యాసములు 11. నన్నయభట్టారకచరిత్రము, కురుపాండవదాయభాగనిర్ణయము, మంగతాయి, సైంధవవధ (నాటకములు) ఉన్యాసపయోనిధి (1 సంపుటము) తారకతారావళి, పర్వతసందర్శనము, మనువసుప్రకాశిక, పెద్దాపుర సంస్థానచరిత్రము, ప్రాయశ్చిత్తపశునిర్ణయము, భాస్కరోదంతము మున్నగునవి ప్రత్యేకగ్రంథములు. ఆంధ్రసాహిత్య పరిషత్పత్రిక-భారతి-శారద-ఆంధ్రపత్రిక ఉగాదిసంచికలు-ముద్దులమూట-ఉదయలక్ష్మి-సుజాత. ఈపత్రికలలో వీరి రచనలుగలవు.

"అల్పదోషమైనా కావ్యమందు సహించక విమర్శచేసేటప్పుడు యమునికన్న ఎక్కువనిర్ఘృణుఁడని పేరుపొందిన పండితు"లని బ్రహ్మయ్యశాస్త్రిగారిని గిడుగు రామమూర్తిపంతులుగారు ప్రశంసించిరి. వాస్తవముగా నీయన యంతటివాఁడే. వారిబ్రహ్మను లద్దుపడినను విమర్శచేయుటలో నీయనకు జంకు

లేదు. సముద్రపుటుప్పునకు నడవియుసిరికకుఁ గలిగినసంబంధము వలె "కాకినాడ ట్రెజరీ డిప్యూటీకచేరీ గుమాస్తా"పనికి శాస్త్రిగారి యపూర్వసారస్వత విమర్శనమునకుఁ జక్కని బాంధవము కుదిరినది. "అన్యథా చింతితం కార్యం దైవమన్యత్ర" అనునట్లు భగవంతుఁ డీవిమర్శకాగ్రేసరుని 'గుమాస్తా'గని చేసి కొను మని యాదేశించినాఁడు. శరీర మొకచోట మనస్సు మఱొకచోటఁ బనిచేయుట చాలచోట్ల నున్నదేగాని క్రొత్తది కాదు. జయంతి రామయ్యపంతులుగారికి యావజ్జీవము న్యాయవాదిగా నుండవలయు నని సంకల్ప ముండెడిదఁట. అట్టియదృష్ట మాయనకుఁ బట్టనే లేదు. ఇంతకును జెప్పున దేమన శ్రీ బ్రహ్మయశాస్త్రిగారు లేఖకవృత్తిలో నుండికూడ జగద్విఖ్యాతమైన విమర్శనము లొనరించి 'విమర్శకాగ్రేసరుఁ' డనిపించుకొనుట బహుధా శ్లాఘనీయము.

శాస్త్రిగారు 'మెట్రిక్యులేషన్' పరీక్షలో నుత్తీర్ణులై ఎఫ్, ఏ. పరీక్షకుఁ జదువుచుఁ గారణాంతరములచేఁ జదువు విరమించి యుద్యోగబంధములోఁ బడవలసినవారైరి. అది యొకందులకు మేలైనది. కళాశాల చదువు కట్టిపెట్టినతరువాతఁ గూడ కట్టుదిట్టముగఁ జదివి, సంస్కృతాంధ్రములలోఁ దలస్పర్శి యగు పాండిత్యము సంపాదించిరి. "రత్నత్రయీహారమండనము డన" మాకాలమున వ్రాసినదే. వీరు భాషాత్రయములో సమానము ననమానమునగు పాండిత్యము గడించి పండితు లని

పించుకొనినారు. ఈయనకు సాదృశ్య భాషాశాస్త్రముపై (Philolagy) మక్కువ హెచ్చు. ఆసాదృశ్యపరిశీలనము భాషయందేగాక మతములయందుఁగూడఁ బ్రవేశపెట్టిరి. హిందూమతతత్త్వము లోఁతుముట్టఁబరీక్షించిరి. వీరేశలింగము పంతులుగారికి వీరికినిఁ జాలకాలము హోరాహోరి యుద్ధము జరిగిన దని తెలుఁగువా రెఱిఁగినదే. నాఁటి బ్రహ్మయ్యశాస్త్రిగారి వాగ్వజ్ర ప్రయోగమును బండితు లెఱిఁగినదే. విమర్శలో నింత నిర్దాక్షిణ్యుఁడు లేఁడనిగదా గిడుగువారు చెప్పిరి.

బ్రహ్మయశాస్త్రిగా రెంతసునిశితవిమర్శకుఁడో యంత కర్మవీరుఁడు. ఎడతెఱపిలేక వ్యాసములు వ్రాయుచు, నుపన్యాసము లిచ్చుచు, సంస్థల స్థాపించుచు ధార్మికవైజ్ఞానికవిషయ ప్రబోధముచేసిన పుణ్యచరిత్రులు వీరు. చిన్ననాఁటనే నాటకకళాభిరుచికలిగి "ఆర్యబృందానంద సంధాయిని" యనునాటకసమాజము నెలకొల్పి రని చెప్పుదురు. అందు వీరిచేతనే వ్రాయఁబడిన "త్రిపురాసురవిజయవ్యాయోగము" వీరేశలింగముపంతులుగారి "శాకుంతలము" మున్నగునవి ప్రదర్శింపఁబడెనఁట. భగవద్భక్తినిగూర్చి ప్రజాసామాన్యమునకుఁ బ్రబోధము చేయఁదలఁచి 1880 లో 'భక్తసమాజము' పేరితో నొకసంస్థ నెలకొల్పి, దానిపక్షమునఁ బ్రతిగ్రామమునకుఁ బర్యటనము గావించుచు నుపన్యాసము లిచ్చుచుండెడి వారఁట. 1833 'ఆర్యమతబోధిని'యను మఱొక సమాజము నిలిపి 'వివేకానంద పుస్తక

'భాండాగారము' వెలయఁజేసిరి. ఈరీతిగా హిందూమతప్రచార మునకు యావచ్ఛక్తి వినియోగించి సత్ప్రచారము చేసిన సత్పురుషుఁడీయన, 'ఆర్యమతబోధిని' మాసపత్రిక 1905 లో వీరి సంపాదకత్వమున వెలువడుట మొదలయినది. ఈపత్రిక వలన బ్రహ్మయ్యశాస్త్రిగారి పేరు నలుమూలల వ్యాపించినది. సంఘసంస్కర్తల యుద్దేశములు సన్నగిల్లఁజొచ్చినవి. వీరేశలింగముగారి సంఘసంస్కరణ మహోద్యమమునకు వ్యాప్తి తగ్గినది. ఆసమయముననే పంతులుగారు 'సత్యవాదిని'యను పత్రికను స్థాపించుచు నిట్లు వ్రాసినారు 'వెయ్యగా వెయ్యగా వెఱ్ఱివాఁడే గెలిచె నన్నట్లీయనవ్రాఁతలు జనుల భ్రమపెట్టి నేను పూనినమహా కార్యమునకుఁగూడ విఘాతము కలిగించుచున్నందున....'

ఆనాఁడు 'ఆర్యమతబోధిని' చదువని యాంధ్రుఁ డుండి యుండఁడు. ఆపత్రిక యావిధముగాఁ బదునైదేండ్లు నడచి యమూల్యముగ సంఘసేవ యొనరించినది. హిందూమతమును గూర్చి యెవరు నిరసనవ్యాసము వ్రాసినను బ్రహ్మయ్యశాస్త్రిగారే ప్రత్యుత్తరము వితర్కకులు నిరుత్తరులగునట్లు వ్రాసెడివారు. శ్రీ శాస్త్రిగారు మతమునేగాక సారస్వతమును గూడ నడుముకట్టి సేవించిరి.

మంత్రిభాస్కరుని గూర్చి 'కవులచరిత్ర'లో వ్రాసిన విషయములు సరిగా లేవని 'భాస్కరోదంతము' ప్రత్యేకము

గా వ్రాసి వెలువరించిరి. వీరు రచించిన 'నన్నయభట్టారకచరిత్రము'లో ననేకసిద్ధాంతములు భాషాప్రపంచమునఁ జిరస్థాయులై నిలువఁగలిగినవి. 'కాగడా' శబ్దమునుగుఱించి వీరు కూర్చిన చిన్నపొత్తము నరసిన వీరికిఁగల భాషాశాస్త్రవిషయ పరిజ్ఞానము విశదము కాఁగలదు.

ఈయన పద్యకవిత్వముకూడఁ జక్కనిశైలిలో వ్రాయఁగలరు. భారతీస్తవగీతములు, గడ్డిపఱక, కోకిలగీతములు, గోమహిషసంవాదము, నావిబుధలోక సందర్శనము, మొదలగు ఖండకృతులు గనిన వీరిపద్యకవితాధోరణి యెఱుకపడును. 'విబుధలోకసందర్శనము'నుఁ గూర్చి యొకవిచిత్రగాథ కలదు.

1930 సం॥ సెప్టెంబరు నెలలో కాశీభట్ట లింగమూర్తి యను వాయన రాజమహేంద్రవరమున మరణించెను. హిందూపత్రికాలేఖకుఁడు పొరపాటున బ్రహ్మయ్యశాస్త్రిగారు చనిపోయినట్లు 'హిందూపత్రిక'కు లేఖ వ్రాసి పంపెను. 'హిందూ' పత్రికను జూచి 'ఆంధ్రపత్రిక'యు నావార్త వెలువరించినది. దానినిబట్టి నాలుగైదునాళ్లలో నీదుర్వార్త నలుమూలల వ్యాపించినది. సంపాదకీయవ్యాసములు, సానుభూతిసభలు, సాంత్వనలేఖలు బయలుదేఱినవి. బ్రహ్మయ్యశాస్త్రిగారు హాయిగాఁ గాకినాడలో గ్రంథరచనము చేసికొనుచునేయున్నారు. ఈక్షేమవార్త మరల ఆంధ్రపత్రికకుఁ బంపఁబడినది. పత్రికాసంపాదకులు తా మసత్యవార్తను విశ్వసించి యిటులు వ్రాసి

సందులకు వగచుచు బ్రహ్మయ్యశాస్త్రులుగారు పూర్ణారోగ్యవంతులుగా నుండుటకుఁ బరమానందము ప్రకటించిరి. ఈచమత్కారవిషయమును శాస్త్రిగారు 'నావిబుధలోకసందర్శన' మనుకావ్యమున వ్రాసి తమమధురకవితాధారను తెలుఁగువారికిఁ జూఱలిచ్చిరి.

తునిసంస్థానాధీశ్వరు లీవిమర్శకాగ్రేసరునిచే రెండువత్సరములు లుద్యోగమునకు నెలవుపెట్టించి 'పెద్దాపుర సంస్థానచరిత్ర' వ్రాయించిరి. వీరి చారిత్రకపరిశోధన కది యాదర్శము. మాధవవిద్యారణ్యులు, శిష్టు కృష్ణమూర్తికవి, నారాయణభట్టు నాచన సోముఁడు మున్నగువారి ప్రత్యేక జీవితములు వ్రాసిన చరిత్రజ్ఞుఁ డీతఁడు. వీరి వక్తృత్వ మనన్యసామాన్యము. ఉపన్యాసము నడుమ నెవరైనఁ బ్రతికక్షులు వికటప్రశ్నములు వేయఁగా వీరు సద్యస్స్ఫురణము కలిగి చక్కని సమాధానము చెప్పి మఱి మాటాడ నిచ్చెడివారు కారు. మాట మధురము. భావము తీవ్రము. దీనికి బ్రహ్మయ్యశాస్త్రిగారు పెట్టినదిపేరు.

ఇట్టి మహితాశయుండైన విమర్శకాగ్రేసరుఁడని, మహోపాధ్యాయుఁడని, ఉపన్యాసపంచాననుఁడని, ఆర్షమతోద్ధారకుఁ డని బిరుదము లన్వర్థములు కాకుండు నెట్లు ?

వావిలికొలను సుబ్బారాయకవి

౧౮౬౩–౧౯౩౯

భారద్వాజగోత్రజులు. ఆపస్తంబసూత్రులు. గోల్కొండ వేపారి. తల్లి: కనకాంబ. తండ్రి: రామచంద్రుడు. జననము 1863–నిర్యాణము 1939 విరచితకృతులు: శకుంతలచరిత్ర, సులభవ్యాకరణము, సతీహితచర్య, ఆర్యకథానిధి (ఆరు భాగములు) నలచరిత్ర, గర్భిణి, హరిశ్చంద్రచరిత్ర, ఆంధ్రవాల్మీకిరామాయణము, కుమారహితచర్య, కుమారాభ్యుదయము, కృష్ణలీలామృతము, కౌసల్యాపరిణయము, ఏకశిలానగరద్వయ వివాదసంగ్రహము, హనుమంతచరిత్రము, భవతారకలీల, బాలకహితచర్య, భగవద్గీత, కృష్ణావతారతత్త్వము. మున్నగునవి.

శ్రీ సుబ్బారావుగారు పండితకవులుగా పేరు సంపాదించిరి. భక్తాగ్రేసరులుగా కీర్తి గాంచిరి. లోకమున గొందఱకు పాండిత్యకవిత్వములు పురాకృత విశేషమువలన కలిగి యుండవచ్చును. అట్టివా రాపాండిత్యకవిత్వ ప్రకర్షమును దేశమున వెల్లడించుటకు రామాయణము రచింపవచ్చును భాగవతము వ్రాయవచ్చును. అంతమాత్రమున నట్టికవులకు దైవభక్తి దైవ విశ్వాసము సంపూర్ణముగ నుండు ననుట పొసగదు.

అట్లుగాక, మనసుబ్బారావుగారి దైవభక్తి యవ్యాజసిద్ధమైనది. దైవభక్తియే వీరికి కవిత్వలక్షణము చెప్పినది. దైవభక్తియే యీయనను పాండిత్యవంతు నొనరించినది. భాగవతరచ

యుత పోతనామాత్యుఁడే యిందులకుఁ బ్రథమోదాహరణము. వీరిని మొదట భాగవతులని, పిదపఁ బండితుగ్న, చివరఁ గవులని చెప్పుట క్రమానుగుణము. సుబ్బారావుగారికిఁ బోతన్నపైఁ బెద్దయభిమాన మున్నది. నరకృతుల నీయక పోవుటలోను భగవద్భక్తి పారవశ్యములోను వీ రిద్దరు సహపాఠులు. కవితారచనయందు మాత్రము వీరికి పెద్దయంతర మున్నది. భాస్కరరామాయణమునకు వెనుకను ముందునుగూడఁ దెలుఁగులో నెన్నో రామాయణములు వెలువడినవి. కాని తెలుఁగుభాగవత మొక్క పోతనామాత్యరచితమే. ద్విపదభాగవత మొం డున్న దనినను నది ప్రచారములో లేదు. ఆధునికులలో నైదారుగురు యథా వాల్మీకి రామాయణములు రచించినవారును, రచించుచున్నవారును, రచింపఁదలంపు గలవారును గలరు. భాగవతము దరి కెవ్వరును బోఁజూచుట లేదు. ఇది పోతనమహాకవిలోని విశేష మేమో ? ఇట్టి కవివరునిపై మన సుబ్బారావుగారెట్టి యభిప్రాయము ప్రకటించిరో చూడుఁడు.

తుచ్ఛులు సరిగా దనినను
స్వచ్ఛపుఁబోతనకవిత్వ సంపద చిమనే
నేచ్ఛ జలిచి దూషించిన
నచ్ఛపవిత్రతను భావ మంటునె యున్నే ?

(రామాయణ పీఠిక.)

వా. సు. దాసుగారి చేతిలోఁ జాలమంది విమయస్తులు పరమ భక్తులైరి. వీరు 'భక్తసంజీవని' యను మాసపత్రిక కొన్ని వత్సరములు వెలువరించిరి. దైవ, భాషాసేవ లొకదాని నొకటి మించునట్లు గావించి ధన్యులైన సుబ్బారాయకవిగారు వాల్మీకి రామాయణము యథామాతృకముగా నాంధ్రీకరించిరి. కళాప్రపూర్ణ జనమంచి శేషాద్రిశర్మగారొక రిట్లు వ్రాసిరి. వా సు. దాసుగారి రామాయణకవితలోఁ బ్రౌఢతకు లోపములేదు. వీరు రామాయణము నిర్విఘ్నముగా రచించి తరించిరి.

కనులకుఁ గలఁకయు గరళంబు మదికిని
తపియింపఁ జేయు విత్తమ్ము లేదు
కాళ్లబందా లుర్రి తాళ్లు కుత్తుకకునా
బిడ్డల జంజాట మద్దు లేదు
మంచిసెబ్బెర లెద స్మరియింపనీయని
యంతటి భోగంబు లమరలేదు
ఈపూఁట హరిహరీ! యేపూటఁ గడమనఁ
దారిద్ర్యభీతి యింతయును లేదు
రాముఁ దలఁపఁజేయు నామయం బుండంగ
సౌఖ్య మరయుపొంతె జాయ యుండ
నింతవలను గలుగ నిక్కువ శ్రీరాముఁ
దలఁపకున్న నెపుడు దలఁచువాఁడ.

(శ్రీ రామాయణ పీఠిక.)

రామాయణరచనమున వీరియుద్దేశమిది. వీరు యావజ్జీవనమును కోదండరామస్వామికే ధారవోసిన భక్తులు. ఆయాలయమును పునరుద్ధరించుటకు వీరాంధ్రమున నెరిగి పెక్కువేలు సంపాదించి భగవదర్పితము గావించిరి.

పాపము! సుబ్బారావుగారికిఁ జిన్నతనముననే పితృవియోగము కలిగినది. పినతండ్రిగారగు లక్ష్మణరావుగారి పోషణమున విద్యాబుద్ధులఁ గఱచి పెద్దచదువు చదివిరి. ౧౧ వత్సరములు రెవెన్యూ ఇనస్పెక్టరు పనిచేసి, చెన్నపురి సర్వకళాశాలలోఁ బ్రధానాంధ్రపండితపదవి నలంకరించిరి. పుష్కలముగా ధనమార్జించిరి. చేతులార నర్థుల కిచ్చుకొనిరి. ఒక ఆంధ్రవాల్మీకి రామాయణమేగాక పేరుదెచ్చుకొనిన కృతులు కుమారాభ్యుదయము, కౌసల్యాపరిణయము, సుభద్రావిజయము మున్నగునవి రచించిరి. 'సులభవ్యాకరణము' వ్రాసిరి. ఇది వజ్ఝల చిన సీతారామశాస్త్రి ప్రభృతులు మెచ్చుకొనిరి. వచనగ్రంథములెన్నియో వీరు రచించిరి.

కడపకును నందలూరునకును నడుమనున్న పల్లెటూరు ఒంటిమెట్ట. కోదండరామస్వామియాలయ మిచటనే యున్నది. ఈరామస్వామికే పోతన భాగవత మర్పించెను. ఈరామస్వామికే వాసుదాసు రామాయణ మొసఁగెను. ఇద్దరును ధన్యులు.

దాసు శ్రీరామకవి

౧౮౬౪–౧౯౦౮

ఆఱువేల నియోగిబ్రాహ్మణుఁడు. హారితసగోత్రోద్భవుఁడు. తండ్రి: కన్నయమంత్రి. తల్లి: కామాంబ. జననము 1864. నిధనము 1908. పుట్టుక: కృష్ణామండలములోని దూరాడలో. మృతి: గోదావరిమండలములోని ఉప్పు ఏలూరులో. ఈతని ప్రత్యేకగ్రంథములు ౩౪. ౧ ఆచారనిరుక్తి ౨ దురాశాపిశాచభంజని ౩ వైశ్య ధర్మదీపిక ౪ ఆంధ్రవీథి ౫ అభినయదర్పణము ౬ కృతులు ౭ స్వరజతులు ౮ పదములు ౯ జానకీపరిణయనాటకము ౧౦ మనోలక్ష్మీవిలాసనాటకము ౧౧ అచ్చతెనుఁగు అభిజ్ఞాన శాకుంతలము ౧౨ రత్నావళి ౧౩ మాలతీమాధవము ౧౪ మాళవికాగ్నిమిత్రము ౧౫ ముద్రారాక్షసము ౧౬ ఉత్తరరామచరితము ౧౭ మహావీరచరితము ౧౮ కురంగగౌరీశంకరము ౧౯ మంజరీ మధుకరీయము ౨౦ సంగీతరసతరంగిణి యను బుద్ధనాటకము ౨౧ తర్కకౌముది ౨౨ అభినవగద్యప్రబంధము ౨౩ సాత్రాజితీవిలాసము ౨౪ లక్షణావిలాసము ౨౫ ఆంధ్రదేవీ భాగవతము ౨౬ తెలుఁగునాఁడు ౨౭ సూర్యశతకము. ౨౮ భృంగరాజమహిమ. ౨౯ సంగీతరసతరంగిణి మున్నగునవి.

దేవీభాగవతము పదునెనిమిదివేల గ్రంథము. దాని నయిదునెలలలో గద్యపద్యాత్మకముగా నాంధ్రీకరించి యాఱవనెలలో నచ్చున కిచ్చిన యాశుకవిసింహులు దాసు శ్రీరాములుగారు. ఆశుకవితమైనను నంద మెచ్చుటకు గొఱవడలేదు. దేవీభాగవత

మును మొట్టమొదటఁ దెలిఁగించినకవి ములుగు పాపయారాధ్యుఁడు. దేవీభాగవతమును మొట్టమొదటఁ బ్రచురించినకవి దాసు శ్రీరాములుగారు. తిరుపతి వేంకటకవులును దీని నతి మనోహరముగా ననువదించిరి. నేఁటి కీయుభయకవుల గ్రంథములును ముద్రణము నందియున్నవి. త్రిపురాన తమ్మన దొరగారు కూడ దీని ననువదించినటుల తెలియును. అదికూడ నచ్చుపడినచో నాంధ్రీకృతప్రకటిత దేవీభాగవతముల సంఖ్యనాలుగు.

శ్రీ రామకవిగారు తల్లిదండ్రుల కేకైకపుత్రులు. ఆకారణమునఁ జిన్ననాఁటినుండియుఁ గడు గారాబముగాఁ బెరిగిరి. కృష్ణామండలములోని 'అల్లూరు' వీరి పూర్వులకుఁ బూర్వప్రభువు లొసంగిరి. అందుచే వీరి జీవనమునకు లోటులేదు. తొలుత వీరిని బందరు నోబిలుపాఠశాలకుఁ జదువుటకుఁ బంపించిరి. అచ్చట నాంగ్లము, పారశీకము చదువుచుఁ బదిమాసము గడపిరి. ఈతనిపసిబాలుని కుశాగ్రమతికి నివ్వెఱపడి నోబిలుదొర తనయింటికి నడుమనడుమఁ దీసికొనిపోవుచు నతనికిఁ బుస్తకములిచ్చి ఫలాహారములు పెట్టుచుండెడివాఁడఁట. ఇది యెఱిఁగి శ్రీరామకవితల్లిదండ్రులు క్రైస్తవమత వాసన వీని కెక్కడఁ గలుగునో యని యాచదువునకు స్వస్తిచెప్పించి యింటికిఁ గొనిపోయిరఁట.

క్రమముగాఁ బండితసాహాయ్యమునఁ గొంతసంస్కృతాంధ్రజ్ఞానము నార్జించి కవిత చెప్ప నారంభించినాఁ డీతఁడు,

12 వ యేఁట వ్రాసినను వీరి సోమలింగేశ్వరశతకము ప్రౌఢముగా నున్నది. ఆకాలమున శతావధానప్రదర్శనమునఁ బ్రసిద్ధి నందిన మాడభూషి వేంకటాచార్యులవారు నూజవీడున సంస్థాన విద్వాంసులుగా నుండిరి. ఈయన పేరుఁబ్రబిశ్వలు శ్రీరామకవి గారు తఱచువినుచుండెడివారు. వీరికిని శతావధానము చేయవలె నని సంకల్పము ప్రబలినది. సంస్కృతవిద్యాభ్యాసము గావింపవలె నని జిజ్ఞాసయు హెచ్చినది. ఒకనాఁటి తెల్లవాఱుజామునఁ దల్లిదండ్రు లెఱుఁగకుండ నూజవీటికిఁ బయనమయి వేంకటాచార్యులవారిని సందర్శించి వారి యాదరమున నొక యవధానము గావించెను. అప్పు డాయన యీకవికిశోరుని కవితాధారకు, మతినైశిత్యమునకు మెచ్చి "పదిరెండేడుల యీడునం గవితఁ జెప్పంజొచ్చి వ్యస్తాక్షరీ" ఇత్యాదిపద్యముతోఁ బ్రశంసించెను. వారికడఁ గొంతసంస్కృతభాషాజ్ఞానము సంపాదించి మరల నింటికి వచ్చి సాత్రాజితీవిలాసము, (యక్షగానము 14 వ యేఁట వ్రాసినది) పంచనృసింహక్షేత్రము, శుకరంభాసంవాదము, కృష్ణార్జునసంగ్రహము మున్నగు కొన్నికబ్బములు లల్లి 18 వ యేఁట వాగీపల్లి గీర్వాణవిద్యాపీఠమునకుఁ బోయి సాహిత్యగ్రంథములు, సిద్ధాంతకౌముది చదివి తనకవితకుఁ బాండిత్యపు మెఱుఁగు పెట్టెను.

తరువాత 'సెకండుగ్రేడుప్లీడరు' పరీక్షలో నుత్తీర్ణులై బందరున్యాయవాదిగాఁ బ్రవేశించిరి. బందరుపౌరులు నాఁడు

వీరి పాదములు వెండిపూలచేఁ బూజించి, బంగారుపూలచే శిరము నర్చించి పల్లంకి నెక్కించి బ్రహ్మరథము పట్టిరని విందుము. ఉద్యోగము చేసికొనుచు వ్యాఖ్యానరచనము గావించుచుఁ గవితారచనము. 1884 లో జిల్లాకోర్టు పట్టా పొంది యేలూరు 'సబార్డినేటుకోర్టు'లోఁ బండ్రెండేండ్లవిచ్ఛిన్నముగా నుద్యోగధర్మము నిర్వహించిన న్యాయవాది యీయన. శ్రీరామపండితుఁ డెంతధనసంపాదకుఁడో యంతదాత. పండితులకుఁ గవులకు నీయన యెన్నో సన్మానములు గావించె. కవులయెడ సహజముగ నుండునసూయాదిగుణములు వీరియెడఁ గనఁబడవు. సంగీతాభినయగ్రంథములు చాల రచించిన కళావిదుఁ డీయన. జ్యోతిశ్శాస్త్రమున మంచి ప్రవేశము. 1901 లో "శ్రావణమాస మధికమా- ఆషాఢమాస మధికమా ?" యను చర్చ రాజమహేంద్రవరమున జరిగెను. దీని పరిష్కరణమునకు ముప్పది పండితులేర్పడిరి. నాఁడు వీరి సిద్ధాంతమే నెగ్గిన దని పలువురు ప్రశంసించిరి. ఇదిగాక సంఘసంస్కరణము, మతాచారములు, ధర్మము, లౌకికనీతులు మున్నగు విషయములను గుఱించి వీరనేకవ్యాసములు వెలువరించిరి. 1880 సం॥లో 'కల్పవల్లి' యను పత్రిక ప్రకటించిరి. ఉపన్యాసము లిచ్చిరి.

అచ్చతెనుఁగున నిర్బంధము కలిపించుకొని యత్యంత మనోహరముగా నభిజ్ఞానశాకుంతలము నాంధ్రీకరించిన కవీంద్రు డీయన. మాలతీమాధవము, మహావీరచరితము, మాళవికాగ్ని

మిత్రము మొదలగునాటకము లెన్నియో యాంధ్రీకరించి ఘనత గాంచిరి.

వీరి కావ్యప్రపంచమున జిరస్థాయిగా నుండునది దేవీ భాగవతము. రసవిలసితముగా నున్నది "తెలుఁగునాఁడు". ఇది స్వతంత్రపుఁగబ్బము. ఇందలిపద్యములు స్వభావసిద్ధములు. మందునకు రెండు పొందుపఱుతును.

లేవకు 'లెండు లెం' డనిన లేచినవా రయిదాఱం డటాలునం
బోవరు పోవుచున్నలిచిపోదుము పోదుము త్రోయకుండటం
చీవరు నందు గేస్తు నలయింతురు పెండిలిలో సదస్యనం
భావనవేళఁ జూడవలె బాపనసాములసాము లన్నియున్.

నమ్మిన నమ్మకున్న నది నావశమా? జను లాడికొన్నవా
క్యమ్ములు నేనుఁ జెప్పెదభయంకడిరోపడకో, నియోగిలో
క మ్మనివార్యకార్యమటక మ్మవుఁగాని పరోపకార శూ
న్యమ్ములు స్వప్రయోజనపరాయణమ్ములు దలపోయ నిద్ధరన్.

చెళ్లపిళ్లకవి వ్రాసినట్లు లిక్కాని కవిత జనరంజకము, లోకానుభవ వ్యంజకము నైయున్నది.

అస్సే చూస్సివషే వొషే చెప్రడషే అస్లాగషే యేమిషే
విస్సా వజ్ఝులవారి బుజ్జినవ ఆవిస్సాయి కిస్సారుషే
విస్సం డెంబటివాడె? యేళ్లు వరిషే......
ఈపద్య మీయనిదే.

ఈయన పోతనవలె సహజపాండిత్యుఁడు. అతఁడు భాగవతము నాంధ్రీకరించిన నితఁడు దేవీభాగవతము నాంధ్రీకరించినాఁడు. ఈయన కవితాసంపన్నుఁడే గాక మోహనరూప సంపన్నుఁడు కూడ నని చూచినవారు చెప్పుదురు.

ధనము, రూపము, విద్య, వితరణము, వినయము, వివేకము కలిగిన యీ శ్రీరామపండితునకుఁ బుత్రు లాఱుగు రుదయించి పెంపొందుట యెంతటియదృష్టమో పరికింపుఁడు. కుమారులకు కేశవనామములను నామములుగా నుంచెను. శ్రీరామకవి సర్వథా ధన్యుఁడైన కవివతంసుఁడు. ఆంధ్ర దేవీభాగవతరచయితలగు శ్రీ ములుగు పాపయారాధ్యుఁడు, దాసు శ్రీరామకవి, తిరుపతి వేంకటకవులు, త్రిపురాన తమ్మనకవి తెలుఁగువారికి వందనీయులు.

ఆచంట వేంకటరాయ సాంఖ్యాయన శర్మ

౧౮౬౪–౧౯౩౩

ఆఱువేల నియోగిశాఖాబ్రాహ్మణులు. సాంఖ్యాయన సగోత్రులు. తండ్రి బాపిరాజు. తల్లి నరసాంబ. జననము 1864. నిర్యాణము 1933. వీరిపూర్వులు గోదావరీమండలము లోని ఆచంటగ్రామమునఁగాఁపురముండెడివారు. సాంఖ్యాయనశర్మగారి తల్లిదండ్రులు నాగావళీ నదీప్రాంతములకు వెడలివచ్చిరి. కాఁగా వీరు విశాఖపట్టణమండల నివాసులు. గ్రంథములు: సుధానిధి (కావ్యము) మనోరమ (కావ్యము) పార్థపరాజయము,అవదాతకలభకము (స్వతంత్రనాటకములు) విక్రమోర్వశీయము, ఉత్తరరామచరిత్ర (ఆంధ్రీకరణములు) రహస్యదర్పణము, ఆంధ్రపద్యావళి మున్నగునవి. ప్రచురించిన పత్రికలు: సుజనప్రమోదిని, కల్పలత.

వేంకటరాయ సాంఖ్యాయన శర్మగారు మహోపాధ్యాయులని ఆంధ్రభీష్ములని కొనియాడఁబడిన ప్రసిద్ధపండితులు. వీరు పండితులుగాను, కవులుగాను, పత్రికాసంపాదకులుగాను, విమర్శకులుగాను, మహోపన్యాసకులుగాను తెలుఁగునాఁటఁ బేరు సంపాదించిరి. సాంఖ్యాయన శర్మగారు స్ఫురద్రూపి. ఆకారమున కనుగుణమగు ప్రజ్ఞ. ప్రజ్ఞకుఁ దగిన వాక్చాతుర్యము. ఈయన యుపన్యాసవేదిక నెక్కినచో నెట్టివాఁడైన కిక్కురుమనుటకు వీలులేదు. సమయస్ఫురణము, చాతుర్యము, పరేంగితజ్ఞత గల యుపన్యాసకులలో నీయన యగ్రేసరుఁడు. సమయోచితము సరసము నగుహాస్యము వీరిమాటలలో నుండి యెటటి

వారిని మద్గుల నొసఁగించెను. సాంఖ్యాయనశర్మగారి వాక్స్థాన మున నేయుచ్ఛ్రగహము లున్నవోగాని యీయన యంతయంద ముగాఁ బొందికగా మాటాడునారు. సరస సంభాషణమునకుఁ గూడ గొప్ప ప్రతిభ యుండవలయును. మహామహోపాధ్యా యులు పరవస్తు వేంకటరంగాచార్యులు, కొక్కొండ వేంకటర త్నముపంతులు మనోహరముగా భాషించువా రని వినుదుము. మంగళంపల్లి సర్వేశ్వరశాస్త్రి, బులుసు పాపయ్యశాస్త్రి మాటలలో ధ్వను లుపయోగించెడివారఁట. "అర్కశుష్క ఫలకోమలస్తనీ, పెద్దిభొట్లగృహిణీ విరాజతే" ఇత్యాది మహా వాక్యములకుఁ గర్తలగు పెద్దిభొట్లుగారు చాటూక్తిచతురుఁ డని ప్రసిద్ధి. నేఁడు చిలకమర్తికవి, చెళ్లపిళ్ల వేంకటశాస్త్రి వేదము వేంకటరాయశాస్త్రి చతురభాషణులలోఁ బేరుమోసి నవారు. వీరిమాటలు లోకులు చెప్పుకొని యానందించుచుం దురు. సాంఖ్యాయనశర్మగారిసంభాషణముకూడ దేశప్రసిద్ధ మైనది. వీరిది పండితైకరంజకమైన వక్తృత్వమే గాదు. ప్రజా సామాన్యమునకు సబోధమగు మాటనేర్పు. పైని మన మను కొనినవారందఱును బండితపామరమనోరంజకముగా మాటాడు వారే.

సాంఖ్యాయనశర్మగారు కవిత్వము వ్రాసెను. చిత్రలేఖ నము నేర్చెను. సంగీతము నెఱిఁగెను. నాట్యశాస్త్రము తెలిసి కొనెను. పదార్థవిజ్ఞాన రసాయనశాస్త్రములు, భూవృక్ష క్రిమి

కీటక ఖనిజతత్త్వము, ప్రాచీనాధునాతన హైందవరాజ్యాంగ విశేషములు చక్కఁగాఁ బరిశీలించెను. వీరి ప్రజ్ఞాదర్పణమునఁ బ్రతిఫలింపనికళ లేదు. కుశాగ్రబుద్ధియగుటచే సంస్కృతాంధ్రములలోఁ జిన్ననాఁటనే గొప్పసాహిత్య మలవఱచుకొనెను.

క్రీ. శ. 1880 ప్రాంతమునఁ దెలుఁగుదేశమున వ్యాప్తములోనున్న ఆంధ్రభాషాసంజీవని (కొక్కొండ వేంకటరత్నము గారిచేఁ బ్రకటితము) మందారమంజరి, ప్రబంధకల్పవల్లి మున్నగుపత్రికలు చదువుచుండుటచే సాంఖ్యాయనశర్మగారికిఁ బత్రికాప్రచురణోత్సాహము చిన్నతనముననే కలిగినది. నాఁటికాయన వయస్సు పదునెనిమిదియేండ్లకు లోఁబడియుండును. అప్పుడు 'సుజనప్రమోదిని' యను పేరితో నొకమాసపత్రిక సతువ నారంభించిరి. దాని తొలిసంచిక 10-6-1881 సం॥ నాఁడు వెలువడినది. 'సుజనప్రమోదిని'తో శర్మగారి నాంధ్రదేశము కొంచెము తెలిసికొనినది. 1885 లో వీరు శతఘంటకవిత్వము చెప్పిరఁట. ఆపద్యము లలభ్యములు. ఆంగ్లభాషాకృషి సేయునెంచి 'మిడిల్‌స్కూలు' పరీక్షకుఁబోయి రాజధానిలోఁ బ్రథములుగా నెగ్గిరి. తరువాత న్యాయవాది పరీక్షకుఁ జదివి కృతార్థులై పార్వతీపురము మునసబుకోర్టునఁ బనిచేసిరి. లౌకికోద్యోగము చేయుచున్నను సాహిత్యవ్యవసాయము వీడక గ్రంథరచనము చేయుచు 1892 లో 'ఆంధ్రపద్యావళి'యను పేరఁ దమఖండరచనల నొకసంపుటముగా వెలువరించిరి. తరువాత 'రహస్యదర్పణము'

ముద్రించిరి. అంతదదృశ్య ప్రపంచరహస్యములు, క్రిమికీటక పక్షిజంతు యాత్రాదిరహస్యములు మొదలగువానిపై నపూర్వ పరిశోధనము కలదు. విక్రమోర్వశీయము, ఉత్తరరామచరిత్రము భాషలోనికిం బరివర్తించిరి. వీని కంతప్రశస్తి రాలేదు. 1903లో 'కల్పలత'యను విజ్ఞానవిషయక మాసపత్రిక నెలకొల్పిరి. ఆక ల్పలత రెండేండ్లలో యశోలతయై యాగిపోయినది. మరల 1919 లో దాని లేవదీసి కొంతకాలము నడపిరి.

శర్మగారు తెలుగునం జరిగిన యెన్నోమహాసభలకు ఆధి పత్యము వహించిరి. 1923 లో గుంటూరుమండలమునందలి 'నందూరు'న జరిగిన యాఱవ యాంధ్రసారస్వతసభకు వీరధిప తులు. ఆపరిషత్తునందే వీరిని మహోపాధ్యాయ బిరుదమున సత్కరించిరి. 1924 లో ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్రయోదశవార్షి కోత్సవమునకు వీరు సభాపతులు. 1929 లో దెనాలియందు జరిగిన ప్రథమాంధ్రనాటక కళాపరిషత్తునకు శర్మగా రాధ్య క్ష్యము సభ్యప్రార్థనముపై నంగీకరించి యద్భుతముగా సభను నిర్వహించిరి.

ఈవిధముగా మహాసభల కధ్యక్షులై, మహోపన్యా సకులై మహోపాధ్యాయులు డనిపించుకొనిన సాంఖ్యాయన శర్మగారి కవితా విశేషము లింకం జవిచూతము. ఈయన కవిత రసస్ఫోరకము. సరళపదభరితము.

పట్టిన దెల్లం బైడియగు భంగిని పల్కినపల్కు పద్యమై
యుట్టిపడంగం జెప్పినది యొప్పిన వేదము కాంగ పల్కుథల్

కొట్టినపిండిగాఁ గవితఁగూర్చిన ధన్యుల లోకమాన్యులన్
బుట్టను దిక్పుతం బొడమి పూజ్యతగాంచినవారి నెన్నదన్.

"సుధానిధి"

ఆటవెలఁదు లున్న తేటగీతములున్న
మనసు కరఁగిపోవు మంచుపగిది
ఆట లేక తేటపాటయు లేకున్న
వెలఁదు లున్నఁ జాలు లేవరాలు.

"ఆటవెలఁదులు తేటగీతములు"

మగువలకెగాని చన్నాలు మగల కెందు
పొడమ వనుమాట లన్నియు బూటకములు
పురుషు లేఁకమీఁద స్తన్యంబు వొడమునట్లు
రొమ్ము సవరించుకొనుట కార్యమ్ముకాదె ?

"సంఘసంస్కరణము"

"బహిస్సర్వాకార ప్రవణరమణీయం వ్యవహరన్" అను భవభూతి శ్లోకమున కీకవియాంధ్రీకరణపుమచ్చు నిచ్చినచో వీరిశక్తి తెలియఁగలదు.

మన సెటులుండనీ, పయికి మాటలఁ జేఁతలచేత లోకరం
జన మొనరింపుచున్ దనరుస్వల్పపుదోషములైన వాఁచుచున్
జనులను మోసపుచ్చి యొరుచాతుర్వన నేర్పరితాఁ దటస్థుఁడై
తనపనిచక్కఁబెట్టుకొనుఁ దాల్చును బిమ్మటమానవుం ద్రయున్

పానుగంటి లక్ష్మీనరసింహరావు

౧౮౬౫–౧౯౪౦

మధ్వమతస్థులు. తండ్రి: వేంకటరమణార్యుఁడు. తల్లి: రత్నమాంబ. నివాసము. రాజమహేంద్రవరము, పిఠాపురము. జననము 1865 సం. నిర్యాణము: 1-1-1940 సం. రచితగ్రంథములు: సారంగధరచరిత్ర, వృద్ధవివాహము, రాధాకృష్ణ, నర్మదాపురుకుత్సీయము, సరస్వతి, దుష్టప్రధాని, ఆనందనాథ, కల్యాణరాఘవము, కంఠాభరణము, విజయరాఘవము, కోకిల, విప్రనారాయణచరిత్ర, విచిత్రసమావేశము, విచిత్రమరణము, బుద్ధబోధసుధ, వీరమతి, పూర్ణిమ, ప్రచండచాణక్యము, (ఇత్యాదినాటకములు.) హాస్యవల్లరి, పతనము, మంజువాణి, జగన్నాథమూర్తి, మోసము, జలజ, సాక్షి (6 భాగములు)

సాక్షివ్యాసములు చదువనియాంధ్రు లుండరు. జంఘాల శాస్త్రిగంభీరోపన్యాసము, వాణీదాసుఁడు, కాలాచార్యుఁడు, బొఱ్ఱయ్యసెట్టిగారల మాటలును తెలుఁగువా రెల్ల నెఱిఁగినవే. వారి నాటకములమాట యటుండనిచ్చి సాక్షివలనఁ బానుగంటి వారిని దలఁచుకొని నవ్వుకొనుచుందుము. ఆంధ్రపత్రికాపాఠకులు సాక్షివ్యాసములకొఱకుఁ గాళ్లు విఱుగఁద్రొక్కుకొనినదినము లెన్నియో యున్నవి. కాని పంతులుగారి షష్టిపూర్తిసందర్భమున కొకయాంధ్రుఁ డేని నడుముగట్టినపాపానఁ బోలేదు. సాక్షి యాంగ్లములోని spectator అనుగ్రంథమునకుఁ దెలిసికొనఁ జాలనిఛాయ యని చెప్పుదుముగాక! అయిననేమి ?

తెలుఁగుజాతికి 'సాక్షి' యొక యుజ్జ్వలజ్ఞానదీపము. మన సంఘమును, మనజాతిని, మన వాఙ్మయమును, మన దురాచారములను, మెత్తమెత్తగా నెత్తిపొడుచుచు సంస్కరింపఁజూచిన మహాగ్రంథము 'సాక్షి'

లక్ష్మీనరసింహారావుపంతులుగారు స్త్రీలు- మతము- నాగరకత- వేదాంతము. విద్యావిధానము- రాజకీయములు- మున్నగు విషయములను గూర్చి యెక్కువ చర్చింతురు. పంతులుగారికి దేశభాషయం దింతింత యనరాని యభిమానము. దేశీయభాషలో నుపన్యసింపలేని యధ్యక్షునిగూర్చి పంతులుగారు ప్రకటించిన యాగ్రహ మసమానము. ఇది 'స్వభాష' యను (సాక్షి మూఁడవసంపుటము) వ్యాసమునఁ గాననగును. స్నానసంధ్యాదివిధులను వదలివేయుట భారతీయులకు ధర్మము కా దని చెప్పు ప్రాచీనాచారపరాయణులు శ్రీ పంతులుగారు. వారి వేదాంతోపన్యాసములను బట్టిచూచిన వారద్వైతవాదులు. కాని వస్తుతః వీరు ద్వైతమతస్థులు. నేఁటి విద్యావిధానమున దైవభక్తికి సంబంధించిన గ్రంథములు లేవనియుఁ గనుకనే విద్యార్థులలో నాస్తికత ప్రబలుచున్న దనియు వీరు పలుమారు వ్రాయుచుందురు. రాజకీయవిషయములను గూర్చి యెన్నికలనుగూర్చి వ్రాయుచు గాంధిగారి సిద్ధాంతములను దాము వివేకించుచున్నట్లు లిఖించిరి. సాక్షిలో 'తోలుబొమ్మ

తోటి వ్యాసము ... వీరి జానపదవిమర్శవివేకిత వెల్లడి యగుచున్నది.

పానుగంటి పంతులుగారు శబ్దవైచిత్రి నలదిగాని. ఆంధ్ర వచన రచనలో వీరొక క్రొత్తదారి త్రొక్కిరి. కందుకూరి వీరేశలింగము పంతులుగారు గద్యతిక్కనయేగాని యావిమర్శము వేరు. చిలకమర్తికవి ప్రసిద్ధవచనరచయితయే గాని యదియును వేరే. పానుగంటివారి రచన మదియొక విలక్షణమైనది. వీరు వ్యావహారికమునకు దగ్గఱగ నుండు గ్రాంథికము వ్రాయుదురు. ప్రతిపదము పరిహాసగర్భితము. ఆక్షేపణ భరితము. చెప్పినదే మార్చి మార్చి భంగ్యంతరముగాఁ జెప్పుట వీరి రచనలోఁ క్రొత్తదనము. చదివినకొలఁదిని జదువవలెనను కుతూహలము పుట్టించు రచనమే రచనము. అది పానుగంటికవి సొమ్ము. విషయము గప్పిపుచ్చుచుండ, నసుగుపుట్టించుచుండ వేలకొలఁది నిదర్శనములఁ జూపుచు వ్రాయుటలోఁ బానుగంటివారిదే పైచెయ్యి. పాఠకునకొకవిధమైన యుత్సాహము చిత్తసంస్కృతి యావేశము గలిగింపఁజేయుట కీమన రచన యొక్కటైనది. వీరికిఁ బాశ్చాత్య వాఙ్మయమునఁ గూలంకషమైన ప్రజ్ఞ. పంతులుగారు భాషలోనే గాక వ్యవహారమునఁగూడ దిట్టమైన ప్రజ్ఞ గలవారు. కొంతకాలము 'అనెగొంది' యాస్థానమున, కొన్నినాళ్లు ఉర్లాము ప్రభుత్వమున, కొంతకాలము లక్ష్మీనరసాపురము సంస్థానమున మంత్రిగాఁ బనిచేసిరి. తరువాతఁ బిఠాపురసంస్థానప్రభువులు

వీరి వైదుష్యమున కానందించి చివరివఱకు నెలకు 116 రూప్యములనిచ్చుచు సన్మానించిరి. పాశ్చాత్యభాషాప్రవీణులయ్యు నాంధ్రభాషాసేవ యమూల్యముగా నొనరించి తరించిన పండితు లీయన. అనుకరణము లీయన యామోదింపలేదు. అనువాదములు గావింపలేదు. 'ఆంధ్రి'ని మఱవలేదు. వీరు తీసికొనిన గాథలు పౌరాణికములు. కావ్యచిత్రణములు మాత్రము నవీనములు. వ్యాసములలోనే కాదు నాటకములలోనే కాదు హాస్యమునకుఁ బ్రాధాన్యము. సాక్షిలోని వ్యాసములకు హాస్యరస మతిమాత్ర మైనను బ్రమాదము లేదు. కాని వీరి కొన్ని నాటకములలోనిహాస్యము ప్రధానరసతిరోధానము చేయుచు నత్యధిక మైనది.

శ్రీ లక్ష్మీనరసింహము పంతులుగారి నాటకములలోని పద్యములు బండివానినుండి పండితునివఱకుఁ బాడుకొని యానందించుచుందురు. నాటకరచనకంటె సాక్షివ్యాసములతోఁ బానుగంటివారికి గొప్పపేరు వచ్చినది. సాక్షివ్యాసములకంటె నాటకరచనములో నరసింహారావుపంతులుగారిని రసవిదు లెల్ల మెచ్చుకొనిరి. పానుగంటివారి నాటకములకు కూడ నరసింహముగారు 'నాంది' వ్రాయుట యొక యాచారము. పంతులుగారాంగ్లకవిశేఖరుఁడగు 'షేక్సిపియరు' వ్రాసిన యన్ని నాటకములు వ్రాయవలె నని సంకల్పించి యొకటిరెండించుమించులోఁ దమ సంకల్పము పూర్తిచేసికొనిరి. వానిలో నయి

ధాలు నాటకములకు సఖండప్రశంస వచ్చినది. 'రాధాకృష్ణ' వీరి నాటకములలో నాయకరత్నము. దానియందు వీరి కవిత పండినది.

మెఱుఁగుఁగుండలముల మిసమిసల్ గండభా
  గములపై నట్టిట్టు గంతులిడఁగ
రంగారుకటియందు బంగారు పుట్టంబు
  చిఱుబొజ్జయందు కౌంచెముగ జాఱఁ
బవపూరణమున జవ్వజవ్వని లేఁత
  బుగ్గలు బూరెలై పూరటిల్ల
నిగనిగల్ గలగుజ్జసిగ నున్న శిఖిపింఛ
  మొయ్యారమునఁ దలయూఁపు చుండ

నుత్తమోత్తమజన్మమై యొప్పుమురళి
నధరమున మోపి జలుజల్లుమనఁగ జగతి
గానమును జేయుకల్యాణకాంతు లొలుకు
నీమువదనంబు జూపింపు నీరజాక్ష !

ఈపద్యమునఁ గవికి వేణుగానలోలుని విశ్వరూప మగపడినది. ఈనాటకకర్తకు గోపాలబాలుని మురళీరవముపై నభిమానము. ఒక్కచో రాధ కృష్ణు నిట్లు ప్రార్థించినది.

సరససంగీత మాధురీ సాధురీతి
నింక నొకసారి మురళి వాయింపుమయ్య

త్వన్ముఖామృతపూరంబు ద్రావుదాన
ఘనఘనాంబువు చాతకకాంతవోలె.

సుమధురము సుప్రసన్నము నగుభాషలో నాటకపద్యములు వ్రాయునేర్పు పానుగంటి లక్ష్మీనరసింహరావునికే చెల్లినది. తరువాత చిలకమర్తి లక్ష్మీనరసింహరాయునికే తగినది. అన్యుల శాశైలి యసహజము. వీరి నాటకములలోని సంభాషణములు సన్నివేశములు చాల సరసముగ నుండును. ఒకొ్కక్క విషయ ముద్రేకముతో రచింతురు. అట్టి సందర్భములయందు కొంత విరసముగనుండుటయుఁ దటస్థించును. పానుగంటికవి సీసములు విశేషించి గీతములు వ్రాయుచుండును. ఆగీతములువచనమువలె నడచుట వీరి కభిమతము. ప్రతిపద్యమున నుపమాన ముండి తీరును. ఆయుపమలలో నీచాధికభేదములు వీరు పాటింపరు. అందుచలకే వీరి పద్యములు ఖండితపామరరంజకములు. ఒకొ్క కచో వీరి హాస్యరసము వట్టోడి పరిహాసాస్పద మగుచుండుట యుఁ గలదు. రానురాను సాక్షివ్యాసములలో నీగుణము మన కుఁ గనుపించును. కల్యాణరాఘవము, పట్టభంగరాఘవము, వనవాసరాఘవము, విజయరాఘవము, రాధాకృష్ణ, సారంగ ధర, సరోజిని, నర్మదాపురుకుత్సీయము. విప్రనారాయణ ఇత్యా దులు పౌరాణికములు. ప్రచండచాణక్యము, చూడామణి ఇత్యాదులు చారిత్రకములు. కోకిల, సరస్వతి, వృద్ధవివాహము. మాలతీమాల, రాతిస్తంభము ఇత్యాదులు కల్పితములు.

వీరి 'కంఠాభరణము' నాటకవాగ్దేవతకుఁ గంఠాభరణము. వీరికి బౌద్ధవాఙ్మయమునఁ గలయభిరుచికి "బుద్ధబోధసుధ" నాటకమే సాక్షి.

పానుగంటికవి చాటూక్తిచతురుఁడు. 1922 లో నాంధ్రసాహిత్యపరిషదేకాదశవార్షికోత్సవసభకు వీరి నగ్రాసనాధిపతులుగా నెన్నుకొనిరి. అప్పు డుపన్యాసారంభమున నిట్లు చెప్పిరి. "నేను పండితుఁడను గా నని యీయూరివా రెఱుఁగుదురు; పై గ్రామములవా రెఱుఁగుదురు. సాహిత్యహీనతలో జగమెఱిఁగినవాఁడను గాని సాధారణుఁడను గాను. ఇట్టి నన్నుఁ బరిషత్తువా రేల యెన్నుకొనవలయునో నాకుఁ దెలియదు. తెలిసినవిషయ మేమియో యంతకంటెఁ దెలియదు. వెనుక జరిగిన పదిపరిషత్సభలకుఁ బండితుల నెన్నుకొంటిమిగదా, యీసారి యపండితు నెన్నుకొందము. ఇంతలోఁ జెడిపోవున దేమున్నదని యూహించి మార్పుకొఱకై నన్నెన్నుకొని యుందు రేమో? ఎటులైననేమి, అవిలంఘ్యమైన మహాజనులయాజ్ఞ తులసీదళమువలె శిరమున ధరించి యిటనిలువఁబడితిని." ఈసంభాషణ మెంత యభిప్రాయగర్భితముగా నున్నదో చూడుఁడు!

లక్ష్మీనరసింహారావుగారు 'స్వీయచరిత్ర' వనవాసరాఘవరచనమువఱకు వ్రాసికొనిరని తెలిసినది. అది సంపూర్ణము కాకుండఁగనే వారు గతించుట యాంధ్రుల దురదృష్టము.

—

శ్రీపాద కృష్ణమూర్తి శాస్త్రి

౧౮౬౬

వెలనాటి వైదికబ్రాహ్మణులు. కౌశికగోత్రులు. ఆపస్తంబ సూత్రులు. తండ్రి: వేంకటసోమయాజి. తల్లి: వేంకటసుబ్బసోమిదమ్మ. జననము: 29-10-1866 సం॥ (శాలివాహన శకము పునర్వసూనక్షత్రమిధునలగ్నము రాత్రి ౪ గడియలకు) జన్మస్థానము: ఎర్నగూడెమునొద్ద 'దేవరపల్లి'. నివాసము: రాజమహేంద్రవరము. విరచితగ్రంథములసంఖ్య ౧౫౦. అందలి ముద్రితములగు కొన్నిగ్రంథములు. ౧ బొబ్బిలియుద్ధనాటకము ౨ వేణీసంహారము ౩ కలభాషిణి ౪ రాజభక్తి ౫ భోజరాజ విజయము ౬ శ్రీనాథకవిరాజీయము (నాటకములు) ౭ గౌతమీ మాహాత్మ్యము ౮ సత్యనారాయణోపాఖ్యానము ౯ గజాననవిజయము ౧౦ శ్రీకృష్ణకవిరాజీయము ౧౧ సావిత్రీ చరిత్రము (పద్యకావ్యములు) ౧౨ సంస్కృతకవి జీవితములు ౧౩ కాళిదాస విలాసము ౧౪ తెనాలి రామకృష్ణచరిత్రము (వచనము) ౧౫ శ్రీకృష్ణమహాభారతము (18 పర్వములు) ౧౬ గణేశపురాణము మున్నగునవి.

“నే నాంధ్రంబునఁ గించి న్న్యూనసంబుగ నూఱుకృతుల నున్నతి నొందం గా నొనరించితి లోకము వానిం జవిచూచి మెఱుఁగు బలుకఁగనేలా !” అని పదునెనిమిది పర్వములతో నిండిన భారతమంతయు నొక్కచేతిమీఁదుగ రచించి వెలువరించిన ధన్యులు కృష్ణమూర్తిశాస్త్రిగారు. భారతాంధ్రీకర్తలగు శ్రీపాద కృష్ణమూర్తిశాస్త్రిగారు మహామహోపాధ్యాయులు,

కళాప్రపూర్ణులు. కవిరాజులు. కవిసార్వభౌములు. శ్రీపాదవారి శతాధికగ్రంథ కర్తృత్వము కొందఱకాశ్చర్యము కలిగించుచున్నను భారతాంధ్రీకరణము మాత్ర మాశ్చర్యానందములు కలిగించిన దని చెప్పవచ్చును. వీరియాంధ్రీకృతి యథామాతృకముగా నడచినది. కవిత్రయాంధ్రీకృతమగు మహాభారతములో ననువదింపక విడిచిన భగవద్గీతాది ఘట్టములనుసైతము సాహసముతో మనశాస్త్రిగారు తెనిఁగించిరి. వీరు నన్నయతిక్కనలను మించి యాంధ్రీకరించితినని వ్రాసిరి. విమర్శకులు కొందఱు కవిత్రయభారతములోని యాంధ్రీకరణము మఱియొక యాంధ్రగ్రంథమున నరయఁగరాదని చెప్పుచుందురు. విమర్శనములు నిలుచునవి కావు. కాని శాస్త్రిగారు భారతపీఠికలో నీవిధముగఁ జెప్పుచున్నారు.

నన్నయ తిక్కనాది కవినాథులకన్నను మిన్నగాఁ దెలుం
గు న్నుడువంగలాఁడ నధికుండను నేనని కాదు, గ్రంథమం
దున్నరసల్ కొలందులను దోఁచునటంచనికాదు వెండియుం
జన్నట భారతేచ్ఛకనుబట్టినచాపల మంచు నెంచుఁడీ !

శ్రీకృష్ణ మహాభారతము కవిత్రయభారతముతోపాటు సుస్థిరముగా నుండుననుటకు సందేహము లేదు. భారత మాంధ్రా యూరు మాటలతోఁ బనికాదు. ఛల్లూరిపుల్లాట్టి కట్టి వలయును. ఏదో యొకమహోన్నత కార్యము తలపెట్టినపు డనేకాధాకంతములు తగులుచుండును. అనేకాశయము లిట్టి పీడించుచుండును.

"ఆదరణీయసారవిశారదగతిస్ఫురణముగా, నాచితీపో షణము చేసికొనుచుఁ గవినాథులగు నన్నయాదులు మున్నె మహాభారత మనువదించి యాంధ్రకవితాలోకమున ననశ్వర యశస్సు నార్జించికొనిరి. వాగనుశాసనుఁడగు నన్నయభట్టారకు నంతవాఁడు కూడ భారతాంభోధిని తుదముట్టనీఁదలేఁడయ్యె. ఒక వేళ, మన మీగ్రంథము పూర్వసుకృతబలమునఁ బూర్తిచేసి నను గవిత్రయభారతమువలె రసజ్ఞామోదము కలిగించునో? లేదో?"

ఇత్యాదిప్రశ్నము లీతద్గ్రంథరచనారంభమునఁ బొడమి కవిమనస్సును గలఁచివైచుట సహజము. ఇది యననేల? ఏమా హోద్యమ మందైన నిట్టిప్రశ్నములే పుట్టి వ్యగ్రోత్సాహమును గొంత భగ్న మొనర్చుచుండుట తెలియును. ఇట్టిస్థితిలో నీసంశయ ములకు వెనుకదీయక ధైర్యస్థైర్యములతో నక్షయదీక్షతో మహాభారతమంతయుఁ బదునైదేండ్లలో ననువదించి చరితార్థు లైన కృష్ణమూర్తిశాస్త్రిగారు వజ్రసంకల్పులు. అరణ్యపర్వరచ నాకాలములో నీకవిరాజున కెన్నియో యిడుములు కలిగినవి. ద్రోణపర్వము వ్రాయుచున్నపుడు వీరవికి స్మరణీయమగు నొక విషాదఘట్టము పాటిల్లినది.

అతికష్టంబుగనిట్లు కాలమును ద్రోయం జాలి యున్న ప్పుడుకా
గృహనిర్మాణమునూనకొల్లాయిరుమూఁడుపర్వములఁ పూర్తిచే

సీ. ద్రోణంబు దొడంగి యార్జునివధంబుం వ్రాయుచున్నప్పుడా
సుతునిం జెండవహాత్రోసి మేనుతయటంచుం ఫాల్గునుం డేసిచేన్
అవి తెలింగింపనామనమునం దొరకసందియ మావహిల్లె న
య్యది నన నాసుతా! యనకహాసుత! యంచుఁ దెలుంగు సేయఁగా
మొదలిడినాఁడ; నా సుతుఁడు పొంతవసింపఁగ రాఁగ, నిప్పు డి
క్పదము ననుండ కంచు నెడఁబాపుదునైనదిగుల్మదింబడెన్.

అని యిట్లు సంశయించుచు గ్రంథరచనము చేయుచుండ దైవ వశమున నీభారతకవి కుమారరత్నము "సుదర్శనసుధి"యను నతఁడు స్వర్గతుఁ డయ్యెను. ధైర్యశాలియగు కవిరాజు గర్భశోకమును దిగఁద్రావి భారతమును మరల వ్రాయ మొదలిడెను.

కృష్ణమూర్తిశాస్త్రిగారి భారతమునకు ముక్త్యాలసంస్థాన ప్రభువు శ్రీరాజా వాసిరెడ్డి చంద్రమౌళీశ్వర ప్రసాదరావు బహద్దరు రాజరాజనరేంద్రుఁడు, పాలకొల్లు వాస్తవ్యులు, వణిగ్వర్యులగు శ్రీ రేపాక సత్యనారాయణమూర్తి, శ్రీ చందూరి నారాయణరావుగారలు భీష్మద్రోణపర్వములు, కర్ణశల్య సౌప్తికస్త్రీ పర్వములు మాత్రము కృతినొంది స్వర్ణాభిషేకము చేఁ గవిగారిని గారవించిరి.

పదునెనిమిది పర్వములు నొక్కచేతిమీఁదుగా వ్రాయుటయేగాక, యవి యన్నియు నచ్చుపడ, ముచ్చటగ జూచుకొనఁగలిగిన శ్రీపాదకవిరాజుజాతకము శ్లాఘనీయము. సంస్కృత మహాభారతము నన్నయభట్టారకాద్యాంధ్ర మహాకవిత్రయాం

ధ్రీకృతమైనపిమ్మట మరల దానిని పద్యరూపముగా ననువదింప సాహసించి పరిపూర్ణముగాఁ గృతార్థులైనవారు వీ రొక్కరే. ఆంధ్రవ్యాసులని పొగడఁబడిన కీ. శే. ఆకొండి వ్యాసమూర్తి శాస్త్రిగారు 'ఆంధ్రమహాభారతనవనీత' మను పేరితోఁ బదు మూఁడుపర్వములనను వదించిరి. అం దాదిపర్వముమాత్ర మిటీవల నచ్చునకు వచ్చినది. శ్రీ తాడూరి లక్ష్మీనరసింహాము పంతులుగారు భారతాంధ్రీకరణమునకుఁ దొడఁగి విరాటోద్యోగాదిపర్వములు కొన్నిమాత్రము తెనిఁగించినట్లు వినుకలి. అదియు ముద్రితమైనట్లు కనఁబడలేదు. ఇందుమతీపరిణయము (అజచరిత్ర) రచించిన ముత్తుకుమల్లి నృసింహకవికి బితామహుఁడు మాధవకవి "అభినవభారతము" అను పేర మిశ్రకావ్యముగా భారతము నాంధ్రీకరించె ననియు నం దాదిపంచకము మాత్రము మిగిలి తక్కినది తాడిపర్తిగ్రామములోఁ దగులఁ బడినదనియుఁ దెలియుచున్నది. కవిత్రయభారతము తరువాత నీకవిరాజు భారతమే సంపూర్ణముగా రచింపఁబడి సమగ్రముగా ముద్రణమునకు వచ్చినది. నన్నయభట్టారకుఁడు గంటము పట్టి భారతరచనకుఁ గడఁగిన రాజమహేంద్రవరముననే యీకవిసార్వభౌముఁడు కలము పట్టి భారతమును బూర్తిచేయుట కడుంగడు మెచ్చుకొనఁదగినది. కృష్ణమూర్తిశాస్త్రిగారికి షష్టిపూర్తితోపాటు భారతరచనాపూర్తియు నగుట మఱియు బ్రశంస్యము. ప్రాచీనాంధ్రభారతముతో శ్రీకృష్ణమహాభారతముకూడ నఖిలాంధ్రజనమనోరంజన మొనరించుఁగాక !

మొదటినుండియు వీరికి శ్రీనాథునిపై నభిమానము మెండు. కవిత్వములో శ్రీనాథునిధోరణి పట్టువడకున్నను, జీవితములో శ్రీనాథునిజీవితము కొంతవఱకు నీకవిరాజులో నున్న దని యీపద్యము తెలుపును.

గౌతమీమాహాత్మ్యకర్తకంఠముఁ జుట్టు
కొనియుండ నేగదా ఋణముచిలువ
కవిమిత్రమే నెల్లఁ జివికించె నేగదా
యప్పులవారి వాక్యాయుధములు
శ్రౌతి మాన్యక్షేత్రసమితి కొదువఁ బెట్టఁ
బడెఁగదా వృషల సంభక్తనియొద్ద
అష్టశతావధానాధ్యున కివ్వాడు
చేరియున్నదిగదా నీరసంబు

పేట లంకెలపాట లీపాటుదెచ్చె
మాలపుర్వ్వలపాలయ్యె మఱిపొగాకు
అప్పు ముప్పదివేలరూప్యంబు లింక
నెట్లు దీర్చెదు శ్రీపాదకృష్ణమూర్తి.

ద్వితీయ శ్రీనాథుఁ డని కృష్ణమూర్తిశాస్త్రిగారిని మనము ప్రశంసింపవలయును. కవిరాజ కవిసార్వభౌమాదిబిరుదములం దాల్చుట స్వర్ణాభిషేకముఁ బడయుట యివి యిందులకుఁ దార్కాణ. అతనివలె నీతఁడును లంకవ్యవసాయముచే నప్పుల

పొలై పై పద్యము వ్రాసికొనెను. "శ్రీనాథకవిరాజీయనాటకము" దీనిని బలపఱుచును.

రాజమహేంద్రవరమున కవిసార్వభౌమసన్మానసభ యొకటి యేర్పాటుచేయఁబడినది. ఆసభకు యాజమాన్యము వహించిన శతావధాని చెళ్ళపిళ్ళ వేంకటశాస్త్రిగారు తాము స్వయముగాఁ గృష్ణమూర్తిశాస్త్రిగారి డాకాలున 'గండపెండేరము' తొడిగి తమ సహృదయతను వెల్లడించుకొనిరి. ఏతత్సభాంతమున శ్రీపాదకవి

నా కీరిచ్చినగండపెండెర మిలన్ నాస్వత్వ మేనాఁటికిం
గాకుండన్; న్వినుఁడేను ప్రాణములతోఁ గన్పట్టునందాఁకనా
డాకాల న్విలసిల్లు నప్డు చెడకుండన్, దీని నాంధ్రావనీ
ప్రాకామ్యంబగు"యూనివర్సిటీ"వహింపం జెల్లు స్వత్వంబుగన్.

అని చెప్పి యా 'గండపెండేరము' ఆంధ్రవిశ్వవిద్యాలయమున కర్పింప వాగ్దాన మొసంగిరి. ప్రాచీనకాలమునఁ బెద్దనాది కవి పితామహులు వడసిన యిట్టి మహామహితసన్మానము లిప్పుడీకవిరాజు పొందుట యానందవిషయము.

మఱియు నీకవిరాజు స్వదేశసంస్థానములలోఁ గొన్నిచోట్ల శతాష్టావధానములు గావించి సముచితముగా సన్మానితుఁడయ్యె. బంగాళారాజధానిలోని 'మయూరభంజి' యను పట్టనము (ఒఢ్రభుమన దీని మహారాజులు మనుదురు) నకుఁబోయి

యా సంస్థానాధీశు శ్రీమాల సంస్కృతమున శతావధాన మొనరించి బహూకృతిఁ బడసివచ్చిరి.

బాలాత్రిపురసుందరీదేవతోపాసకుఁ డగుటచే నీకవివరుఁ డనిన వాక్కు తప్పక కొన్నినాళ్ళు జరిగెడి దని చెప్పికొనిరి. కృష్ణమూర్తిశాస్త్రిగారు పత్రికాసంపాదకులై కొంతపేరు సంపాదింపఁగలిగిరి. 'కలావతి' యను ముద్రణాలయమును దొలుత మదరాసులో నెలకొల్పి పిమ్మట దానిని రాజమహేంద్రవరమునకు మార్చి యవిచ్ఛిన్నముగ సుమారు పదిసంవత్సరములు దానిని నడపిరి. ఆముద్రణాలయమున 'గౌతమి' యను తెలుఁగుమాసపత్రిక 1908 లో నారంభించిరి. అది యొకయేఁడు నడచినది. "మానవసేవ," "వందేమాతరమ్" అను పత్రికలను గొన్నినాళ్లు సంపాదించిరి. వీరి 'వజ్రాయుధము' వ్యావహారికాంధ్రముపై దండయాత్ర సాగించినది. ఈరీతిగాఁ బత్రికాసంపాదకులై, శతాధికగ్రంథకర్తలై, యావద్భారతాంధ్రీకర్తలై, కవిరాజులై, కవిసార్వభౌములై కళాప్రపూర్ణులై, మహామహోపాధ్యాయులై కనకాభిషిక్తులై శాశ్వతకీర్తి సంపాదించుకొనుచున్న శ్రీపాదకవి శిలావిగ్రహము రాజమహేంద్రవరమునఁ బ్రతిష్ఠింపఁబడినది. మహాభారతకృతికర్త సమగ్రజీవితము వ్రాసినచో మఱియొక మహాభారతము.

కూచి నరసింహము

౧౮౬౬—౧౯౪౦

తల్లి: పుల్లమాంబ. తండ్రి: వెంకనార్యుఁడు. జన్మస్థానము: మంచెనపల్లి (కృష్ణాజిల్లా.) నివాసము: పిఠాపురము- జననము 17-12-1866 సం. నిధనము 7-10-1940 సం. గ్రంథములు: రూపలత, వనవాసి, గౌరాంగచరిత్ర (2 భా) తెలుఁగుల్లాసుతమాషా, ఆగ్నేయాశుగములు, గ్రాంథికభాష గ్రామ్యభాష, రామకృష్ణపరమహంసచరిత్ర. ఆత్మనివేదనము, నానావిషయక విరచనములు. వివేకానందస్వామి పాణిణోపన్యాసచతుష్కము, భ్రమప్రమాదప్రహసనము, ఆదర్శ సుఖజీవనము, ఇత్యాదులు.

రాత్రి పదిగంటలవేళ సాలువఁ గప్పికొని చేతికఱ్ఱ పుచ్చుకొని మెల్లమెల్లఁగ విద్యార్థులు చదువుకొనుగదులకడకు వచ్చి యెవరు చదువుచుండిరో, ఎవరు చదువుటలేదో బారెఁడుదూరమున నుండి పరిశీలించి, మరునాఁడు పాఠశాలకు వచ్చినపుడు విద్యార్థుల నొక్కొక్కరిని పేరుపెట్టి పిలిచి "నాయనా! రాత్రి నీ వెన్నిపొగచుట్టలు తగులఁబెట్టితివి" అని చమత్కారగర్భముగ నడుగుచు, మొగమువాచునట్లు చీవాట్లు పెట్టుచుండువారఁట కూచి నరసింహము పంతులుగారు. ఉపాధ్యాయులలో నింత చండశాసనుఁ డుండఁడని వారి శిష్యులవలన వినికి. ఆయన యనపత్యుఁడు. శిష్యసంతానమే వారి సంతానము. విద్యార్థుల పురోఽభివృద్ధికి, వారి విజ్ఞానాభివృద్ధికిఁ బంటుఁగా

రనేకవిధములఁ బరిశ్రమించెడివారు. నయముననో భయముననో విద్యార్థుల నుద్ధరించుటయే ప్రధానాశయముగఁ బెట్టుకొని నారు. వీరు పెద్ద తరగతివారికంటెఁ జిన్నతరగతివారికే యెక్కువశ్రద్ధ తీసికొని పాఠము చెప్పుచుండువారు. పునాది దిట్టముగ నుండినఁగాని గోడ నిలఁబడ దని వీ రెఱుఁగుదురు. పిఠాపురోన్నత పాఠశాలను ప్రశంసించుచు ౧౯౦౭ లోఁ జెన్నపురపరీక్షా శాఖాధికారులు యోగ్యతాపత్రము నొసఁగిరన్న సంగతి తెలుఁగువా రింకను మఱచియుండరు. మన నరసింహము పంతులుగారి ప్రధానోపాధ్యాయత్వమే యీపాఠశాలకీగౌరవముఁ దెచ్చినది. పంతులుగారు పనిచేయుచున్నపుడు మెట్రిక్యులేషన్‌లో నూటికి నరువదిడెబ్బదిపాళ్లకు నుత్తీర్ణ సంఖ్య పెరిగినది. పంతులుగారు విద్యార్థులను బైతరగతిలోనికిఁ బంపుట కెంతకార్కశ్యము కనఁబఱచెడివారో, దానికిఁ బదిరెట్లుత్తీర్ణులను జేయుటలోఁ గారుణ్యము కానఁబఱచెడివారు. వీరికి శిష్యులయం దెట్టి యాదరమో, వీరిపై వీరి శిష్యుల కట్టి భక్తి గౌరవములు. వీరి శిష్యులు నేఁడు మహాపదవులలో నుండి గౌరవింపఁబడుచున్నారు.

౧౯౩౮ లో నొకమారు పంతులుగారికి గొప్ప జబ్బు చేసినది. అది తెలిసికొని కాకినాడనుండి ముగ్గురు శిష్యులు రాత్రికి రాత్రి బయలుదేఱి వచ్చి వీరి చేతిలో నూఱురూపాయలు పెట్టి 'తమ రివి స్వీకరింపక తప్పదు. మా ప్రార్థనము విని

నిఘంటుకార్యాలయములో నింకఁ బనిచేయవలదు. నిరంతర భాషావ్యాసంగమే మీ యనారోగ్యమునకు హేతువు, అని చెప్పి వెళ్ళిపోయిరఁట. శిష్యప్రేమ యిట్టిదని పంతులుగారు మాటలవరుసలో నీవిషయము చెప్పిరి.

ఎలమంచిలి, నూజవీడు, నరసాపురము పాఠశాలలోఁ బ్రధానోపాధ్యాయులుగా నుండి పిఠాపురాంగ్లపాఠశాలకు వచ్చి యచటఁ బెక్కువత్సరములు పని చేసిరి. ౧౯౨౦ లో శ్రీ సూర్యరాయాంధ్ర నిఘంటుకార్యాలయమునఁ బండితులుగా ప్రవేశించిరి. వార్ధకదశచే నదియు నిర్వహింపలేక ౧౯౩౮ లో మానివైచిరి. నిఘంటుకార్యాలయమున వీరు చేసినకృషి యమూల్యమైనది.

పిఠాపురాధీశ్వరులు గంగాధరరామారావుగారు పంతులుగారికిఁ జదువుచెప్పించి వీరి యభ్యుదయమునకు సర్వథా తోడ్పడిరి. ౧౮౮౮ లో బి. ఏ. ప్రథమశ్రేణిని తీర్ణులైరి. నరసింహముపంతులుగారివంటి శ్రీరామభక్తుని మఱియొకని మనము చూడము. ఆయన గ్రంథములన్నియు రామాంకితములే చేసెను. పంతులుగారి యభిమానవిషయము వేదాంతము. కళాశాలలో వీరి గురువులు కందుకూరి వీరేశలింగముగారు, మెట్‌కాఫ్‌దొర గారు, విలియమ్స్‌పిళ్లె మున్నగువారు. కవితాగురువులు వీరేశలింగకవిగారే యఁట. ఈసంగతి పంతులుగారు తమ 'రామకృష్ణ పరమహంస చరిత్రమున నిటులు చెప్పినారు.

అందఱును నన్ను నరసింహ మంద్రు; కవిత
యందు నాసక్తిఁ బుట్టించునట్టి గురుఁడు
కందుకూరి వీరేశలింగకవిమౌళి
స్థితిగతులు నీకు విన్నవించితిని రామ !

వీరేశలింగము పంతులుగారొక నాఁడు బడిలో "ఆటవెలఁది" లక్షణము విద్యార్థులకు చెప్పి నల్లబల్లమీఁద నీ రెండుచరణము లును వ్రాసి యెవరైన నిది పూరింపఁగలిగినఁ బూరింపుఁ డని రఁట.

ఆటవెలఁది మీర లారసి చేయుఁడి
చేయుకున్న మీకు సిగ్గుపాటు

దీనిని మన పంతులుగా రిటులు పూర్తి చేసిరి.

సిగ్గులెన్ని యున్నఁ జెడిపోవునుగద
ఆటవెలఁది పొందు నార్యులార !

చూచితిరా, పూరణములోని చాతుర్యము! పువ్వుపుట్టఁ తోడనే దాని పరిమళమునుబట్టి యిది యీజాతిపువ్వని కనిపెట్టవచ్చును.

పీఠికాపుర సంస్థానాశ్రయణము పంతులుగారికిఁ గవులలోఁ బెద్దపేరు తెచ్చినది వీరు వ్రాసినగ్రంథములు చాలఁ బాఠ్యములుగా నిర్ణయింపఁబడినవి. ౧౯౦౮ లో శ్రీరామకృష్ణ పరమహంసచరిత్రము పద్యకావ్యముగ నావిష్కరించిరి. ఈక బ్బమునఁ గవిత్వమునుగూర్చి తమయభిప్రాయము నిటుల వెల్ల డించికొనిరి.

మాణిక్యమకుటంబు మౌళిపైఁ దులకింప
రాజ్యంబు నేలెడు రాజుకంటె
లలితలావణ్య విలాసినీ వక్షోజ
కుంభ సౌఖ్యానుభవునికంటె
సతతంబు నానందసారాబ్ధిలోఁ దోఁగు
ధర్మహర్మ్యస్థ సంతన్నుకంటె
ధనవయోరూప సంతానాది భాగ్యాళిఁ
దనరు సంతుష్టుఁడౌ ధన్యుకంటె
మధురమృదువాక్యసంపద మనసుగరఁచు
కవిత నల్లిన కవియె యెక్కువయటంచు
నొంచెదరుగానఁ దత్సుఖ మెంతసుఖమొ
స్వానుభవమునఁ గనుఁగొనఁ బూనవలదె.

శిశిరకుమారఘోషు ఆంగ్లములోరచించిన దానినిబట్టి 'గౌరాంగ చరిత్రము' పద్యకావ్యముగఁ బంతులుగారు సంతరించిరి. పద్య కావ్యములేగాక 'వనవాసి' 'మాపలత' మున్నగునాటకములు వచనకృతులును పెక్కులురచియించిరి. మొత్తము వీరికృతులలో నాంగ్లానుకరణములపాలెక్కువయునవచ్చును. ఈయన గ్రాంథిక భాషాప్రియుఁడు.

ఇన్ని చూచియే కూచి నరసింహమును, పానుగంటి లక్ష్మీనరసింహారావును, చిలకమర్తి లక్ష్మీనరసింహమునుగలిపి 'సింహత్రయ'మని వ్యవహరించిరి. ఈసింహత్రయమును పీఠికాపుర సంస్థానము భరించినది.

చిలకమర్తి లక్ష్మీనరసింహము

౧౮౬౭

ఆరామద్రావిడశాఖీయులు. కాశ్యపసగోత్రులు. ఆశ్వలాయనసూత్రులు. తల్లి: రత్నమ్మ. తండ్రి: వెంకయ్య. నివాసము: రాజమహేంద్రవరము. జననము: 26-9-1867 సం. (ప్రభవ సం॥ భాద్రపద బ॥ చతుర్దశిరాత్రి) - నేటికి వీరి వయస్సు 76 సంవత్సరములు. కవికర్తృకగ్రంథములు మొత్తము సంఖ్య 90. రఘుకులచరిత్ర, స్వప్నవాసవదత్తము, సౌందర్యతిలక, హేమలత, భారతకథామంజరి, సర్వశాస్త్రార్థసంగ్రహము, కృష్ణవేణి, సుధాశరచ్చంద్రము, అహల్యాబాయి, ప్రసన్నయాదవనాటకము, పారిజాతాపహరణము, పార్వతీనాటకము, మణిమంజరి, సువర్ణగుప్తుడు, నానకుచరిత్ర, వందనచరిత్ర, కర్పూరమంజరి, వినోదములు, వాల్మీకిరామాయణసంగ్రహము, గయోపాఖ్యానము, గణపతి, ప్రచ్ఛన్నపాండవము, గ్రీసుపురాణకథలు, మహాపురుషుల జీవితములు, మధ్యమవ్యాయోగము, వేమనకవి, రామచంద్రవిజయము, రాజారామమోహనరాయి, రాజారత్నము, రాజస్థానకథావళి, స్వీయచరిత్రము. ఇత్యాదులు.

గయోపాఖ్యానము తెలుఁగులో బహుజనామోదము బడసిన నాటకరాజము. ఆంధ్రులకీనాటకముపై నసాధారణాదరము కల దనుట కది నేఁటికి లక్షపైఁబాతికవేలప్రతు లమ్ముడువడియుండుటయే తార్కాణ. రంగస్థలములపై రక్తికట్టునాటకములలో నిది మొట్టమొదటిది. గయోపాఖ్యానము చిలకమర్తి

లక్ష్మీనరసింహకవిగారు తమ యిరువదిరెండవయేఁట రచించిరి. ఈనాటకమే కవిగారికి మహాకీర్తిసంపత్తులను గావించినది. శ్రీకృష్ణునిసందేశముగొని యక్రూరుఁ డర్జునునితో "నీతో ముఖ్యముగా నీబావ చెప్పు మన్నసందేశము వినుము" అని యిట్లు చెప్పెను.

ప్రాఁతచుట్టాల మని నొక్కి పలుకు మనియె
నొరులకై పగఁబూనుట యొప్ప దనియెఁ
బడుచుఁదనపుబింకమ్ములు విడువు మనియెఁ
దలఁకు మీఱినపని చేయఁదగని దనియె.

దీనికిఁ బ్రత్యుత్తరముగా యుధిష్ఠిరుఁడు 'సీ. నళినగర్భుని గన్న నారాయణుఁడు తాను బాంధవుండగుట మాభాగ్య మగుము... గయుని క్షమియించి పార్థుని గావు మనుము.' అని వచించెను. అనంతరమున నర్జునుఁడుకూడ బావ కిట్లు ప్రత్యుత్తర మంపెను.

"అతిరాగంబు సుభద్రపైఁ బొడమ నన్యస్త్రాన్యకామస్థితిన్
మతి యొక్కింతయుఁ బ్రాజ్యరాజ్యపదవిన్యస్తంబుగాకుండ నే
యతిగానుండినవేళలం బిలిచి నెయ్యంబార నా సోదరీ
పతిఁగాఁ జేసిననాఁటి మేటికృప నాపైఁ జూపవే శ్రీహరీ !

ప్రాణంబులు మాయధీనము చేసినవిపన్నుని బగతున కొప్పగించి శరణాగతత్రాణబిరుదాంకమగు భరతవంశమునకుఁ గళంకము తేఁజాల నని మనవిచేయుదుము." ఈగద్యపద్యముల సొగసు పరికించితిరా ?

సుభద్ర యర్జునని గావు మని శ్రీకృష్ణునితోఁ జెప్పినది. అప్పు డతఁడు రోషావిష్టుఁడై చల్లలితో "ఔను. తప్పు నీమగ నిది కాదు. నాదే-

నీనాథునకు నేను మేనమఱందినై
యాదయంబు నొందుట యొక్కతప్పు
అన్నయానతిఁ ద్రోసి యామహాత్మునకు ని
న్నుద్వాహ మొనరించు టొక్కతప్పు
చిన్ననాఁటనుగోలెఁ జెలిమిమైఁ వారికి
నుపకారములు చేయు టొక్కతప్పు
గర్వితమతి వారు గావించుదౌష్ట్యంబు
నొప్పుకింపుట యొక్కతప్పు
ఒకప్పులే మేము చేయుట యొక్కతప్పు
తప్పు చేయకయుంటయే గొప్పతప్పు
అన్నితప్పులు మాయందె యున్నవబల !
తలఁచి చూడఁ బార్థునియందుఁ దప్పుగలదె ?"

అనెను. ద్రాక్షాపాకముతో, సుప్రసన్నశైలితో, సుమధుర ముగా నాటకపద్యములు నడపించుటలో లక్ష్మీనరసింహము గారిది గొప్పశక్తి. గయోపాఖ్యానమున కృష్ణార్జుల క్రోధసం భాషణము చదువఁదగినది. సీ. నీచ ముచ్చను నాక రాచపాడి దొంగి బిడియ మించుక లేక బిచ్చమెత్త ... మీసహోదరు లకు సాటి మీరె సుమ్మీ అని కృష్ణుఁ డధిక్షేపించెను.

సీ. అల్లుఁడా! రమ్మని యాదరమ్మునఁ బిల్వఁ బంపుమామను బట్టి చంపఁగలమె? ఇత్యాదిగా నర్జునుఁ డాక్షేపించెను. ధీరోదాత్తులగుకృష్ణార్జునులసంభావణము హద్దుమీఱి యున్నను గయోపాఖ్యానము సముచితవర్ణనాకరమై మనోహరముగ నున్నది. కనుకనే తెనుఁగున నీనాటక మింత ప్రశస్తి కెక్కినది.

లక్ష్మీనరసింహకవిగారు నాటకరచనలో నట్టిదిట్లలో నవలారచనలో నంతకంటె నధికులు. వీరు కందుకూరి వీరేశలింగకవివలె నాంగ్లేయగ్రంథానుసారముగఁ గాక చాల భాగము స్వతంత్రముగా నవలలు రచించిరి. వీరి చరిత్రాత్మకకథలలో కర్పూరమంజరి, కల్పితకథలలో గణపతియు నుత్తమస్థానము నలంకరింపఁదగిన రచనలు. కథనచాతుర్యము, కథాసృష్టి, రసపుష్టి గలగద్యరచనమున వీరు సిద్ధహస్తులు. లక్ష్మీనరసింహకవి హాస్యరసాదరము కలవాఁడు. వీరేశలింగముగారి హాస్యరచనయు, పానగంటికవి హాస్యరచనయు కొంచెము మోటుమార్గమున నడచినవి. చిలకమర్తికవి దట్టిదికాదు. మార్దవము తప్పని హాస్యముతో నీలక్ష్మీనరసింహకవి మెచ్చుబడిమూఁడుప్రహసనములు వ్రాసి ప్రకటించెను. జయంతి రామయ్యపంతులుగారు చెప్పినట్లు "వీరేశలింగముగారి హాస్యము చిక్కనిది లక్ష్మీనరసింహముగారి హాస్యము పలుచనిది. లక్ష్మీనరసింహముగారి హాస్యము గిలిగింతలుపెట్టి నవ్వించును. వీరేశలింగముగారి హాస్యము గిల్లి బాధించును."

లక్ష్మీనరసింహముగారి "గ్రంథప్రకటనము" అను ప్రహసనమునుండి వారిహాస్యరచనకుఁ గొన్నిపంక్తు లుదాహరించెద. "పిక్కిలింతల వెంగళప్ప" తాను రచించిన "వైత్రికప్పీయ" మను గ్రంథముయొక్క ఔత్కృష్ట్యము ప్రకటించుచు నాగ్రంథమునఁ గూర్చి యిద్దఱుపండితు లిచ్చినయభిప్రాయములఁ గూడఁ బ్రకటించినారు. వారిలో మహామహోపాధ్యాయ కొంకణక్క గురులింగశాస్త్రిగా రిట్లు వ్రాసినారు.

"ఈ వైత్రికప్పీయమును నేను సమగ్రముగాఁ జూచితిని. కాళిదాస, భవభూతి, మయూర, వ్యాస, వాల్మీకుల కవిత్వములకంటె నిందలికవిత్వము వేయిరెట్లధికముగా నున్నది. ఇందలిపద్యములు గారెముక్కలవలె నెంతో రుచిగా నున్నవి. వీనికి అల్లపుపచ్చడివలె చిన్నవ్యాఖ్యానముకూడ గ్రంథకర్తగారే రచించినందున సర్వజనగ్రాహ్యమై యున్నది. ఇట్టిగ్రంథము జన్మమెత్తి చూచి యెఱుఁగను. ఇఁకముందు చూడఁబోను. ఇంకొకజన్మమునకుఁగూడఁ జూడఁగల నని నమ్మకము లేదు. ఇందలి వీరరసపద్యములు రెండు చదువఁగానే నా కావేశ మెత్తి గొడు గుకామత్తో నాభార్యను మొత్తగా మర్దించితిని. ఈ గ్రంథమందలి పైరెండుపద్యములును నేను చదువుచుండఁగా దగ్గఱనుండి విన్నమానిల్ల బ్రాహ్మణుఁడుకూడ ఆవేశము గ్రహించి కావడిబద్ద తిరగవేసి నన్ను వెన్నుపూస విరుగునట్లు కొట్టెను. కాఁబట్టి యీగ్రంథ మందఱు కొనఁదగినది.

ఈవిధముగా నప్రయత్నప్రవాహసరచనాకౌశలము చిల కమర్తికవి కలవడినది. లక్ష్మీనరసింహముగారు బహుచమత్కార భాషి. మాటమాటకుఁ జమత్కారముచూపి మాటాడుటలో వీరిది మేనమామపోలిక. సుప్రసిద్ధపండితులైన పురాణపండ మల్లయ్యశాస్త్రిలుగారు లక్ష్మీనరసింహకవికి మాతులుఁడు. వారిమాటనేర్పు నాంధ్రమండలిలోఁ జాలమఁది యెఱుఁగుదురు.

లక్ష్మీనరసింహకవిగారి ధారణాబల మసాధారణము. తమ కుటుంబములోఁగాని, తా మెఱిఁగియున్న బంధుమిత్రకవి కుటుంబములలోఁగాని యెవరేనాఁడెన్నిగంటల యెన్నినిమిషము లకు జన్మించినదియు- ఎవ రెప్పు డేమేమి యొనరించినదియు మున్నగువిషయములు చెప్పుచు నత్యాశ్చర్యము గలిగించుచుఁ జక్కని ప్రస్తావనము చేయుచుందురు. వీరి ధారణాశక్తికి 1897 సంవత్సరమునాఁడు జరిగిన చిన్నకథ యిది.

కందుకూరి వీరేశలింగముపంతులుగారు అతిప్రయత్న మునిూఁద తంజావూరునుండి నాచనసోమనాథుని "ఉత్తరహరి వంశము" సంపాదించి తెచ్చి రాజమహేంద్రవరములోఁ బ్రథమ ముద్రణము వేయించుచుండిరి. ఆసందర్భమున మన కవిగారు ఆముద్రాలయమున నున్న "ప్రూఫురీడరు" నొద్దకుఁ బోయి యేనాఁటికానాఁడు మెల్లమెల్లఁగా ప్రూఫుకాగితము లింటికిఁ గొనివచ్చుచుఁ గవితాప్రౌఢత కబ్బురపడుచు హరిశంశమంతయు సంచుమించుగ ధారణపట్టిరి గ్రంథముద్రణము పూర్తికాఁగా

వీరేశలింగము పంతులుగారు లక్ష్మీనరసింహముగారి కొక ప్రతి యీయఁబోయిరఁట. అంతట మనకవివరుఁడు సోమనాథునికవిత్వము సగ్గడించుచు గ్రంథములోని పద్యము లెన్నో గబగబ చదివి యుపన్యాసరీతిగా విశేషములు వెల్లడింప మొదలుపెట్టిరఁట. అది విని వీరేశలింగముగా రాశ్చర్యభరితులై 'ఉత్తరహరివంశము' ప్రాచీనప్రతి మీయొద్ద నేదైనఁగలదా? యని యడుగఁ "దమ రసగ్రహించినదే" యని సమాధానముచెప్పి జరిగినకథ వెల్లడించిరఁట.

ఇంతకును జెప్పఁబోవున దేమన ? ఏనాఁడో యట్లు ధారణపట్టినపద్యములు నేఁటికిని వారు చదువుచుఁ బ్రాచీనకవుల కవిత్వవిశేషములను శ్లాఘించుచుందురు.

పంతులుగారు గొప్పయుపన్యాసకులు. వీరి యుపన్యాసము దూరాన్వయములు లేక మృదువుగానుండి హాస్యరసప్రచురములగు నుదాహరణములతో శ్రోతల కానంద మొనవించును.

వీరు 'మెట్రిక్యులేషన్' పరీక్షలోఁ గృతార్థులై యాంగ్లసారస్వతమును లెస్సగా నెఱిఁగిరి. గురుశుశ్రూష చేసి సంస్కృతభాష నభ్యసింపకపోయినను నేత్రావరోధము వాటిల్లినతరువాతనే భాసకాళిదాసభవభూత్యాదిసంస్కృతకవుల రచనలు చదివించి స్వారస్యములఁ దెలిసికొని భాసనాటకచక్రము (13 నాటకములు) మధురరీతి నాంధ్రీకరించి తమయనల్పప్రతిభ వెల్లడించికొనిరి. కొన్నిచోట్ల వీరి తెలుఁగుసేఁత మూలానుకూలముగ

నుండకున్నను నాటకరచనలో సిద్ధహస్తులగుటచే భావనాట కాంధ్రీకరణము మనోహరముగా నున్నది. సీసపద్యముల దిగువ నెత్తుగీతములు లేకుండ వ్రాసిరి. ఇది క్రొత్తపద్ధతి.

హోమర్ (గ్రీకుజాతీయకవి) మేధావిభట్టు, కుమారదాసుఁడు, మిల్టను మున్నగు మహాకవులవలె లక్ష్మీనరసింహముగా రంధులయ్యును ప్రకృతిరహస్యములు ప్రతిభాబలము చేఁ బ్రత్యక్షీకరించుకొని కవిత్వము చెప్పినమహాకవులు. వీరు కొన్ని పద్యములు మనఃఫలకముమీఁద వ్రాసియుంచుకొని యెవరైన లేఖకు లున్నపుడు వల్లెవేసినపద్యములు చెప్పుచున్నట్లు చెప్పి వ్రాయించుచుందురు. ఇట్లే వీరు లెక్కలేనన్ని గ్రంథములు వ్రాసిరి. లక్ష్మీనరసింహకవి జ్ఞానైకచక్షుష్కుఁడు. వీరికి 40 వత్సరముల యీడువచ్చువఱకు సంపూర్ణనేత్రావరోధము కలుగలేదు. 1909 నుండి మాత్రము. 'కృపాంభోనిధి' నీకని యీవిధముగఁ బ్రార్థించుచున్నాఁడు :

అన్నా ! నీదగుమూర్తి యెట్టిదియొ జాత్యంధుండను కాలాద్యవ
చ్ఛిన్నంబై జగదేకపూర్ణ మగునీచిన్మాత్ర దివ్యాకృతిం
గన్నారం గనఁ బుండరీకదళసంకాశస్ఫురన్నేత్రుఁడన్
నిన్నుం జూడఁగలేను చిత్రమిది తండ్రీ! సత్కృపాంభోనిధీ!

వర్ధమానులగు యువకవుల నాదరించి వారి నేదో విధముగ నభివృద్ధిలోనికిఁ దీసికొనిరాఁగోరు దయాహృదయము వీరిది. వీరిమనసు కుసుమమెత్తన. సజ్జనశబ్దమునకు లక్ష్మీనరసింహము గారు

సరిపడినయుదాహరణము. "మృణాళం నవనీతమిాలితం నవనీతా దపి సజ్జనస్య హృత్."

పేదవారల కొఱకై వీరు చదువులు చెప్పించిరి. నిరుద్యోగుల నెందఱనో వాక్సాహాయ్యముచే నుద్యోగుల నొనరించిరి. వీరు కేవలకవులే కాక వీరేశలింగముగారివలె సంస్కరణాభిలాషులు. దేశసేవకులు. దేశమాత, మనోరమ మొదలగు పత్రికలు ప్రచురించి దేశభాషాసేవ గావించిరి. వీరేశలింగము పంతులుగారి సంస్కరణోద్యమ మందును వారి భాషా సేవ యందును వీరి కనుపమానమగుభక్తి. సర్వవిధ ముల వారి యుద్యమములను క్షుణ్ణముగ చేసినవారు వీరే. కందు కూరివారు ఖడ్గవాదులు. చిలకమర్తివారు కార్యవాదులు. ఇది యీయిర్వురకును గల తారతమ్యము. 'లక్ష్మీనరసింహముగా రిదియీమతము' అని చెప్పుట కష్టము. ఆయన సంస్కారవా దులగు వీరేశలింగకవిగారికిఁ గుడిభుజముగఁ బని చేసిరి. పీఠికాపుర ప్రభువులతోఁ జెలిమి వాటించిరి. దేశనాయకుఁడు టంగుటూరి ప్రకాశముపంతులుగారిని గౌరవించిరి. 'అన్యులమనమున్ నొ ప్పింపక తా నొవ్వక తప్పించుక తిరుగువాఁడు' కాన లక్ష్మీ నరసింహకవిగారి నేవిషయమునను నాక్షేపించువారు లేరు.

చిలకమర్తికవి యార్జనము లక్షకు దాఁటినది. గ్రంథముల వలన నింతసంపాదనము చేసినవారు తెలుఁగువారిలోఁ దక్కువ.

మఱియొకవిషయము. 1907 లో వంగదేశమునుండి 'విపినచంద్రపాలు' అనునాతఁడు వచ్చి 'గోదావరీమండలమహా

సభలో నుపన్యసించుచుండెను. ఉపన్యాససందర్భమున ఆసు వుగ లక్ష్మీనరసింహముగా రీపద్యము చదివిరి.

భరతఖండంబు చక్కని పాడియావు
హిందువులు లేఁగదూడలై యేడ్చుచుండ
తెల్లవారను గడుసరిగొల్లవారు
పిదుకుచున్నారు మూతులు బిగియఁగట్టి.

నాఁడు కొన్నినాళ్లీగీతము చదువనివారు లేరు. భోగరాజు పట్టాభిసీతారామయ్యగారు తెల్లవారను=తెల్లవారఁగా అను నర్థము చెప్పి ప్రభుత్వము నోదార్చిరి. అప్పుడే వీరిపేరు మాఱు మ్రోగినది. బహుజనముచే నాదరింపఁబడు కవితయే కవిత. అదియే శాశ్వతముగా నిలుచును. మన చిలకమర్తి లక్ష్మీనరసింహముగారి పద్య మొక్కటైన కంఠపాఠము చేసికొనని వారు తెలుఁగువారిలో నుండరు.

నవలారచనమునను, నాటకకర్తృత్వమునను, ప్రహసనపుఁగూర్పునను సిద్ధహస్తుఁడై, దీనావనదీక్షితుఁడై దీర్ఘాయుష్కుఁడైన లక్ష్మీనరసింహకవి కాంధ్రవిశ్వవిద్యాలయమువారు మొన్న 1943 లో కళాప్రపూర్ణ బిరుదము నొసఁగి సముచితముగ సత్కరించిరి. ఇట్టి యీమహాకవి వీరేశలింగకవి తరువాత 'స్వీయచరిత్ర' వ్రాసికొనెను. వీరి స్వీయచరిత్ర ఆంధ్రకవులచరిత్రయు- ఆంధ్రదేశచరిత్రయు ననఁ గలిగి మహోపకారకమైయున గ్రంథము. అది యచ్చుపడవలయును.

తిరుపతి వేంకటేశ్వర కవులు

౧౮౭౧—౧౯౧౯

ఈజంటకవులలో మొదటివారు దివాకర్ల తిరుపతిశాస్త్రి గారు. రెండవవారు చెళ్లపిళ్ల వేంకటశాస్త్రిగారు. తిరుపతి శాస్త్రిగారు వెలనాటిశాఖీయులు. అభిజనము: ఎండగండి. (కృష్ణామండలము) తల్లి: శేషమ్మ. తండ్రి: వేంకటావధాని. జననము:1871. నిర్యా: 1919. వేంకటశాస్త్రిగారు ఆరామ ద్రావిడశాఖీయులు. జన్మస్థానము: ఏనాము (ఫ్రెంచివారిది) నివాసము: కడియము. తల్లి: చంద్రమ్మ. తండ్రి: కామయ్య. జననము: 1870 ప్రమోదూతనామసం॥ శ్రావణ శుద్ధద్వాదశి సోమవారము. విరచితగ్రంథములు: పాండవజననము, పాండవోద్యోగము, పాండవాశ్వమేధము, పాండవరాజసూయము, పాండవవిజయము, పాండవప్రవాసము, ముద్రారాక్షసము, మృచ్ఛకటికము, బాలరామాయణము, ప్రభావతీప్రద్యుమ్నము, బుద్ధచరిత్రము, ఏలామాహాత్మ్యము, లక్షణాపరిణయము, శ్రీనివాసవిలాసము, దేవీభాగవతము, విక్రమాంకదేవచరిత్రము, చంద్రప్రభా చరిత్రము, హర్ష చరిత్రము, శనిగ్రహము, గీరతము, గుంటూరుసీమ, నానారాజసందర్శనము. ఇత్యాదు లనేకములు.

'రెండుబాసలకు మేమె కవీంద్రుల' మని కొన్నినాళ్లాంధ్రకవితాసామ్రాజ్యము నేకచ్ఛత్రముగఁ బరిపాలించిన తిరుపతివేంకటకవులు జగమెఱిఁగిన బ్రాహ్మణులు. ఆంధ్రదేశమున వీరిపేరు నెఱుఁగని యభిజ్ఞుఁ డుండఁడు. ఆధునికాంధ్రకవు

ంలో వీరిని గురుసములుగా భావించువారనేకులు. తిరుపతివేం కటకవుల నేకలవ్యశిష్యుల మని చెప్పుకొని గౌరవింపఁబడువా రెందఱో కలరు. ఆంధ్రములో వీరు సందర్శింపని రాజాస్థానము లేదు. ఆరంభదశలోఁ దిరుపతి వేంకటకవులు 'తిరుపతి వేంకటే శ్వరు' లనియే కొంతవాడుక. ఈజంటకవు లేమహారాజును లెక్కసేయలేదు. 'అనుభవించితిమి దివ్యభోగములను రాజాధి రాజులకన్న నధికముగను' - 'ఏనుఁగు నెక్కినాము ధరణీంద్రులు మ్రొక్కఁగ నెక్కినాము' అని చెప్పుకొనుచుఁ బ్రతిపట్టనము, బ్రతిజనపదముఁ దిరిగినారు. ప్రతిదాతను దర్శించినారు. వారిచేఁ దగినట్లు సన్మానింపఁబడిన సరియే. లేనిచో సహజకవితాధోర ణితో మొగమువాచునట్లు తిట్టుఁబద్యములు చెప్పుట- ఈకవులు సిద్ధవాక్కులని వారు పాదాక్రాంతులగుచుండుటఁ బెక్కుచోట్ల జరిగినది. అనిదంపూర్వమైనవీరి యద్భుతశక్తి కాశ్చర్యపడి యనేక కవులు 'శిష్యోహ'మ్మని చరణములఁ బడఁజొచ్చిరి. వీరియవధాన ప్రతిభ సరసి తెనుఁగుమన్నీ లెందఱో బిరుదముల నొసఁగిరి. సాలువలఁ గప్పిరి. సన్మానములఁ జేసిరి. ఏనుఁగులపై నూరేఁ గించిరి.

తిరుపతికవులజీవిత మొకమహాభారతము. ఇం దేపర్వ మును బరిశీలించినను బ్రతిజ్ఞలు సేయుట, మీసములు దువ్వుట. ప్రతిపక్షులను బరిహసించుట, పద్మవ్యూహములఁ బన్నుట, వానిని భేదించుట, యెదిరి యెట్టివాఁడైన సాహసించి మీఁది

క్షరకట యివి చూతుము. ఈభారతమునఁగూడ రాయబారముల రభసలు, శతఘ్నుల చప్పుళ్లు, పాశుపతప్రయోగములు, అట్టహాసములు, తాలుకుట్టనములు కలవు. పాండవోద్యోగవిజయములు, పాండవాశ్వమేధము మున్నగునవి దీనిలోనివే. గీరతముకూడ నీభారతములోనిదే. ఈ భారతసంగరమునకు 'గుంటూరుసీమ' కురుక్షేత్రము.

వాగ్యుద్ధములవలనఁ దిరుపతికవులకీర్తిచంద్రిక నలుమూలల వీసి తెలుఁగులకల లూఁపించినది. తిరుపతిశాస్త్రిగారు వెలనాఁటివారు, వేంకటశాస్త్రిగారు రామచంద్రాపురమువా రైనను సోదరులవలె మెలంగుచుఁ బరస్పరసహకారముతో నవధానములు, ఆశుకవితలు, ఆకాశపురాణములు ప్రదర్శించుటచే వీరి పేరు త్వరలోఁ బ్రశస్తి కెక్కినది. అవధానకళకు గౌరవము దెచ్చినవారు తిరుపతికవులే. చులుకఁదనము కల్పించినవారును దిరుపతికవులే. వీరికి ముందు శ్రీమాన్ మాడభూషి వేంకటాచార్యులుగారును, సంతకు మిక్కిలి ముందు రామరాజభూషణుఁడు (భట్టుమూర్తి) మున్నగువారు శతలేఖినీగ్రంథసంధానచాతురి గలవారున్నను వారెవ్వరును దిరుపతివేంకటకవులవలె జంటకవులుగానుండి యవధానములు చేసినవారు కారు. పిఠాపుర సంస్థానకవులైన దేవులపల్లిసోదరులును, వేంకటరామకృష్ణులు నష్టావధానాశుకవితాప్రదర్శనము లొనరించి యున్నను దిరుపతివేంకటకవులవలె నవధానవిద్యచే జగద్విఖ్యాతి నొంద

రించినవారు కారు. రామరాజులవారికాలమున నంది మల్లయ్య ఘంట సింగయ్య యనుజంటకవులు ప్రబంధరచనము గావించిరి. కానివా రవధానముల నొనర్చియుండిరో లేదో చెప్పుటకుఁ జరిత్రాధారములు లేవు 'జగదాశ్చర్యకరావధానకవితా సంపత్తి' తిరుపతివేంకటకవియుగళమునకే తక్కినది.

'గోణముకట్టుటాది' వేంకటశాస్త్రిగారికిఁ గవితాభిలాష యుండెడిది. ప్రఖ్యాతశాస్త్రపండితులు చర్ల బ్రహ్మయ్యశాస్త్రిలవారియొద్ద నీజంటకవుల వ్యాకరణాధ్యయనము. ఇరువురును మహామేధావులు గాన నచిరకాలములో వాఙ్మయ మధికరించిరి. తిరుపతి శాస్త్రిగారికిఁ దొలుతఁ బద్యలక్షణములు వేంకటశాస్త్రిగారే చెప్పినట్లు వినుదుము. శిష్యస్వరూపమున నొకపద్యము తిరుపతికవి వేంకటకవిపైఁ జెప్పిన యీపద్య మెంతరసభావభరితము!

పతతాత్మీయశతావధానకవితావిద్యాపయోరాశి, సం
భృతశిష్యాంబుదవాఙ్మయామృతరసప్రీతాఖిలాంధ్రక్ష మా
ధృతరజ్యద్రసికావతంసకృతపండిస్తోత్రమాలా విభూ
షితుమా వేంకటశాస్త్రినేఁ బొగడెదన్ శిష్యస్వరూపంబునన్.

తిరుపతికవి యప్రతిమానమైనపాండితీప్రతిభయుఁ జెళ్లపిళ్లకవి యసాధారణమైనమేధాబలమును గలసి 'తిరుపతివేంకటేశ్వరులను' దెలుఁగుకవులలో నగ్రేసరుల నొనరించినది. తిరుపతి లేనిదే వేంకటేశ్వరుఁడు లేఁడు. వేంకటేశ్వరుఁడు లేనిదే తిరుపతి లేదు. ఈజంటపేరు చిల్లర పదములయే ఘనతకుఁ గారణ మ

చెప్పినారు. ఎక్కడ విన్నను వారిపద్యములే. ఎక్కడఁజూచినను వారిశిష్యులే. ఏప్రాంతముసఁ దిరిగిన వారియవధాన ప్రశంసలే. 'తిట్టుల్ దిట్టితిఁ దిట్టులంబడితి'నని యనేకులను హుంకరించినారు. అనేకపండితుల గద్దించినారు. "అటు గద్వా లిటు చెన్నపట్టనము మధ్యం గల్గుదేశమ్ము" నొకయూఁ పూఁపినారు. కాశీనాథశాస్త్రివంటి యుద్దండపండితుల 'నబ్బ' యనిపించినారు. మహా మహోపాధ్యాయులు సైతము మర్యాదగాఁ దప్పించుకొని తిరుగుచుండెడివారు. అది వారిశాస్త్రపాండిత్యమునకు జంకి యనుటకు వీలుకాదు. తిరుపతికవులు సంస్కృతాంధ్రములలోఁ బెద్దపాండిత్యము కలవారేయైనను శాస్త్రేతరములందుఁ బ్రత్యేక పండితులైన మహామహులనుగూడ మాటాడనీయక పోవుట మాత్ర మాంధ్రలోకమున కాశ్చర్యావహమైనది.

తిరుపతిశాస్త్రిగారు ప్రాచ్యపాశ్చాత్య భాషలయందు విద్వాంసులైన పోలవరముజమీందారువారిదృష్టి నాకర్షించిరి. కొన్ని వత్సరములు వారియొద్ద గౌరవవేతనముఁ బడయుచు, వారిచే ననేకరీతుల సన్మానింపఁబడుచుండిరి. ఇంతలోఁగాల మీ మహాకవిని పొట్టఁ బెట్టికొనినది.

చెళ్లపిళ్లశాస్త్రిగారి యుపన్యాసవాణి మేజువాణి. వీరుసభలలో నుపన్యసించుచుండునపుడు వేనవేలు విఱుఁగఁబడి వినుచుందురు ఎంతవానినైన నప్పటికప్పుడు ముఖపిధానము సేయుశక్తి వీరిది. వీరిప్రతిపదము ధ్వనిపూరితము. వీరి పేరు విని

బందరునందలి యున్నతపాఠశాల వేంకటశాస్త్రిగారి నాహ్వా నించినది. ఆసందర్భమున ననేకులు వీరిచేతిలోఁ గవులైరి. వారే నేఁడు మహాకవులై నవ్యసాహితీలోకమున నఖండప్రశంసల నందుచున్నారు. తిరుపతికవులశిష్యులము - విశేషించి వేంకట శాస్త్రిగారిశిష్యుల మనువారిలో అబ్బూరి, వేటూరి, వేలూరి, కాటూరి, పింగళి కవులు ముఖ్యులు. బందరుపురము వేంకట శాస్త్రిగారికి బ్రహ్మరథము పట్టుచు. 'కృష్ణ' వీరి పలు కులు విని పొంగిపోవును. 1933 సం॥న బందరుపౌరులప్రోత్సా హమునను, కవిశిష్యులయభినివేశమునను వేంకటశాస్త్రిగారికి షష్టిపూర్తిసన్మానమహోత్సవము వైభవోపేతముగ జరిగినది. ఆసందర్భమున వీరిశిష్యప్రశిష్యులు కవికుమారులు వందలకొలఁది వచ్చి కావ్యోపహారము లర్పించిరి. ఆదివ్యమహమున

పుడమిఱేఁడులు తల లడుగులు మోవంగ
నర్పించుకాన్కల నందువాఁడు
అత్యద్భుతం బైనయవధానవిద్యకుఁ
బ్రభవకారణ మైనప్రతిభవాఁడు
వీనుదోయికిఁ దేనెసోనలు వర్షించు
వాఙ్మాధురికిఁ బేరువడినవాఁడు
చిననాఁడె వలచి వచ్చిన కవితాకన్య
నేకపత్నిగఁ జేసి యేలువాఁడు

పూర్ణకాముండు త్యాగియు భోగయైన
గురుని ఋణ మీఁగువొంటె నీచిఱుతకబ్బ
మర్పిత గడించుకొనుఁగాక యాంధ్రవాణి
కడకనుల జాల్కొనుప్రసాదకణలవాప్తి.

అని గురుదక్షిణగా 'సౌందరనంద' కావ్యము పింగళి కాటూరి కవియుగళముచే వేంకటశాస్త్రిగారి కర్పింపఁబడినది. ఆషష్టిపూర్తి మహోత్సవము తెలుఁగువాణి కొకయుజ్జ్వలాలంకారము. ఇది యననేల? తిరుపతివేంకటకవులు తెలుఁగునాఁట నొందనిగౌరవమే లేదు. క్రొత్తగా నొందఁదగినదే లేదు. కృష్ణాపత్రికాధిపతు లనినట్లు 'వీరికవిత్వము ప్రాచీనవిధికి భరతవాక్యము. నవీనకవిత్వమునకు నాంది. వీరికవిత్వమున దెప్పుడుఁ జూచినను సౌకుమార్యము పౌరుషము జీవము గోచరించుచుండును. ఈ విలక్షణములే యాంధ్రదేశమున శిష్యసహస్రముల వెదచల్లినవి. వీరిరచన లెక్కువగ వీరిజీవితమునకు సంబంధించిన వగుటచే నాకవిత్వ మాత్మగౌరవమును బ్రతిష్ఠించికొనినది.'

ఈజంటకవులు వ్రాసినకావ్యములలో "బుద్ధచరిత్రము" చక్కని పాకమునఁ బడినది. వీరి దేవీభాగవతముతోఁ బాటు బుద్ధచరిత్రయు సారస్వతలోకమున స్థిరముగా నుండు నని చెప్పవలయును. బుద్ధచరిత్రము భావరసములకు నిదానమైన మధుర కావ్యము. ఇది ప్రాచీనమార్గముల నతిక్రమించని ప్రబంధమైనను బూర్వవర్ణనములగడబిడ యెచ్చటను లేదు. కొంచెము లింపా

యిగాఁ దిరుపతికవులు ప్రాచీనప్రబంధధోరణి వీడి నవ్యమార్గములతో వర్ణనాదులు గావించిరి. శ్రవణానందాదులలో శృంగారఘట్టములు మితిమీఱి వర్ణింపఁబడినవి. కాని యవి నాఁడు రసపోషకములుగానే యగపట్టినవి. శ్రవణానందములోఁ బూర్వపువాసనను బూర్తిగాఁ దొలఁగింపలేక సీ. రాజులెల్లరును భార్గవరాముతే యనఁ దేజంపుపెంపు నుతింపవలెన, కోమటులెల్ల జక్కులరాజులే యన్న నైశ్వర్యములపెంపు లనుగవలెన. ఈ మొదలగువర్ణనములు గావించిరి. మ. మనమూ! వద్దిక నాఁడు మాట వినుమా మర్యాద కాపాడుమా! మొదలగుపద్యము లకుఁ దెలుఁగుదేశమున నాశనము లేదు.

'వ్యాకరణ మొక్కత్రోవ మహాకవు లొకత్రోవ' యని చెప్పి తిరుపతికవులు వ్యాకరణబంధములు నిరంకుశులై సడలించి గిడుగు రామమూర్తిపంతులుగారి మెచ్చులు గొనిరి.

తిరుపతివేంకటకవుల జీవనజ్యోతి సర్వాభిషేకపరక్ష. వీ రాంధ్రమున 'నానారాజసందర్శనము' గావించిరి. ఆయాసందర్భములఁ జెప్పినపద్యములు వారిశిష్యప్రశిష్యద్వారమున లోకమెల్లెడ వ్యాప్తములై యచ్చులో లేకున్నను అయిదాఱుశతాబ్దుల వఱకు నశింపనిస్థితిలో నున్నవి. పాండవనాటకములు, శ్రవణానందము, మఱికొన్నిచాటుపద్యములు, ఇవి పారాయణము చేసికొనుకవులు చాలమంది కలరు.

శతఘంటకవనమ్ము నల్పసంగతి యన్నఁ
'కరతలామలకమ్ము'గాదె మాకు
అష్టావధానకష్టావలంబన మన్న
'నంబికొండయుదండనంబు' మాకు
ఆశుధారాకవిత్వాడంబరం బన్న
'నల్లేరుపై బండినడక' మాకు
సత్కావ్యనిర్మాణచాకచక్యం బన్న
'షడ్రసోపేతభోజనము' మాకు
వ్యర్థమగువాదము లొనర్చునట్టివారి
డంబ మణఁగించు టూపోశనంబు మాకు
దానరాధేయ! కవిసముదాయగేయ!
పండితవిధేయ! రామభూపాలరాయ!

ఏనుఁగు నెక్కినాము ధరణీంద్రులు మ్రొక్కఁగ నెక్కినాము స
న్మానములందినాము బహుమానముల గ్రహియించినార మె
వ్వానిని లెక్కపెట్ట కనివారణ దిగ్విజయం బొనర్చి ప్ర
జ్ఞానిధులంచుఁ బేరు గొనినారము నీవలనన్ సరస్వతీ!

తిరుపతికవుల గ్రంథములు భారతీభాండారమున నుచ్చస్థానమున నుండఁగలవి. నవ్యకవితాగంగావతరణమునకు భగీరథులై, యాంధ్రసారస్వతమున కొక యపూర్వవికాసము కలిగించిన తిరుపతి వేంకటకవులు బాలకలానిధులు- బాలసరస్వతులు- కింకవీంద్ర ఘటాపంచాననులు- కళాప్రపూర్ణులు.

చిలుకూరి వీరభద్రరావు

౧౮౭౨–౧౯౩౯

ఆఱువేల నియోగిబ్రాహ్మణులు. అభిజనము: తణుకు తాలూకాలోని 'రేలంగి'. నివాసము రాజమహేంద్రవరము, కొవ్వూరు. జననము 17-10-1872. నిర్యాణము 1939 సం. రచిత కృతులు: రాజమహేంద్రపుర చరిత్రము. ఆంధ్రుల చరిత్రము-జీర్ణకర్ణాట రాజ్యచరిత్రము.| తిక్కన సోమయాజి, తిమ్మరుసు మంత్రి- శ్రీనాథకవి- శివాజీచరిత్ర, కర్ణసామ్రాజ్యము, నవరసిక మనోల్లాసిని, స్వయంసహాయము, వరలక్ష్మి విలాసము, హిందూసంసారము, హిందూగృహము, హాస్య తరంగణి, సుమిత్ర, అళియ రామరాజులు, నాయకురాలి దర్పణము.

వీరభద్రరావుగారు చరిత్రచతురాననులు. 'ఆంధ్రుల చరిత్ర'తో వీరి కఖండకీర్తి వచ్చినది. ఆంధ్రులప్రాచీనచరిత్రమును బరిశోధించి వెలువరించినవారిలో నీయనయే కనిష్ఠికాధిష్ఠితులు. వీరి యనంతపరిశోధనములనుండియే నేఁటి పలువురు రచయితలు చక్కనివిషయములు సంగ్రహించి పత్త్రికాపాఠకుల కిచ్చుచున్నారు.

వీరభద్రరావుగా రాంధ్రభాషకుఁ బ్రాణములు దార వోసిరి. ఆంధ్రజాతిపై వీరి కవ్యాజమైన యాదరము. వీరు సంఘసంస్కృతి నభిలషించిన సదాశయులు. జాతివికాసము కలిగింప

నుంచి దేశోపకారి, విబుధరంజని, ఆంధ్రకేసరి పత్రికలు ప్రకటించిరి.

పంతులుగారికలము జంకుగొంకులు లేనిది వాదోపవాదములలో విలయనాట్యము సలిపినది. కలములో నున్నంత నిరంకుశత నోటిలో లేదందురు. ఎంతయావేగముగా వాదించినను జివరకు నవ్వుకొనుచు మఱియొక సంభాషణములోనికి మార్చివైచుటమాత్రము వారియందు గల మంచిగుణము. ఆత్మగౌరవము ఆత్మవిశ్వాసము వీరి చేతలలో స్వాతంత్ర్యము చూపిననిరంకుశుఁ డీయన. తెలుఁగువారిలోని కొన్నిజాతులను గుఱించియుఁ గొన్నివర్ణములనుగుఱించియు పునరావుగారు వెలువరించిననిర్ణయములు కొన్నిసంస్థానములకుఁ గోపకారణము లైనవి. సంస్థానప్రభువులు కొందఱు వీరభద్రరావుగారిపై నాగ్రహము చూపుచుండిరి. వారు తలఁచినచో నేమి చేయలేరు? వేదము వేంకటరాయశాస్త్రిగారిది గుర్తించి 'వీరభద్రరావుగారు! ప్రమాదము సుమండీ' యని మందలించిరఁట. వీరది లెక్కసేయుదురా? సత్యప్రకటనమే సత్యశోధకలక్షణమని నమ్మిననిర్భీకుఁ డాయన. పంతులుగారు 'వళియరామగాయకులు' అను గ్రంథములో 'రివరెండు-హీరాసు'గారి వ్రాఁతలను సయుక్తికముగ ఖండించిరి. ఆంధ్రేతిహాసపరిశోధకమండలి వెలువఱిచిన కాకతీయసంచికపై వీరి ఖండనము సప్రమాణమై మెచ్చు

నందినది. వీరి 'జీర్ణకర్ణాటసామ్రాజ్యము' యాంధ్రాభిజ్ఞుల్లు పెక్కు 'కా'ననిరి. ఇదియే వీరితొలిరచనము.

పంతులుగారివిమర్శనశక్తి చవిచూడనివా రుండరు. వీరి యాంధ్రులచరిత్రలోని కొన్నికొన్నిసిద్ధాంతములు నూతనపరిశోధనములవలన నిలుచునవిగావు. ప్రథమప్రయత్నము లన్నిటిలోను గొన్నిదోషము లుండుట క్రొత్తగాదు. అది యాక్షేపణీయమును గాదు. వీరివిమర్శలో మొగమోట మనునది పూజ్యము. సత్యపరిశోధనమునకుఁ దమయాస్తిని దమయారోగ్యమును దుదకుఁ దమప్రాణములను గోల్పోయిన వ్యాసజీవులు. జననము మొదలు మరణమువఱకుఁ గష్టపరంపరలతో నిండిన జీవితము వీరిది. దానికి హేతువు నిరంతరపరిశోధనపరత్వమే. ఒకసభలో రామలింగారెడ్డిగారు 'వీరభద్రరావుగారి విమర్శనశక్తి చాల గొప్పది. దానిని వర్ణింప నా కర్హత లే' దని చెప్పినారు. ఆంధ్రచరిత్రకారులలో వీరభద్రరావుగారు, లక్ష్మణరావుగారు, రామయ్యపంతులుగారు, వీరేశలింగము పంతులుగారు నొక్క శ్రేణికిఁ జెందినవారు.

వీరభద్రరావుగారు చదివినది 'స్కూలుఫైనలు'వఱకే యనుకొందుము. అయిననేమి? వారు చరిత్రచతురాననులు. పదవులకొఱకుఁ బ్రాకులాడక యాంధ్రచరిత్రపరిశోధనమునకుఁ దమయావజ్జీవనము ధారవోసి తరించిన యిట్టిమహాపురుషుఁడు చిరస్మరణీయుఁడు.

వీరభద్రరావు పంతులుగారి 'ఆంధ్రుల చరిత్ర'యే తెలుఁగు వారిలో జాతీయాభిమానము రగుల్కొల్పినది. భావిచరిత్రనిర్మాతల కాంధ్రులచరిత్ర యొకపెన్నిధి. చిలుకూరివారిచరిత్రపరిశోధనరంగములోఁ బ్రాచీనాంధ్రసౌభాగ్యము ప్రాచీనసామ్రాజ్యవిభవము తెరదొలఁచుకొని వచ్చి మధురనాట్యము చేసినది.

ఆ సుప్రభాతికదేవా యింక మనకుఁ గానరాదు. ఆంధ్రుల చరిత్రముమాత్రమే యాంధ్రదేశమం దెచ్చటఁ జూచినను గన వచ్చును. నేఁడు పరిశోధకులలోఁ బేరందుచున్న శ్రీ మల్లంపల్లి సోమశేఖరశర్మగారు వీరభద్రరావుగారి ప్రతిభ నభినందింతురు. శ్రీ కందూరి ఈశ్వరదత్తు బి. ఏ గారు వీరిపేసల్లూరు వీరేశలింగము పంతులుగారి తరువాత నాంధ్రచరిత్రకారులకు వీరభద్రరావుగా రాదర్శపు లని యాంధ్రు లైకకంఠ్యముగా నంగీకరింప వలసినదే.

రాజమహేంద్రవరమునఁగల ఆంధ్రచరిత్రపరిశోధకసభా ప్రతిష్ఠాపకులలో శ్రీ వీరభద్రరావుగా రొకరు. ఇట్టిపంతులుగారికి ౧౯౩౮ లో నందాల్యలయందు సర్వేపల్లి రాధాకృష్ణుని యాజమాన్యమున జరిగిన 'ఆంధ్రమహాసభ'లో 'ఆంధ్రచరిత్ర చతురానన' యను బిరుద మిచ్చి సత్కరించిరి.

—

కొమఱ్ఱాజు వేంకట లక్ష్మణరావు

౧౮౭౭—౧౯౨౩

లింగధారినియోగి. తండ్రి: వెంకటప్పయ్య. జననస్థానము: పెనుగంచిప్రోలు(కృష్ణా మండలము) జననము 1877 సం. నిర్యాణము 12-7-1923 సం. విరచితకృతులు: ఆంధ్రవిజ్ఞానసర్వస్వము (2 సంపుటలు వీరి సంపాదకత్వమున వెలువడినవి) శివాజీ చరిత్ర, హిందూదేశకథాసంగ్రహము, మహారాష్ట్ర విజృంభణము, లక్ష్మణరాయవ్యాసావళి, హిందూ మహమ్మదీయ యుగములు.

లక్ష్మణరావుగారు సిద్ధహస్తులైన యాంధ్రరచయితలు. వీరు భాషాసేవకులలోఁ బ్రథమశ్రేణిని లెక్కింపఁదగినవారు. 'విజ్ఞానచంద్రిక' యాంధ్రగ్రంథమాలలలో నెంతప్రతిష్ఠ గడించినదో లక్ష్మణరావుగా రాంధ్రచరిత్రోద్ధారకులలో నంతకీర్తి సంపాదించిరి. విజ్ఞానచంద్రికకు లక్ష్మణరావుగారు జీవగఱ్ఱ. ఈ గ్రంథమాలలో నీపరిశోధకునిచేయి సోఁకనిగ్రంథము లేదు. కలకత్తా యమ్. ఏ. పరీక్షలో నుత్తీర్ణులైననాఁటినుండియు వీరి హృదయక్షేత్రమున వాఙ్మయసేవాంకురములు రేకెత్తుచువచ్చినవి. అవియే 'విజ్ఞానచంద్రిక'కు శుక్లపక్షములైనవి. ఈగ్రంథమాలలో పదార్థవిజ్ఞాన- పారిశ్రామిక- ప్రకృతి- భౌతిక- రసాయన- వృక్ష- జీవ- వైద్యశాస్త్రములకుసంబంధించినగ్రంథము లెన్నియో వెలువడినవి. ఈగ్రంథమాలలోఁ గావ్యనాటకములకుఁ జోటులేదు. దేశోద్ధారకులగుమహాపురుషులజీవితచరిత్ర

ము లిందుఁ బెక్కు ప్రకటితములు. ఆయావిషయములలోఁ ప్రత్యేకప్రవీణులైన చిలుకూరి వీరభద్రరావు- కట్టమంచి రామలింగారెడ్డి- గురజాడ అప్పారావు- ఆచంట లక్ష్మీపతి- అయ్యదేవర కాళేశ్వరరావు- గోటేటి జోగిరాజుపంతులు మున్నగువారెందఱో దీనికి గ్రంథములు వ్రాసి యొసఁగిరి. 'విజ్ఞానచంద్రిక' యాంధ్రి కఖండసేవఁజేసి యవ్యర్థమైన స్మరణీయమహాసంస్థ. అప్రస్తుతమైనను లక్ష్మణరావుగారితోపాటు దీనిని సంస్తుతింపక తప్పను.

లక్ష్మణరావుపంతులుగారికి వీరేశలింగముగారే లక్ష్యస్వరూపులు. వీరు తమరచనము సామాన్యగ్రాంథికముగ నడపించి జనబాహుళ్యము నాకర్షించిరి. కాని నాఁటికిఁ బెచ్చుపెరిగియున్న గ్రాంథికవ్యావహారిక వాదప్రతివాదసమరములోఁ జేయిచేసికొనలేదు. ఆ తాటస్థ్యమే వీరిచే నమూల్యమగు విజ్ఞానసేవ చేయించినది. దేశభాషయొక్క సర్వతోముఖాభ్యుదయము, దేశభాషయందు సర్వశాస్త్రములు వెలువరింపవలయునన్న యభినివేశము కలిగి కొంతవఱకుఁ గృతకృత్యులైనసుకృతి యితఁడు. ఆయన యభిలషించినది భాషాజీవము, భాషాస్థిరత్వము. లక్ష్మణరావుగారుకూడఁ గొందఱివలెఁ దెగుడెంపులేని భాషావివాద వాగురలోఁ దగుల్కొనినచో 'విజ్ఞానచంద్రిక' యేతరగతి గ్రంథమాలలలో లెక్కింపఁబడవలసియుండెడిదో!

మనభాషలో లేనిశాస్త్రగ్రంథము లుండరాదనియు, నప్పుడే వాఙ్మయమునకు సుస్థిరత్వము చేకూరుట కవకాశ

ముందు ననియు వీరి ప్రధానాశయము. ఈ యాశయమే వంతులు గారికి ప్రబంధములమీఁదను, ఖండకావ్యములమీఁదనుమక్కువ తక్కువచేసినది. ఇంతమాత్రమున నీయనకుఁ గావ్యకళాదృష్టి గాని, కావ్యరసాస్వాదశక్తిగాని లే దనుటకు వీలుపడదు. లలిత కళలనుగూర్చి వెలువరించిన ప్రత్యేక గ్రంథము, కావ్యకళనుగూర్చిన వీరి ప్రత్యేకవ్యాసములు వీరికిఁ గళాపరిశీలకులలో గౌరవ స్థానము నీయకపోవు. కేవల కావ్యములవలన వాఙ్మయమునకు శాశ్వతత్వముకలుఁగ దని యొకయభిప్రాయముపెట్టుకొని శాస్త్ర గ్రంథరచన ప్రకటనములకు జీవిత మర్పించిరి.

ఆంధ్రదేశచరిత్రరచనకు శ్రీకారముచుట్టినమహాశయుఁ డీతఁడే. వీరు నాటినవిత్తు నేఁటికి మహావృక్షమైనది. ఈయన యేవిషయమునను బొరపడియుండలేదు. పలుసారులు పరిశీలించికాని యేరచనము బ్రచురింపలేదు. కావున నీయనయక్షరములు శిలాక్షరములైనవి. పరిశోధకలక్షణములు వీరికిఁ బ్రాతిగఁ బట్టినవి. పత్రికల కెక్కుట, ఉపన్యాసపీఠములపై గర్జించుట వారికి లజ్జాకరము. ఆయన సంఘసంస్కారియే. కాని వీరేశలింగాదులవలె సంస్కారవాదములో నడుముబిగింపలేదు. రాజకీయరంగములో నీయన పిఱికివానివలె మెలఁగెను. సాహిత్యరంగమునమాత్రము పిఱుదివియలేదు. ఆయనవేషములో నొకవిద్యాధికత యుండెడిది. ఆకారము స్వచ్ఛమైనది.

పంతులుగారు గౌరవకుటుంబములోనివారు. వీరిపితృపాదులు మునగాలరాజుగారి (శ్రీనాయని వేంకటరంగారావుబహద్దరు) ముత్తవతల్లిగారియొద్ద 'దివాను'గాఁబనిచేసినప్రసిద్ధాంధ్రులు. శ్రీమునగాలరాజుగారితో లక్ష్మణరావుగారికిఁ బెద్దనేస్తము. పంతులుగారివలెనే రాజుగారుకూడ భాషాభిమానులు. వీ రిర్వురకు నిరంతరసాహిత్యచర్చలతోఁ గొంతకాలము గడచినది. రావుగారిసద్వర్తనము భాషాపరిజ్ఞానము రాజుగారిమనస్సున కెక్కినది. దానిచే వారియొద్ద నాంతరంగికకార్యదర్శిగాను 'దివాను'గాను బనిచేయుట తటస్థించినది. లక్ష్మణరాయరంగరాయలు కృష్ణార్జునులవలె వర్తిల్లిరి. ఉద్యోగము చేయుచున్నను వీరు భాషావలోడనము వీడ లేదు. మునగాలరాజావారిసాహిత్యాభిరుచి పంతులుగారిభాషాశాస్త్రపరిశోధనమునకు మిక్కిలి దోహద మొనరించె నని పెక్కురు వక్కాణింతురు.

లక్ష్మణరావుగారు స్వతంత్రాశయులు. ఛత్రపతిశివాజీకి జన్మదేశమగుమహారాష్ట్రదేశమునఁ బంతులుగారు బాల్యకౌమారదశలఁ గడపిరి. కవయిత్రియగు తనయక్కగారి యాదరమునను, తమబావ బండారు మాధవరావుగారి యభిమానమునను లక్ష్మణరావుగారు నాగపూరు నివాసముచేయుచు మహారాష్ట్రము మాతృభాషవలె ధారాళముగ నభ్యసించిరి. ఆభాషలో వీ రనేకవ్యాసములు, పద్యములు రచించినటులు తెలియును. 'మోరోపంత్' అనుమహారాష్ట్రకవి వ్రాసిన కర్ణపర్వ

ముసలు మనవంతులుగారు పరిష్కర్తలుగా నుండిరన్న విషయము తెలిసినచో వారి కాభాషలోఁ గలపాండిత్యము తెలిసినట్లే యగును. వీరేశలింగముగారికి వంగభాషపై నెంతయభిమానమో, మహారాష్ట్రము మీఁద మన లక్ష్మణరావుగారి కంత మమకారము. ఆదేశమందలియభిమానము వీరిచే 'మహారాష్ట్ర విజృంభణము' వ్రాయించినది. ఈయన మధ్యపరగణాలలో బి. ఏ. పట్టభద్రుఁడై, వంగకళాపరిషత్తులో ఎమ్. ఏ పట్టము బడసిన మేధావి. సంస్కృతపరిచయము కలవాఁడు. మహారాష్ట్రములో మంచి ప్రవేశము గలపండితుఁడు. ప్రాచీనులను నర్వాచీనులను సమముగా గౌరవించిన లౌకికుఁడు. నైతికముగ తిలకుమహాశయుని శిష్యత్వ మంగీకరించిన బుద్ధిమంతుఁడు. నిరంతరశాసనపరిశీలనముతోను, నిరంతరచరిత్రపరిశోధనముతోను సంసారమును మఱచినకర్మశీలి.

'ఆంధ్రబ్రాహ్మణులలోని నియోగి వైదిక భేదకాలనిర్ణయము'- 'కృష్ణరాయలనిధనకాలము'- 'ఏకశిలానగర మోరుగల్లే'- మున్నగు చారిత్రక వ్యాసములు 'త్రిలిఙ్గమునుండి తెలుఁగు పుట్టెనా? లేక తెలుఁగునుండి త్రిలిఙ్గము పుట్టెనా?' ఇత్యాది భాషావ్యాసములు ప్రకృతిశాస్త్రము- రసాయనశాస్త్రము-కర్మయోగము- లలితకళలు- పంచాంగము- మున్నగురచనలు లక్ష్మణరావుగారి వివిధవిషయనివిష్టబుద్ధికౌశలమును, సునిశిత విమర్శనపటుత్వమును వేనోళ్ల నుద్ఘోషించుచున్నవి. ఎన్నఁడో

౧౨వ శతాబ్దినాఁటి 'శివతత్త్వసారము'ను ద్రవ్వి దానికి లక్ష్మణరావుగారు వ్రాసిన పీఠికయు తత్పరిశోధనము కనుఁగొన్నచో వారిశక్తి బహుధా తెల్లముకాఁగలదు. 'లక్ష్మణరాయవ్యాసావళి' విజ్ఞానచంద్రికా ప్రతిబింబము.

౧౯౧౩ లో విజ్ఞానసర్వస్వరచనోహ పంతులుగారికిఁ గలిగినది. లక్ష్మణరావుగారి యావచ్ఛక్తి 'ఆంధ్రవిజ్ఞానసర్వస్వ సంపుటము' లపహరించినవి. అది యసంపూర్ణమైనను నాయన యశస్సున కనశ్వరత్వ మీయఁగలదు. పంతులుగారి యెత్తుగడ లన్నియు బ్రహ్మాండమును బోలునవి. తన్నుగడ తన్ని పట్టుకట్టి నిర్వహించుట వీరిలో మెచ్చఁదగినసుగుణము. విజ్ఞానసర్వస్వపునరుద్ధరణమునకు మఱియొక కొమఱ్ఱాజు లక్ష్మణరావు- ఇంకొక కాశీనాథుని నాగేశ్వరరావు- అవతరింపవలయును. ఆయదృష్ట మెన్నఁటికో!

ఈమహాశయుఁ డుద్యమించిన 'ఆంధ్ర'సంపుటసంకలనము తుదముట్టినచోఁ దెలుఁగుబాసకు వెలలేనితొడవు వచ్చియుండెడిది. మల్లంపల్లి సోమశేఖరశర్మగారివంటివా రెందఱో లక్ష్మణరావుగారిలక్ష్యమున నడచి పరిశోధకులలోఁ బెద్దగద్దె సంపాదింపఁగలిగిరి. 'అబలాసచ్చరిత్రరత్నమాల' రచించి తెలుఁగున మెప్పుగాంచిన బండారు అచ్చమాంబగారు లక్ష్మణరావుగారి సోదరీమణి. ఈమె సార్థకజన్మురాలు.

వేంకటరామ కృష్ణకవులు

౧౮౮౩ - ౧౯౩౯

౧౮౮౯-౧౯౧౮

మొదటివారు ఓలేటి వేంకటరామశాస్త్రిగారు. రెండవ వారు వేదుల రామకృష్ణశాస్త్రిగారు. వీరు మేనత్తమేనమామ బిడ్డలు (వేంకటరామశాస్త్రిగారితండ్రి రామకృష్ణశాస్త్రి గారికి మేనమామ. రామకృష్ణశాస్త్రిగారి తల్లి వేంకటరామ శాస్త్రిగారికి మేనత్త) ఆరామద్రావిడ బ్రాహ్మణశాఖీయులు. మొదటివారి జన్మస్థానము పల్లిపాలెము (కాకినాడతాలూకా) తల్లి: కామేశ్వరమ్మ. తండ్రి: నారాయణశాస్త్రి. జననము: 15-11-1883 సం॥ అస్తమయము 3-12-1939 సం॥ రెండవకవి యభిజనము: కాకరపఱ్ఱు (తణుకుతాలూకా) తల్లి: సూరమ్మ తండ్రి: రామచంద్రశాస్త్రి. జననము: 1889 నిర్యాణము: 1918. రచితగ్రంథములు. వ్యాసాభ్యుదయము, దమయంతీ కళ్యాణము (అచ్చతెనుఁగుకావ్యము) ఉత్తరరామచరిత్ర, మదాలస (నాటకములు) దమయంతి, ఇందిరాదేవి, శకుంతల, సుభద్ర(నవలలు) విశ్వగుణాదర్శము, ఉపాయనము, భోజ చరిత్ర, కాత్యాయనచరిత్ర, కవికంఠాభరణము, సువృత్త తిలకము, పాణిగృహీతి, కొండవీటి దండయాత్ర, అత్యద్భుత శతావధానము, శతఘ్ని, అట్టహాసము, పరాస్తపాశుపతము, రామకృష్ణమహాభారతము, ఆంధ్రకథాసరిత్సాగరము (లంబకములు మాత్రము) ఇత్యాదులు.

ఆంధ్రభోజునియాస్థానవిద్వత్కవులగు వేంకటరామ కృష్ణకవుల కవితాప్రతిభ, విమర్శనశక్తి తెలుఁగువారికిఁ దెలిసి

యేయుండును. 1909 సంవత్సరమున రామకృష్ణులు పిఠాపుర సంస్థానమునఁ బ్రవేశించిరి. నాఁటికి వేంకటరామశాస్త్రిగారివయస్సిరువదియాఱువత్సరములకు మించదు. రామకృష్ణశాస్త్రిగారికిఁ బదునెనిమిదేండ్లు దాఁటినవి. సంస్థానప్రభువులు శ్రీరావు వేంకటకుమారమహీపతి సూర్యారాయేంద్రులీ కవకవుల బుద్ధిచాకచక్యమునకుఁ గవితాధోరణికి నానందపడి యవధానవిశేషములఁ గాంచుట కనుమతించిరి.

ఏ సుముహూర్తమున నీజంటకవులు ప్రభువు కంటఁబడిరో యప్పుడే శ్రీవారి యనుగ్రహాంకూరము రామకృష్ణుల యభ్యుదయక్షేత్రమునఁ బడినది. దిగ్దంతులవంటి పండితులమ్రోల నామహాస్థానమంటపమున శతావధానము సేయునపుడు రామకృష్ణులలీలలు పలువుర కానందాశ్చర్యములు కలిగించినవి. సంస్థానాధిపతు లవధానానంతరము మూఁడు నూటపదియార్లు పట్టుసాలువలతో బహూకరించి యాకవులను దమసంస్థానములో నుండఁగోరిరి.

పిమ్మట సత్యద్భుతశతావధానము, శతవిధానము (గంటకు నూఱుపద్యములు చెప్పుట) శతప్రాసము (ఒకేప్రాసము మీఁద నూఱుపాదములు గంటలోఁ జెప్పుట) అష్టావధానము మున్నగువానిచే మనకవులు మహారాజు చిత్తమును మఱింత రంజింపఁజేసిరి. శతప్రాసము చెప్పుసందర్భమున "ఇట్లిరవుగఁ గొన్నిపాదములనే మును గబ్బము తాత సెప్ప నబ్బురపడి

తత్సభాస్థలిని బోరన గద్దియ డిగ్గి గండపెండెరమును గృష్ణశా
యందుఁ దొడె నృపపుంగవ! ...”అని యభిప్రాయగర్భముగా
నెట్లు చెప్పిరో పరికించితిరా ?

వేంకటరామకృష్ణులు పిఠాపురాస్థానమునకు వెళ్ళుచున్నటు లింటియొద్దఁ బెద్దవారి కెవ్వరికిని జెప్పలేదు. పట్టుసాలు వలఁ గప్పుకొని సింహపుఁబిల్లలవలె వచ్చుచున్న యీయువకవులఁ గని తల్లిదండ్రు లానందభరితులైరి. గ్రామస్థు లాశ్చర్యవివశులైరి. ఈజంటకవులలోఁ బ్రథములైన ఓలేటి వేంకటరామశాస్త్రిగారును, ద్వితీయులైన వేదుల రామకృష్ణశాస్త్రిగారును మేనత్తమేనమామబిడ్డలు. జంటకవులలోఁ దిరుపతి వేంకటకవుల పేరు లెట్లు కుదిరినవో, రామకృష్ణకవుల నామము లట్లు సరిపడినవి. ఈకవికోకిలయుగళము పిఠాపురప్రభుని మ్రోల మధురకంఠము నెత్తి యిట్లు పాడినది.

ఆభాష్యాంత మధీత మత్రభవతో విశేశ్వరా త్తర్కశ్చ
తర్కో విశ్వపతే రపి ప్రతిభయా ప్యస్తం పదం కౌతుకా
దాలంకారికశాస్త్రమప్యధిగతం నారాయణాత్కేవలం
దూరే తిష్ఠతు తత్తథాపి కవితావిద్యైవ హృద్యావయోః.

అక్షరలక్ష లిచ్చినప్రభుఁ డట్టికవీంద్రులు కానరా రటం
చీక్షితివార లెల్ల వచియించెదు సుద్దుల నాలకించితే వా
ర్యక్షసదృక్ష ! నీప్రభు దిరంబుగ నేమును గక్షగట్టి ప్ర
త్యక్షము సేయఁబూనెదమె? తత్సములంగవులన్న రేంద్రులన్.

వీరు పీఠికాపురసంస్థానమునఁ బ్రవేశించినతోడనే సుప్రసిద్ధులైన తిరుపతివేంకటకవులతో వాగ్యుద్ధము తటస్థించినది. రామకృష్ణకవులు వయసునఁ జిన్నవారయ్యు నాకవులగ్రంథములలోని దోషములు బయటపెట్టి 'శతఘ్ని' యను ఖండనగ్రంథము ప్రకటించిరి. 'శతఘ్ని' శక్తి నాఁడు పెద్దపండితులనుగూడఁ దలలూఁపించినది. ఈసాహిత్యసమరమునందే భారతము, గీరతము, పాశుపతము, పరాస్తపాశుపతము, అట్టహాసము, తాలుకొట్టనము, శృంగము, కోకిలకాకము మున్నగా నుభయపక్షములవారివి యనేకగ్రంథములు వెలువడినవి. ఈవివాదము గ్రంథవిమర్శనములతో నారంభమై క్రమక్రమముగా ప్రబలించి వ్యక్తిదూషణములకుఁ బాల్పడినది. ఏది యెట్లైన నావివాదము నాఁటివారికి సాహిత్యజిజ్ఞాస కొంత హెచ్చించినది. ఈవాక్సమరమున నాంధ్రదేశమునందలి పండితు లెందఱో కలుగఁజేసికొని పైకి వచ్చిరి. ఇది సారస్వతచరిత్రములోఁ జేర్పఁదగినవాగ్వాదము. ఈవివాదారంభమున రామకృష్ణులు 'కవిత' యను మాసపత్రిక నెలకొల్పిరి. అందీవిమర్శనములు వెలువడుచుండెడివి. ఇది యిట్లు తొమ్మిదిపదియేండ్లవిచ్ఛిన్నముగా సాఁగి యాఁగినది.

దేవులపల్లి సోదరకవులతరువాత వేంకటరామకృష్ణకవులు పీఠికాపురసంస్థాన కవీశ్వరత్వపదవినలంకరిష్ణులై పేరు గాంచిరి. వీరు తెనుఁగున ముప్పదిగ్రంథములవఱకు వ్రాసిరి. శ్లేషయమక చక్రవర్తి యను వేంకటాధ్వరి రచించిన విశ్వగుణా

దర్శమును దెనిఁగించిరి. వెంకటాధ్వరిరచనము నాంధ్రీకరించుట యేటి కెదురీదుట. ఈతనిపద్యములయందు యమకభేదమో శ్లేషాలంకారభేదమో లేనిపద్యములు మిక్కిలితక్కువ. అట్టి విశ్వగుణాదర్శమున కాదర్శప్రాయమగు నాంధ్రీకరణ మొనరించినవారు రామకృష్ణులు. తెలిఁగింపుమచ్చున కొకచోటి మూలానువాదములు మూదలింతును.

నిర్వృత్తాధ్వరకృత్య ఋత్విజ మహో తీర్ణాపగో నావికం
యుద్ధార్తం సుభటం చ సిద్ధవిజయో వోఢార మాప్తస్థః
వృద్ధం వారవధూజనంచ కితవో నిర్విష్టతద్యావనో
ధ్వస్తాతంకచయ శ్చికిత్సక మపి ద్వేష్టి ప్రదేయార్థినమ్.

అవబృథస్నానంబు నాచరించిన సోమ
యాజికి ఋత్విజుఁ డన్నలుక
యేరంతయును దాఁటి తీరమ్ముఁ జేరిన
పాంథునకు నరంగుపైఁ జిరాకు
విజయమ్ముఁగైకొని నిజపురమ్మున కేఁగు
నవనీశతికి బంటునం దసూయ
యిష్టదేశమ్మున కేఁగినపిదప స్వా
మికి యానవాహకుమీఁద విసువు
యౌవన మ్మంతయును జూఱలాడినట్టి
కితవునకు వారసతియెడఁ గేరడంబు
వ్యాధి కుదిరినవానికి వైద్యుపట్ల
వెగటు తా మీయవలసినవిత్త మడుగ.

సంస్కృతమున క్షేమేంద్రమహాకవి రచించిన ఔచిత్యవిచార చర్చ, కవికంఠాభరణము సువృత్తతిలకముఁ దెలిఁగించిరి. ఇంది రాదేవి, సుభద్ర, శకుంతల, దమయంతి మున్నగునవలలు చదు వఁదగినవి. మదాలసనాటకము చాల మధురమైనది. వీరియుత్త రరామచరిత్రాంధ్రీకరణము నాలుగంకములుమాత్రము వెలు వడినది. 'రామకృష్ణ గ్రంథమాలాగుచ్ఛము"లలో వీరి విమర్శ నములు సమగ్రముగాఁ గాననగును. మఱియు నీకవులు తమ కవితాపత్రికామూలమునఁ జాలఁ బ్రాచీనార్వాచీనకృతుల నా విష్కరించిరి. వానిలో మత్స్యపురాణము, పరమయోగివిలాసము మైరావణచరిత్రము, అధ్యాత్మరామాయణము, చంపూభార తము భారతపక్కి పరాశరస్మృతి ప్రబోధచంద్రోదయము ముఖ్యములు.

ఆంధ్రపత్రిక కాలయుక్తి సంవత్సరాదిసంచికలో రామ కృష్ణకవులు "ఆంధ్రకవుల యపరాధములు" అను శీర్షకముతోఁ గొన్ని పద్యములు వెలువరించిరి. ఆపద్యములలోఁ బ్రాచీనకవుల యపరాధములు పరిహాసమునకు వెల్లడింపఁబడినవి. పద్యములు ముప్పది లేవుగాని తెలుఁగుదేశమున గొప్పయలజడి రేఁపినవి. రెండుదాహరించెద.

మారనకథావిధానముఁ జూఱలాడి
కోరి శ్రీనాథు తెరువులఁ గొల్లఁగొట్టి

మనుచరిత్రం బొనర్చి పెద్దన గడించె
నాంధ్రకవితాపితామహుం డన్నబిరుదు.

కొమ్మన కొమరుని కయితకుఁ
గుమ్మరిగురవయ్య లేఖకుండఁట యిది యె
ల్లం బారాశర్యున కొక
కొమ్మ గలుగ వేల్పు వ్రాయఁ గుదురిసలాగో ?

ఈయపరాధపద్యములపై క్షమాపణము చెప్పవలసిన దని ప్రతిపట్టణమున సభలు గావించి తీర్మానములు చేయుచుండిరి. అప్పుడీకవకవులు కాళ్ళుచిఱుఁగఁ ద్రొక్కఁబోను తెలుఁగు సోదరులఁ గని నవ్వుకొనుచు 'దేశభక్తి'యనునొక వ్యాఖ్య వ్రాసి "మేము చేసినది నిందాస్తుతిగాని కేవలనిందగాదు. ఈవిధముగా మేము ప్రాక్తనకవులనుగూర్చి వ్రాయుట యాధునికులకుఁ బ్రాచీనకవిసత్తములపై నెంతగా భక్తివిశ్వాసములు కలవో పరీక్షించుటకే" అని సమాధానము చెప్పిరి. అప్పు డీనవీనపద్ధతిని గనిపెట్టి రామకృష్ణులను సరసు లభినందించిరి. విరసులు పరిహసించిరి. "ప్రాంచీనాంధ్రకవీంద్రాభివందనము" వ్రాసి తమ నిజాభిప్రాయము మరల వెల్లడించిరి. "కౌరవ గౌరవ" మను పేరఁ బాండవులదే యన్యాయ మనియుఁ గౌరవులది న్యాయ మనియుఁ జక్కనిపద్యములు "ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్పత్రిక" లో నావిష్కరించిరి. విషయమెట్లున్నను కవిత్వమునకు జయంతి

రామయ్యపంతులుగారు మఱిమఱి ప్రస్తుతించిరి. ఇట్టి చమత్కారప్రియులు రామకృష్ణులు.

చెన్నపురమున నొక విద్వత్సమాజ మేర్పడి కృష్ణదేవరాయల కొండవీటి దండయాత్రను గూర్చి యొకకావ్యము రసోత్తరముగ రచించువారిలో నుత్తమశ్రేణికిఁ జెందినకవికి బంగారుపతకము బహూకరింతు మని ప్రకటించిరి. ఆపందెములో నీకవులరచనమే నెగ్గినది. అపుడు

మద్రనగరాంధ్ర విద్వత్సమాజదత్త
నూత్నవిమయ క్రియాలబ్ధ రత్నఖచిత
హేమ బిరుదాభిరాములు రామకృష్ణ
రచయితలు పీఠపురయువరాజగురులు

అని చెప్పికొనినారు. ఇట్టి మేనత్తమేనమామబిడ్డలు క్రొత్తపోకడలతోఁ గవితాసరస్వతి నారాధించుచుండ ౧౯౧౮ లో ద్వితీయుఁడగు రామకృష్ణకవి యకాలమృత్యువుకేఁ బాల్పడెను. ఇతఁడాచార్యశంకరులవలె నత్యంతతరుణవయస్సుననే పరమంపదించి యేకైకపుత్రకులు సజీవులునైన తల్లిదండ్రుల దుఃఖాబ్ధిముంచినాఁడు. చనిపోవునప్పటి కీకవికి ౨౫ ఏఁడులయినాడు. ఈసందర్భమున నీతరుణకవివిశిష్టతఁ జెప్పకొనుట యప్రస్తుతప్రశంస కాదు. ఇతఁడు తనపదునొకండవయేఁట 'నరకాసురవ్యాయోగము' నాంధ్రీకరించినాఁడు. పదునాల్గవయేఁట 'దమయంతీకల్యాణము' అను నచ్చతెలుఁగు ప్రబంధము సంతరించినాఁడు. గొప్ప

మేధావి. మూఁడు భాషలలోని మూఁడుపద్యములు కలిపి పైచి వ్యస్తాక్షరి నీయఁగా హేలగఁ జెప్పినబుద్ధిశాలి యితఁడు. కాకరపఱ్ఱునఁ జిన్ననాఁట నితఁడు వీధివెంబడి బోవుచుండున పుడు అరుగులపైఁ బాఠములు చెప్పుచుండు పండితులు జంకు చుండెడివారఁట. ఇతని కబ్బినదంతయుఁ బ్రాక్తనజన్మవిద్యగాని యభ్యస్తముగాదని యచటివా రాశ్చర్యముగఁ జెప్పుకొను చుందురు. ప్రాకృతమునఁ 'గుకవినిందనము' సంస్కృతమున 'కర్ణవిజయవ్యాయోగము' వ్రాసినాఁడు. అవి యముద్రితములు. ఇంతచిన్నతనముననే బహుగ్రంథములు రచించి, సంస్థానకవీశ్వరుఁడై పేరుగాంచిన కృష్ణుఁడు కవిలోకజిష్ణుఁడు.

అంతట నీకవలో మొదటివారగు వేంకటరామశాస్త్రిగారు

అనుఁగుమేనత్తకొమరుఁడై యాశుకవిత
నాకుఁ జేదోడువాదోడునై కడచిన
కృతిసమర్థుండు మారామకృష్ణశాస్త్రి
యున్న నీసాయ మర్థింతునొట్టు దేవి!

అని విచారించుచు సోమదేవభట్టారకవిరచితము, అష్టాదశలంబకాత్మకమునగు 'కథాసరిత్సాగరము' నాంధ్రీకరింపఁదొడఁగిరి. అవి యాఱులంబకము లయినవి. ఆఱులంబకములు నాలుసంపుటములుగా ముద్రింపఁబడినది. 'ఆంధ్రకథాసరిత్సాగరము'లోని కవితాశైలి నాంధ్రదేశములోని పండితకవు లెందఱో మెచ్చుకొనిరి.

కథాసరిత్సాగరము వీరొక్కరు రచించినను 'వేంకటరామకృష్ణప్రణీత'మనియే ప్రకటితము. ఈగ్రంథము శ్రీ పీఠికాపురయువరాజవరులు, ప్రియచ్ఛాత్రులు నగు రావు వేంకటగంగాధరరామరాయకవిరాజుల కంకితము.

ఉపాయనము 'నూటపదియార్లు' అను పేరఁ బరమేశ్వరునిఁగూర్చి సీసపద్యములు వేంకటరామశాస్త్రిగారు వ్రాసిరి. ఈయుపాయనము తెనుఁగువారికనులు కోరగించుగీతాంజలి. ప్రశంసాభాజనమైన యీకబ్బమునకు రావలసినంత పేరు రాలేదు. మచ్చున కొకపద్య మిచ్చి మానెదను—

హృదయపాత్రంబులో నేమియున్నదో కాని
తొలఁకుచున్నది నిన్నుఁ దలఁచినపుడు
ఈమనఃఫలకమం దేమి యున్నదో కాని
మ్రోఁగుచున్నది నిన్ను మ్రొక్కినపుడు
శీర్షపేటిక నేమి చిత్ర మున్నదో కాని
మూయుచున్నది నిన్ను ముట్టినపుడు
ఈభావవీథిలో నేమి యున్నదో కాని
తారుచున్నది నిన్నుఁ గోరినపుడు
రమ్మ! నాతండ్రి! ననుఁజేరరమ్మ! ప్రణతిఁ
గొమ్మ! కరుణించి నన్నేలుకొమ్మ! చేర
నిమ్మ! నీదర్శనంబు నా కిమ్మ! నిన్నె
నమ్మినాఁడను శాశ్వతానందనిలయ!

B I

BH

84	13	విశాఖదత్తుని	కృష్ణమిశ్రుని
96	8	ఆంధ్రపదపారిజాతము	ఇదితొలఁగించి చదువవలెను.
97	14,15	జగన్నాథకవితోఁగూడి ఆంధ్రపద పారిజాతము అను తెనుఁగు నిఘంటువు గూర్చిరి-	జగన్నాథకవిగారి ఆంధ్రపదపారిజాత మను నిఘంటురచనమునఁ గొంతసాయ మొనర్చిరి-
112	13	శిక్షించెను	నేర్చెను
116	20	దళభూమి	నళభూమి
128	19	వచ్చినవారి	నచ్చినవారి
173	5	బధిరము	బధిరత్వము
178	2	Philolagy	Philology
196	7	తేవరాలు	వేరరాలు
211	8	మిార్చి	మార్చి
249	8	శృంగము	శృంగభంగము

61 వ పుట 13 వ పంక్తి తరువాత నీక్రిందివిషయము పఠింపఁదగు.

పార్వతీశ్వరశాస్త్రిగారి సమకాలికులు శ్రీ ముడుంబ నరసింహాచార్య కవివరులు పైపద్యమునకు రచించిన సంస్కృతానువాదమును గూడ నిటఁ బరిశీలింపఁ గూడును.

తన్వంగీ కుసుమాస్త్ర ఝాంకరణవ జ్జ్యాఘాత చూతాశుగాద్
భీతా కిం శరణం భవేదిహ మయే త్యాలోచ్య వద్యాం జనేః
సా కంజాత మవేత్య పద్మ మభజ త్తద్బాధతే హంత తాం
ఘ్రాతిశ్చే దవలేన కిం వచ ఇదం స్వార్థాత్కథం ప్రస్ఖలేత్.

చూ॥ శ్రీ ఈ. వేం. వీ. రాఘవాచార్యులుగారు ఎం., ఏ.

'కవితావినోదము' (పిఠాపురరాజకళాశాలాపత్రిక. 7 సంపు. 2,3 సంచి. 38 పుట మార్చి 1942.)

సవరణలు

పుట.	పంక్తి.	పొరపాటు.	సవరణ.
4	16	ఏకతానముగాఁ జెవులొగ్గి	ఏకతానులై చెవులొగ్గి
13	17,18,19	పూర్ణచంద్రేణ ఆంగ్ల... సూరిణా ప్రణీత...	పూర్ణచంద్రాంగ్ల... సూరిప్రణీత...
15	18	తండ్రితరము, తల్లితరము	తండ్రివంశము, తల్లివంశము
19	2	౧౮౧౯	౧౮౧౪
,,	3	నియోగి బ్రాహ్మణుఁడు	వేఁగినాటి బ్రాహ్మణుఁడు
20	20,21	తనకుమార్తె నితనికీయఁ దలఁచి...	యతని వివాహమునకుఁ గొంతధన మీయఁ దలఁచి...
23	1,2	దీనికిఁ దెలుఁగు సేఁతయు వారే చేసిరి.	దీనికిఁ దెలుఁగు సేఁత మల్లాది అచ్యుతరామ శాస్త్రిగారు చేసిరి-
24	2	౧౮౧౯	౧౮౧౪
40	9	సుందరరామశాస్త్రి	సీతారామశాస్త్రి
48	10,11	సింహాద్రి నారసింహ శతకము	సింహాద్రి రామాధిప శతకము.
60	20	క్రొన్ననచేయు... కోయిల కిన్నెఱజేయ జేయటుల్.	క్రొన్ననఁగోయు... కోయిల కన్నెఱ జేయఁ జే యటుల్.
62	16	చ్లోకోత్తగ	చ్లోఖోత్తర
66	1	వనప్పాకము	పనప్పాకము
72	4	వేడత్తైను	రేకత్తైను
76	19	౧౯౧౫	౧౯౨౫
80	8	టుఁ ఈకవి	టకీకవి

పండిత: ఆకొండి రామమూర్తి శాస్త్రిగారి సప్తతిపూర్తి సన్మానవిశేషము.

1944 మే 24 వ తేదీని సుప్రసిద్ధ కవిపండితులు, రాజవైద్యులు నగు ఆకొండి రామమూర్తిశాస్త్రిగారికి అయిలండు పోలవరములో డెబ్బదవ జన్మదినోత్సవము వైభవోపేతముగ జరిగినది. ఉదయము ఏనుజతలుకట్టిన యెడ్లబండిలో నూరేగింపు. మధ్యాహ్నము 4 గంటలకు శ్రీ భూపతిరాజు సూర్యనారాయణరాజావారి దివాణములో సభయేర్పాటు. అధ్యక్షులు శ్రీ జటావల్లభుల పురుషోత్తము ఎమ్. ఏ గారు. సన్మానసంఘపక్షమున సంఘాధ్యక్షులు శ్రీరాజా కాకర్లపూడి బుచ్చికృష్ణంరాజావారు, కార్యదర్శులు డాక్టరు: సరస్వతుల రామమూర్తి, పునులూరి సూర్యప్రకాశరావు గారలు శ్రీ శాస్త్రిగారికి నూతనవస్త్రములు వేయినూటపదార్లు బహూకరించిరి. శ్రీ తునిరాజావారు, శ్రీ భూపతిరాజు సూర్యనారాయణరాజు గారు ప్రత్యేక ప్రత్యేకముగ రు 116 లు ఇచ్చి సత్కరించిరి. అనేకులు మహాకవులు శాస్త్రిగారిని ప్రశంసించుచుం బద్యములు చదివిరి. వానిలో శతావధాని శ్రీ చెళ్లపిళ్ల వేంకటశాస్త్రిగారిపద్యములు రామమూర్తిశాస్త్రి గారి జీవితసంగ్రహమును ప్రకటించునవియగుటచే నవిమాత్ర మిచట నావిష్కరింపం గలుగుచుంటిమి.

BIV

అభినందనాశీస్సు

శ్రీ చెళ్లపిళ్ల వేంకటశాస్త్రి.

శ్రీకరమై వర్ధిల్లెడి
ఆకొండి కులావతంస మగువానిని స
ద్భక్తిశీలు రామమూర్తిని
మా కామేశ్వరి మనుచు సమస్తవిధము లన్.

పదిరేళ్ళ వాఁడికెఁడు డ
బ్బది కీవయి షష్టి (60) గలుపవలయు నెఱిఁగి కొ
నిదు లటు లాశీర్వచనము
లాదరింపుఁడు రామమూర్తి కొజ్జోగతికై.

బాగుగాఁ గసంగఁ బదియూనసములలో పు
వయసటన్న నమ్మవచ్చు నితని
శానవాలు పండ్లయుం దొక్కటియుఁ గూడ
మొలవలేదు చూడుఁడు లఘుమతులు.

ఇతఁ డస్మత్కులుఁడంతె, శిష్యగణమందే [illegible] సంగాఁడు,తి
ర్పతితో పాటు కవిత్వపున్ రచనలో భాగస్థుఁ, డేస్మహా
మతిసోదర్యుఁ డొకండు శిష్యుఁడగుట న్మన్నించి దీవింప న
ర్హతనాకున్నది,వృద్ధుఁడీతఁడగుటన్ భ్రాజిష్ణుఁ డున్ జిష్ణుఁడున్.

తిరుపతిశాస్త్రిఁ దక్క గణుతింపనినే నితనిన్ గణించి ఘూ
విరచన నున్న భాగవతవీథిని జోటు నొసంగినట్లు ధీ

పరమును తెల్లవా రెఱుఁగువారలె, వారికొననేల? దీనికిన్
దిరుపతిగూడ నొక్కఁడౌనె దేవునిసైత మతండు మెచ్చునే ?

ఆయన కైతయందుఁగల యాదృతిఁబట్టియె నన్నభట్టు నా
రాయణుఁ జేసికొన్నయటులంతయొ యుంతయొ గ్రంథవీథిలోఁ
బాయనిపేర్మి నాతని సభాజితుఁ జేసితి; మాతఁడో, మహా
ధ్యాయుకిఁ *గృష్ణమూర్తికి డినాదృతినం గొంకకొంతపేమిన్.

తిరుపతియొండె వెంకనయు తెల్గొనరింపక దంటకూర దు
స్తరసూని మెంచి వేఱొకభిషక్కునకుఁ గస్థలమీయ, రామమూ
ర్తి రసికుఁడౌటచే నతని తేఁకువ తాఁ గ్రహియించి వేంకటే
శ్వరుఁ డిడెఁ జోటు తిర్పతియు సమ్మతిఁ జూపె యథార్థమింతియే.

వంగదేశమందు వైద్యశాస్త్రులఁ గవి†
రాజు లనుబ గలరు; రామమూర్తి
అట్టి కవియొ! కాఁడు; భట్టుఁడు సుకవి సా
హిత్యపరుఁడు సుజనహితుఁడు వెజ్జు.

పలువురువైద్యులౌ వాదుల పాటవ మందమిఁ బథ్యభోజన
మ్ములు విధియించి రోగబలము న్మఱిరోగిబలమ్ముఁ గూడ ని
మ్ములఁ గదియింతు, రీసుకవిముఖ్యుఁడు వైద్యుఁడు పథ్యభోజన
మ్ముల కెవమీఁ కరోగబలమున్ గ్రసియించు నెఱింగి చెప్పితిన్.

---

* నిశ్శంకుల కృష్ణమూర్తి.

† కవిరాజు నగేంద్రనాథసేను వగైరా చూ.

BVI

4

ఆరామ సద్రావిడా న్వయంబునకుఁ గా
మాకొండి భూషణం బనఁగనొప్పు
నందుఁ గేశనకుఁ ద్రిపురాంబకును యాకొండి
కధికవిఖ్యాతి వైద్యకళయందు
నందు నామెఱిఁగినయంతలోఁ గామన్న
గారు శ్రీఖ్యాతి పెంపార మనిరి
ఆ ఘన సోదరుండైన రామస్వామి
భ్రాతృభక్తికి నెన్న భరతమూర్తి
రామమూర్తి యయ్యనఘు గర్భమునఁ బుట్టి
యింటివిద్యలోఁ బూర్వులనెల్ల మించి
యితరవిద్యకవిత్వముల నెడల నెల్ల
కవులు మెచ్చెడినైపుణిఁ గాంచఁగలిగె.

[నేఁటికి 41 సంవత్సరములనాఁడు నేఁజెప్పినపద్యము.]

కవితనైపుణిఁగాంచి చక్కఁజదరంగంబాడఁగా మించి గా
నవిధిన్ బద్యములం బఠింపఁగల విజ్ఞానంబు నార్జించి వం
శవశంబై మెఱఁబాయకొప్పునల భైషజ్యంబునం జక్రవ
ర్తివినై మించితి రామమూర్తి! శమితార్తి! కీర్తిస్ఫూర్తివై.
ఆకొండి శ్రీపయయంబునందు మఱి శాకాకొండి సంసారపుం
బాకం బేరిఁగూడ రాదనియె నేవార్త్రుత్తు నీమూర్తి న
త్స్తోకం బీఁగరుగారవం బెఱిఁగి సద్యోమాతనాచారదు
ష్పాకాసం బడకుండ వృద్ధిగనుతన్ బ్రాజ్ఞత్వవ్యాప్తితో.

తల్లి లచ్చమగారి తత్తద్గుణస్థితి
పౌరాణికస్త్రీలఖ్యాతి కెచ్చు
తండ్రి రామస్వామి ధన్యతాగరిమంబు
పూర్వతపస్వులఁ బోలఁజాలు
భార్య *సుబ్బమ వృద్ధపాతివ్రతీరీతి
సీతాసతీసతిఁ జెన్నమీఱు
కొమరుండు జ్యేష్ఠుండు గోపాలుఁ డీనాఁడు
వియ్యంకుఁ డనఘుండు విశ్రుతుండు
తక్కుఁగొమరులుఁ గూఁతుండ్రు ధన్యమతులు
మనుమలును మునుమరాండ్రును దను భజింప
దోసకోట నెసంగు రైతుగతి రామ
మూర్తి నిత్యకల్యాణసత్కీర్తి వెలయు.

కామనగారి వైద్యపుఁబ్రకారము వర్ణ్యముగాఁగనుండుఁ బే
ర్గా మనుమేటి కేనియును గల్వపుసేవ యొనర్చుమీఁద నే
యామహితాత్ముఁ డౌషధమునిచ్చుట. నేనిది చూచి చెప్పితిన్
భీముఁడు పైకిఁ జిత్తమతిపేశల మిట్టిభిషక్కు లేఁడటన్.

ఇంత శాస్త్రీయముగ మందు లిపుడెకాదు
మున్న చేసెడివారలు సున్నహళ్లి
రామమూర్తి కామనగారి రాణకన్న
హెచ్చు, పాండిత్యముండిన హేతువునను.

---

* చిట్టెమ అని వ్యవహారము.

రాముఁడు జనించు కతమున
శ్రీ మెఱసిన్ రవికులంబు శ్రీకరుఁ డాయీ
రాముఁడు నాకొండి కలా
రాముఁడు నెగడింపఁ జేయు రాణ నెసంగెన్.

పోలవరంబు కాఁపురము రామస్వామి
గారికిఁ గామన్నగారి కల్ల
కేశవమూర్తి నికేతనం బీరెండు
నూళ్లకు మీఁదు మైళ్లుండు దూర
మేరోజు కారోజు సూర్యోదయం బన్న
గారి రామస్వామిఁ గనుట కేఁగు
నించు కాలస్యమౌనేని కాచునగాదు
తమ్ముని జూడంగఁ దానెవచ్చు
రామలక్ష్మణులకుఁ గట్టి ప్రేమ మున్న
దేమొ ? యీనాఁడు సోదరప్రేమ విట్టి
దగవడకు నేర్చుకొందగునట్టి గుణము
లున్నచో రామమూర్తి యుత్కృష్టుఁ డయ్యె.

ఆరామచంద్రాంఘ్రిప శా
ఖారాజమునం దొకంటఁగా దీద్రుక్షం
సారపు మర్యాదలు నే
నారయ వేఱొకట దేశ మరసిన వాఁడన్.

నలువుర నోళ్లలోఁ బడుట నచ్చునుమో మన రామమూర్తికీ
యలఘుని గౌరవంబునకునై తలపెట్టితి రుత్సవంబు మీరా

రలు మహనీయు లీతఁడు భరంబని యీసభ కేఁగుదెర సి
గ్గిలి యెటు డాఁగునో? తెలిసి క్లేల్గవ పట్టకనిల్పుఁ డెట్టులో.

ఈయన సూత్న నాగరక తేచ్ఛకు లోఁగెడివాఁడె యైనచోఁ
బాయనికీర్తితోడ నిరపాయస్థిరాఁబడి పోఁవరంపుఁ జా
చాయలవేలు లక్షలను సాఁగిలిమ్రొక్కుచుఁ దాండవించునే
మాయయుసుక్ష్మమున్ సొంపుమాటలతోఁ బనిలేదు లేశమున్

ఏను రాఁదగియుండియు వృద్ధమూర్తి
నగుట రామమూర్తికిఁ గనుపింపనోఁప
నిచటికి వచ్చియె రాలేక యితఁడు నూఱు
వత్సరము లిట్లు సుఖముగా వర్ధిలుఁగాక !

ఈతనికి నాదు వియ్యంబు నెయ్యకోల్పు—
గలిగియుండెను తేప దక్షగాఢ సాధ
కైతలో నప్పు ఘటియించెఁ గడమయేటు
మనుమరాలు శ్రీమతి ద్వారమున ఘటించె.

ఇతఁడు నాకన్నఁ జిన్న వాఁడైనను మాత్ర
మేను వియ్యపు మాఁకల నెత్తునాఁటి
కేను సంతానవంతుండఁగా, నితఁడు
మాత్ర మప్పటికే పుత్రి మహితుఁడు. సు. మ.

మా యిరువుర కోరికల నపాయము లేకఁబుతేవ ఘనిని బూర్తిం
జేయు మహాత్మ శాంకరి యీయాఁడు ఘనుఁ నెనష్టఁ బేర్మ నేలుత మెల
యశ్శివో మానుహూ పాభ్యాం । యాదేవి సర్వమంగళా [యున్.
తావిమౌదంపతీ వృద్ధా । పాయాస్తాం వృద్ధదంపతీ.

కొన్ని సందేశములు.

Rajah Saheb of Tuni,
18—5—44.

శ్రీ రాజవైద్య కవితారామమూర్తీ!

నేఁడు సుదినము. ధన్యజీవితమునుగూర్చి ముచ్చటించుకొను సదవకాశము కలిగినందున బహుసుదినము.

సలలిత కవితారామములందును, దుర్గమ వైద్యారణ్యములందును, నిరంకుశ స్వేచ్ఛావిహారముసల్పి, పదార్థభావనాధిక్యత వన్నెగాంచి, రససిద్ధిలో రాణకెక్కి, పాకపరిపాకములో కాకలుదీరి, శయ్యాసందర్భములలో సాధన కూర్చి, రీతివైదగ్ధ్యములో రెక్కలుకట్టుకొని వృత్తిపరిణతిలో వినుతినొంది, కలము కల్వములలో సవ్యసాచివోలె సమానమయ్యును అసమానమైన అమృతహస్తపాటవముజూపు తావకచిత్ర విచిత్ర కళాప్రతిభాసమ్మేళనము వనవ్యాఘ్ర న్యాయమునంజేసియు, మణీవలయ న్యాయమునంజేసియు, అస్మదీయరాజాస్థానమున నెన్నటికిని విస్మరింపరానిదై ఊహించుకొలంది ఆనంద తరంగముల నుప్పొంగజేయును. నేటియుత్సవము యావద్బంధుమిత్ర నయనోత్సవమును, అస్మచ్ఛ్రవణోత్సవమును అగుచు విలసిల్లగలదు. ఇట్టితతి ఆయుర్వేదకోవిదులకు ఆయురారోగ్యములను ప్రసాదించుమనుటయు కవిరాజులకు ఐశ్వర్యాభివృద్ధులను అనుగ్రహించుమనుటయుఁ జూడ లోకబాంధవునకు వెండికాగడా పట్టుమనుటతప్ప వేఱొండుకాదు.

(Sd) శ్రీ రాజా వత్సవాయ వేంకట సూర్యనారాయణ
జగపతిరాజు బహద్దరు

Yuvarajah of Pithapuram,
'Vasanta sobha' Madras,
10—5—44

బ్రహ్మశ్రీ ఆకొండి రామమూర్తిగారు నాకు గురుతుల్యులు, అత్యంత ఆప్తులు, వారు పూజ్యులు. ఈసమయమున వారికి నా హృదయపూర్వకములైన అభినందనాలను నమస్కారాలను అర్పిస్తూ ఉన్నాను.

(Sd) R. V. M. G. Ramarao.
(పిఠాపురం యువరాజావారు)

Kumara Zamindar of Vuyyur,
camp: Mussoric (U. p.)
20—5—44

నేను ప్రస్తుతము చాలదూరదేశములో నుండుటచే తాము తలపెట్టిన ఉత్సవమునకు రాజాలకపోయినందులకు మిక్కిలి వగచుచున్నాను. శ్రీ శాస్త్రిగారి సన్మానోత్సవము విజయోపేతముగా జరుగుగాక! పరమేశ్వరుఁడు వారికి దీర్ఘాయురారోగ్యభాగ్యము లొసంగుగాక!

(Sd) రంగయ్యప్పారావు.

Zamindar of Kapileswarapuram,
E. G. Dt. 17—5—44.

ఆకొండివారి ఆయుర్వేద వైద్యము జగత్ప్రసిద్ధమైనది. రామమూర్తి శాస్త్రిగారి ప్రావీణ్యము అత్యంతశ్లాఘనీయము. వీరు వైద్యమునందే గాక ఆంధ్రకవిత్వమునఁగూడఁ బేరువడసినవారు. భగవంతుఁడు లోకోపకారమునకై వీరికి చిరాయురారోగ్యము లొసఁగుగాతమని ప్రార్థించుచున్నాను.

(Sd) B. B. Sarvarayadu.

సుప్రసిద్ధాయుర్వేద వైద్యులును విశేషించి కవులునూ అయిన బ్రహ్మశ్రీ ఆకొండి రామమూర్తిశాస్త్రిగారి సప్తతిపూర్తి సన్మానాహ్వానము చేరినది. కృతజ్ఞుడను. మనదేశసంప్రదాయసిద్ధమగు ఆయుర్వేదమును ప్రజలకొఱ కుపయోగించుచు నిరంతరము ఇతరులబాధ తొలగించుటయందే జీవితము గడపుచు 70 ఏండ్లు గడపిన శ్రీరామమూర్తి శాస్త్రిగారు ధన్యులు. పూజ్యులు. అట్టివారిని గౌరవించుటవలన తెలుగుదేశములో ఆర్యసంప్రదాయములను గౌరవించుట.

(Sd) విస్సా అప్పారావు.

పండిత: నోరి రామశాస్త్రి, ఎ. క. ఎ. సి. బెజవాడ.

శ్రీశాస్త్రిగారు ఆయుర్వేద వైద్యనిష్ణాతులగుటయే గాక పండితులును కవులునుగూడ నగుట మిగుల ప్రశంసనీయము. బాలజ్యోతిషము, వృద్ధవైద్యము అనువాడుక వీరు సార్థకముచేసికొనినారు. పాండిత్యముతో పాటు చిరకాలానుభవముకలిగి వీరు క్రియారూపమున ఆయుర్వేదమునకు వన్నెదెచ్చి దేశమునకు మహోపకారమొనర్చియున్నారు. ఇట్టి మహనీయుని తామందఱు సన్మానముచేయుట శ్లాఘనీయము.

(Sd) నోరి రామశాస్త్రి.

సభానంతరము శ్రీరామమూర్తిశాస్త్రిగారి

ప్ర తి వ చ న ము

శ్రీలలనా హృదయేశుఁడు
పాలవరస్థేశుఁ డఖిలభువనావనదీ
క్షాలోలుఁడు కేశవుఁ డు
ద్వేలశుభము లొసఁగుఁగాక ! దేశీయులకున్.

ఆయుర్భాగ్యముగోరి నాకిపుడు మీ
రత్యాదృతిన్ సత్కృతిం
జేయంబూనితి; రేను సిద్ధపడి యా
సీనుండనైతిన్ జగ
ద్గేయుల్గల్గు సభాస్థలమ్మున 'ననుం
గీర్తించుకొం' డంచు నా
యీయామోదము వృద్ధమార్గముగ మీ
రే యెంచి మన్నింపరే !

పారమార్థ్యము లం లేనిపోల్కి వర్తించిన
శ్రీమదచ్యుతరామ భూమివిభుఁడు
అఱమఱ లేని నెయ్యమున నాకుపదేశ
మొనరించు రామచంద్రోత్తముండు
ఒకటియై భేదమించుక యేని తలఁపని
సుకవి వేంకటరామసోదరుండు
కవితలోఁ జేదోడుగానుండి నన్నుఁ బ్రో
చేచిన నిశ్శంక కృష్ణమూర్తి

అక్కటక్కట ! వీరెల్ల నొక్కరొకరు
కడచిపోయిరి నాచెల్మివిడిచి మున్నె;
తగుదునని డెబ్బదింబడి మిఁగిలె నొక్క
ప్రాణమిది మీరొనర్చు సన్మానమునకు.

నా పాండిత్యము నాకవిత్వరచనా
నైపుణ్యముం గాంచి మీ
రీపాట న్నను సత్కరింపరనియే
యేనెంతు; నొక్కింత యే
దో పేరున్నది నాకు దేశమున నా
యుర్వేదమం, దద్దియున్
మాపిత్రార్జితవృత్తియొం జెలఁగి సం
భావింపుఁడీ సోదరుల్ !

అనవలసి యుంటేఁగాని మీ రందఱిపుడు
కానఁబఱిచెడి మహనీయ గౌరవమున
నుల్ల మానందరస సమోత్ఫుల్లమయ్యెఁ
దొడరి, డెబ్బదియేండ్లవృద్ధునకు నాకు.

ఈ నాసన్మానమునకుఁ
బూని యొసఁగినట్టి విత్తమును మొత్తం బే
దేని ప్రజోపకృతికిఁగా
దానము చేయుందు ! దాన ధన్యుఁడనగుదున్.

మనసు ఫౌండేషన్

పుస్తకాల పరిశీలనాపట్టిక

పుస్తకం సంఖ్య	TPLA103B114
పుస్తకం పేరు	ఆంధ్ర రాజబాలికలు
తారీఖు	25-10-2024
ముందు అట్ట	NO
వెనుక అట్ట	NO
మొత్తం పేజీలు	289
పెద్ద సైజు పేజీలు	NO
ఖాళీ పేజీలు	5a
లేని పేజీలు	NO
తయారు చేసినది	SK. Rehana
పేజీలు విడదీసినది	REHANA
స్కాన్ చేసినది	Ruksana
పరీక్ష చేసినది	lakshmi
పేజీలు సరిచూసినది	
బైండింగు చేసినది	
ప్యాకింగు చేసినది	
స్కాన్ చెయ్యనివి	
తప్పులు	NO
పరిస్థితి	Good